משנה · אחרונים · קול הרמז

קול הרמז נזקין

רבי משה זכות

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קול הרמז נזקין

רבי משה זכות

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קול-הרמז-נזקין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

בבא קמא 9
פרק א משנה א 9
פרק א משנה ב 10
פרק א משנה ג 11
פרק א משנה ד 12
פרק ב משנה א 13
פרק ב משנה ב 14
פרק ב משנה ג 15
פרק ב משנה ה 15
פרק ב משנה ו 15
פרק ג משנה א 16
פרק ג משנה ב 16
פרק ג משנה ג 16
פרק ג משנה ד 16
פרק ג משנה ה 17
פרק ג משנה ו 17
פרק ג משנה ח 17
פרק ג משנה ט 18
פרק ג משנה י 18
פרק ג משנה יא 19
פרק ד משנה א 20
פרק ד משנה ב 20
פרק ד משנה ג 21
פרק ד משנה ד 21
פרק ד משנה ה 22
פרק ד משנה ו 22
פרק ד משנה ז 22
פרק ד משנה ח 23
פרק ד משנה ט 23
פרק ה משנה א 24
פרק ה משנה ב 24
פרק ה משנה ג 25
פרק ה משנה ד 25
פרק ה משנה ה 27
פרק ה משנה ו 27
פרק ה משנה ז 27
פרק ו משנה א 28
פרק ו משנה ג 28
פרק ו משנה ד 28
פרק ו משנה ה 28
פרק ו משנה ו 29
פרק ח משנה א 29
פרק ח משנה ב 29
פרק ח משנה ו 29
פרק ט משנה ג 29
פרק ט משנה ד 30
פרק ט משנה ה 30
פרק ט משנה ו 31
פרק ט משנה ז 31
פרק ט משנה ח 32
פרק ט משנה ט 32
פרק ט משנה י 33
פרק ט משנה יא 33
פרק ט משנה יב 34
פרק י משנה א 34
פרק י משנה ב 35
פרק י משנה ג 36
פרק י משנה ה 36
פרק י משנה ו 36
פרק י משנה ח 37
פרק י משנה ט 37
פרק י משנה י 38

בבא מציעא 38
פרק א משנה א 38
פרק א משנה ב 40
פרק א משנה ג 40
פרק ב משנה א 40
פרק ב משנה ב 40
פרק ב משנה ג 41
פרק ב משנה ד 41
פרק ב משנה ה 42
פרק ב משנה ו 42
פרק ב משנה ז 42
פרק ב משנה ח 43
פרק ב משנה ט 43
פרק ב משנה י 44
פרק ב משנה יא 45
פרק ג משנה א 45
פרק ג משנה ג 45
פרק ג משנה ו 45
פרק ג משנה ז 45
פרק ג משנה ח 46
פרק ג משנה ט 46
פרק ג משנה י 46
פרק ג משנה יא 46
פרק ד משנה א 46
פרק ד משנה ג 46
פרק ד משנה ה 47
פרק ד משנה ז 48
פרק ד משנה ח 49
פרק ד משנה ט 50
פרק ד משנה י 51
פרק ד משנה יא 52
פרק ד משנה יב 53
פרק ה משנה א 54
פרק ה משנה ב 55
פרק ה משנה ג 55
פרק ה משנה ד 56
פרק ה משנה ה 58
פרק ה משנה ו 58
פרק ה משנה ז 58
פרק ה משנה ח 60
פרק ה משנה ט 60
פרק ה משנה י 61
פרק ה משנה יא 62
פרק ו משנה א 63
פרק ו משנה ב 64
פרק ו משנה ג 64
פרק ו משנה ד 64
פרק ו משנה ה 65
פרק ו משנה ו 66
פרק ו משנה ז 66
פרק ו משנה ח 66
פרק ז משנה א 67
פרק ז משנה ב 68
פרק ז משנה ג 68
פרק ז משנה ד 69
פרק ז משנה ה 70
פרק ז משנה ו 71
פרק ז משנה ז 71
פרק ז משנה ח 71
פרק ז משנה ט 72
פרק ז משנה י 72
פרק ז משנה יא 73
פרק ח משנה א 74
פרק ח משנה ב 76

פרק ח משנה ד 76
פרק ח משנה ה 76
פרק ח משנה ו 77
פרק ח משנה ז 77
פרק ח משנה ח 77
פרק ח משנה ט 77
פרק ט משנה א 78
פרק ט משנה ב 78
פרק ט משנה ג 78
פרק ט משנה ד 79
פרק ט משנה ה 79
פרק ט משנה ו 79
פרק ט משנה ח 79
פרק ט משנה ט 80
פרק ט משנה י 80
פרק ט משנה יא 80
פרק ט משנה יב 81
פרק ט משנה יג 81
פרק י משנה א 82
פרק י משנה ב 82
פרק י משנה ג 82
פרק י משנה ד 83
פרק י משנה ו 83
בבא בתרא 83
פרק א משנה א 83
פרק א משנה ג 83
פרק א משנה ד 84
פרק א משנה ה 84
פרק א משנה ו 84
פרק ב משנה ב 85
פרק ב משנה ג 85
פרק ב משנה ד 85
פרק ב משנה ה 86
פרק ב משנה ו 86
פרק ב משנה ז 86
פרק ב משנה ח 86
פרק ב משנה ט 87
פרק ב משנה י 88
פרק ב משנה יא 88
פרק ב משנה יב 88
פרק ב משנה יג 89
פרק ב משנה יד 89
פרק ג משנה א 89
פרק ג משנה ב 90
פרק ג משנה ג 91
פרק ג משנה ז 91
פרק ד משנה א 91
פרק ד משנה ב 91
פרק ד משנה ג 92
פרק ד משנה ד 92
פרק ד משנה ה 92
פרק ד משנה ו 92
פרק ד משנה ז 92
פרק ד משנה ח 92
פרק ד משנה ט 93
פרק ה משנה א 93
פרק ה משנה ב 94
פרק ה משנה ג 94
פרק ה משנה ד 95
פרק ה משנה ה 95
פרק ה משנה ו 95
פרק ה משנה ז 95
פרק ה משנה ח 95
פרק ה משנה ט 96

פרק ה משנה י 96
פרק ה משנה יא 96
פרק ו משנה א 97
פרק ו משנה ב 97
פרק ו משנה ג 97
פרק ו משנה ד 98
פרק ו משנה ה 99
פרק ו משנה ו 99
פרק ו משנה ז 99
פרק ו משנה ח 99
פרק ז משנה א 100
פרק ז משנה ב 100
פרק ז משנה ג 101
פרק ח משנה א 101
פרק ח משנה ב 101
פרק ח משנה ג 101
פרק ח משנה ד 102
פרק ח משנה ה 102
פרק ח משנה ו 103
פרק ח משנה ז 103
פרק ח משנה ח 104
פרק ט משנה א 104
פרק ט משנה ב 104
פרק ט משנה ג 105
פרק ט משנה ד 105
פרק ט משנה ו 105
פרק ט משנה ז 105
פרק ט משנה ט 106
פרק ט משנה י 106
פרק י משנה א 106
פרק י משנה ב 107
פרק י משנה ג 107
פרק י משנה ד 107
פרק י משנה ה 108
פרק י משנה ו 108
פרק י משנה ז 108
סנהדרין 109
פרק א משנה א 109
פרק א משנה ב 109
פרק א משנה ג 110
פרק א משנה ד 112
פרק א משנה ה 112
פרק א משנה ו 113
פרק ב משנה א 113
פרק ב משנה ב 114
פרק ב משנה ד 114
פרק ג משנה א 114
פרק ג משנה ב 115
פרק ג משנה ד 115
פרק ג משנה ה 115
פרק ג משנה ו 116
פרק ג משנה ז 116
פרק ג משנה ח 116
פרק ד משנה א 116
פרק ד משנה ב 117
פרק ד משנה ג 118
פרק ד משנה ה 119
פרק ה משנה א 119
פרק ה משנה ב 120
פרק ה משנה ג 120
פרק ה משנה ד 121
פרק ו משנה א 121
פרק ו משנה ב 121
פרק ו משנה ה 121

פרק ו משנה ו 122
פרק ז משנה א 122
פרק ז משנה ב 122
פרק ז משנה ג 122
פרק ז משנה ד 123
פרק ז משנה ה 123
פרק ז משנה ז 123
פרק ז משנה ח 123
פרק ז משנה ט 124
פרק ז משנה י 124
פרק ז משנה יא 124
פרק ח משנה א 125
פרק ח משנה ב 126
פרק ח משנה ז 126
פרק ט משנה א 126
פרק ט משנה ב 126
פרק ט משנה ג 127
פרק ט משנה ה 127
פרק ט משנה ו 127
פרק י משנה א 128
פרק י משנה ג 128
פרק יא משנה א 128
פרק יא משנה ב 129
פרק יא משנה ד 129
מכות 129
פרק א משנה א 129
פרק א משנה ב 130
פרק א משנה ט 130
פרק א משנה י 131
פרק ב משנה א 131
פרק ב משנה ב 132
פרק ב משנה ג 133
פרק ב משנה ד 134
פרק ב משנה ה 134
פרק ב משנה ו 134
פרק ב משנה ז 135
פרק ב משנה ח 136
פרק ג משנה א 136
פרק ג משנה יא 136
פרק ג משנה טו 136
פרק ג משנה טז 137
שבועות 137
פרק א משנה א 137
פרק א משנה ב 138
פרק א משנה ג 138
פרק א משנה ד 138
פרק א משנה ה 139
פרק א משנה ו 140
פרק א משנה ז 140
פרק ב משנה א 140
פרק ב משנה ב 140
פרק ב משנה ג 141
פרק ב משנה ד 141
פרק ג משנה ד 141
פרק ד משנה ג 142
פרק ה משנה ד 142
פרק ה משנה ה 142
פרק ו משנה ג 142
פרק ו משנה ה 142
פרק ו משנה ו 143
פרק ז משנה א 143
פרק ז משנה ג 144
פרק ז משנה ד 144
פרק ז משנה ה 144

פרק ז משנה ו 144
פרק ז משנה ז 145
פרק ז משנה ח 145
עדיות 146
פרק א משנה א 146
פרק ב משנה ט 146
פרק ד משנה א 146
פרק ד משנה ב 147
פרק ד משנה ז 147
פרק ה משנה א 147
פרק ה משנה ו 147
פרק ז משנה ז 148
פרק ח משנה ג 148
פרק ח משנה ו 148
עבודה זרה 149
פרק ב משנה ה 149
פרק ג משנה ד 149
פרק ד משנה ז 150
פרק ה משנה ט 150
אבות 150
פרק א משנה ג 150
פרק א משנה ז 151
פרק א משנה טז 151
פרק א משנה יז 151
פרק ב משנה א 151
פרק ב משנה ב 151
פרק ג משנה ט 151
פרק ג משנה י 151
פרק ג משנה יג 152
פרק ג משנה טו 152
פרק ג משנה יז 153
פרק ד משנה א 155
פרק ד משנה ה 155
פרק ה משנה ג 155
פרק ה משנה ד 155
פרק ה משנה יט 156
פרק ה משנה כא 156
הוריות 156
פרק ב משנה ד 156
פרק ג משנה ד 156
פרק ג משנה ו 156
פרק ג משנה ח 156

בבא קמא

פרק א משנה א

פתיחה:

תי"ט ד"ה סדר כו'. עיין בזוהר פר' בלק דף קצ"ח ותמצא על דרך הסוד למה שנתחברו שלשה בבות אלו:

ד"ה נשאר כו' למשנה כו'. א"כ הי"ל לקרות כל המסכתות בלשון פתח. אבל האמת שבבא ר"ל חלוקה, וכ"ה בכל הגמרא, כי חלקי כל המשנה נקרא בבי, וכאן הן ג' חלקים כוללים כל נזיקין:

משנה א:

הרע"ב ד"ה השור. פי' רש"י (במתני' ד"ה השור), כסדר שהן כתובים בפרשה סדרן במשנה דפרשה ראשונה נאמרה בשור שניה בבור, ע"כ. ור"ל דמש"ה לא סידר המבעה אחר השור כדלקמן:

תי"ט ד"ה ארבעה כו' - אע"ג דבריש כו'. לי נראה דאורחיה דתנא תדיר למתני הן, ואין ראיה מההיא דכריתות (פ"ב מ"א) דלא שייך למתני הן, משום דתני בתריה וארבעה מביאין על הזדון כשגגה, דלא שייך הן, אבל כאן לא תני הן, משום דאיתא נמי אב דקרן דמייתי לקמן (ב,ב) בהא דת"ר:

ד"ה נזיקים, - שנזיקים כו'. אין רוח זה השר שוה בנזק, כי שכח פסוק (אסתר ז,ד) אין הצר שוה בנזק המלך. והנ' מהשורש, ונזיקים (ע"מ)[על משקל] נגידים נפילים נזירים:

ד"ה וההבער, - ונ"ל דאין ה"נ כו'. ולי נראה דתני הבער להכליל התולדות, שהרי פעולת ההבערה מסתמא נעשית ע"י הרוח, ומנה כל ההיזקים שהרוח גורמם:

והוא לישנא דקרא כו'. והלא בפסוק (שמות כב,ה) כי תצא אש, מסיים המבער את הבערה:

ד"ה לא כו' - אין כו'. פי' אין זה קל כמו זה, ולכן צריכי למכתב כולהו דבכל חד קולא משונה משל חבירו, ולכן לא אתי חד מחבריה לומר ומה שור שהוא קל דאין הנאה להיזקו חייב שן לא כש"כ, דהו"א מה לשן שאינו מצוי כו':

החומרות כו'. ומסיימי תוס' (ב,א סד"ה לא הרי) וז"ל, ושינה כאן התלמוד פירושו מבשאר מקומות משום דהזכיר החמור תחילה בלא זה וזה שיש בהן רוח חיים, ע"כ. והכונה דהרגיש דדילמא אף כאן כבשאר מקומות, ובעי לאתויי כל שדרכו להזיק באבנו וסכינו ובור המתגלגל, ועיין בגמרא (ו,א) דלא דמי להני אבות אלא בצד השוה, להכי אמרו (התוס') דא"כ הו"ל להזכיר הקל תחילה ולא האש שאין בו רוח חיים כו', והיה

ר"ל שאם באת ללמוד משני הראשונים במה הצד שדרכן להזיק, נפרוך מה לצד השוה שיש בהם רוח חיים, ואז תצטרך להוסיף שלישי שהוא האש שאין בו רוח חיים, והוא יוכיח אף אני אביא כו', וא"כ הו"ל להקדים הקל שבקלות והיה נעשה מלמד:

ד"ה כהרי וכו' - דיש כו'. זה נגד גמרא ערוכה לקמן (ו,א) שרוצה ללמוד אבנו וסכינו מבור, ופריך מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו תאמר באלו שכח אחר מעורב בהן, וא"כ הרי הוא כתוס' דלא חשבי ליה חומרא: ד"ה חב כו' - לישנא וכו'. כי חב הוא יוצא כדאמרינן במקום שחב לאחרים, ולכן כל שחבתי לישנא קלילא:

פרק א משנה ב

שחבתי. נראה דמשום דלענין נזקי ממון אדם מועד לעולם, והו"ל בזה כחבר דאין צריך התראה, הילכך נקט תנא בלשון מדבר (בעדו)[על עצמו], וכלומר דלהתחייב בשמירה כל אדם שוה:

הכשרתי. האי הכשרתי פי' רש"י (ט,ב) מפי רבו, עלי להכשיר ולתקן את נזקו וכו' ולשלם, ע"כ. ומצינו לשון (בראשית כג,יג) נתתי כסף השדה, ופי' רש"י (ד"ה נתתי לך) הרי הוא כמו שנתתיה לך. ונראה לי דטעמיה דהול"ל חבתי בנזקו, ודוק. ונראה דמפרשי שחבתי בשמירתו כנמו"י שהוא לשון פשיעה. ולפי זה אין לפרש הכשרתי זמנתי, דהיינו חבתי:

בתשלומין. בגמרא ובירושלמי ורי"ף ופי' הרמב"ם גרסי בתשלומי נזקו. בגמרא (י,ב) דייק מינה דלא תני אלא בתשלומי נזקו, והנמו"י

ג"כ כתב (ד"ה חבתי בנזקו לא קתני) דאגב רישא דפרקין תנא הכא תשלומי נזקו, ולכן כתב דדיוק הגמרא שמפרש לשון השלמה הוא מן הרישא. ולא נהירא חדא דגמרא מייתי ליה הכא. ועוד דרישא דייקא דלא (ק)תני נזק גרידא, משום דיש כמה דברים שאינו משלם כל הנזק, כגון מ"ב דפ"ב, דאכלה פירות משלם נזק שלם וכלים חצי נזק, וכן בכל אותה המשנה יש נזקים שונים, והיינו תשלומי נזק:

הרע"ב ד"ה הכשרתי במקצת כו' - לעשרה כו'. זהו דיוק ב' במקצת, ור"ל שכבר קדם מקצתו שהם הט' הקודם, ואילו תני הכשרתי מקצת היה במשמע גם הקודם:

ליכא כו'. ואפילו בנזיקים חייב, שכיון שנקרא בורו למיתה ה"נ להנזיקים (רמ"א) וסמ"ע סי' ת"י (ס"ק כב). והר"ב נקט במיתה דהוי לדברי הכל: ד"ה נכסים כו' - פטור כו'. דלא קרינן ביה (שמות כב,ד) ובער בשדה אחר, שגם שלו הוא:

ד"ה ורשות כו' - בקרן כו'. דלשניהם חלק בחצר וכרשות הרבים דמי. והשתא אתי שפיר דרשא, דוכשהזיק לאתויי קרן (יג,ב), והכי קאמר, ורשות הניזק והמזיק, פי' שבה פטור אבל יש היזק אחר שחייב בה והוא הקרן:

תי"ט הכשרתי כו' - פרק קמא וכו'. איברא דכ"כ שם הר"ב, אבל אינו מוכרח דיכולני לפרש שיהא כשר להתיר הטלטול ואם לא יהיה כך יהיה פסול, אבל חבירו של הכשרתי הוא מאי דאמר מוכשר לטומאה: ד"ה נכסים המיוחדים. - א"נ כו'. תירוץ זה תירצו רבינא (יג,ב), ובתר הכי מייתי תניא נמי הכי א"ר יהודה אפילו נגח כו' שנאמר (שמות כא,כט) והועד וגו'. ובזה גדלה יותר תמיהת התי"ט, דאם אין הלכה כר' יהודה אף דהכא דלא כהלכתא. ונראה לי כמ"ש התוס' (מד,א) אההיא דאמרינן (שמות כא,לא) או בן יגח או בת יגח, נגיחה למיתה נגיחה לנזיקים, דאצטריך לרבות נזיקים משום דבפרק המניח (לג,א) דרשינן לנזיקים סיפיה דהאי קרא, וכמו כן פסוק (שמות כא,כו) ולא ישמרנו בעליו דכתיב גבי מיתה, דרשינן ליה (מה,ב) לשמירה מעולה לנזיקים, ע"כ. באופן דיש לנו כלל גדול דמיתה ונזיקים כחדא אזלי, וה"ה דפסוק והועד, הוה מוקמינן בתרווייהו, אי לאו דאיכא ריבויא (מד,ב) דז' שור לרבויינהו לכולהו למיתה דכתיבא התם בהדיא: הרמב"ם. וגם בפ"י דהלכות נזקי ממון ה"ו פסק דלא כר' יהודה: ד"ה חוץ וכו' - שחבל כו'. נראה לי דנקט חובל בחברו, לרבותא דאעפ"י שיש בו דעת והוי הפושע לנגח ברשות המזיק שלא ברשות מ"מ אם חבלו חייב:

ד"ה הניזק כו' - ותמהתי כו'. אין זה תמיהה, דאין מזיק משמע דוקא למפעיל, שהרי מצינו אשר תשים לא הקיץ הנער שמשמשים גם בלשון הקל, והמכה והמוכה הם יוצאים לשנים האיש המניע החרב והחרב הנוגף:

נזיקין כו'. תימה אחר שכבר ידע ששרשו נזק איך עלה על לבו שיהא נפעל, כי מה הוראה יש לחוסר נ' השורש, שהרי אין לדגש הז' כי הוא אחר שוא נע:

פרק א משנה ג

בני חורין. כתב הרמב"ם בפ"ח מהל' נזקי ממון הי"ג, שלא תאמר הואיל וכו' העבדים והרועים וכיוצא בהם (פי' מצוים אצל הבהמות) (שומעין להם)[סומכין עליהן]. אבל לפי הגמרא (טו,א) נראה סד"א דנכרי כשר משום דאית ליה חייס, ועבד משום דשייך במצוות. מיהו ודאי דצרכינן לטעמא דהרמב"ם, דאלת"ה לא הו"ל למתנינהו כלל דפשיטא דלא איתא סברא שיוכשרו משום חייס ושייכות במצות. ובהא נמי ניחא דלא מיעט נשים, משום דליכא טעמא דמצויים אצל הבהמות:

הרע"ב ד"ה שום כו' - ואח"כ כו'. דקדק וכתב ואח"כ ליישב קושית ר"ת (יד,ב תוס' ד"ה פרה) דהקשה לפי' הקונטרס דע"כ פרה שהזיקה טלית היינו בחצר הניזק וכו' ופרה בטלית ברה"ר דהוי מטעם בור. אבל נמו"י אשכח לתרוייהו בבת אחת בחצר המיוחדת לשניהם לשוורים ולחד למטלטלין, ע"ש:

ד"ה בפני כו' - והתשלומין וכו'. נראה דר"ל גזרת פסק אופן התשלומין, אבל מעשה התשלומין אינו צריך בי"ד:

תי"ט ד"ה שום כו' - בלא שומא כו'. דהוי כעין פשרה. ונראה לי דטעמא הוא משום דגזרת הכתוב (שמות כא,לו) שלם ישלם, שצריך להשלים הנזק. ומש"ה אמר בגמרא (יד,ב) שום זה אינו אלא בכסף:

ד"ה בפני כו' - פי' רש"י כו'. לא צרכינן להכי, אלא כל מאי דלא שכיח אעפ"י שיש חסרון כיס, כגון בהמה שחבלה בחברתה, בעינן מומחין. וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' סנהדרין ה"ט. ונמו"י (ד"ה פרט לבי"ד הדיוטות) ג"כ הזכיר זה:

פרק א משנה ד

הזאב. גם בפ"ק דסנהדרין (מ"ד) מתחיל בזאב, לפי שהוא היותר מצוי מן האחרים, וכן בפ"ג דתענית (מ"ו), ופ"ז דב"מ (מ"ט):

ר' אליעזר. בכל הגמרא גרסינן ר' אלעזר, וגם בברייתא (טז,א) נזכר אחר ר' מאיר, וכ"כ תוס' (טז,ב ד"ה ר' אלעזר), וכך משמע מנמו"י דכתב דאין הלכה כר' אלעזר משום דיחיד ורבים הלכה כרבים, ואי גריס ר' אליעזר הול"ל דשמותי הוא:

הרע"ב ד"ה שור המועד כו' - ולגבי כו'. והא דלא סמיך ליה בתר ה' תמים, משום דצריך לפרש דשן אוכלת אינה כנושכת ורגל הולכת כבועטת:

מועד כו'. כפי' רש"י (במתני'). ומסיים דע"י העדאה דעדים אתי בהו חיוב נזק שלם הלכך מילתא חדא הוא, ע"כ. וכתב הרמב"ם בפ"א מהל'

נזקי ממון (ה"ה) וז"ל, חמשה מעשים תמים יש בבהמה כו', ע"כ. משום דכל אחד הוא מעשה חלוק בעצמו, אבל שור המועד דקתני היינו דהועד לחמשתן ושם העדאה אחד הוא:

להו כו'. ור"ל שהם משונים במעשים שאז יבואו למנין, ע"ד חמשה תמים: תי"ט הבהמה כו'. התנא רוצה לפרש מהו תמה, ואמר שר"ל שאינה מועדת, וכמו שפירש הר"ב בראש המשנה, חמשה תמים שאינן

רגילים להזיק וכו':

ד"ה ולא כו' - בגמרא כו'. הכי קאמרינן התם (ב,ב) כדי למעט שאינם תולדות דשן ורגל, אבל לעשותם תולדה דקרן, הוי טעמא משום דכוונתם להזיק כקרן, ע"ש בפי' רש"י (ד"ה בעיטה):

ד"ה ושור המזיק וכו' - לפיכך וכו'. אבל הרי"ף, והרמב"ם בפירושו ובחיבורו, כתבו כרבינא:

ד"ה והאדם כו' - לא חשיב בור כו'. ולי נראה דבכלל אדם הם, שהרי הוא החופר הבור ומדליק האש:

ד"ה הזאב כו' - חסורי כו'. והר"ב דלא הזכיר זה, י"ל דס"ל כתוס' שלהי הזורק (שבת קב,א) דאמרינן חסורי מחסרא וכו' בד"א שחזר ושכח וכו'. וכתבו התוס' (ד"ה רב אשי) דאין זה חסורי מחסרא ממש, דמשנה כמו שהיא שנויה יש לפרש כן, ע"ש. וה"נ הכא מתרי טעמי, חד דלא תני והזאב בו' החיבור, להורות שהם חלוקים מהנז"ל. ועוד דחזר ותני הרי אלו מועדים: ד"ה הרי כו' - בנשיכה כו'. תוס' (טז,א ד"ה והנחש) והרא"ש (סי' כא) הכריחו מן הגמרא (טז,ב) דדוקא במידי דאורחייהו בהכי חשיבי מועדים. ורש"י (טו,ב ד"ה מועדים) נ"ל דלא איירי אלא לפי הס"ד, דפשוטא דמתני' דתני הרי אלו מועדים, דמשמע אפילו במידי דלאו אורחיה ובנשיכה:

פרק ב משנה א

הבהמה ס"א והבהמה כו'. כ"כ תוס' (יז,א ד"ה הבהמה) וסיוע רבא לפי' רש"י והר"ב ודלא כפי' התוס':

כדרכה. כמו שהוא דרכה בהליכתה, דהיינו בשערה ובשליפה ובפרומביא וחמור במשאו, וזהו הבהמה בכלל, וכדרכה של כל אחת ואחת,

ומש"ה לא תני הבהמה מועדת להלך ולשבר דזהו האב, אבל כדרכה היא התולדה של ההילוך, פי' הזיקה בלכתה כמה שהוא דרכה, ומש"ה הבהמה מועדת להלך בכדרכה ולשבר כיצד בשערה כו', הרי דתולדות נקט בכדרכה ולא תני לשבר דרך הילוכה:

או שהיה כו'. כתב הרמב"ם [בפירושו], שזה עושה התרנגול יותר משאר עופות, וירצה דמש"ה לא תני עופות בכלל:

מהדס. הערוך (ע' חדס) גורס מחדס בח', ופי' שהוא דריסה:

הרע"ב ד"ה כיצד כו' - הרגל כו'. כפי' רש"י. וקשה דמה חידש כאן שלא שנאה בפ"ק מ"ד. ונראה לי דחידש טובא במה ששנה ואמר תחילה

לשבר בדרך הילוכה, שר"ל שדרך הילוכה היא העדאתה, והוא האב הכולל למ"ש אח"כ להלך כדרכה וכנ"ל, דהיינו הילוך ודרכה:

תי"ט ד"ה כיצד כו' - השן כו'. ולי נראה דמשום דבעי למתני בשן בד"א ברשות הניזק וכדכתב התי"ט, לכך איחר השן לסוף כי היכי דליהוי קאי הבד"א גם לרגל:
ד"ה לשבר כו' - אמרן וכו'. כונתו לתרץ קושיית ר"י הנז"ל, וכבר נתיישבה:
ד"ה משלם כו' - דבגמרא כו'. לא ידעתי למה יחלוק הר"ב על הפוסקים דפסקו כרב פפא (ג,ב), כי בכאן לא איירי הר"ב אלא ליתן טעם למה ישלם בצרורות חצי נזק ותו לא, ומה לו לכתוב בכאן אם הוא מגופו או מן העליה:
ד"ה דרסה כו' - א"נ קמ"ל וכו'. התירוץ זה מתיישב מאי דקשה על תירוץ ראשון, דאי לאפוקי דדריסה לאו משונה לתני דרסה לחוד, ולא נפל על השני דפשיטא דהוי כצרורות, אלא שי"ל שכבר למדנו במשנה ג' לקמן דיש נזק שלם וחצי נזק במעשה אחד. ולי נראה אמרינן בגמרא (יז,ב), אם דרסה על כלי ולא שברתו ונתגלגל על כלי אחר ונשבר, דלרבה בתר מעיקרא אזלינן ומשלם נזק שלם, וכן פסק הרי"ף (סי' לב. עי' בנמו"י ד"ה לרבה פשיטא ליה וד"ה והוא דקא אזיל), והא קמ"ל דלא אשכחן נזק שלם וחצי נזק אלא בכה"ג דקתני. ועוד י"ל דהא דקתני ונפל כו', לגלות שהדריסה היתה חזקה עד שנפל, וכיון שאמר ונפל הוצרך לומר חצי נזק:

פרק ב משנה ב

מפתח. פי' תוס' (כא,א ד"ה מפתח) שהן תריסי החנויות שמניחים לפני החנויות כשפותחין אותן ושם נותנים הפירות:
הרע"ב ד"ה משלם מה שנהנית כו' - אם אכלה כו'. לפי זה ה"פ
דמתניתין, אכלה מתוך הרחבה אפילו שהיא עומדת בתוך הרחבה והחזירה ראשה ואכלה ממה שבצדי הרחבה, וכש"כ אם אכלה במה שיש ברחבה, ומצדי הרחבה ר"ל שהלכה ועמדה בצדי כו', וכדכתב הר"ב. ובהכי ניחא דלא עריב ותני תרי הבבות דרחבה וחנות, משום דמתוך הרחבה פי' כנזכר, אבל מפתח החנות דוקא שאכלה ממש, דפתח החנות הם התריסין, כדפי' תוס' (שם) ושם אינה יכולה לעמוד עליהם:
תי"ט ד"ה הבהמה כו' - היינו שן וכו'. פי' מה חידש בבבא שניה דהבהמה מועדת, ומשני אלא כו'. וקשה דכבר תני חיה לעיל, הזאב והארי כו'. וי"ל דבהנהו נזיקין דלעיל כתיב (שמות כא,כח) שור, וה"ה חיה, דילפינן משבת (ב,א), והכא (יז,ב) שאני דכתיב[(שמות כב,ד) בעירה:
חיה כו'. פי' רש"י (יז,ב) דכתיב (דברים יד,ד) זאת הבהמה אשר תאכלו, וכתיב בתריה איל וצבי וגו'. ואין להקשות דא"כ איך תיסק אדעתיה שלא תהיה בכלל בהמה. וי"ל דמשני וכתב בעירה. וז"ל תוס' (ד"ה סד"א), אע"ג דכבר אשמועינן ברישא דאפילו

התרנגולים מועדים, מ"מ ניחא ליה לאשמועינן נמי גבי שן. וקצת קשה אמאי לא תני נמי תולדות בשן כמו ברגל, ע"כ:
ולעיל כו'. פי' דהו"ל למפתח בתולדות דלא כתיבי בתורה:
ד"ה משלם כו' - והרמב"ם כו'. אבל בחיבורו פ"ג ה"ב פי' כפי' הר"ב:

פרק ב משנה ג

הרע"ב ד"ה ועל הגדיש כו'. ל"א דמשונה הוא, רש"י (כב,א ד"ה משלם חצי נזק):
תי"ט ד"ה על החררה כו' - דבגדיש כו'. אבל אי שקלה מרשות הניזק ואכלה (ברה"ר) [במקום אחר] אינה משלמת אלא מה שנהנית, נמו"י (סי' מ ד"ה על החררה):
ד"ה ועל הגדיש כו' - צרורות כו'. לפי הנראה משטחיות דבריו לא ידעתי מנין לו זה, שהרי לריש לקיש (כב,א) דאוקי מתני' באדיי, ס"ל דעל החררה משלם נזק שלם ועל מקום הגחלת חצי נזק ועל כל הגדיש פטור, ור' יוחנן סבר דעל החררה ועל מקום הגחלת נזק שלם ועל כל הגדיש חצי נזק דהוי חציו דכלב, והיינו צרורות כפי' רש"י. אבל האמת הוא דמדלא הזכיר הר"ב כלום על מקום הגחלת נראה דס"ל כהרשב"א (ד"ה בשלמא) ודו"ק:

פרק ב משנה ה

ברה"ר. אע"ג דהכיצד קאי ארשות הניזק, קתני ברה"ר משום שהוא יסוד הק"ו דר' טרפון:
כקרן כו'. שהדין בא מכחו, נמו"י (ד"ה להיות כנידון):
הרע"ב ד"ה דיו כו' - דמפריך כו'. נראה לי דטעמא הוא מידי דהוה כעין מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא, דכיון דכתבה קרא תו לא
מהני ק"ו מידי:
תי"ט ד"ה ברשות הניזק כו'. דאמר קרא (שמות כב,ד) מיטב כרמו ישלם, תשלומין כו', כצ"ל:
ד"ה אמרו כו' - היכי כו'. אין להקשות דהא דיו הוא דאורייתא, דהא גופא קשה להו דאי איכא דיו ליכא ק"ו:
היכי אמרינן כו'. כתב הרב הון עשיר וז"ל, אין דנין ק"ו אלא להטיל על הלמד אותה חומרא שיש במלמד בלבד, אבל להעדיף עליו יותר מהמלמד לא, ואעפ"י שהלמד כ"כ חמור כמלמד. והיינו דקאמרינן בכל דוכתא דיו לבא מן הדין כו':
ד"ה אני לא כו' - רשויות כו'. כתב בעל ההגהות, רשות מרשות, רשות הניזק מרה"ר, ע"כ. ור"ל קרן דרשות הניזק מקרן דרה"ר:

פרק ב משנה ו

תי"ט ד"ה סימא כו'. לכתוב קרא פצע בפצע מאי כו', כצ"ל:

פרק ג משנה א

הרע"ב ד"ה או שלקה, - בחרסיה כו'. פי' רש"י (כט,א ד"ה לזכות בחרסיה) שלא הפקירן:
תי"ט ד"ה והוחלק כו' - נתכוין כו'. גם הרי"ף (סי' נו) לא הזכיר אלא מתכוין לזכות, משום דסבר דשתי מחלוקות דת"ק ור' יהודה כחד
טעמא הוו, דלר' יהודה בשעת נפילה פטור משום דנתקל אנוס הוא, ואחר נפילה פטור משום דהוי מפקיר אחר נפילת אונס, ומש"ה אם נתכוין לזכות חייב דהוי בורו, ובאינו מתכוין פטור הואיל ועיקרו אנוס כו', כדכתב הר"ב ודוק דבריו. ומינה דאצ"ל אם מתכוין להשליכה דפשיטא דחייב כיון שאינו נתקל:
ד"ה במתכוין כו' - ממש כו'. דהיינו לעשותה חרסים, דההיזק הוא אחר נפילה:
אלא וכו'. במפקיר נזקיו דנתקל לאו פושע הוא לדידהו, ע"כ. כצ"ל (נמו"י סד"ה מאי מתכוין איכא):

פרק ג משנה ב

הרע"ב ד"ה השופך כו' - דברשות כו'. ומתני' דלעיל דהוחלק במים, איירי בימות החמה, ונמו"י (ד"ה חדא בימות החמה) מפרש הצריכות, ע"ש. ולפי דהאי בבא קאי אמתני' דלעיל והויא כסיפא דידה, מש"ה לא עירבה עם שאר הבבות השנויות בה:

פרק ג משנה ג

וכל הקודם. מש"ה תני תבנו וקשו, דאין לו רשות להוציאם מפני שמחליקים רגל הבריות, ולכך קנסו בהם שכל הקודם זכה, אבל הזבל עצמו בשעת הוצאת זבלים דאינו מחליק, לא קנסו בו, אבל מ"מ אם הוזק בו חייב:
תי"ט ד"ה רשב"ג כו' - ושמא כו'. בפרק אעפ"י (כתובות סא,ב) כתבו התוס' (ד"ה הלכה) שיש שני רשב"ג:

פרק ג משנה ד

בנזקי שני. דגופו ולא ממונו, נמו"י (בא"ד חייב בנזקו). ומ"ש בנזקי, לכלול אף בושת, דפושע הוא, והו"ל כמתכוין להזיק כיון שלא עמד. ועי"ל בדיוק יותר דהול"ל הראשון חייב בנזקו, אלא דרמיז למאי דאמר רבא (לא,א) דאם שלישי נתקל בשני לא חמור כשני, דאילו שלישי שנתקל בשני אין השני חייב אלא אם הוזק בגופו, אבל לא אם הוזק בממונו דשני, אבל שני שנתקל בראשון בין שהוזק בממונו בין שהוזק בגופו חייב, והיינו רבוייא דנזקי, ויתור שני לאפוקי שלישי:
הרע"ב ד"ה הראשון כו' - שהיה כו'. ואפשר שזהו דיוק ונפל, וכלומר שאחר התקלה הפיל עצמו במה שלא רצה לעמוד:

פרק ג משנה ה

שלזה. נראה לי דיהיב האי טעמא, ללמד חילוק בין זה לכמה דברים, דאעפ"י שעושה ברשות חייב. והטעם הוא דבאותם דברים אם לא שנתן להם רשות היה אסור, ואדעתא דהכי נתנו להם רשות, אבל הכא הם רשאין מעצמן להלך כדרכן:

ואם עמד. ה"ה אם הלך לאט, וקתני עמד לרבותא, דעמידה היא דבר נראה ואפילו הכי חייב:

חבית פטור. תוס' כתבו כז,ב (ד"ה אמאי), דיותר צריך האדם שלא יזיק משלא יוזק, וכדכתב התי"ט לקמן (ד"ה וכן זה). ולפי זה ניחא כשבעל הקורה ראשון, דאם עמד בעל קורה חייב, דאין לניזק שהוא בעל החבית להזהר שלא יוזק, אבל כשבעל החבית ראשון ועמד הו"א דלחייב בעל הקורה דהו"ל להזהר שלא יזיק, קמ"ל. וכדומה לזה כתב הרב לחם אבירים (ד"ה ואם עמד):

פרק ג משנה ו

הרע"ב ד"ה אחד כו' - חסורי כו'. דבגמרא (לב,א) אמרינן בד"א כו', אבל לא אמרינן חסורי מחסרא בהדיא, אלא ה"ק. וא"כ לאו חסורי איהו אלא אוקמתא רישא בשבת וסיפא בחול:

או כו'. ובהא ניחא דלא הויא מתניתין זו ואין צריך לומר זו, גמרא (לב,א): תי"ט סד"ה אחד כו' - דחולקין כו'. ולי נראה אדרבה דהוכרח ממ"ש הרב בהגהה (חו"מ סי' שע"ח ס"ח) דגם הרמב"ם (הל' חובל ומזיק פ"ו ה"ט) ס"ל דוקא בצרכי שבת. ולדידי כמעט מוכרח לפרש כן, משום דתלה כדי שיהא פנוי בכניסת שבת, וכלומר שלא ישאר מה לעשות בבוא השבת, והיינו ממה שצריך לו לצרכי שבת ויעשה שבתו בטוב, אבל אי מיירי במה שאינו צריך לשבת מה לי שיהא פנוי, והלא בע"כ יפנה מעסקיו דלא ברשיעי עסקינן. ועוד דענין זה מיירי בין השמשות ומסתמא העסקים שבאותה שעה הם לצורך שבת. ועוד שבפירושו פי' דוקא לדבר מצוה, וכל היכא דמצי לתרוצי פירושו וחיבורו מתרצינן:

פרק ג משנה ח

מועד. פי' שהיזק המועד גדול משל התם. ותם במועד דשל תם מרובה משל המועד:

תי"ט ד"ה מועד כו' - אלא כו'. קשה לי הלא דרש"י הוצרך מה שפירש משום דלישנא דמתני' משמע שהמועד הזיק את התם ולא התם את המועד, ועוד דדרך רש"י לפרש, והו"ל חידוש גדול בזה דהתם משלם נזק שלם וטעם הדבר. ועוד קשה אם כן אדמפליג

בין תם לתם במועד לפליג בחד. ועוד קשה דלפי זה חמור התם מן המועד, שהתם מפסיד עשרים מן הראוי והמועד אינו מפסיד אלא עשרה:
כאחת כו'. או אחר זמן, כ"כ הרא"ש (סי יג) כי היכי דלא תיקשי ליה, דתניא בברייתא חצר האחרון:

פרק ג משנה ט

נוטל. דהיינו חצי נזק, רש"י (לג,א במתני'):
הרע"ב ד"ה וכן כו' - שהשביח כו'. והא דאמר חצי החי וחצי המת לאו דוקא, אלא דמקבל עליו חצי הפחת, ולא שייכא נבלה לגבי מזיק אלא לחלוק בשבח:
תי"ט ד"ה נוטל את השור כו'. דאי לאו הכי הא דתנן בספ"ק דתם משלם מגופו, אלא לאשמועינן דהוחלט השור, ונפקא מינא דאם
הקדישו קדוש:
ד"ה ולא כו' - שאם כו'. אין זה פי' למ"ש (לד,א) פחת שפחתו מיתה, דההיא ר"ל דשמין את הנבלה כמה פחותין דמיה עכשיו משעה שהיה חי.
איברא דמיניה נפקא שאם פיחת משעת מיתה כו', דדוקא פחת דפחתה מיתה מחצין ולא מה שנפחת אחר מיתה:
דשבחה כו'. בריש פ"א ד"ה תשלומי נזק כתב התי"ט משם נמו"י עצמו דשבח לניזק. ומ"ש (שם) התי"ט ובגמרא (י,ב) דריש ליה מקראי, התם דרשינן לפחת נבלה ולא לשבח, והרב בעל הגהות אלפסי יישב דהתם איירי כשהמזיק נשכר:

פרק ג משנה י

על מעשה. יש ליתן טעם למה לא הקדים למשנה זו המשנה י"א, דהויא דומיא לכל מתני' דלעיל דאיירי בשור מזיק. וי"ל שתחילה שונה החילוקים שבין השור לאדם ואח"כ המחלוקת שיש בין בעלי דינין: פטור. הא דלא ערבינהו שורו שבייש ושסימא, משום דכל חדא אתא לדבר בפני עצמו, דבבא דבייש אתא לדימויי הוא דומיא דשורו, ודסיפא אתא לגופיה דלא שמעינן לה בשום משנה, תוס' (לד,ב ד"ה שורו): שחבל. כתבו התוס' (שם) דהאי בבא לא אצטריך אלא תני לה אגב הדליק הגדיש דמיירי שנדון בנפשו, ע"כ. ואל תתמה דתני רישא אגב סיפא, דהכי אשכחן בפרק כל התדיר (צא,ב) במערבא תני רישא אגב סיפא. ולנ"ל בכלל שלמדונו התוס' דרגילות ללמד בקיצור מה שנשנה במקום אחר ואפילו בשני מקומות, וכמו שכתבו ביבמות פ"ו מ"ד, גבי כהן גדול שמת אחיו חולץ ולא מייבם, וע"ש בתי"ט. וה"נ אשמועינן מאי דתנן בריש הנחנקים, דדוקא

החובל בחיים חייב ולא לאחר מיתה, והכא הוא דומיא דשור, דודאי אינו חייב לשלם אלא בחיים:

הרע"ב ד"ה (שורו)[הוא שסימא] כו' - שנאמר כו'. זו תוספת תי"ט והוא מדעתו, כי הר"ב לאו מקרי דרדקי הוא, אלא הכוונה לומר שזהו חיובו לשלחו חפשי ושאינו חייב דמי שן ועין:

תי"ט ד"ה שורו שחבל כו' - דמריה כו'. ההגהות אלפסי (מובא בנמו"י במתני') מגיה דאמרינן חייב כמאן דחבל איניש מעלמא. והכי מסתבר דאי מריה פשיטא דאצ"ל והתימה על התי"ט שהזכירו כאילו היה חידוש: ד"ה שורו שהדליק כו'. דאפילו בחול חייב נמי חצי נזק, כצ"ל: ד"ה חייב כו' - דאורחא כו'. ואע"ג דעל שאר הגדיש דמשלם חצי נזק לר' יוחנן (כב,א) דהלכתא כוותיה, פי' רש"י (ד"ה ואגדיש) דהיינו צרורות, ליכא למימר דמשונה הוא, משום דאורחא הוא כיון שנותן גחלת במקום אחד מהגדיש להבעיר הכל, אבל בכאן תחילתו בשינוי:

ד"ה מפני כו' - ופסק כו'. זה שייך לפי' רש"י (שבת לא,ב ד"ה אפילו), דסבר דמאן דמוקי מתניתין (שבת פ"י מ"ה צג,ב) בשוגג לא בעי צריך לאפרו. אבל התוס' (שם צד,א סד"ה ר' שמעון) הקשו עליו וכתבו, דאף להההיא אוקמתא בעי צריכה לגופה:

פרק ג משנה יא

זה. בכאן לא שייך למתני לא כי, דתרווייהו שמא:

שניהם חייבים כו'. כתב הרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ט ה"ז) (ופסקו השו"ע סי' ת' ס"ב), דחייב לשלם מגוף הפחות שבשניהם. וכתב הרב

המגיד דהטעם מפני שהוא ספק והמע"ה. ומפני זה הוסיף הסמ"ע שאם זה הפחות אינו שוה כדי חצי נזק מפסיד הניזק:

הרע"ב ד"ה שניהם חייבים כו' - ששניהם כו'. דאלת"ה חייב גברא מבעי ליה, ותו מאי שניהם, ש"ס (לו,א). ואה"נ דהו"מ לדיוקי משניהם פטורים, אלא דנקטיה בחייבים משום נפקותא דכי איתנהו לתרווייהו: תי"ט ד"ה לא כו' - מצית כו'. לא צרכינן להאי לדייקו מהכא, דבהדיא אמרינן ר"פ הפרה (מו,א), דלרבנן זה כלל גדול בדין דאפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא המע"ה:

ואשתכח כו'. אבל הר"ב נראה דלא מפרש כן, דכתב מתחכך היה בסלע ולקה:

ד"ה היו כו' - מינייהו כו'. והו"א מדזה אומר שורך המזיק כו', ואמאי לא טענו בסלע לקה, אלא דאיכא סהדי:

נתברר כו'. דמתניתין כר' עקיבא (לג,א) דס"ל שותפי נינהו, דאי כר' ישמעאל דס"ל בעל חוב הוא וזוזי הוא דאסיק ביה, אבד האחד לא איבד זכותו, רש"י:

ד"ה קטן כו' - ותמיהני כו'. אין כונתם לדמים דוקא, ויגיד עליו רעו בדבור האחר (ד"ה קטן הזיק את הגדול), לא תקח אלא קטן שלי. ומ"ש ודמי, הוא לומר שיפסיד שווי מותר הנזק:

ד"ה היו כו' - כתבו כו'. ולי נראה דהו"א דטענת המזיק גריעה טובא, דאין דרך קטן להתקוטט עם הגדול, וזה י"ל לדעת הר"ב:

פרק ד משנה א

הרע"ב ד"ה ישלם כו' - כגון כו'. משום דמתניתין כר' ישמעאל (לג,א), דבעל חוב נינהו, וא"כ הו"ל ראשון ראשון נשכר, אלא כגון כו': שומר שכר כו'. בההיא הנאה דמשתלם נזקו:

ד"ה ואם כו' - הכי קאמר כו'. דאם ר"ל בו בשור המזיק, הי"ל יחזיר לבעלים, אלא הכי קאמר וכו':

תי"ט ד"ה שור כו' - פי' רש"י כו'. קשה דכיון דתנן זה אחר זה, מוכח דהוה ביום אחד אפילו מאה לא הועד, דהלכה כר' יהודה פ"ב מ"ד, דבעינן שלשה ימים. וי"ל דכיון דהכא מיירי דכל אחד מהנזיקים תפס את השור להשתלם ממנו, א"א שיהיה כל זה ביום אחד:

ד"ה ארבעה וחמשה כו'. עיין מה שכתבתי שם:

ד"ה ר' שמעון אומר כו' - דתפיס כו'. רש"י (לו,ב ד"ה יחזיר לבעלים) ס"ל דדוקא אם תפסו לגבות ממנו הוא הפסיד חלקו, אבל הניזקים האחרים שאינם ברשותם לא הפסידו את שלהם שלא פשעו בשמירתו, וכ"כ הרי"ף והרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ט הי"ג):

פרק ד משנה ב

תי"ט ד"ה ואינו וכו' - דלא תנינן וי"ו וכו' למ"ד אינו מועד בלא וי"ו שנראה מיותר, כדאמרינן בגמרא (לז,א) לסיועי, ולמ"ד ואינו תנן י"ל דבא לרבות איפכא, כגון מועד לשאינו מינו או מועד לבהמה:

מסקינן כו'. כ"כ הרי"ף (סי' עו) והרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ו ה"ח) והרא"ש (סי' ד), אבל התוס' (לז,ב ד"ה שור) חולקים, ומש"ה לא כתבו הר"ב. ולפ"ד מתניתין דייקא כרי"ף וסיעתו, דהו"ל לקצר ולשנות מועד למינו ולא לשאינו מינו:

ד"ה אמרו כו' - ותמיהני כו'. עדיפי מינה הו"ל לאתמוהי, דהתם (בפ"ב) כתב נמו"י (סי' מה ד"ה שיהו התינוקות) דסגיא במשמוש התינוקות (אמרי)[אפילו] בפעם אחת, וכאן

אמר (ד"ה בשבתות) דצרכינן משמוש באותן שבתות. אלא דיש לחלק דשאין הימים רצופין דאז בעי טפי, אבל ברצופים אפילו בלא משמוש סגי בשלשה ימים:

פרק ד משנה ג

ישראל. בגמרא (לז,ב) נכסים של הדיוט. וניחא לי, דבשלמא ברישא לא דייק למתני הדיוט, כיון שעדיין לא נזכר הקדש משא"כ בסיפא:

תי"ט ד"ה שור כו' - לפרושי כו'. לא נהירא דא"כ הו"ל משונה מכל שאר מילי דתנינן התם, דהוו כללי ולבתר מפרש להו, כדאמרינן בדוכתי טובא, ובשור של ישראל כו'. אלא הכא נמי מפרש מאי (דכליל)[דכייל] לעיל שאין בהם מעילה, ואמרינן דמתניתין ר' יוסי הגלילי היא, דסבר דקדשים קלים ממון בעלים, וקרינן בהו רעהו, ומש"ה הדר ותני ליה הכא, ומייתי קרא דשור רעהו לפרושי ההיא דפ"ק:

ד"ה פטור וכו' - תימה וכו'. הר"ב קשיתיה מתני', דלא תני וכן שור של ישראל שנגח, דהוא מצי דקאי אקרא. והרמב"ם בפירושו כתב וז"ל, אם יש לנו בדיניהם זכות נדון להם בדיניהם ונאמר להם כך דיניכם ואם טוב לנו בדיננו נדון להם כפי דינינו וכו' ואל תתמה וכו', ע"כ. כמ"ש התי"ט בסמוך, ומינה דסמיך על היתר ממונם, דאי קאי אקרא דרעהו ומש"ה פטור, לא אתי שפיר. ואל תתמה אהאי בבא דהקדש נמי אתמעט מרעהו, ובפרק הגוזל (קיג,א) יש ממש כלשון הרמב"ם בפירושו הנזכר. ולפי זה מובנים דברי תוס', ולא כהגהות רש"ל, דז"ל התוס' (לח,א ד"ה עמד והתיר ממונן), משמע דוקא בענין זה שנגח שור שלנו שלהם ולמ"ד בפרק בתרא (קיג,א) דגזל גוי אסור ניחא אבל למ"ד מותר קשה, ע"כ. ור"ל דלמ"ד גזל גוי אסור ס"ל דהפקעת הלואתו מותר והיינו מטעמא דויתר, ולכך שור שלנו שנגח שור שלהם פטור דהיינו הפקעת הלואתו, אבל למ"ד אפילו גזל גוי מותר לגמרי, קשה דלמאי צריכי קרא (חבקוק ג,ו) דעמד וימודד:

פרק ד משנה ד

הרע"ב ד"ה מעמידין וכו' - נגחנים וכו'. פי' רשעים ומשתגעים ליגח, תוס' (לט,א ד"ה ואם):

מקרקע וכו'. הרמב"ם פרק ט"ו מנכסי אפוטרופסין (עי' הל' נזק"מ פ"ו ה"ד): שור האצטדין וכו'. שמביאים אותו למקום שחוק, בפ"ק דע"ז מ"ז: תי"ט סד"ה פטור וכו' - הלכך וכו'. לי נראה משום דכתיב (שמות כא,לה) וכי (יגח)[יגף] שור איש, דאיש דוקא ולא דקטן. וכפי' רש"י בפר' משפטים (כא,יב), (ויקרא כד,יז) ואיש כי יכה ולא קטן שהכה. וכן (שמות שם) במכה איש הייתי אומר ולא קטן. והוצרך פסוק (ויקרא שם) דכל נפש אדם. ובזה יש ליתן איזה צריכותות לרישא, דכיון דשור איש משמע גדול, הו"א דגם

שור רעהו, ר"ל גדול כמותו, לאפוקי שור של קטן. ואח"כ מצאתי בילקוט (רמז שמא ד"ה וכי יגוף) שור איש להוציא את הקטן. ותמהתי איך אישתמוטינהו לרש"י ולתוס':

פרק ד משנה ה

הרע"ב ד"ה מועד וכו' - שלשה וכו'. כל אלה הג' אוקימתות כתב הרמב"ם בחיבורו (הל' נזקי ממון פ"י ה"ג), ותמה עליו הרב המגיד, דב' קמייתי נידחו בגמרא (מא,א), וכתב הרב המגיד דשמא הרמב"ם היתה לו גירסא אחרת. ומ"מ הר"ב לא היה לו להכניס עצמו במחלוקת:

תי"ט ד"ה מועד וכו' - וכן מוכח וכו'. אי היתה הך הוכחה מעליא לא היתה נעלמת מן הרב המגיד, דהוכרח לומר דהרמב"ם לא הוה גריס כגירסא דילן. והאמת עמו דא"א לומר כהתי"ט, דהתם (פ"ה מ"ג) אהא דאמר במועד ליפול על בני אדם בבורות (מח,ב), ופרכינן אי הכי בר קטלא הוא, ופי' רש"י ואיך בא לידי מועד, וכאן לא שייך לומר דקטל וערק דלא עלה מן הבור מאליו, א"נ שהוזמו זוממי זוממין, או שאין מכירין את השור וכו', ואי איתא דמועד לגוים או לטרפה הוי מועד, מאי קשיא ליה, לוקמה בהכי, ומאי מקשי:

ד"ה וכן וכו' - דאע"ג וכו'. סברא זו יש נמי צריכותא (לבב"ק)[לקטנים בני קיימא] דמתני' דלעיל:

מחייב וכו'. יש להרהר על זה, שהרי איתא בברייתא (מא,ב) במכילתין, (שמות כא,כח) ובעל השור נקי, מחצי כופר, ומיירי בממית את האדם על פי עד אחד או על פי הבעלים, ודסבר דכופרא כפרה. ואי לא מעטיה קרא הו"א ליחייב קמ"ל, ואם חייב לצאת ידי שמים למה ימעטנו קרא, וכש"כ דנקי משמע נקי לגמרי:

פרק ד משנה ו

מתחכך. לא תני שנתחכך כמ"ש נתכוון וכו'. לפי' רש"י (מד,א ד"ה והא תם הוא) ר"ל שהיה מתחכך פעם אחרת, ומתחכך תואר. ולתוס' (שם ד"ה והא) הוא הווה, ומשום דאין דרך להפיל הכותל בחיכוך מעט תני מתחכך:

הרע"ב ד"ה שור וכו' (שמות כא,ל) - אם כופר וכו'. נ"ל דאם זה אינו תלוי (ז') אלא ר"ל באמת, כמו (במדבר טז,ל) ואם בריאה יברא ה'. וא"כ הו"ל כאלו נכתב כופר ב' פעמים. א"נ הכי דריש, אם יושת עליו, כופר יושת עליו:

פרק ד משנה ז

הרע"ב הרי וכו' - וששה לששה כצ"ל וכו'. אם תדקדק בהם תראה שהמשך כל הפרשה מבואר אעפ"י שלא היו כתובים:

פרק ד משנה ח

אסור. אפילו בהנאה, הרמב"ם (בפירושו). והר"ב הו"ל לכתוב מ"ד בגמרא (מא,א) דנפקא (שמות כא,כח) מבעל השור נקי:

ואם שחטו. פי' אפילו באכילה. וזהו דיוק מלת ואם שחטו, כלומר לא מבעיא אם לא שחטו ושמותר בהנאה אלא אפילו שחטו מותר באכילה:

הרע"ב ד"ה הקדישו וכו' - ונפקא וכו'. פי' לפי שעה שהרי סופו להרג, שאפילו שור הקדש חייב מיתה:

תי"ט ד"ה שור וכו' - לסקילה וכו'. עי"ל דתנא אקרא קאי, דכתיב (שמות כא,כח) סקול יסקל ולא יאכל:

ד"ה בשרו וכו' - ומאת וכו'. איברא שכן הוא לפי מ"ש הר"ב בכאן, אבל מסקנת הגמרא (מא,א) היא דקי"ל כדר' אבהו, מלא יאכל נפקא איסור אכילה והנאה, וכ"כ הר"ב בקדושין (פ"ב מ"ט) ואת בשרו לאיסור הנאת עורה את הטפל לבשרו:

פרק ד משנה ט

הבעלים. מתחייבים בנזקין כבעלים, רש"י (מד,ב):

ונעל. או נעל, טור סי' שצ"ו:

תם חייב. לא סגי ליה דליתני מועד, משום דבעי לאשמועינן טעמא לתרוייהו, דתם חייב ומועד פטור, ולא נילף לתם מן המועד דכתיב (שמות כא,כט) ולא ישמרנו, לזה שהוא המועד ולא לתם, דשמור הוא המועד בשמירה פחותה, ומש"ה מייתי קרא:

הרע"ב ד"ה ומועד וכו'. הרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ז ה"א ובמ"מ) פסק כרב (מה,ב) דאין צד תמות במקום שהוא מועד לגמרי:

תי"ט ד"ה לשומר חנם וכו' - ונושא שכר וכו'. וה"ה השוכר. וכונת התוס' (ד,ב ד"ה שומר) דתני תחילה שני הקצוות ובתר הכי תני

דמציעי בענין החיוב, ובסדר זה נוחים להיותם נזכרים וסדורים על הלשון: דומין וכו'. אי משום הא אדרבא יותר שוים השואל והשוכר. אב"א קרא דתרוייהו אתו בפסוק אחד (שמות כב,יד) אם בעליו עמו לא ישלם אם שכיר הוא בא בשכרו. ואי בעית אימא סברא ששניהם משמשים באותו החפץ משא"כ בשומר חנם ושומר שכר, ודתרווייהו אסירי בשליחות יד. ולי נראה בהא דאמרינן בב"מ פ"ז מ"ח (צג,א) ארבעה שומרין הם ודיניהם שלשה, והיינו שומר חנם אחד, ושומר שכר שנים, נושא שכר ושוכר שלשה, ולכן תני לנושא שכר ושוכר אהדדי. ועי"ל כמ"ש שם דר' מאיר ור' יהודה פליגי בשוכר אם הוא כשומר שכר או כשומר חנם ולכן הקדים שומר חנם ושואל, משום דבהו לית פלוגתא.

והשתא אתי שפיר, דהרמב"ם נקט להו ש"ח ש"ש והשוכר והשואל, משום דקי"ל דש"ש ושוכר שניהם חייבים, ואיהו ז"ל נקטינהו לפי ההלכה ולפי סדר תשלומיהן, ש"ח לא כלום וש"ש ושוכר במקצת והשואל בכל:

להדדי וכו'. לא נקרא זה דימוי, שחנם של שומר חנם הוא שלא מקבל כלום, ושל שואל שאינו נותן כלום, ויש חילוק גדול בין נותן למקבל:

ד"ה נכנסו וכו' - מיירי וכו'. ובזה אתי שפיר, המועד משלם וכו', ור"ל דוקא בתשלומין הם כבעלים אבל לא בענין השמירה:

ד"ה חייב וכו' - קסבר וכו'. דסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי. פי' אין דרך בני אדם לשמרם אלא מניחם ויוצאים:

לתם וכו'. דנבעי תם שמירה מעולה:

ד"ה ר' אליעזר אומר וכו' - ולא תשים וכו'. והכי נמי האי לא ישמרנו לא יקיימנו הוא, רש"י (מו,א ד"ה שלא):

פרק ה משנה א

משלם. בש"ס (מו,ב) גרסינן משתלם:

תי"ט ד"ה ורביע נזק לולד וכו' - במקצת וכו'. וה"ה כשעדים מעידים, כדאמרינן (ב"מ ג,ב) שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים:

ד"ה ורביע נזק מן הולד וכו' - אלא וכו'. פי' ומש"ה לא מוקמינן למתני' בהכי. ולא היא דשכיח כנראה ממתני' דלעיל (פ"ד מ"א) באם יש מותר בנזיקין, ועי"ש, אלא מדקתני חצי נזק מן הפרה:

וכתבו וכו'. קושית תוס' (מז,א ד"ה ליתא) היא, דכיון דשותפים הם למה יפרע רביע נזק מהולד, הלא אם אבדה הפרה הניזק מפסיד חציה. ומעתה אין קושיא ממ"ש (התי"ט) מלעיל (מו,א ד"ה שור), דאפילו עומדת באגם קשה למה לא יפסיד הניזק חצי הפרה:

אתיא וכו'. צריך לאוקמא דלא הושמה הפרה בבי"ד קודם שאבדה, דעדיין לא נודע מה חייב לו, ולכן הולכין אחד הנמצא לשומו בבי"ד

ולשלם:

אלא וכו'. תוס' כתבו (לג,א ד"ה איכא בינייהו), דמשעת הנזק קיימא ברשותיה קודם העמדה בדין, וחשבינן כאילו בא חצי נזק לידו מאותה שעה:

פרק ה משנה ב

תי"ט ד"ה הכניס וכו' - שנוחות וכו'. הקשה מהרש"א (מז,א ד"ה הקדר) דבגמרא (מז,ב) מקשינן דיוקא דרישא אדסיפא, דדוקא שלא ברשות חייב הא ברשות פטור, דמסתמא לא

קביל נטירותא, אימא סיפא אם הכניס ברשות בעל החצר חייב, מכלל דמסתמא קביל נטירותא, ואמאי לא משני דקדרות ופירות דנוחות להשבר ולהתקלקל אמרינן דמסתמא קביל בעל החצר נטירותא, משא"כ בעל הקדרות והפירות דלא קביל נטירותא דשור: פירות לא. ולי נראה דתנן בבא דפירות, לאשמועינן דדוקא הוזקה דומיא דרישא, דהיינו שהוחלקה חייב, אבל אכלה פטור. ובבא דהכניס שורו תנייה משום סיפא דנפל לבורו:

פרק ה משנה ג

תי"ט ד"ה משלם וכו' - להנאתו וכו'. כך הקשו התוס' (מד,א ד"ה הכא) לפי' רש"י. ובודאי דרש"י סובר דמשונה הוא להפיל עצמו בבור בשביל אכילת ירק:

פרק ה משנה ד

ואדם. הא נמי לא נטריה תנא עד פ"ט דסנהדרין מ"ב, גבי נתכוין להרוג את הבהמה, משום דמי ולדות:

הרע"ב ד"ה שור וכו' - איידי וכו'. ומשום הכי לא תנייה בפרקין דלעיל מ"ו, גבי נתכוין להרוג את הבהמה וכו', משום דכל הנהו דפ"ד

נקטינהו בדוקא לגופייהו, והכא בדרך איידי:

תי"ט ד"ה שור וכו' - ומזה אני תמה וכו'. כבר הקדימו הראב"ד בהשגה זו רפ"ד דהלכות רוצח. אלא שהתי"ט העריך המערכות שתים כנגד

שתים. ונראה לי ליישב הכל ולומר דניחא להרמב"ם לפסוק בהיקשא בכ"מ. חדא שהיא ברייתא מוכחת בגמרא בהרבה מקומות אמרו דחזקיה שנאה והוא בנו של ר' חייא שמשנתו מדוייקת, וכ"כ התוס' בסנהדרין (עט,א ד"ה ומפקא), וגם שמשם משמע דרבא דאיהו בתראה ס"ל כוותיה, וכמ"ש הכסף משנה רפ"ד דהלכות רוצח. אבל מה שצריך לתרץ הוא, איך יפרש חזקיה פסוק (שמות כא,כג) דונתת נפש תחת נפש, כיון דפוטר לא מתכוין לגמרי, והתוס' (שם בסה"ד) נדחקו מאד ואמרו, שיפרש רישא דולא יהיה אסון בלא מתכוין לאשה, וסיפא דואם אסון יהיה במתכוין לה. וגם לפי המסקנא (תוס' שם) דר"א פי' אסון דרישא באיש ודסיפא באשה, וכמ"ש התי"ט כאן, והוא דוחק גמור. אבל הרמב"ם סובר דתנא דבי חזקיה ורב אדא אינם חולקים, דאלת"ה הול"ל במכילתין (מט,א) דרב אדא פליג אדבי חזקיה, וכדאמר רבא בסנהדרין (עט,ב) דמפקא מדרבי ומדרבנן, ואסון דקרא בין דרישא ובין דסיפא שוים, והיינו אסון דאיש עיקר, שהוא המכוון באותו מצות, ועמו טפלה אסון האשה שלא נתכוונו לה. וה"ק אם לא יהיה אסון כולל ענוש יענש, שני עונשין נזק וצער לאשה ודמי וולדות לבעל. ומינה דייקינן הא אם יהיה אסון כולל אין שם שום עונש, לא דמי וולדות שהרי נהרג, ולא דמי האשה אפילו

מתה קודם האיש, וטעמא דלא נתכוין לה. וז"ש בפרק אלו נערות (לא,א) ולא יהיה אסון ענוש יענש הא אם היה שם אסון אין שם עונש, ואעפ"י שהריגת האשה בשגגה שהרי לא נתכוונו לה וכו'. ואח"כ מביא היקשא דבי חלקיה ממכה אדם וכו', דקשה אמאי צריך תו להההיא, אלא לגלות דעתו דהיינו שוגג היינו לא מתכוין דתרווייהו כחדא לפיטור, וכמו שפסק הלכה כר' שמעון בכ"מ, בדבר שאינו מתכוין בשבת ובכל איסורים, והכא נמי לא שנא. והשתא אתי שפיר מה שהקשה רב אדא (מב,א) אטו באסון תליא מילתא בכונה תליא וכו', ופי' רש"י דס"ל לרב אדא כר' שמעון דפטר (בסנהדרין עט,א) בלא מתכוין ממיתה וחייב ממון ולית ליה דבי חזקיה. והתוס' (ד"ה בכוונה) הקשו עליו דמה דמקשה לרבא ואביי דס"ל כרבנן וכו', ופי' הם דעיקר טעמו דרב אדא משום דסבר כרבי דדריש נפש תחת נפש ממון וכו', ע"ע. שבודאי גם הם קשה מה שהקשו לרש"י. ועוד דמאן דכר שמיה דרבי. אבל להרמב"ם ניחא, משום דבין סברת ר' שמעון דפטר לגמרי בלא מתכוין, ובין הקישא דבי חזקיה שהוא טעמו דר' שמעון פשוט ונודע בכל התלמוד, וכש"כ לאביי ורבא שלהם הקשה רב אדא וסברי כר' שמעון בסתמא, ולכן הקשה סתם באופן דגם רב אדא ס"ל דאין מתכוין פטור לגמרי, וז"ש כי נתכוונו זה לזה אעפ"י שיש אסון באשה יענשו, משום דלגבי מיתת האשה חשיבה דבר שאין בו מיתת בי"ד, ומש"ה חייבים דמי וולדות, וכדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד דהל' חובל ה"א. וא"ת אעיקרא דדינא פירכא, דכיון דס"ל להרמב"ם דאסון דקרא כולל, א"כ מנ"ל לדייק הא איכא אסון כולל פטור, דילמא הכי נדייק לא יהיה אסון כולל יענש הא איכא פרטי בין בו בין בה ליכא עונש, ולית הלכתא כר' שמעון. וי"ל דלגבי ההורג לא איצטריך דפשיטא דקים ליה בדרבה מניה, כנזכר בגמרא, מכדי רשעתו, וקראי אחריני. ולגבי האשה נמי לא, מתרי טעמי, חדא דעיקר אסון דקרא באיש מיירי. ותו דכיון דיש היקש דבי חזקיה לא מסתבר לאוקמיה אחצאין משום דיוקא, דלא גלי אלא בראיה גמורה. ועי"ל דכיון דאסון דקרא משמע כולל, אי דייקת ליה אחר גירסה, ליקשי דיוקא דרישא אדסיפא, דמן רישא הוה משמע דדוקא באסון דשניהם איכא עונש ממון, הא באסון דחד ליתיה, ומסיפא תידוק דדוקא באסון דשניהם נפש תחת נפש ולא יענש, הא באסון דחד איתיה, אבל במאי דכתיבנא אתי שפיר, דדיוקא דרישא היינו ממש פשטא דסיפא, דכי איתא אסון בתרווייהו נפש תחת נפש ולא ממון. וא"ת א"כ למה לי דיוקא דרישא תיפוק ליה מפשט דסיפא. וי"ל דאהני היקשא לאפוקי מדרש דדריש נפש תחת נפש ממון. א"נ לאשמועינן טעמא דפיטור מדמי אשה אפילו מתה תחילה, שהוא משום דלא נתכוין, כי

מפשטא דסיפא הו"א דחייב מיתה כמי שהרג שתי נפשות, אפילו שלא נתכוין אאשה, ומינה הו"א דאפילו לא מתה אלא האשה דלא ישלם דמי וולדות, ודלא כרב אדא:

פרק ה משנה ה

נאמר. נראה דקשיא ליה למה נאמר בור שתי פעמים בפסוק אחד (שמות כא,לג): תי"ט ד"ה החופר וכו'. הכל שכן הוא דשכיחי בה רבים, ולכך לא שנאה בהדי בבי אחריני, אלא תני סיפא החופר בור ברה"ר במלתא פשוטה דאתיא בכש"כ. ובזה מובן מה שפי' רש"י (מט,ב במתני'), וכ"ש וכו' ולא תימא וכו', דכיון דאיכא זה הס"ד אינו כש"כ, אלא ה"פ ולא תימא דאיכא האי ס"ד, דהא תנא סיפא החופר [בור ברה"ר] כדבר פשוט. ומש"ה לא ערבביה עם הבבות האחרות דאית בהו איזה חידוש (מ"ש בהא' דסיפא) וכן אמר בגמרא (נ,א) דבהאי לא פליגי כ"ע:

החופר בור ברה"ר ונפל. רש"י (שם), כצ"ל:

פרק ה משנה ו

השני חייב. הרי"ף גורס (הגי' ברי"ף שבידינו השני חייב) הראשון חייב. וכתב הרא"ש (סי' ח) דר"ל אף הראשון חייב. והרמב"ם (הל' נזקי ממון פי"ב ה"ז) נמי כתב הראשון חייב עד שימסור דליו לשני. והטור (סי' ת"י) כתב עליו ולא נהירא. והב"י תמה על הטור דלמאי לא פי' דברי הרמב"ם כדפירש הרא"ש דברי הרי"ף. ולאו קושיא היא, דשאני הרי"ף דהביא גרסתו במשנה ובה נוכל לפרש כראוי, אבל הרמב"ם שהוא מפרש הי"ל דבריו. ולע"ד נראה שמן הגמרא מוכח כגרסת הרי"ף, דאמרינן (נא,ב) וראשון מיפטר משימסור וכו', משמע דגרסינן הראשון חייב, דאלת"ה הו"ל לאקשויי, וראשון אמאי מפטר:

ונפל. הא דלא קיצר ותני, כסהו כראוי פטור, כדתני רישא חייב, לאשמועינן דכסהו כראוי, לשור או חמור:

וקטן. תנא ושייר סומא ומהלך בלילה אפילו פקח (מברייתא נד,ב):

פרק ה משנה ז

לנפילת וכו'. יש לדקדק אמאי שייר לנזיקין. ונראה דנזיקין כולל לשן ורגל וקרן, ונלמדים ממקומות משונים (גמ' ב,ב) נגיחה משור שן ורגל מבעירה, כמ"ש תי"ט בפרק כיצד מ"א ד"ה התרנגולין, וא"כ תנא ושייר. א"נ שייר טעינה, דכתיב (דברים כב,ד) הקם תקים עמו: תי"ט ד"ה לפריקה וכו'. נראה לי דבור ונפל ואבדה דלא שייכי באדם ולכך לא גמרינהו (נד,ב) משבת דביה שייך אדם, אבל השור דשייך בהו גמרינהו מדשבת, ודסיני לא קשיא דהוה קודם עשרת הדברות: ד"ה לכלאים - כתב וכו' קרא וכו'. קשה לי שא"כ מעיקרא

דאמרינן (שם) אי כלאים דחרישה יליף שור שור משבת אי כלאים דהרבעה יליף בהמתך בהמתך משבת, ואי איתא להא דהתי"ט אמאי בעינן תרי ילפותי: שפיר וכו'. אין זה כלום, שהרי בתחילה מייתי תרי ילפותות לשני מיני כלאים, אע"ג דלא תנן אלא חדא:

פרק ו משנה א

תי"ט ד"ה הכונס וכו' - היה וכו'. עיין בלחם אבירים:

ד"ה נפרצה וכו' - דקלא וכו'. פי' דנפילת הכותל, משא"כ בנעל דרישא דאפילו ביום דלית קלא לפתיחת הדלת:

ד"ה או וכו' - תוס' (נה,ב ד"ה או). דאלת"ה פשיטא דפטור דמאי הו"ל למעבד:

ד"ה לסטים וכו' - דלנפשייהו וכו'. וליכא למימר דפשיטא דחייבים, דהא איכא סברא לומר דלא לחייבו בנזקיה, עיין בתוס' (נו,א ד"ה פשיטא):

פרק ו משנה ג

הרע"ב ד"ה ואם וכו' - מוקי וכו'. ומש"ה לא תני לה לעיל פ"ה גבי משנה ב' וג', משום דהתם (בע"ה) [בעל השדה] הוא (הבע"ה) [הבעל הבית] בעצמו, ודוק:

פרק ו משנה ד

הבערה. פסקו הפוסקים כחזקיה דאמר (נט,ב), לא שנו אלא שמסר לו גחלת וליבה, אבל מסר לו שלהבת חייב דמעשיו גרמו לו. ולפ"ז נראה

לי דלפלוג בדידה שהרי בבא דפקח פשוטה היא:

וליבה. ז"ל הרב המגיד (פי"ד ה"ז), והטעם שכיון שלא היתה מתלבה מאליה הראשונים פטורים:

חמשים. נראה דטעמו כהרחקת כל הנזקים דפ"ב דבבא בתרא:

הרע"ב ד"ה בא וכו' - ואית ספרים וכו'. בגמרא (ס,א) איתא לתרי גרסי, ולא הו"ל להר"ב לכתוב ואית ספרים:

תי"ט ד"ה המביא וכו' - עביד וכו'. וכדאמרינן פ"ק (ט,ב), גחלת מעמיא עמיא ואזלה:

פרק ו משנה ה

הרע"ב ד"ה היה וכו' - ובגדי וכו'. כ"כ הרב המגיד (הל' נזקי ממון פי"ד ה"י) לי"א, משום דאפילו אינו כפות חייב שאין לו דעת לברוח, אבל אח"כ כתב דהעיקר דוקא כפות:

תי"ט ד"ה היה וכו' - המגיד וכו'. קשה לי חדא דאדרבה אי בעי תנא לאשמועינן שאף הגדי דרכו להיות בגדיש ומש"ה חייב, הי"ל להקדים הודאת חכמים למה שדרכו, ואח"כ לתני ההיא דגדי לומר שאף הוא דרכו. ותו דכפות לא קאי אירישא דאירי במדליק בשלו. ותו אמאי לא תני הכא בגדיש ומודים. ובאמת דברי הרמב"ם (שם) קשיא להולמם, דמ"ש

שהוא מפרש הא דגדי בטמון, וכבר השיגו הראב"ד, ולא הבנתי דברי הרב המגיד מה מתרץ. ודע (?) שמ"ש הראב"ד בטמון ז"ל בטמון כמ"ש שם המגיה. ועוד קשה לי דאי גדי מיירי בטמון למה לי למתני תו ומודים חכמים:

פרק ו משנה ו

הרע"ב ד"ה ר' יהודה אומר בנר חנוכה וכו'. שמצוה להניחה ברה"ר לפרסום ניסא, רש"י בהמניח (ל,א) כתב כן. ואע"ג דאין הלכה כר' יהודה, היינו לענין ממון אבל לענין מצוה הלכה כמותו להניחה בתוך עשרה, הרא"ש (סי' יח):

תי"ט ד"ה ר' יהודה אומר וכו' - ב' וג' וכו'. דהתם מודה ר' יהודה דחייב, אעפ"י שהיה ברשות בי"ד, כגון בשעת הוצאת הזבלים, אבל כאן רשות מצוה:

פרק ח משנה א

תי"ט ד"ה צער כואו וכו' - תמה וכו'. ואני תמה עליו, דטפוייא דכתבו התוס' (פה,א ד"ה לדמים) היינו שמרבים לו בבושת החבורה:

פרק ח משנה ב

תי"ט ד"ה ושור וכו' - וצ"ל וכו'. ואני אומר דאצ"ל כך, דרש"י כתב במ"י דפ"ג (לד,ב) אשורו שבייש פטור, דקי"ל (כו,א) איש בעמיתו וכו', ואי הוה דעתיה אפלוגתא דרבנן ור' עקיבא (לג,א) לא הוה אמר דקי"ל, אלא צ"ל בפ"ב, דהתם (כו,א) אמרינן, ויהא שור חייב בארבעה דברים מק"ו וכו' אמר קרא (ויקרא כד,יט) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו. והרי דסתם גמרא נקטא האי קרא, ועלה כתב רש"י דקי"ל וכו':

פרק ח משנה ו

הרע"ב ד"ה התוקע לחברו, - שמחבר וכו'. נמו"י כתב בפרק שור שנגח (לו,ב) משם ר"ח, תוקע באזנו, אבל לא הוי דומיא דסטרו ולאחר ידו: באגרוף וכו'. כנגד אזנו, רש"י בפרק שור שנגח (לו,ב ד"ה התוקע):

פרק ט משנה ג

לאומנין. נראה דתני לה בלשון רבים, מטעם דתנן בפ"ו דב"מ מ"ו, כל האומנין שומרי שכר הן, ע"ש מה שכתבנו, וע"ע לקמן:

חייבין. דמיד שעשאו כלי קנאו בעל הבית ואין לאומן עליו אלא חוב בעלמא, סמ"ע (סי' שו ס"ק ה). ולדעתי אין צריך לטעמו דכיון

דאמרינן (צט,א) אין אומן קונה בשבח כלי, ממילא ברשות בעליו הוא ושלא השביח עוד:

הרע"ב ד"ה נתן וכו' - וקלקלו וכו' ותנא וכו'. נראה דתחילה שנה רבי בבא קמא (נתן לאומנין) ואח"כ בבא בתרא (נתן לחרש), דנתן לחרש שנאה לגלויי רישא וראשונה לא זזה. ולפי האמת כוללת בין עצים בין כלי, והיינו אומנין בלשון רבים:

תי"ט ד"ה נתן וכו' - אומן וכו'. פלוגתא דרבוותא היא, עיין בש"ך סי' ש"ו (ס"ק ג):

פרק ט משנה ד

ר' יהודה. רש"י בע"ז (ו,ב), א"כ נמצא זה משתכר בשינויו:

הרע"ב ד"ה צבעו וכו' - בפסולת וכו'. דאילו לא קלט הצבע כראוי היה פטור דאנוס הוא. א"נ כדכתב נמו"י (ד"ה כסא כעור) שיאמר שזה בא מן הצמר שיש צמר שאינו קולט [יפה] הצבע:

ד"ה לצבוע וכו' - בשינוי וכו'. דס"ל כל המשנה מדעת בעליו נקרא גזלן וקנאו בשינוי, רש"י פ"ק דע"ז ז,א (ד"ה נותן):

תי"ט ד"ה נותן וכו' - ובהקדיחה וכו'. ומש"ה תלה הקדיחה ביורה ולא בו, שהוא לא השהה הצמר שנאמר שלכן קדח:

ד"ה אם וכו' - ושכר וכו'. אבל בב"מ פ"ו מ"ב לא הזכיר שכר טרחו, משום דהתם נחית לפרש מה שהוא ידו על התחתונה, דהיינו שאינו נותן לו מה שהשביח את הצמר אלא מה שהוציא עליו, אבל בענין השכירות אין ידו על התחתונה שהרי משלם לו כשכיר יום, ועיין פ"ק דע"ז ד"ו ב' מ"ש שם רש"י, דהתם עיקרה דהלכתא:

ד"ה נותן וכו' - דנותן וכו'. שהרי כשפסק עמו בקבלנות קבל עליו להוציא היציאות משלו אעפ"י שתרבנה:

ד"ה ר' יהודה אומר וכו' - ששינה וכו'. תמיהה לי דלמה לא יוכל הצבע לשלם בצמר עצמו, מאי שנא מכל המזיקים דנותנים אפילו סובין:

פרק ט משנה ה

הרע"ב ד"ה נשבע וכו' - והודה. לפי הטעם שכתב התי"ט בהרמב"ם (הל' גזלה פ"ז ה"ט), האי הודה שלא בפניו:

ד"ה לא יתן לא לבנו וכו'. ונראה דאפילו קיבל הגזלן עליו אחריות הדרך, לא הויה השבה עד שידע שהגיע ליד הנגזל:

תי"ט ד"ה שוה וכו' ונשבע וכו' - עצמו וכו'. א"נ שטענו שתי כסף והודה לו שוה פרוטה, תוס' (קג,א ד"ה הגוזל):

ד"ה יוליכנו וכו' - טעם וכו'. פי' טעם למה שהקפיד הפסוק (ויקרא ה,כב) בזה שיוליכנו אחריו משא"כ בשאר גזלות, ואמר דמאחר שנשבע וכו', והוא ענין נכון. והש"ך (סי' שסז

ס"ק ו) הקשה על הרמב"ם והשו"ע, למה נותנים טעם אחר. וז"ל הגמרא (קד,א), נשבע אע"ג דקאמר ליה יהיו לי בידך כיון דבעי כפרה לא סגי עד דמטא לידיה, ע"כ. וע"כ האי כפרה ר"ל קרבן. וכתב הרא"ש (סי' כא) דכיון דנשבע לו אי אפשר לו להביא כפרתו עד דעביד השבה מעלייא לידו של נגזל. וכל זה הוא תירוץ ליישב המשנה אליבא (וכו') [דכו"ע], אבל קודם לזה בכל הסוגיא לא נזכר טעם אחר כי אם הפסוק (שם) דלאשר הוא לו יתננו, ולא מטי בה משום כפרה, והיינו טעמא דהרמב"ם טעמא דקרא:

אפילו וכו'. פי' לא מבעיא דאין צריך לרדוף אחריו, אלא אפילו לשלוח שם להודיענו אין צריך. זו היא כונת התי"ט. ונראה שהש"ך (שם) לא הבין כך מדבריו והקשה עליו, ע"ש:

ד"ה אבל וכו' - בתקנתא וכו'. פי' שהוא מן הדין ולא מן התקנה. וכ"כ הרמב"ם (שם ה"י), שאחרי שכתב דנותן לשליח בי"ד, כתב וכל הנותן גזל וכיוצא בו לבי"ד יצא, פי' כן הוא הדין הגמור:

ד"ה ואם וכו' - נראה וכו'. לעד"ן דלא משמע הכי לישנא דמתני', דהול"ל אפילו ליורשיו. ונראה דאיפכא קמ"ל דדיו שיחזיר ליורשיו, פי' דאין מעכב כפרתו אם מת אביהם קודם החזרה כיון שלא נשבע להם:

פרק ט משנה ו

מחל. דלא תימא דבעינן יתננו ואינו יכול למחלו:

אינו צריך וכו'. נראה מפני שבחומש לא קרינן ביה (שם) לאשר הוא לו יתננו, דהחומש לא היה שלו:

הרע"ב ד"ה חוץ וכו' - ואפילו וכו'. דברי הר"ב המה מסורסים, והכי הול"ל אפילו היה הגזל בעין אין צריך להוליכו אחריו, דלא חיישינן שמא יתייקר וכו', וכ"כ הרמב"ם בפירושו:

תי"ט ד"ה חוץ וכו' - אמאי איצטריך וכו'. נראה לי דכיון דכתיב יתננו, הו"א כולו בלא שום שיור:

פרק ט משנה ז

שנאמר. נראה לי שאין פסוק זה לראיה, אלא הביאה לשנות כל העניינים שחייב עליהם קרן וחומש. ובזה תבין גזירת דברי המשנה, הרי

זה משלם וכו':

תי"ט ד"ה נתן וכו' - אלא וכו'. ובב"מ דף נ"ד ב' כתבו התוס' (ד"ה מוסיף) דבדיוק נקט חומשו, דסד"א הואיל ובא מתורת חומש לא מייתי עליה קרבן ולא מוסיף עליו חומש

קמ"ל, אבל בחוזר וכופר על הקרן פשיטא דמוסיף חומש ומייתי קרבן, דהא קי"ל דאינו חייב עד שייחד לו כלי עליו, וע"ש:

פרק ט משנה ח

משלם. אע"ג דתני תרתי, הכא ותניינא בפרק בתרא דשבועות, ונראה לומר כמ"ש גבי משנה דהמקדש את האשה על מנת שאין בה
נדרים וכו', שנשנה בפ"ז מ"ז דכתובות ופ"ב מ"ה דקדושין, ואמרינן בגמרא (כתובות עב,ב. קדושין נ,א) דבכתובות אצטריכא ליה משום כתובה דתנן תצא בלא כתובה, ובקידושין איצטריכא ליה משום קדושין דתנן אינה מקודשת, ה"נ נימא הכא נקטה משום קרן וכפל, והתם משום חומש ואשם דהוי בשבועת הפקדון:
תי"ט ד"ה והעדים וכו' - ישלם וכו'. העיקר חסר להבנת הפסוק (שמות כב,ז), והלא הוא מה שמסיים רש"י (סג,ב ד"ה אלא הוא) ונקרב בעל הבית, כלומר והוא כבר נשבע בדבר שלא שלח ידו מה כתיב בתריה על כל דבר וכו' ישלם שנים, ע"כ. ובעל הבית נקרא השומר שהוא בע"ה, רש"י בחומש:
ד"ה שגנבו וכו' - בעין וכו'. והתם (סג,ב) בענין השבועה, כתיב (ויקרא ה,כג) והשיב את הגזלה:
ד"ה משלם וכו' - אבל וכו'. היינו אם טבח ומכר קודם שנשבע דאז פטור מארבעה וחמשה, אבל אם טבח ומכר אחר שנשבע חייב בארבעה
וחמשה, הרמב"ם פ"ד ה"א מהל' גניבה:
דלתני וכו'. כדתני ליה התם במשנה (שבועות פ"ח מ"ד) דאמר לאחד בשוק היכן שורי וכו', דיותר נכון היה לתוס' לכתבו בכאן, משום דהתם הדבר פשוט מחמת המשנה שאח"כ, י"ל דהתם תנן שורי דשייך ביה ארבעה וחמשה והכא פקדוני:

פרק ט משנה ט

הגוזל. צריך ליתן טעם למה השמיט הרי"ף ז"ל משנה זו:
ס"א אשם:
ונשבע וכו'. פי' רש"י (קח,ב במתני'), ואחר מיתת האב הודה, ע"כ. בעל חידושי הלכות הקשה דהא בין למאן (קט,א) דמוקי מתני' כר' עקיבא ובין כר' יוסי הגלילי, אפילו הודה בחיי הגר לא מצי מחיל לנפשיה, והעלה שהוא ט"ס. ולעד"ן דסבר רש"י דהודה בחיי אביו ואביו לא תבעו, אמרינן שמא מחל לו כרחם אב על בנים:
תי"ט ד"ה לבניו וכו' - לאחיו וכו'. י"ל דדייק שפיר, משום דהר"ב מפרש אם אינו רוצה, להפסיד חלקו, שר"ל בין האחים לא שייך מחזיר לבניו, שכיון שהגזלה ביד בניו אינו

מפסיד כלום, דבניו אפילו קטנים משמע, וכיון שיש להם אותה הגזילה יוכלו להתפרנס ממנה עד שתכלה, וזה הנאה אל הגזלן, וא"כ מאי דקתני אינו רוצה, מיירי בשאין לו בנים: אשר גזל וכו'. ומה שנאמר (ויקרא ה,כג) העושק אשר עשק, מוקמינן בב"מ (מח,א) בייחד לו כלי לעשקו:

ד"ה ואם וכו' - ואין וכו'. י"ל דה"ק, לא מבעיא אינו רוצה אלא אפילו אינו צריך לעשות כן דלוה מאחרים וכו':

פרק ט משנה י

הרע"ב ד"ה ואם וכו' - חובו. שאינו אלא הרחקת נזקו, הרמב"ם (בפירושו לנדרים פ"ד מ"ב). ואע"ג דתנינן ליה בנדרים (לג,א), לשון דהכא עדיף, דלמ"ד (לג,ב) דהתם מיירי בלווה על מנת שלא לכופו לפרוע, הכא שרי דבעלי חוב באים ונפרעים. ועוד להרמב"ם צריך שיאמר לבעל חוב שאביו הדירו מכל נכסים, והויא מתני' דומיא דמתני' דלעיל:

תי"ט ד"ה ואם וכו' - במשנה ז' וכו'. אינה זאת המשנה אלא מ"ח, היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל. דדוקא קתני כדפי' שם הרא"ש

(מג,א). אבל בשל מ"ז כתב שם הרא"ש, אורחא דמילתא נקט. ובהא הלכה לה תמיהת התי"ט, וה"ק התוס' (קט,א ד"ה ב"ח), דשמא האי לא יאכל דהכא הוא כדהתם משנה ח'. ובהכי מדוייקים דברי השו"ע יו"ד סי' רכ"א ס"ח וס"ט, דבדין משנה ז' לא כתב ואין לו מה יאכל, אבל בדין דמשנה ח' כתבו:

פרק ט משנה יא

לנדבה. לשופרות קיץ המזבח, רש"י (קי,א). הא דלא תני בניו בדרישא, לרמוז למ"ש הרמב"ם פ"ח מהל' גזלה הי"א, דאם היה הגזלן קטן אעפ"י שאין מתנתו מתנה אין היורשים מוציאים מיד הכהנים. ובילקוט פר' נשא (סוף רמז תשא) נפקא לן מפסוק (במדבר ה,י), איש אשר יתן לכהן. ואפשר שלכן הביא התנא הפסוק:

הרע"ב ד"ה הכסף וכו' - שכבר וכו'. נראה דכיון שהיה מעלה את הכסף זכה בו ה', וכפי' רש"י בחומש (במדבר ה,ח) וז"ל, קנאו ה' ונתנו לכהן וכו', דנפקא לן מן הפסוק עצמו דכתיב (שם) האשם המושב וגו' מלבד איל הכפורים, וללמדנו זה הביא התנא הפסוק:

תי"ט ד"ה להשיב וכו' - כשהוא וכו'. קשה לי שהרי האשם מוסב למעלה, דכתיב (פסוק ז') והשיב את אשמו, ואין צורך לראיית איל הכפורים:

כנגד וכו'. דנפקא לן מפסוק (ויקרא ז,י), לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו, דאין חולקים מנחות כנגד מנחות ולא קרבן כנגד קרבן, וה"ה גזל הגר, דסד"א דממונא הוא ויחלקו זה

כנגד זה, לכן קרייה רחמנא אשם, דדינו כדין קרבן שצריך שיחלק כל אחד ואחד בין כל אנשי אותו משמר:

פרק ט משנה יב

הרע"ב ד"ה נתן וכו' - ויביא וכו'. קשה דכיון שכן הוא הדין דאין מקריבין האשם עד שיחזיר הגזלן הקרן וכו' וכדכתב הרמב"ם פ"ח מהל' גזלה הי"ג, א"כ בני יהויריב שלא ראו החזרת הקרן, הי"ל לשאול לגזלן למה אינו מביאם, וכיון דלא שאלו הוו להו מזידין וחייבים לשלם, כדתנן פ"ה דגטין מ"ד:

תי"ט אין וכו' - ותמיהני וכו'. נראה דכוונת הרב לומר, דטעמא דקנו הוא מפני שכבר זכו בה וכבר עשה הכסף את שלו לכפר מחצה. ואין לומר דגזרת הכתוב היא, דא"כ אין דברי אביי (קי,ב) כלום:

מכפר וכו'. ז"ל התוס' (קי,ב ד"ה כסף), מכאן נראה דכהן אין יכול למחול כיון דהוי כפרה, ע"כ. ויש להקשות דהתנן לעיל מ"ו, מחל לו על הקרן וכו':

פרק י משנה א

והניח. בפרק חזקת הבתים (מד,א) גרסי' והמניח (לפנינו הגי' והניח) וה"ג הרי"ף והרא"ש:

הרע"ב ד"ה אם וכו'. והקשה בעל לחם אבירים (ד"ה הגוזל) דשפיר יתיישב, אם נפרש הגוזל גזילה ומאותה גזילה האכיל והניח, ולא תירץ. ולא קשיא מידי, דיותר נכון לפרשו בשני עניינים כל אחד חלוק לעצמו מלפרש שתי מציאויות בענין אחד, דס"ד דתרווייהו בעינן וכש"כ דיש גי' והמניח לפניהם, דאין לפרשה כך:

מתני' וכו'. ופי' רש"י (קיא,ב ד"ה הכי קאמר), דאשתעבוד נכסי דאבוהון מחיים:

ד"ה ולא וכו' - גבאי המלך וכו'. ז"ל הרמב"ם בפירושו, וכמו כן אין פורטין ממה שלפני גבאי צדקה משום חשד שלא יחשדו אותו שהוא

מנכסי הצדקה שיש עליו חוב כשיראה אותו שיתן מעות מי שלא ראה כשלקח הדינר, ע"כ:

תי"ט ד"ה פטורים וכו' - אם אכלוה וכו'. ובהכי דייק דלא קתני הגוזל ונותן לבניו, כדכתבו התוס' (קיא,ב ד"ה הגוזל), ותירצוהו לפי דרכם. דהשתא נמי אית למימר דתני ומאכיל לגי' דוהניח, דמיירי שאכלוהו, דומיא דמאכיל:

דבמשמעות וכו'. י"ל דחדא נפקא מה' דהגזלה, דמשמע אותה שגזל: ד"ה אין וכו' - חייב וכו'. הכי תני (קיג,א) בתוספתא (פ"י מי"א), אבל נותן לו דינר ונותן לו את השאר. וקשה דליפלוג וליתני במתני' בתיבה, דמדקתני מתיבת המוכסין ומכיס גבאין, פשיטא דכל

שאינו משם מותר. וכש"כ דקשה אליבא דהרא"ש (סי' ט), דמתיבה משום גנאי. דהוי רבותא טפי דמותר ליטול משם בנותן דינר, אבל מביתו פשיטא כיון דאפילו מוכר הוי יאוש ואין שם שום גנאי:

פרק י משנה ב

שהבעלים וכו'. גם הטור כתב חו"מ סי' שס"ט (ס"ה), והרי הוא ממונו כאלו מכרו לו, ע"כ. ולכן נתיאשו הבעלים של החמור או הכסות שנתנו לזה, כיון שראו שהמוכס החליפו או ידעוהו אח"כ. ואף רישא איירי במוכס גוי דמובטחים הבעלים שישלם להם דמים ולא חושבים לדון עם הלוקח דכיון דאינו יודע שהיא גזולה וכדכתב הרמב"ם (פ"ה ה"י), לא עדיף ממכיר כליו ביד אחר. והשתא דייקא יתור דמלת מהן, ור"ל מהכסות והחמור מתיאשי אבל לא מן הדמים דמקווים לתבוע את המוכס או הלסטים:

מתייאשין. דכיון דהוי כמכירה חזקתה שנתייאשו הבעלים, חו"מ סי' שס"ט ס"ה. ואפילו כסותו שי"ל שלקח הכסות האחרת לפי שעה שלא לילך כערטילאי ודלא איאש קמ"ל:

מן הגייס. נקט הני תלת דוקא, ול"ג דליקה ומפולת כדגרסינן בפ"ג מ"ז דפסחים ופ"ב מ"ה דראש השנה, לרבותא נקטיה דאפילו אלו השלשה דהוי אונס גדול דוקא אם נתייאשו בפירוש הוא שלו וסתמא לא, וכש"כ בדליקה ומפולת דיכול הוא להציל טפי:

הרע"ב ד"ה אם וכו' - ורישא וכו'. קשה דא"כ לעיל מיירי אף במוכס ישראל, אמאי לא אמרינן דמייאש. ותו אמאי בעי שנתנו לו כסות אחרת. ועוד קשה דבגמרא (קיד,א) דייקינן מדקתני סיפא אם נתייאשו הבעלים הא סתמא לא, וקאמר לא שנו אלא גוים אבל ישראל סתמא מיאש. ובשלמא למאי דכתיבנא לעיל דטעמא דרישא משום דהוי כמכירה, ניחא מאי דדייק דוקא מסיפא, אבל לטעמא דכתב הר"ב הו"ל לאפלוגי בין רישא לסיפא, ובעל כרחין דרישא איירי בישראל וסיפא בגוי, דאלת"ה קשיא רישא לסיפא. ועוד קשה מה שהקשה בעל לחם אבירים (ד"ה אבל קשה), דאמאי לא מפליג במציל בין גוי צריך יאוש בפירוש ובין ישראל וסתמו שמתיאש:

ד"ה נחיל וכו' - המלך וכו'. המלך בראשון והן נמשכות אחריו זו אחר זו ודומה לנחל המשוך:

תי"ט ד"ה נחיל וכו' - וקנין וכו'. ותימה דאמאי לא קני להו מדאורייתא בהגבהת הכוורת ע"כ (קיד,ב ד"ה דתקנה). ולי נראה דאין הכי נמי, אבל מיירי אפילו לא הגביה הכוורת דהוי קנין מדרבנן:

אפ"ה וכו'. והיינו וכן, פי' דרבנן תקון כעין דאורייתא:

ד"ה רבי וכו' - אומר וכו'. נראה דס"ל לתי"ט דהרא"ש (סי' טז) והטור סימן רע"ד דסבירא להו דהכי הלכתא, ומשום הכי כתב ברייתא זו:

פרק י משנה ג

ישבע. ולא נפטרין במיגו דאי אמר השאלתים לך, דאדם עשוי להשאיל כליו דמעיז הוא, ועיין בנמו"י (במתני'), ואין לומר דמאי מהניא ליה האי טענה, והרי שכנגדו ישבע שלא השאילו ולדין תורה יכפור בכל ויפטר, דכיון דעשוי להשאיל אינו יכול לכפור ואינו נאמן אפילו בשבועה כנזכר בחו"מ סימן קל"ג:

הרע"ב ד"ה המכיר כליו וכו'. דומיא דספרים (קיד,ב) דאין אדם עשוי למכרן:

תי"ט סד"ה המכיר וכו' - אבל וכו'. ואין להקשות א"כ הו"ל מתניתין זו ואצ"ל זו, דכבר כתבו התוס' ריש פרק האיש מקדש דאין זה אלא
בשתי בבות, אבל לא בשתי תיבות:

פרק י משנה ה

מסיקין. בגמרא (קטז,ב), מאן דתני מציקין לא משתבש וכו'. וא"כ היה נכון לכתבו בנ"א:

תי"ט ד"ה ואם וכו' - מרישא וכו'. אי לא, גמרא (קטז,ב). ותמהו התוס' (שם ד"ה הא), דבכמה מקומות כופל דבריו. וי"ל דדייק מדהו"ל למתני ואם לאו חייב וכו', ע"כ. ר"ל דאי הכונה לכפול כבשאר מקומות, הו"ל לקצר ולומר ואם לאו חייב. עיין מה שכתבתי בפ"א דקדושין במ"י, ומכאן ראיה וחיזוק למה שכתבתי שם:

ד"ה שטפה. כתב הלחם אבירים (ד"ה מתני' שטפה) דהוצרך רש"י לזה, דאי כפשוטו היינו רישא דמכת מדינה דפטור משום דמאי הו"ל למעבד, הא אי הוה יכול להציל באיזה אופן חייב, וכאן בנהר פי' רש"י (קיז,ב ד"ה שטפה), דהיינו באופן שהנגזל לא יוכל לטעון דאילו הוה בידיה היה מציל בהגבהת שפתו, ולכן פטור שכבר היתה לו שפה לנהר. ולי נראה דכונת רש"י, דאי בשטפה נהר שעולה ומתפשט בכל הארץ פשיטא דפטור, לכן פי' שהגביה וכו' והמים שוחקים וכו', דסד"א שיאמר הנגזל אילו היה בידי הייתי מפקח לראות ולתקן מקומות השחיקה מיד בהתחלתן קמ"ל:

ד"ה אומר וכו' - קרקעות וכו'. שאינם בשבועה והשבון. וכי תימא א"כ מאי דשמעינן מרישא אם אינה מכת מדינה חייב להעמיד שדה אחרת, כבר תירצו הירושלמי (ה"ו) דקנס קנסוהו רבנן:

פרק י משנה ו

הרע"ב ד"ה על מנת וכו' - אלא כגון וכו'. ואין לומר דאדרבא התנא ממעט זה, וסובר דצריך להתנות תנאי גמור דאי לא לא יחזיר. וכי תימא דזה אינו מסתבר לומר דיצטרך

תנאי גמור, א"כ קשה דהאי הו"ל לאקשויי, דקשה יותר מפשיטא. וי"ל דא"כ הוה קשיא דיוקא דרישא דמשמע דדוקא בסתם לא יחזיר הא בבעינא למיפק יחזיר, ומסיפא דייק איפכא דדוקא תנאי גמור ודוק:

למיפק וכו'. בגמרא (קיח,א) מסיים הכי, אי בעינא לאהדרינהו לך התם מהדרנא לך. ופי' רש"י ואשמועינן תנא דאע"ג דלא תנאי גמור הוא דהא אי בעית קאמר אפ"ה כיון דידע דאיהו נמי למדבר נפיק על כרחו יקבלם, ע"כ. ונראה שצריך להתנות במקצת:

תי"ט ד"ה לא וכו' - פטור וכו'. זה פשיטא, אבל הכוונה דהוא אינו יכול לכופו אבל המלוה יכול לכופו אם יש לו מעות שישלם לו. וכ"כ

נמו"י (במתני'), אם אינו תובעו אין זה יכול לכופו וכו'. עיין סמ"ע סי' רצ"ג (ס"ק ו):

פרק י משנה ח

העדר. שאינה למודה לצאת חוץ משאר חברותיה:

הרע"ב ד"ה ואם וכו' - אבל וכו'. קשה דהיכא רמיזא ידיעה זו. וז"ל רש"י (קיח,א בד"ה ורב חסדא), והכי משמע מתני' חייב באחריות בין מנו בין לא מנו אימתי בזמן שלא ידעו בעלים בחזרתו ובגניבתו ואם מנו הנך דרישא את הצאן לאחר חזרה פטור, ע"כ. ונראה דכונתו להמציא אופן הודעה, וקאמר דהיינו כגון שהבעלים היו מונין הצאן, ובא הגנב ונטפל להם והודיעם שהוא גנב והחזיר אותו טלה. וז"ש הנך דרישא, דהיינו הגנב והבעלים הנזכרים ברישא, דמציאות טוב הוא, כי כיון שהגנב החזיר הטלה עשה כן להודיעם כדי להפטר, שאל"כ יתחייב. ואפשר נמי לומר שהגנב לא גילה חרפתו להם, אלא כיון שידע שהם מונים לדעת אם הלך או שלח אחר להודיעם שאותו טלה נגנב והוחזר:

אם וכו'. עיין הרא"ש (סי' לג) שיש לו דרך אחר:

תי"ט ד"ה חייב וכו' - ותימה וכו'. לא על הר"ב תלונתו כי אם על הגמרא, דהא אוקמתא דכתב הר"ב היא דרב חסדא (קיח,א) ואמרינן (ע"ב), מ"ט דרב חסדא הואיל ואנקטא נגרי ברייתא. וגם הטעם שכתב משום דלא עביד, הוא כולל גם לנאבדה, ומאי צריכים תו לטעמא דאנקטא נגרי ברייתא. ונראה דכשמת נאמר שהוא גרם לה מחמת יגיעה או מפני שינוי המקומות וכיוצא:

פרק י משנה ט

הרע"ב ד"ה אין וכו' - שמא וכו'. דאתרע חזקתייהו דאומנותן אומנות ליסטים, כמ"ש במשנה אחרונה דקדושין:

תי"ט ד"ה ולא וכו'. לא ידעתי מנא ליה זה, שה"ה אם שומרי פירות תלושים, ואינו מותר לקנות מהם אלא בזמן שהם יושבים ומוכרים והסלים והפלס בפניהם, כדכתב השו"ע סי' שנ"ח ס"ב. וא"כ אפילו משל בתיהם אין קונין, וה"ה שומרי פירות תלושים יש לחשוד שמא גנבו העצים:

פרק י משנה י

תי"ט ד"ה כדי וכו'. ה"ק הר"ב כדי לתפור בו שהוא כמלוא אורך המחט, פי' שהחוט שיתפור בו דהיינו חוץ למחט יהיה כמלא אורך המחט:

בבא מציעא

פרק א משנה א

פתיחה:

תי"ט ד"ה בבא מציעא וכו' - התוס' וכו'. ובזה יתיישב למה לא התחיל בדיני השומרים כי אם בדיני חלוקה. ולי נראה דאיידי דאית לעיל תרי פרקי דהגוזל, פתח בהא דחשיד שתוקף בטליתו של חבירו והיינו גזלן:

משנה א:

הרע"ב ד"ה שנים וכו' - שאחד מהם וכו'. ר"ל אוחזין אחיזה כל דהו, לאפוקי אדוקים:

ד"ה זה וכו' - יודע וכו'. כך פירש הרמב"ם. אבל רש"י גריס (ב,ב ד"ה ה"ג ולא), ולא ידעינן. דהוא אינו נאמן כשאין המקח שוב בידו:

דרמו וכו'. אין להקשות דאם שבועה זו היא שלא יהא תוקף בטליתו של חבירו, א"כ איך נאמר דמורה התירא, דהכי פירושו, אנא הו"א דטעמא דשבועה הוא משום דמורה היתירא, קמ"ל דאין זה הטעם אלא משום דלא יהא תוקף וכו':

תי"ט ד"ה שנים וכו' - והשאר וכו'. ז"ל התוס' (ז,א ד"ה מחוי ר' אבהו), נראה דל"ג והשאר דאף במה שידו מגעת ישבע כיון דנתקנה השבועה שלא יהא אדם הולך ותוקף מטעם זה ישבע אף במה שהוא תופס וכו', ע"כ. וממוצא דבר אתה למד טעמו של הרמב"ם (הל' טו"נ פ"ט ה"ט) דודאי גריס והשאר, והרב המגיד לא ראה גירסה זו, ע"ע:

ונראה לי וכו'. שאני הכא שעזות הדבר מביאו לידי חשד שמא תקף בטלית חבירו. תדע דדוקא הכא (ה,ב) מקשינן, דילמא מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא, וכדפי' רש"י, אם חשוד הוא בכך חשוד נמי לישבע. משא"כ בשאר עניינים שיש בהם טענה ותביעה:

ד"ה זה אומר וכו' - ופי' רש"י וכו'. ונראה לבעל לחם אבירים (ד"ה וסיפא במקח) דהכרחו מדלא מוקמינן בבא דכולה שלי באומר ארגתיה. ולתוס' (ב,ב ד"ה אי) הא פשיטא דיחלוקו בשבועה, דע"י שבועה יפרוש דחשיד אממונא לא חשיד אשבועה, אבל במקח וממכר אימא דלא לישבע, משום דלא יפרוש דסבר שלו נתרצה המוכר, כדכתב התי"ט לקמן, קמ"ל:

הדמים ומי שפרע וכו'. הא דיש לו מי שפרע היה קודם תקנת שבועת היסט, אבל אח"כ פשיטא דיכול להשביעו, ועיין בחו"מ סי' רכ"ב ס"ד, וכש"כ דליכא מי שפרע אלא במי שאינו רוצה לקיים דיבורו אבל בכאן דלא ידע מי הוא מדעתו וכו' ליכא מי שפרע:

הולך וכו'. אין להקשות דכאן אין לחשוד כל אחד דכל אחד אומר אני מצאתיה, די"ל שמא אחד מצא הטלית והאחר יתקוף בה ויאמר אני מצאתיה:

ד"ה זה ישבע וכו' - אפילו וכו'. וכמו כן אתיא כסומכוס (ב,ב) דס"ל, דממון המוטל בספק חולקים בלא שבועה, דהכא תקינו רבנן שבועה כדי שלא יהא אדם הולך ותוקף וכו', גמרא (ג,א). והתי"ט דהשמיט זה נראה משום דסומכוס לא נשנה ונזכר במשניות כבן ננס. אבל מ"מ אעפ"י שלא נזכר שמו בדין חולקים, סברתו נשנית בכמה משניות סתמיות בפרק שור שנגח את הפרה (ב"ק פ"ה מ"א) וכמה משניות בפרק השואל (פ"ח מ"ד) ודכוותייהו:

ד"ה ישבע וכו' - שכתב שמפני וכו'. והסמ"ע כתב בסי' קל"ח ס"ק ה, דכיון דמשביעין אותו על דעת המקום ועל דעת בי"ד, די בלשון המשנה, דכשאומר לו שישבע שאין לו בה פחות מחציה, כונתם שיש לו בה ושאין לו פחות מחציה, ומ"מ השו"ע כתב דיפרש שיש לו בה:

שהניח הרי"ף וכו'. על הרי"ף אין לתמוה שזה לשונו (ד,א ברי"ף), אלא נימא הכי כולה שלי היא ולדבריכם שבועה שאין לי בה פחות מחציה, ע"כ. דכיון שמקדים לומר כולה שלי היינו שבועה שיש לי בה:

ד"ה זה אומר וכו' - למה לי וכו'. קשה דדילמא דאשמועינן דישבע גם על החצי שמודה לו חבירו כדבסמוך, דכתב נמו"י (במתני'), דמכאן הוא דשמעינן הכי:

ד"ה וזה נוטל וכו' - מגו דאי בעי וכו'. פי' בשבועה:

מעיז פניו וכו'. דהכי מוכח במודה במקצת, דאינו מעיז לכפור הכל. וגם י"ל דנוח לו לומר חציה, משום דאפשר שיהא כן ושניהם הגביהוה. א"נ דס"ד להפטר מן השבועה משום דהוי כמשיב אבידה:

פרק א משנה ב

תי"ט ד"ה היו וכו' - ומנהיג וכו'. ומשום שני דינין הללו לא עריב תנא ותני שנים אוחזין בטלית או שהיו רוכבים וכו', וכדערבינהו הרמב"ם פ"ט ה"ז מהל' טוען:

פרק א משנה ג

תי"ט ד"ה נטלה וכו' - הכריחם וכו'. מהר"ר ישעי' הורוויץ ז"ל בבית הלוי דף ל"ו ב':

פרק ב משנה א

אלו. משום דאתי מדרשא, כדתנן במשנה ה', מש"ה פתח בה ברישא, ופירשה ברישא. ועיין בפ"ק דנדרים (ג,א), ששם מוכח דמסתמא נכון הוא דמאי דאתי מדרשא למפתח ביה ולפרושיה בתחילה:

כריכות. הא דמפליג דוקא בכריכות בין רה"ר לרה"י, עיין בתוס' (כא,א ד"ה כריכות), שהאריך בזה:

תי"ט כריכות וכו' - מכרכן וכו'. קשה לי דבברייתא (כג,א) תניא, והאלומות בין ברה"ר ובין ברה"י נוטל ומכריז, וא"כ אלומים הן עמרים גדולים, אם לא שנאמר דשאני אלומים מאלומות:

ד"ה דברי וכו' - הר"ב וכו'. ולי נראה דעדיף לן למימר שהר"ב מספקא ליה אי גרס אי לאו:

ד"ה כל וכו' - אנפוריא וכו'. ובעל מוסף הערוך (ע' אנפריא) כתב, שהוא סחורה בלשון יון שמסתמא אנשים מסתחרים בכלים חדשים:

פרק ב משנה ב

בכלי. מכאן דייקינן בגמרא (כה,א), הא כיס ולפניו מעות מפוזרות הרי אלו שלו, דקשה דיוקיה דרישא מעות מפוזרות הוא שלו הא כיס ולפניו מעות חייב להכריז. וי"ל דכל שאינן בתוך הכיס קרי מפוזרות, וכדאמרינן גבי שלשה מטבעות (שם) זה על גב זה, דכל שאינן כך מקרי מפוזרות: תי"ט ד"ה שלשה וכו' - שהמוצא וכו'. נראה דר"ל דאעפ"י דמטבע הוא שם כולל אפילו לרבים, אפ"ה מכריז טיבעי לקרב הדבר:

שיאמר המנין וכו'. נראה לי דאי אמר שעשויין כמגדלים לחוד לא סגי, משום דכיון דמכריז ידוע שהיו כמגדלים:

כי לא יכול וכו'. ואעפ"י שמהנשארות בידו ידע כמה נפלו לו, מ"מ מתיאש, דכיון שהן מפוזרות דרך נפילה לא תמצאנה כולן או לא ימצא אחד ומש"ה מתיאש. והשתא קשה דא"כ מנין נמי לא להוי סימן דאין מגדל פחות משלשה. מיהו י"ל דיש הרבה צורות מגדלים, כדאמרינן בגמרא (שם):

פרק ב משנה ג

מצא וכו'. יש לדקדק דהול"ל מצא אחר הגפה או אחר הגדר או בשבילין שבשדות גוזלות מקושרים:

הרע"ב גוזלות וכו' - הכי וכו'. ומסתמא קושרים אותם שנים שנים, ולכך לא הוי המנין של הגוזלות סימן, כ"כ הבעל לחם אבירים (ד"ה אמר ר' אבא): ד"ה מכוסה וכו' - דמשתמר וכו'. מיירי באשפה שאינה עשויה להפנות, גמרא (כה,ב). ולא ידעתי למה לא כתבו הר"ב ולא התי"ט. ועוד יש חילוק בין כלים קטנים לגדולים וכן הלכה הוא, וכ"כ הרמב"ם (הל' אבדה פט"ו ה"ז) והרא"ש (ססי' ח):

תי"ט ד"ה גוזלות וכו' - פאלק כהן (סי' ר"ס סמ"ע ס"ק מה) - וכו'. ולי נראה דשאני התם (ב"ב פ"ב מ"ו), דאין מקושרים, ואי איכא שובך בתוך חמשים אמה אמרינן דמשובך אתו, אבל בכאן אייר במקושרים דאמרינן איניש אצניעינהו וקשרם, דאין לומר שבאו קשורים מן השובך. גם הש"ך (ס"ק כח) הקשה על הסמ"ע ותי"ט, ע"ע:

ד"ה מצא וכו' - וה"ה וכו'. כתב הרא"ש (סי ט), ועי"ל וכו' כי השלל היה (מתחלה של כל)[מתחלק לכל] ישראל ואחר שעמד שם הרי הוא כאבוד מכל ישראל, ע"כ. והו"ל שלא מדעת וכו'. ולפי פירוש זה דוקא בארץ ישראל ולא במקומות אחרים:

וא"ת ליקני וכו'. פי' ויהא מונח עד שיבא אליהו:

קונה וכו'. נמו"י (ד"ה דשתיך) תירץ דהוי יאוש שלא מדעת כההיא דחנות ושולחני:

הם דבר וכו'. א"כ נתתה דבריך לשיעורין, אם יהיה מטבע גדולה:

פרק ב משנה ד

התיבה. לפי' הר"ב הי"ל בין חנוני לתיבה, וי"ל. ונראה דאגב סיפא תנייה הכי, אבל נפקא מינה לדינא, כי לפי פי' הר"ב פשיטא דעל גבי

התיבה הוא של חנוני שהרי היא אחריו, ובלפני שולחני הוא החידוש, דעל השלחן של שולחני אע"ג שהוא בין הבאים לבין השולחני. ובהכי יש צריכות לתרי בבי מתני'. אך להרמב"ם יש פירוש אחר. ועיין בסמ"ע סימן ר"ס ס"ק ט"ז:

הרע"ב ד"ה מצא וכו' - סימן וכו'. וסיפא דקא מפליג בין צרורים למפוזרים אכולה מתניתין קאי, נמו"י (במתני'):

ד"ה לפני וכו'. שולחני, מחליף מעות ונותן מטבעותיו בשולחן שלפניו והבאים להחליף אף הם נותנים שם מעותיהם, רש"י (כו,ב במתני'). ובמציאות זה שפי' רש"י יש סברא למאי דמסקינן דאף על השולחן הם שלו:

תי"ט ד"ה הרי וכו' - עצמו וכו'. ולי נראה דרוצה לאשמועינן הא (דמתני') דשלח לו חבירו, דסד"א דאפילו צרורים הם שלו, ששלחם לו חבירו, ואי הוי תני תגר עצמו לא

הוה מצי למתני תו ששלח לו: ומ"ש הר"ב וכו'. הקשה הבעל לחם אבירים (ד"ה אמר ליה), דאמאי לא מוקי התנא (פי' תנא דתני קמיה דר"נ. ש"ל) מתני' בלוקח מבעל הבית, וליפלוג בין דשן הוא לדשן ע"י אחרים:

פרק ב משנה ה

הרע"ב ד"ה בכלל כל וכו'. נראה דר"ל שהוא כלל של כל הנזכר שם, שורו שיו וחמורו. א"נ כל אלו הנזכרים במשניות דלעיל:

ד"ה מה וכו' - וכל שמלה וכו'. בב"ק (סו,א) הקשו תוס' (ד"ה מוצא) על רש"י, דאמר שלא באת מן ההפקר כמ"ש הר"ב, דפשיטא דשל הפקר פטור דלמי ישיב ולא צריך קרא לזה. ופי' יש לה סימן ויש לה תובעים שע"י סימן יש לה תובעים שלא מתיאשים כיון שיש בהם סימן:

פרק ב משנה ו

שבעה יכריז כל שבעה ימים, וכך פירש הרמב"ם, וסברא היא להקל על הקרובים לירושלים, שמיד שישובו אפילו ביום השני יקחו את אבדתם. ולפי זה קשה לפי' הר"ב, דלמה יכריז בעל האבדה ביום השביעי כיון שגם בו ביום מכריז המוצא. וכ"כ הרמב"ם בפי"ג דהל' אבדה ה"ח, וימצא זה המכריז מכריז בשביעי:

הרע"ב ד"ה שכניו, - שכני וכו'. נראה לי דמסתמא כל שכני מקום אחד כשהיו עולים לרגל היו שוכנים בשכונה אחת, ובזה יקל על המוצא לידע אם ידעו בו שכניו דאל"כ הוא קשה מאד לדעתו. וי"א דר' מאיר לא מיירי בעולי הרגל. אבל קשה דאם מצא בדרך הקרוב לכמה מקומות, אנה יכריז. ועוד שהוא מציאות ממש, שהרי אבן הטוען היתה בירושלים שעליה היה מכריז מי שמוצא אבידה, כדאיתא בגמרא (כח,ב), והיא משנה ספ"ג מ"ח דתענית:

פרק ב משנה ז

סימניה. המובהקים, גמרא (כח,ב):

והרמאי. משרבו רמאין, כי קודם לכן לא היה צריך דרישה:

שנאמר. ז"ל רש"י (כז,ב ד"ה דרשהו), והכי משמע עד דרוש אחיך אותו, עד דרשך את אחיך. בעדים, שיביא עדים שהוא שלו:

ראה. ובזה מדוייק הפסוק שאמר, והשבותו בלשון צווי, ולא עתיד, להורות שהוא צווי עליו, ראה היאך תשיבנו. ונראה שהביא הפסוק להטעים טעמו (דר"ש)[דר' טרפון

במתני'] דהלכתא כוותיה, והיינו והשבותו לו דבר הנמצא בעצמו, אבל אם עושה מעות מותר להשתמש, ולכך לא נאמר והשב לו:

פרק ב משנה ח

לצרכה. מבעיא בגמרא (ל,א), לצרכו ולצרכה, ולא איפשיטא, ודוקא בשיטוח כסות מבעיא ליה וכל דדמי ליה, משום דבכסות שלא נתנו לו שיעור לשיטוח אפשר שיניחנה שטוחה יותר מדאי עד שיתקלקל, משא"כ בספרים דקבעו לו זמן, תוס' (ל,א ד"ה לצורכו):

דרכו. כתב הרמב"ם (הל' אבדה פי"א הי"ג), דאומדין דעתו (אם בשלו מחזיר נמי לאחרים וכו')[אילו היו שלו אם היה מחזירן לעצמו כך חייב להחזיר של חבירו וכו']:

יטול. מדלא כתיב לא תראה להתעלם:

תי"ט ד"ה אבל וכו' - בשם וכו'. מאי דפשיט לנמו"י (במתני') מבעיא לרב המגיד (פי"ג הי"ג), משום דהרמב"ן לא כתב כן אלא בשואל והרב המגיד נסתפק אם ה"ה במציאה:

פרק ב משנה ט

איזו וכו'. בגמרא (ל,ב) מקשו, אטו כל הני דאמרינן לאו אבידה נינהו, ומשני ה"ק איזו היא כלל אבידה, פי' שיבין שאין הבעלים יודעים שהיא שם:

חמור או פרה. הא דלא נקט שה בהדי פרה כדכתיב בקרא (דברים כב,א), משום דטעמא דפרה רצה בין הכרמים דהויא אבידה משום דמסקבא

כנזכר בגמרא (לא,א), ובשה איידי דזוטר לא מסקבא. א"נ משום כליו הפוכים, ע"ש בגמרא:

וכליו. נראה אפילו רועה בדרך. והרמב"ם לא כתב בבא זו ולא ידענא למה:

הרע"ב ד"ה שלו קודם וכו'. ואם שלו מועט מן האבידה אעפ"י שלא התנה בפני בי"ד, חייב להחזיר ומשתלם את שלו. ולא דמי לזה בא בכדו של דבש דפרק בתרא דב"ק מ"ד, דהתם חבירו עמו והיה יכול להתנות עמו שלא יפסיד את שלו, נמו"י (במתני'):

תי"ט ד"ה רועין וכו'. הכוונה דתנא תני מילתא פסיקא, דרועין בדרך ודאי אינה אבידה, דאית בהו תרתי למעליותא רועין ובדרך, וכן באבידה פסיקא ליה ברצה ובין הכרמים תרתי לגריעותא. וא"ת אדרבא הא דפניה כלפי העיר וכו' הו"ל לאשמועינן דלפלוג בדידה. נראה לי דזו פשיטא ליה דפניה כלפי העיר מוכח דרצה לבית בעליה:

ד"ה השב וכו' - מקור וכו'. י"ל דבחולין (פז,א) אמרינן גבי כסהו ונתגלה פטור, מאי שנא מהשבת אבדה דאמר מר השב אפילו מאה פעמים

וכו'. והא התם לא כתיב בלשון מקור אלא עתיד, וכסהו. ונראה לי דהתם מדמה וכסהו להשב, משום דהול"ל (ויקרא יז,יג) איש אשר יצוד וגו' ושפך וגו' יכסנו בעפר, מאי וכסהו, אלא דר"ל ע"ד שארז"ל (ב"ר סו,ג) בפסוק (בראשית כז,כח), ויתן לך האלקים, יתן ויחזור ויתן, ה"נ יכסה ויחזור ויכסה, שמורה המשך הפעולה דוגמת השב:

מקור, וידוע וכו'. ולי נראה שכל מקור כולל כל הזמנים, ונסבא במקום מצוה כולל ההווה והעתיד, והיינו אפילו מאה פעמים ודוק:

פרק ב משנה י

היטמא. [בבית הקברות], להשיב אבידה, כפי' רש"י יבמות (ו,א). ואע"ג דהוו תרי עשה דכיבוד והשבה, לא דחו לא תעשה ועשה, כ"כ תוס' ביבמות (כ,ב ד"ה אמר קרא והתקדשתם) והא דאקדמיה לאל תחזיר, משום דסמיך לבית הקברות, ולא חש אי הוי זו ואצ"ל זו:

תעזוב. הא דלא מייתי קרא (שמות כג,ה) דטעינה, דאיהו (דברים כב,ד) הקם תקים, משום דפריקה בחנם:

עמו. דריבוי דתעזוב, אתא לאפילו אין בעליו עמו, וא"כ האי עמו מלמד שצריך גם הוא להטפל:

הרע"ב ד"ה ואם וכו' - כהן וכו'. נראה דה"ה אם היה הולך למול את בנו ולשחוט את פסחו:

ד"ה או וכו' - ואת שבתותי וכו'. נקט קרא (ויקרא יט,ג) דשבתותי, משום ששבת מעידה שהוא יתברך בורא הכל, וכדמסיק, אני ה' אלקיכם, שר"ל אלקי שניכם:

תי"ט ד"ה ואם וכו' - לא תעשה וכו'. וטעמא משום דלא דמי לא תעשה הדוחה ללא תעשה הנדחה, דכשלא נתת עברת על לא תעשה ולא

עשית מעשה בידיך, ודוק. ועי"ל הקושיא מעיקרא ליתא, דלא תעשה ועשה דטומאה, כשזה בטל גם חבירו בטל מיד עמו בעצם, משא"כ דאבידה, דאע"ג דכתב הרמב"ם (ספ"ק)[פי"א ה"א] דהרואה אבידה והניחה והלך לו עובר בלא תעשה ובטל עשה, מ"מ אינם דבקים בעצם כי המקיים לא תוכל להתעלם עדיין לא קיים העשה עד שישיבנו ממש, וכדאמרן בגמרא (כו,ב), נטלה לפני יאוש על מנת להחזירה ולאחר יאוש נתכוין לגוזלה עובר משום השב תשיבם, המתין לה עד שנתיאשו הבעלים ונטלה אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד, ע"כ. הרי שאינם סמוכים כאחד כטומאה:

ד"ה או וכו' - להביא וכו'. דהיינו כיבוד להאכילו שגם היא מצוה, וזו היא טענת האב לבן. ובזה יכון מה שהביאה הגמרא (לב,א) פסוקי דכבוד בין באב ואם ובין של השי"ת,

כדכתב התי"ט, דתרווייהו מיירי בענין אכילה. ואולי שזו היא כוונת התוס' (ד"ה כבד) במה שהרגישו למה מביא פסוק דקבלה (משלי ג,ט), כבד את ה', דהו"ל לאתויי (דברים י,כ), את ה' אלקיך תירא, (ויקרא יט,ג) ואיש אמו ואביו תיראו, וכתבו דניחא ליה קרא דכיבוד, אבל מלת דניחא לא ניחא, דבדיוק מייתי לה:

פרק ב משנה יא

אבדתו. והא דלא ערבינהו אבדה משל רבו ושל אביו שלו קודם, יתורץ בדיוק שינוי לשון, דקודם אמר אבדתו ואח"כ שלו. ומתורץ עם מ"ש התוס' (לג,א ד"ה אבדתו), דדוקא היכא דהויא אבדה גמורה כגון דא"ל הניחה ליאבד והבא לי לאכול אז שלו קודם, ולכן תנן אבידתו קודם, פי' דוקא כשהיא אבידה, אבל אם אמר לו אביו שחוט לי בהמתך אז כבוד אביו קודם, ודוק:

תי"ט ד"ה ואם וכו' - עיקרית וכו'. ובה מיושבים יתורי חלוקות דמשנה ופשוט:

פרק ג משנה א

הרע"ב ד"ה המפקיד וכו' - פשע בה וכו'. אבל שבועה שאינה ברשותי צריך להשבע, שמא נתן בו עיניו:

פרק ג משנה ג

גזלתי. הא דלא אמר אחד מכם הפקיד, לאשמועינן דאפילו בגזילה לא מחייב אלא לצאת ידי שמים. והא דלא קאמר גזלתי לאביו של אחד מכם ותני בפקדון, היינו לאשמועינן דהוה כשתי כריכות והו"ל למידק. ובהא ידענא טעם דשנים שהפקידו. ועיין בגמרא (לז,א) והתוס' (ד"ה התם) והרא"ש ז"ל (סי' ח):

פרק ג משנה ו

תי"ט סד"ה לא וכו' - רשב"ג וכו'. ובהא מדויק מתני' דקתני אבודין, דאי בכדי חסרונן לא מיקרו אבודים. ובהא אתי שפיר דמהרו להתחסר, והיינו אבידתן שנראה שבזמן מעט יאבדו כולם:

פרק ג משנה ז

הרע"ב ד"ה המפקיד וכו' - וערבן וכו'. הכי תניא בגמרא (מ,א), בד"א כשעירבן עם פירותיו אבל ייחד לו קרן זוית אומר לו הרי שלך

לפניך. וקשיא לי מאי דוחקיה לאוקמי מתניתין ברשע שמערב פירותיו עם של הנפקד ונסתפק בלי חשבון, הלא עיקר דמתני' לאשמועינן שיעורי החסרונות, והוי מצי לאשמועינן בסתם מפקיד פירות אצל חבירו, שאם פיחתו כך וכך, כך הוא טבע העולם:

תי"ט ד"ה וכי וכו' - התוס' וכו'. והוצרכו התוס' (ד"ה וכי) להביא טעם האמור בירושלמי דבהכי דייק שפיר ר' יוחנן, מה איכפת לעכברים דמאן דכר שמייהו, אלא דר' יוחנן ידע דטעמייהו דרבנן משום עכברים ואמר ר' יוחנן מה איכפת לעכברים, כלומר מה להם עם האחרים לקראם. א"נ י"ל דבשלמא באדם בעל שכל כשהוא רואה מאכל הרבה שבע מהר, וכדאמרינן (יומא עד,ב) דסומא לא שבע דאינו רואה ואוכל, אבל לעכברים מה איכפת להו, והלא אוכלים בין מהרבה ובין מקימעא:

פרק ג משנה ח

שמן. הקשה הלחם אבירים (ד"ה מתני' יוציא), וכי היין אין לו שמרים דנקט שמן. ואין לומר דבכלל שתות נכללו השמרים, שהר"ב פי', הקנקנים בולעים שתות. וגם אין לומר ששמרי היין הם כשל שמן, דאינו כן דשל היין מרובים:

פרק ג משנה ט

הרע"ב ד"ה אם וכו' - רבי ישמעאל וכו'. נראה לי דמעיקרא שמע סתמא קמא ובתר שמע בתרא, ותנינהו אהדדי, וכעין דאמרינן בעלמא:

פרק ג משנה י

שלא שמר. פי' שאין דרך בשום מקום וזמן לשמור כן, אבל אם שמר כדרך השומרים שבזמנו פטור:

פרק ג משנה יא

אם. בגמרא (מג,א) מוקי לה בחתומין ולא בצרורים כנהוג בעלמא, וזהו דיוק מלת אם, שר"ל דבר בלתי נהוג:

אבדו, חייב וכו'. צ"ע למה לא קתני נמי נגנבו:

פרק ד משנה א

הזהב. הא דלא עריב הזהב והנחושת קונים את הכסף והכסף אינו קונה את הזהב ואת הנחושת, משום דלכו"ע הם משונים זה מזה, דלתוס'

(מד,א ד"ה הנחושת) נחושת הוי טבעא לגבי דהבא, ולהרא"ש (ססי' א) הוי פירא:

תי"ט ד"ה הזהב וכו' - תני וכו'. ואינו מגיה המשנה אלא מפרש, דקונה ר"ל מחייב, תוס' (מה,ב ד"ה מאי):

פרק ד משנה ג

האונאה. הקשה הלחם אבירים (ד"ה מתני' האונאה) דליתני האונאה שתות. ותירץ דקמ"ל דאם רוצה ליתן למתאנה סחורה בשווי אונאתו אין שומעין לו אלא יתן לו מעות.

ועי"ל כתירוץ תי"ט ד"ה ארבעה כסף: ארבעה. נראה לי דגרסי' ארבע, ועיין לקמן מ"ז (ד"ה ארבעה):

לתגר. לא מבעיא לתגר דבקי דודאי הלוקח סמיך עליה וקביל, אלא אפילו לקרובו שאינו תגר:

הורה. אע"ג דהוראה זו לא נתקיימה, שנאה רבי משום דמינה דייקינן בגמרא (מט,ב) דיוקי דידן, ע"ש:

תי"ט ד"ה ארבעה וכו' - דמשום וכו'. ואין לומר דמתני' דלקמן (מ"ז) יתירה, דמתניא אגב בבא דהטענה שתי כסף, דאיצטריך משום דקי"ל דמתני' ר' שמעון היא דאמר לקמן (מ"ה) בסלע שתות. וא"כ אי לאו דהדר ותני לקמן האונאה ארבעה כסף, תהוי מתני' סתם הכא ומחלוקת בההיא דחסרון סלע, ומשום הכי חזר ושנה סתמא אחריתי האונאה ארבעה כסף:

פרק ד משנה ה

הסלע. הא דנקט סלע ולא תני איסר לדינר ולא יותר, ור' יהודה אומר פונדיון, משום דבגמרא (נב,א) אמרינן דיש שני מיני דינרים דאסור לקיימם בביתו, והיינו דינר הבא מסלע או הבא משקל, פי' שהסלע או השקל פחתו עד שעמדו בדינר, ושניהם אם פחתו אפילו משהו מדינר אסורים לקיימם אלא נוקבם. וכן שקל הבא מסלע, שהסלע נפחתה ועמדה על שקל, אם פחתה יותר משהו נוקבה. באופן שאפילו לא פיחתו בין אלו השני דינרים או זה השקל בכדי אונאה אסור לקיימם, אבל בסלע לא יש איסור זה עד שתפחת ביותר מכדי אונאה. לפי זה לא תני אלא מה שאין איסור בה לקיימם, ודוק בגמרא:

ולא יהא בה. בגמרא (נב,א) אמרינן, דתני ממטה למעלה, דעד ארבעה שלמים לא הוי אונאה. ובהכי ניחא דקמ"ל דפחות מארבעה דהיא

מחילה אין איסור לעשותו, כדכתבו התוס' שם (ד"ה תנא), ומש"ה תנא ממטה למעלה. א"נ יש לומר לפי פי' ריב"ם, דמפרש הא דקתני ונותנה למעשר שני קאי אפחות מכדי אונאה, כדכתבו התוס' (נב,ב ד"ה ונותנו למעשר שני), ע"ש:

איסר. משום דאיסרי מוזלו כדאמרינן בקדושין (יב,א), דיש לפעמים ל"ב בזוז ובסלע קכ"ח, והו"א דאפילו הכי ארבעה איסרים הויא אונאה קמ"ל איסר, ודינו פי' לפי ערך המורגל דהיינו בארבעה איסרים לדינר:

פרק ד משנה ז

ארבעה. נלע"ד דגרסינן ארבע כסף, דאיהי לשון נקבה וקאי אמעות, דהכי תנן בתר הכי שתי כסף. ופי' רש"י בשבועות (לח,ב) דשתי לשון נקבה, עיין טעמו בתי"ט רפ"ו דשבועות. ולעיל (מ"ג) כתב הר"ב ארבעה מעות כסף, והיינו כדשבועות, ע"ש:

והמוצא. אע"ג דהשבת אבדה קיימא לה נמי בלאו דלא תגזול, תני אבידה לאשמועינן דאע"ג דזל בין מציאה להכרזה חייב להכריז, ותני גזלה משום יוליכנו אפילו למדי, ש"ס (נה,א). ולפי זה אתי שפיר מאי דנחית אמניינא ותני חמש פרוטות, שהמניין לחלק בא, דוגמת מ"ש באבות מלאכות ט"ל, דאשמועינן דחייב על כל אחת ואחת:

הרע"ב ד"ה האונאה וכו' - נמצאת וכו'. כונת הר"ב ליישב אמאי לא תנן ארבעה כסף לסלע כנ"ל (מ"ג). ותירץ דמשום דתנא קאי אמתני' דלעיל דקתני ארבעה כסף לסלע שתות למקח, מש"ה קיצר בכאן, ואל זה כיון הר"ב באמרו כדאמרן, וכ"כ רש"י (במתני') ג"כ בקצת שינוי, ע"ע: תי"ט ד"ה האונאה וכו' - כסף וכו'. אמת הוא אבל בבא דאונאה לא חזר למתנייה אלא משום הטענה ומשום הודאה שוה פרוטה:

ד"ה והמוצא וכו' - אשר תאבד וכו'. ודוקא זו הבבא פי' טעמא, חדא משום דזו שייכא למכילתין, דתרי פרקין קמאי איירי במציאות. ותו משום דשאר בבי מפורשות כל אחת ואחת באתרא, וזו היא עיקר הטעם למשנה זו. אבל צריך להבין אמאי תנייה הכא ולא בפ"א או בפ"ב. וי"ל דלמ"ד (נה,א) אין אונאה לפרוטות, שנייה גבי אונאה ארבעה כסף, לאשמועינן דאין אונאה לפרוטות. ולמ"ד יש אונאה, תנייה הכא כי היכי דנילף מהני חמש לאונאה, דכי היכי דלכל הני חשיבא ממונא ה"נ לענין אונאה. וכ"ת מאי שנא דבכל הני איכפל תנא למתני' הנה. וי"ל דבכולהו איכא רבותא, דבהודאה הו"א דכיון דמן התורה כופר בכל פטור, משום דאין אדם מעיז בפני בעל חובו אימא דהודאת פרוטה נמי העזה קמ"ל, ואע"ג דכופר ט"ו חלקים לשני כסף ולא מודי כי אם חלק אחד לא הויא העזה. ומש"ה לא תנן נמי בכפירה שוה פרוטה, והאי לא מעיז, ובדין הוא דלשתבע. ובקדושי אשה הו"א דכיון דאשה סמכה דעתה ומתרצית אפילו בפחות משוה פרוטה תהוי מקודשת, וכעין דכתב הר"ן (ריש קדושין) גבי שוה כסף דאזלינן בתר ריצויה. ובמעילה משום דאפילו פחות משוה פרוטה ניתן להשבון בקדש, כדתניא בגמרא (נה,ב) הו"א דה"ה לענין מעילה. ובאבידה כיון דזל בתר מציאה. ובגזלה לאשמועינן דאפילו על שוה פרוטה יוליכנו למדי. נמצא דמכל הני סברא רווחת לאונאה בפרוטה, ומשום דפשוט הוא לא חש התנא לשנות, אלא שנה החמש הנזכרים, וכלומר הני צריכי משום רבותייהו:

ד"ה יוליכנו וכו' - ותמה וכו'. והנני יוסיף להפליא, שהרי בכל התלמוד (כתובות יט,א ועוד) מוקמינן להאי קרא (במדבר ה,ז) כדרבי נתן, דנושה בחבירו וחבירו בחבירו מוציאין מזה ונותנין לזה, וא"כ הא איצטריך האי קרא לההיא דרשה:

פרק ד משנה ח

והבכורים. אע"ג דבכורים קודמים לתרומה, וכדשנינו פ"ג מ"ז דתרומות, מ"מ לא הקדימה התנא משום דאין חומש נוהג בהם תמיד,

דהיינו לרבי עקיבא אחר קריאת פרשת ארמי אובד אבי ולרבנן אחר הנחה, וכדתנן בפ"ג מ"ג דמכות (יז,א), אבל התרומות לעולם יש בהם חומש: הרע"ב ד"ה נטע וכו' - דמוסיף וכו'. הקדים נטע רבעי, משום דנוהג אפילו בשמיטה משא"כ במעשר שני, דלא מבעיא בשביעית אלא גם

בשלישית ובששית, ומשום דתמיד אית ביה פדיון אקדמיה, וכמו שכתבתי לעיל בבבא דתרומות:

תי"ט ד"ה ותרומת וכו' - בה בקדושה וכו'. אין דעתי נוחה בהנחתו, חדא דמאי שנא גבי ערלה דלא מודו רבנן בטעם דזלזול והכא ס"ל לעשות חיזוק, אדרבא שם הו"ל לאחמורי בביטולו דאתי למיכל תרומת מעשר לכתחלה ואיכא זלזול טפי. ועוד דהתם כתב הרמב"ם בפירושו (ערלה פ"ב מ"א) וז"ל, ואין הפרש אצלנו בכל הדינים בין תרומת מעשר של דמאי או של ודאי, ע"כ. ושמע מינה תרי, ש"מ דאף אותה דערלה הלכה היא מדכתב אין הפרש אצלנו, וש"מ דכלל גדול הוא דאין לחלק בכל הדינים בין דביטול בין דממש. וממה שלא הזכירו בפט"ו דמאכלות אסורות אין מזה ראיה, דכלליה בכלל תרומת מעשר, ואדרבא אי איתא דלא כייל דדמאי בכלל אחריני, הו"ל לפרושי בכמה שיעורו לאסור כיון שאינו אלא מדברי סופרים, וכמו שעשה בדין הכחל (שם הי"ח), שחילק בינו לבין שאר איסורי תורה שהם בששים והוא בנותן טעם, מפני שהוא מדבריהם. ועוד תמיהה לי טובא דאי כדבריו דדין חומש אתי ככו"ע ודצירוף דוקא כרבי מאיר (נה,ב), א"כ ההיא דתנן פ"ד מ"ב דמעילה, התרומה וכו' ותרומת מעשר (של ודאי ו)של דמאי והחלה והבכורים מצטרפים זה עם זה לאסור ולחייב עליהם את החומש, אמאן תרמייה בפסק דינא, דבענין חומש היא הלכה ובענין צירוף אינה הלכה. ומה שרצה התי"ט לתלות סברא זו גם בר"ב משום דלא כתב דמתני' אתיא כרבי מאיר, זה אינו כלום שאין דרכו לכתוב כך אלא כשהמשנה יחידאה ודלא כהלכתא, אבל הכא הלכה כדכתבינא. ועוד דהתם בפ"ב דערלה דאתיא דוקא כרבי מאיר לפי התי"ט, גם שם לא כתב הר"ב דאתיא כוותיה. הכלל העולה שאין הפרש בין דמאי לודאי אלא בקולות

שנשנו במקומם, ובין הכא ובין התם ובמעילה רבי מאיר היא, ומדסתם לן תנא כוותיה בכל דוכתיה הלכתא כוותיה. ואין חילוק בין תלמודא דידן לדארץ ישראל, דטעמא דלא יזלזלו היינו טעם דחיזוק. ובהכי לא יקשה להרמב"ם דהניח תלמודא דידן ופסק כתלמוד ירושלמי:

ד"ה הנהנה וכו' - ולא ידעתי וכו'. י"ל דבעו למיהב טעמא, אמאי דלא תני בבא דנהנה בבא שניה אצל בבא דאוכל תרומה, ואמאי הפסיק בפדיונות, לזה אמרו דטעמא הוי משום דבכל הני דלעיל ליכא אלא חומש, אבל תרי בבי בתראי איכא נמי קרבן, ופרשו בנהנה וה"ה לגוזל: ד"ה והגוזל וכו' - ועוד וכו'. ועוד דלעיל (מ"ו) תני הכי גבי יוליכנו למדי:

פרק ד משנה ט

אלו. הקשה הלחם אבירים (ד"ה מתני' אלו דברים), דהול"ל אלו דברים שאין להם אונאה תשלומי כסף וארבעה וחמשה וכו', והדר ליתני העבדים וכו', או ליתני העבדים והשטרות וכו' אין להם אונאה ותשלומי כפל וכו', ולא תירץ כלום. ונראה לי דהואיל ומשום אונאה תנייה הכא לכך מקדים אונאה, שהרי שאר הדינים דתשלומי כסף וכו', אגב נקטינהו הכא דכבר נשנו בפ"ז דב"ק ובשבועות בפ"ו, ושם בשבועות מקדים שאין נשבעין ובבכורות אין פודין:

והשטרות. המוכר שטרות לגבות חוב שבתוכו ויטלנו לעצמו, רש"י (נו,א במתני'):

וההקדשות. גזבר המוכר הקדש או המוכר עולתו שנפל בו מום, רש"י (שם):

ארבעה וחמשה. יש ליתן טעם למה לא תנן נמי ואין פודין בהם, דהכי תנן בפ"ח דבכורות מ"ח. ונראה לי דהיינו טעמא משום דפדיון אינו שוה בכל הני דמתניתין, דמאי דתנן התם ולא בהקדשות, מפרשינן דגם הקדשות אין נפדין כעבדים שטרות וקרקעות, דבהקדשות פשיטא דלאו דידיה נינהו כדאמרינן התם (בכורות נא,א), ומשום דלא דמי פדיון לכל הני דמתני' בכל הארבעה, עבדים שטרות קרקעות והקדשות, מש"ה לא תנייה בהדי הנך:

אינו. אע"ג דדין שבועה קדים בקרא, אקדמיה לדכפל משום דכולל בין גנב ובין טוען טענת גניבה. ולמ"ד דשומר חנם פטור אפילו מפשיעה

כדלקמן (נח,א), י"ל דהקדים תשלומי כפל לאשמועינן דכי היכי דלית התם תשלומי קנס ה"נ בפשיעה פטור מתשלומין:

נשבע. עיין פ"ו דשבועות מ"ה:

אמרו. כלומר אילו באנו מכח סברא היה ניחא, אבל אין כאן סברא אלא גזירת הכתוב שכך קבלוהו. א"נ י"ל דאתא לאפוקי מאי דתנן

בברייתא (נח,ב), ר' יהודה בן בתירא אומר אף המוכר סוס וסייף וחטיטום (פי' מגן) במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהם חיי נפש. (ז"ל הרמב"ם פ"ח ה"ב מהל' נזקי ממון, שלמים שהזיקו גובה מבשרם ואינו גובה מן הבשר כנגד אימוריהן וכו', ע"כ. וכיון דאין גובה מן החלבים אין בו כפל, דכפל אמר רחמנא ולא חצי כפל):

הרע"ב ד"ה הקדשות וכו' - ולא וכו'. פי' אעפ"י שאין בהם מלת רעהו: תי"ט ד"ה העבדים וכו'. ולי נראה כמ"ש הסמ"ע (סי' רכ"ז ס"ק מ"ט) וז"ל, כתבו התוס' ריש פרק המוכר את הבית (סא,ב ד"ה שמע) דהא דאין אונאה לקרקעות לאו משום דעביד איניש דזבין ארעא יותר מכדי שוויה דהא אתמעטו עבדים ושטרות דלא שייך בהו האי טעם אלא גזרת הכתוב הוא, ע"ש, ע"כ. ולפי זה קדים שפיר לעבדים ושטרות דאינהו מוכיחין דגזרת הכתוב הוא, ולכן שנאם סמוכין. א"נ י"ל במאי דאמרינן בב"ק (דף י"ד ב') דקרקע דוקא איקרי שוה כסף, משא"כ עבדים ושטרות דכסף נינהו, (רש"י) דמצי לאמטויינהו ממתא למתא למזבנינהו, וא"כ אית בהו רבותא טפי ומשום רבותייהו אקדמינהו, דאע"ג דאינהו מטלטלי לא אית בהו אונאה. ותירוץ התי"ט לא אתי שפיר אלא למאן דדריש ריבויי ומיעוטי:

נדרשים וכו'. לפי זה יקשה אמאי לא תני דבר שגופו ממון ומטלטל: ד"ה אין וכו' - וא"ת וגניבה וכו'. י"ל בשדה יתום, שאינו אומר שהוא שלו או אומר שדה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו, ונמצא שאינו כן:

ד"ה שומר חנם וכו' - שאינו וכו'. והיינו טעמא משום דמכל דין הפרשה אימעיטו, תוס' (נז,ב ד"ה שומר חנם). והא דנקט שבועה בשומר חנם ותשלומים בשומר שכר, נראה לי כי היכי דחדא לגלי על חבריה, שהרי פשיעה בשומר חנם היא כגניבה ואבידה בשומר שכר, וכי היכי דשומר חנם פטור משבועה בפשיעה ה"נ שומר שכר בגנבה ואבדה, וכי היכי דשומר שכר לא משלם בגנבה ואבדה ה"נ שומר חנם לא משלם אם פשע:

הזכירו וכו'. ומש"ה בשומר שכר נקט משלם, דביה כתיב תשלומים, הר"ן (ד"ה שומר חנם):

מסקנת וכו'. ר"ל רובם, דהא הראב"ד והרמב"ם (בר"ן שם) סברי דמתני' דייקא, דדוקא משבועה פטור ולא מתשלומים, וכמ"ש הרא"ש (סי' כא ד"ה שומר חנם):

פרק ד משנה י

כשם. משום דיש אונאת דברים דאית בה נמי דררא דממונא, כגון בכמה חפץ זה ולא רוצה ליקח, שיכול לגרום שאחר שרוצה לקנותו הלך לו, מש"ה תני כשם וכו'. והא דלא

תני כשם שיש אונאה בממון כך יש אונאה בדברים, היינו לאשמועינן דאין לומר דחד קרא באונאת מוכר וחדא בדלוקח, דתרווייהו ילפינן (ויקרא כה,יד) מוכי תמכרו וגו' או קנה, כדאיתא בגמרא (נח,ב), וא"כ כיון דכבר יש לנו שניהם בפסוק אחד נוקי קרא אחר בדברים, דכל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירה, וכמ"ש התוס' אמתני' (ד"ה הא), והיינו דדייק תנא במקח וממכר, ר"ל דשניהם כבר נאמרו בפסוק ראשון, מעתה נאמר דהשני לדברים:

אונאה. דע שמלת אונאה ר"ל גזלה באונס, בין באונס הדעת דהיינו רמייה בין באונס הכח שהוא גזלת ממון, ובכללה גנבת הכבוד וחמיסת

הרצון. ולכן אמרו גבי אשה (נט,א) שאונאתה מצויה:

תי"ט ד"ה כך וכו' - לקנות וכו'. וגם בזכור מעשיך, י"ל שמכוין לזכותו לומר, ראה כמה יפה כוחך בתשובה שהיית רשע גמור ועכשיו שבת לה', וכן נמי גבי גר. והשתא אתי שפיר מה שהר"ב מייתי לכולהו מפסוק (ויקרא כה,יז), ויראת, דמסור ללב:

ד"ה לא יאמר וכו'. דברו חז"ל בהווה, דכל גר בן גוי הוא, אבל ה"ה בישראל צדיק בן רשע דחרפה ורע הוא לו. והא דמייתי תנא קרא בגר, כי היכי דנדע דחמיר טפי מישראל, שהרי הוא בכלל ולא תונו איש את עמיתו, אלא דעובר נמי בלאו אחריני. והכי אמרינן בגמרא (נח,ב). ומהאי טעמא ניחא נמי מאי דתני ליה תנא בסיפא, דמעיקרא מייתי דשייך לקרא דולא תונו, דכתיב גבי לא תונו אחרינא דממון, ודכולל לישראל, ובתר הכי מייתי פרטי דגר:

פרק ד משנה יא

נותן. פי' כשמוכר לו מערב את החבית ונותן ללוקח את היין עם שמריו. א"נ לא קאי איין, ומש"ה לא תני בו לשון עירוב:

הודיעו. מדלא תני מודיעו, משמע דאם הודיע פעם אחת לאחד שוב אין צריך לחזור ולהודיעו בפעם אחרת:

מקום. קשה דפשיטא דגדול המנהג ובפרט בדבר שבממון. וי"ל דדמי למ"ש בתוספתא (ס,א), מקום שנהגו למחצה ולשליש ולרביע, פי' לא

מבעיא למחצה שהוא ניכר אלא אפילו שליש ורביע דלא ניכר כל כך. וזהו דיוק מקום דוקא כמנהג המקום, דאי נהגו מחצה לא יטיל רביע דיחשבו שאינו מטיל כלום, ומשום דמחצה לא חשיב עירוב מש"ה תני להטיל ולא תני לערב, וע"ע בסמוך:

הרע"ב ד"ה אין וכו'. הא דלא נסמכה משנה זו לדלעיל בלי הפסק אונאת דברים, הוא משום דהכא לא איירי באונאה בשומא אלא במרמה, וכ"כ הרמב"ם פי"ח ה"א דמכירה,

אסור לרמות וכו', ובדיני אונאה התחיל פי"ב, אסור וכו' להונות, ופשיטא דאין כאן חילוק בין שתות לפחות משתות:

יערבם וכו'. ז"ל רש"י בגמרא (נט,ב). ואינו מדוייק, שהרי פירות שדה אחר הן המעורבות בשל שדה פלוני, וכצ"ל לא יערב בם פירות שדה

אחר, וכן מפורש בפי' רש"י שבאלפסי, וגם בנמו"י כתב לא יערב עמהם: ד"ה ואין צריך לומר חדשים וכו'. לרש"י (במתני') קתני דוקא, משום דלדידיה עשיית קמח מרובה הוא עיקר, ולדעת זו אפילו דקתני הוא ממש מ"ש ואצ"ל חדשים בישנים, וה"ק תנא, הלא מבעיא דאמינא במלת אפילו הוא דוקא חדשים בישנים. אבל לרי"ף ולהרמב"ם והרא"ש דאסרי אף ישנים בחדשים משום דטובים החדשים להתיישן, הלא מבעיא הוא ישנים בחדשים, ונראה להם שהוא יותר פשוט, ולכן כתב הרמב"ם פי"ח ה"ה מהל' מכירה, ואין צריך לומר ישנים בחדשים, ופלוגתייהו בגירסת ברייתא שבגמרא (ס,א), ע"ש:

תי"ט ד"ה מקום וכו' - קולטות וכו'. מתני' הכי דייקא, מדלא תני שנהגו לערב אלא להטיל העירוב, משמע דעירובו תמיד ניכר שהוא מעורב, אבל הטיל לא נודע כי אם למטיל בשעה שמטיל, כי אח"כ מים קולטות טעם היין:

פרק ד משנה יב

זכור. משום דמטיב לאחריני הלוקחים מאחרים, שגם הם מוכרים בזול לכך מברכים אותו:

הרע"ב ד"ה ובלבד וכו'. להוציא זהו העיקר איסור ממתני', שהרי אין האיסור בעירוב אלא בהוצאת הקול. ונראה לי דהכי פירושו, שלא יתכוין לערב יפה יפה, ובסתם עירוב דהיינו מעט במרובה ומעורב היטב, דודאי מאן דעביד הכי דעתו להונות, ואפילו לא הוציא קול הו"ל כמוציא, וכן כתב השו"ע סי' רכ"ח סט"ז, שלא יכוין לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב:

ד"ה לא את האדם וכו'. פי' בגמרא (ס,ב), לצבוע זקנו שיראה כבחור. ולהשקות את הבהמה מי סובין שתתראה שמינה בזיקוף השערות.

ויפוי הכלים דוקא בישנים אסור ולא בחדשים שדרכם בכך. ובזה נוכל לפרושי מתני' בזו אף זו, לא מבעיא אדם דיכול להתקיים הרמאות זמן רב דאסור, אלא אפילו הבהמה דבשעה יודע הרמאות ויכול לתבוע, ולא מבעיא הבהמה אלא אפילו כלים דאיכא חדתי דמותר:

תי"ט ד"ה כגונב וכו'. אף שנודה לדבריו שאעפ"י שהודיעו יאסר, לא נודה לטעמו שאחר שהודיעו לא יתרמה עוד דלאו בשופטני עסקינן. ועוד דלעיל שרינן עירוב מים ביין

למכרו אם הודיעו. כש"כ דלא צרכינן לדבריו, כיון שאינו בורר אלא נטל פי המגורה דהיינו שטחיות לבד, לא יוכל לפסוק ולקראו גונב ממש, משום דבנקל יכול לוקח להעמיק ידו תוך מגורה ולראות שאין תוכה כברה, ולכן תני כגונב דהיינו לפי דעתו. וזה כמ"ש בב"ר (כב,יג) גבי קין, הוא כגונב דעת העליונה, שר"ל לפי סברתו:

פרק ה משנה א

איזהו. סדרא דקרא דפרשת בהר סיני נקט, דבתר אונאה (ויקרא כה,יד) כתב נשך ותרבית (שם שם,לו):

סלע. הא דלא תני סלע בסלע ודינר, לאשמועינן דאע"ג דהוקר הסלע ובשעת הפרעון שוה חמשה דינרים אסור, כ"כ הרב בעל לחם אבירים (ד"ה איזהו נשך):

ואיזהו. משום דאין זה תרבית דרישא שזה מדרבנן, מש"ה תני ואיזהו זמנא אחרינא, ואגביה תני נמי ברישא איזהו נשך המלוה, ולא כן בפ"ב דב"ק מ"ב, דתנן איזהו תם ואיזהו מועד, מועד וכו', משום דהתם בין תם ובין מועד אינון דבעי מעיקרא מפרש דאזיל:

תי"ט ד"ה מפני וכו' - ה"ג וכו'. אפ"ה אכתי קשה דפתח באיזהו נשך, דר"ל היכי דמי נשך ומהו מציאותו, וסיים בשהוא נושך, דהיינו פי' מלת נשך. ותו קשה במתני', אמאי תני שתי מציאויות. ועוד מאי דתני בתר הכי, ואיזהו תרבית שר"ל מדרבנן, לא דייקא לישנא דמשמע דקאי אמאי דבעי מעיקרא ואיזהו תרבית, דהיינו מדאורייתא. ולא הבנתי מ"ש התי"ט (סד"ה המרבה), דלרבית דרבנן קורא תרבית, דבשלמא אי הוי מדאורייתא אתי שפיר איזהו נשך ותרבית דקאי אקרא, אבל אי תרבית הוא מדרבנן תנא אהיכא קאי. ונראה לי דהכי פירושו דמתני', דבגמרא (ס,ב) מקשינן, והא קרא כתיב (ויקרא כה,לו), את כספך לא תתן בנשך ובמרבית לא תתן אכלך, ומדחלקן לתרי לאוי תרתי נינהו, ומסקינן דחדא מילתא נינהו ותרי לאוי בין באוכל ובין אכסף, משום דלא משכח ליה נשך בלא תרבית וכו', שמה שלוה חסר מלוה מתרבה. והיינו דבעי תנא איזהו נשך וכו', כלומר הא תרי קראי כתיבי, חד בכסף וחד באוכל, וכיון דבתרווייהו אתא נשך ותרבית אמאי חילק אותם הפסוק, ומשני דבין המלוה כסף ובין בדאוכל תרווייהו איסורם האמיתי משום שהוא נושך, ולא מבחינת הריוח של המלוה, דלא קפיד רחמנא על ריוח האדם אם לא שהוא ע"י חסרון הלוה שנושכים אותו ואוכלים את ממונו. ומעתה האי דכתב תרבית באוכל אין זה איסורו אלא משום הנשך, דמש"ה חזר כמשיב ואמר, נשך כסף נשך אוכל. וא"ת והכא נמי לכתוב בו ובתרבית לא תתן אכלך ובנשך, כבר הרגישו בו תוס' (שם ד"ה למה), ותירצו דהכי הוי לישנא מעליא, ע"ש. נמצא שכוונת

התנא לומר דנשך ותרבית חדא מלתא הם, אלא דעיקר האיסור מפני שהוא נושך, אבל בתרבית דרבנן דהויא מקח וממכר לא שייך נשך, אלא שאסרוהו חז"ל משום צד הריבוי שמתרבה הלוקח. וזהו דדייק הר"ב, והוא לשון רש"י (במתני'), המרבה שכר לעצמו, לעצמו דייק משום דאין כאן נשיכה. והיינו דקאמר תנא ואיזהו תרבית, כלומר מה שאין בו נשך אלא תרבית לחודיה. א"נ איתא בגמרא (סא,ב), דדוקא בדאורייתא יכין רשע וצדיק ילבש, משום דלדידיה אזהר רחמנא ולא לבריה. וזהו שאמר (במתני'), המלוה סלע וכו' אסור, פי' באותו הריוח מפני שהוא הנושך, והוא עבר אלאו דלא תקח נשך משא"כ בנו:

ד"ה ויין וכו' - השיג הראב"ד וכו'. לע"ד לא קשיא, דשאני הכא דאיכא מי שפרע. עוד נלע"ד דשאני הכא דיש לו הנאה במה שמקבל ליקח היין ממנו ואינו מכריחו לתת לו מעות, והאי הנאה עדיפא מהרחבת זמן פרעון המלוה דאשה מקודשת בה, כדאיתא התם (קדושין ו,ב):

פרק ה משנה ב

ידור. איברא דמתני' זו אף זו היא, אבל לא נראה לי בהכי, משום דלאיסור רבית (סד,ב) היינו חנם היינו בפחות. ונראה לי דרמוז לשני דינים דקאמר בגמרא, דאי הלוהו ודר בחצירו וא"כ הוא אבק רבית וזו היא בבא א', אבל אי אמר ליה הלויני ודור בחצירי, הרי זה רבית קצוצה ויוצאה בדיינים. והיינו דתני ולא ישכור ממנו, דהוא שדבר עמו, ומש"ה מסיק מפני שהוא רבית קצוצה ותצא בדיינים:

תי"ט ד"ה מכר וכו' - שאם וכו'. לי נראה דמוכר דסיפא אינו משכיר דרישא. ואפילו לדידיה טפי הוה ניחא ליה למימר דמשום דהכי אורחיה דעלמא נקטיה, ולא לומר דקמ"ל מאי דלא צריכנא. עוד נראה לי דמשום ואם לגורן וכו' נקט שדה, לאשמועינן דאפילו בהכי דגוף המכר הוא המשביח ומתרבה, דהיינו השדה שעושה הפירות הנלקטים לגורן ומינייהו ירצה לשלם, אפילו הכי אסור:

פרק ה משנה ג

אימתי. י"ל למה האריך כל כך, הול"ל ונתן לו מקצת דמים להביא השאר אח"כ. ונראה דשנאו בלשון המוכר, לרמוז דאירי באומר לו קנה מעכשיו, ומש"ה תני וטול את שלך כלומר מה שהוא כבר שלך מעכשיו, דאלת"ה הו"ל למתני וטול את השדה:

אם. י"ל למה לא שנה התנאי בשם הקונה אם איני נותן לך וכו', כמו בפ"י דב"ב מ"ה. ונראה במה שמצינו לרש"י ז"ל שני פירושים לאסמכתא, דבסוגין דהכא דגמרא (סו,א) פירש, אסמכתא הבטחה בעלמא לסמוך על דבריו וכו', ור"ל שהמקנה מסמיך את

הקונה. ובב"ב הנ"ל (קסח,א) פירש, שהמקנה סומך על עצמו שיוכל לקיים דברו, וכ"כ הר"ב דהא רצה התנא לאשמועינן, הכא תני לה בשם הקונה לרמוז שיש אסמכתא לגבי הקונה, ובבתרא קמ"ל דיש שסומך המקנה:

הרע"ב ד"ה הבא וכו' - מעכשיו וכו'. ומש"ה לא תני תהיה שלי אלא הרי היא, דר"ל היא כמות שהיא עתה והיינו מעכשיו:

תי"ט ד"ה הלוהו וכו' - האסור וכו'. נראה לי דתני אסור, שר"ל אסור אם לא ע"י השלשה, ובסיפא תנן מותר וע"י השלשה. אבל

במ"מ [במחילה מכבודו] לא דק, דבסיפא לא אתא התנא לכך, אלא ללמד דאין זו אסמכתא אבל דין השלשה כבר שנאו ברישא, ובריש נמי אי תני לה בלשון היתר היה צריך להאריך ולומר מותר וע"י השלשת הפירות ביד שליש. ודוק שברישא תני אסור משום דעיקרו על איסור רבית, אבל בסיפא לא תני מותר אלא הרי היא שלו, משום דאירי בדררא דממונא, וקמ"ל דלא הויא אסמכתא:

פרק ה משנה ד

תי"ט ד"ה ולא וכו' - וצריכא וכו'. והואיל דאיכא רבותא בכל חדא מינייהו, מש"ה לא ערבינהו למתני, אין מושיבין חנוני ולא יתן מעות וכו'. ומש"ה נמי לא תני ולא יתן מעות לעסקא, משום דא"כ הו"ל כחנוני שהוא מוכר הפירות שנותנים לו וזה עוסק במעות, כגון ההלואה לגוי ברבית, אלא תני ליקח בהם פירות, דיש לו טורח הלקיחה והמכירה:

ד"ה כפועל וכו' - והקשו וכו'. וי"ל דנפקא מינה היכא דבטיל ממלאכה כבדה לכבדה, שגם שיהיה הכובד של הראשונה מעט יותר אינו מניח משכרו, וס"ד דלא תסגי ליה כפועל בטל, אלא דיתן לו שכרו משלם כהרוחתו בראשו, קמ"ל דשמין לו כל דהו. ונפקא מינה גם כן ליישב בעל לחם אבירים, ע"ע (ד"ה ונותן לו). ועי"ל דאין כונת רש"י שיעריכו כובד המלאכה שהוא בטל הימנה לערך הקלה דחנוני או דלוקח פירות, אלא סתם אומדים כמה ירצה ליטול להבטל ממלאכתו הכבדה לעשות קלה הימנה. ובהכי דייק רש"י וגם הר"ב שהעתיק לשונו, דלא כתבו ולעשות מלאכה קלה כזו, אלא סתם מלאכה קלה. והשתא אתי שפיר הס"ד, דסד"א דלא ישוו חנוני ולוקח פירות אלא באמוד גם מה שהוא מקבל לעשות, ודלא תסגי פועל בטל דלוקח פירות כדחנוני, קמ"ל דכלהו שוין, דכיון דהדבר משום רבית די בכל שהוא. וכן כתבו הפוסקים טעם זה. וגם בנזכר מיושב לדמתני' אתיא כר' מאיר, שהרי אינו מעריך לו אלא שכר הביטול ממה שעושה, והיינו בין מרובה בין מועט דקאמר ר' מאיר בברייתא (סח,ב), ועיין בהרי"ף ובנמו"י ותדעהו:

סי' קע"ז וכו'. עיין בס' בית ישראל (הדרישה ס"ק א. פרישה סק"ד) טור י"ד סי' קע"ז וסי' שי"ב (דרישה ס"ק ג. פרישה ס"ק א) שהאריך בזה, וגם טורי זהב סימן הנז' (סי' קעז ס"ק ג. סי' שיב ס"ק א):

מצאתי וכו' [וזה מסכים כפי' הב"י]. מציאה זו שטפה נהר, דהתם דחקם לתוס' (בכורות כט,ב ד"ה כפועל) דאם כפי' רש"י דאומדים המלאכה שבטל ממנה לערך פועל הדין או העדות או ההזאה, הו"ל נוטל שכר על הדין או על העדות, וה"ה גבי השבת אבידה שנמצא עושה המצוה בשכר ואינו ענין לכאן, ולכן לא דברו התוס' כמ"ד כפועל דמתני'. ועוד דבהכרח תוס' דהכא (סח,א ד"ה כפועל) אינם התוס' דבכורות, דהכא מסקי דבין בדבכורות ובין גבי מציאה י"ל כפי' רש"י, ולא חיישי לשיטול שכר על השבת האבידה או על הדין והעדות, עיין בדבריהם. וא"כ מה שיגע ומצא התי"ט, אלו מציאות שלו ואינו חייב להכריז, דדעות חלוקות הן:

ד"ה אלא וכו' - למתני וכו'. לפי זה יש להצריך בבא דאין שמין, דכתב התי"ט בד"ה ואין וכו', דתנייה משום סיפא, ואשמועינן מ"ש הטור (ריש) סי' קע"ז, דהא דאמרינן דנותן לו כפועל בטל, היינו בחנוני דכל עסקו בכך ואין לו עסק אחר, אבל בנותן לרועה שיש לו בהמות אחרות, אינו צריך כל כך ודי לו בשכר עמלו ומזונו, וסתם עגלים וסייחים ניתנים לרועה. והא דתני לה בלשון אלא אם כן, היינו משום דתנייה בהדי אין מושיבין, דהתם שייך האי לישנא. ואל תתמה שהרי גם ברישא בבבא דפירות, הכונה לומר דדיו כפועל בטל הנ"ל בצריכותא, ואפ"ה תנן אלא א"כ, וצריך לומר דנקטיה אגב בבא קמא. ועוד י"ל כדתניא בברייתא (סח,ב), אין שמין עזים ורחלים למחצה, פי' אם לא בשכר עמלו ומזונו. ופי' רש"י (שם ד"ה ולא כל דבר), אבל פרה וחמור שעושות ואוכלות דיו בזה. והיינו דאשמועינן מתני' דדוקא עגלים וסייחין צריך שכר דאינם מרויחים כלום אבל לא פרה וחמור:

ד"ה וסייחין וכו' - ועיין במ"ג וכו'. איברא דהכי משמע (התוס') אבל בכאן א"א לומר כך, דא"כ היא גופה קשיא, דמעיקרא תני דמגדלים הסייח עד שיהיה משולש, והדר תני וחמור עד שתהא טוענת. ועוד הסייח אם הוא בן אתון למאי חזי בכדי שליש גידולו, והרמב"ם כתב ברפ"ח דהל' שותפים וז"ל, וכן השם עגלים וסייחים על הרועה להיות מתעסק וכו' עד ומגדל אותן עד שיהיו העגלים בני שלש שנים והחמור עד שתהא טוענת, ע"כ. נראה דמפרש משולשים (דמתני') דוקא על העגלים, אבל הסייח עד שטוען משאוי ומשום דאז מקרי חמור, לזה לא תני וסייח עד שתהא טוענת, אלא וחמור, ע"ד (ויקרא כב,כז) שור או כשב או עז כי יולד, שנקרא כך על שם סופם. אבל נמו"י פי' סייח סוס

קטן, וכן נראה מפי' רש"י דכתב, לכשיעמדו על שליש גדילתן שליש שור ושליש סוס [אז יחלוקו]:

פרק ה משנה ה

שמין. אצטריך למתני פרט וכלל, דאי תני פרה וחמור גרידא הו"א דווקא משום דעושים הרבה, ואי תני כל דבר שעושה ואוכל הו"א אפילו תרנגולים ועזים דמקרו בברייתא (סח,ב), עושים ואוכלין משום הבצים והחלב, לכך תני פרה וחמור וכל דבר וכו', לאשמועינן דדומיא דפרה וחמור בעינן שיעשו מלאכה:

הרע"ב ד"ה ומפרין וכו' - לשון וכו'. כפי' רש"י (במתני'). אבל קשה דא"כ מפרין לשון רבים ושדהו יחיד. ונראה לי שהוא כלשון ריוח והרוחה, כמ"ד בכתובות (נד,א), פורנא ליתמי. ופי' רש"י הריוח ליתומים:

פרק ה משנה ו

ולווין. למה שפסק השו"ע סי' קנ"ט ס"ב, דמומר מותר להלוותו, ואסור ללוות ממנו משום דלפני עור, בגוי אין חילוק, ואדרבה להלוותו יותר חידוש אף על פי שמרויחו מותר:

וכן בגר תושב. איצטריך למתנייה אע"ג דאינו ישראל, משום דכתיב (ויקרא כה,לה), גר ותושב וחי עמך, וסמיך ליה, אל תקח מאתו נשך, סד"א דאף גר תושב במשמע, קמ"ל דלא כתיב מאתם אלא מאתו, דקאי אאחיך דבריש קרא, גמרא (עא,א):

הרע"ב ד"ה אין וכו' - משום סיפא וכו'. ומש"ה תני מפני שהוא רבית, כלומר כל הריוח הוא רבית, ואינו כההיא דחנוני שיש בריוח חלק בהיתר, ואפ"ה מותר לגבי נכרי. ולא מבעיא הא דהוי מדרבנן דמותר לקבלו מן הגוי, אלא אפילו רבית דאורייתא לווין מהם ומלוין אותן. ולנמו"י שכתב (במתני'), דאשמועינן דאסור לקבל צאן ברזל אפילו יהיב ליה אגרא, אתי שפיר מאי דדייקנא מפני שהוא רבית לאפוקי עסקא:

תי"ט ד"ה אין וכו' - רפ"ז דיבמות וכו'. עיין מה שכתבתי שם: ד"ה אבל וכו' - ישראל אחר וכו'. הכי תני בברייתא (עא,ב). ובהכי דייקא כל האי בבא דמיותרת. ועוד דהול"ל מדעתו אי קאי אישראל שהזכיר, אלא דמותר ושינוי דמתני' שמעינן דכל דאיתא ישראל אסור, ולאתויי האי דגוי שלוה מישראל וכו':

פרק ה משנה ז

יצא. עיין מ"ש התי"ט בסמוך ד"ה ופוסק, נראה דמתוס' (סב,ב ד"ה והתנן) למד דל"ג כל זה, משם אין הכרח אלא דוקא לג' תיבות דיצא השער פוסקין ולא לשאר, דרבותא קמ"ל דאעפ"י שאין לזה, דהיינו המוכר כפי' רש"י (סב,ב) יש לזה, פי' לאיש אחר ויכול

לקנותו עכשיו בדמים שקבל, ע"כ. אבל הרא"ש (סי' ס') ל"ג כל הבבא, ומאן דגרסי לה נראה דסברי כהרי"ף (סי' תמט) והרמב"ם (פ"ט ה"ד), דאין פוסקים על שער עיירות אלא על שער מדינה דמשיך טפי, והוא אחר של עיירות. ולזה איכפל תנא ותני יציאה שנית, כלומר אותה שיוצאה אחר הראשון. והרא"ש דל"ג לה פסק דפוסקים על שער עיירות:

ענבים. עביט ומעטן שווין בעובדייהו, כדמשמע מדברי הר"ב, שהענבים מתחממים בעביט וה"נ הזיתים במעטן, וכמ"ש הר"ב רפ"ט דטהרות. והא דתני תנא לתרווייהו, הוא משום דאין רגילות למכמר ולחמם ענבים כמו זיתים, וכדכתבו התוס' בסוגיין (עד,א ד"ה תני רבי חייא), ומש"ה תני עביט ומעטן, לאשמועינן דבכל חדא אזלינן בתר מנהגא דאתרא, דמקום דרגילים למכמר ענבים בעינן שיהיו כמורות:

כל ימות. פי' שבכל זמן פוסק, בימות החמה ובימות הגשמים, ולאפוקי מחכמים דסברי דדוקא בימות החמה, מטעמא דאעפ"י שאין לזה יש לזה, וכדכתב הר"ב והוא לשון רש"י בגמרא (עד,ב ד"ה ימות הגשמים). ולפי זה נראה דופוסק עמו לרישא קאי. והתי"ט סתם דבריו ולא פי' אאיזה ופוסק קאי, ואדרבה נראה דר"ל אופוסק דר' יהודה, משום דמסתייע מדהרמב"ם (הל' מלוה ולוה פ"ט ה"א), והוא ז"ל לא כתב כן אלא דוקא בדשער הגבוה, ובבא דזבל הסמיכה לדעביט ומעטן, דמיירי ביש לו. וגם הטור (סי' קעה) מחתן בחדא מחתא. ונראה דס"ל דזבל דומיא דעביט ומעטן בקצת ומשונה בקצת, והיינו דבגדים ודעביט בעינן שיהיו בידו משום דסתמייהו שאינם מצויים אלא בשעתם, אבל זבל דסתמו מצוי סבר ת"ק דאעפ"י שלא יהיה בידו מותר לפסוק כל השנה. ור' יהודה סבר דאף זה הוי דומיא דגדיש וכו', וצריך שיהיה לו. וחכמים מתירים דוקא בימות החמה מטעמא דאם אין לזה יש לזה. והשתא לת"ק הוי דומיא דגדיש וכו', ולכן כתב הרמב"ם (שם), וכן פוסק על הזבל כל ימות השנה אעפ"י שאין לו זבל מפני שהוא מצוי תמיד, פי' ולכך לא חילקו רבנן בין יש לו השתא לאין לו, דבתר רוב העולם אזלינן. ובהכי דייק מהרש"א נר"ו דמפני כך חזר התנא ואמר ופוסק, משום דהוי משונה במקצת מהנהו דלעיל:

הרע"ב ד"ה היה וכו' - גדיש וכו'. והא דלא תני כן בהדיא היה לו גדיש, הוא לרמוז למ"ש בגמרא (עד,א), דמיירי שכבר יבש ומוכן לדוש, ע"ש. ומש"ה אי הוה תני היה לו גדיש הו"א אפילו סמוך לקצירה, לכך תני היה תחילה לקוצרים דמיירי בזמן הראוי לקצירה, שיש חמה עזה וכל העולם קצרו אלא שהוא הקדים לכולם, ומסתמא כבר נתייבש גדישו ולא חסר אלא מלאכה אחת או שתים, דהיינו דישה וזרייה, ומש"ה לא תני נמי קצר הוא תחילה, דלא היה מודיע אם היה הזמן ראוי:

באיזה שער וכו'. כ"כ רש"י (במתני'). ונראה דלא ר"ל באיזה סך שירצה, אלא דוקא באיזה שער אפילו של לקוטות, אבל לא שוי שש בחמש,
וכ"פ התוס' (סג,ב ד"ה מהו דתימא), ע"ש:
ד"ה וחכמים מתירין וכו' - והלכה כחכמים. כ"כ הרא"ש (סי' ס), דחכמים הם מכריעים והלכה כדברי המכריע. אבל הרמב"ם (פ"ט ה"ה) פסק
כת"ק, ונראה דטעמו משום דאינה הכרעה מפורשת במשנה:
ד"ה כשער גבוה וכו' - גבוהים וכו'. נראה דהדא הגבהה לא קניא שייכות לתואר גבוה שיהיה בזול. ולי נראה דקרי ליה גבוה, משום דיותר מצוי היוקר מן הזול והדבר הגבוה אינו קל להשיגו. א"נ גבוה במעלה וחשיבות הוא לגבי הלוקח הפוסק. ולפי' הר"ב שער זה הוא סמוך, ור"ל שער של הצבור הגדוש והגבוה, והיינו פירות רבים:
תי"ט ד"ה יצא וכו' - אבל כיון וכו'. אפושי גברי לאו ראיה היא, שגם הרב המגיד נסתייע מהרמב"ן והרשב"א, וכש"כ שהתי"ט עצמו כתב לעיל ר"פ (ד"ה וכן השור), דהשגת הראב"ד אלימתא:
ד"ה ופוסק עמו, - ארישא וכו'. והא דלא סמך לה לרישא, י"ל משום דבעי למתני תחילה מילי פסיקי והדר תני דפלוגתא. א"נ בתחילה שונה כל הנפסקים והנמשך בשער ההוה ואח"כ שונה שער העתיד לבא. אבל אעיקרא דדינא צריך ליתן טעם למה לא יוסב לסמוכיה, דהיינו למ"ש דאם יש לו גדיש פוסק באיזה שער שירצה, ואהא קאי ואמר דפוסק עמו שאם יוזל מאותו שער שפסק אז עמו דיתן לו כך, ונראה לי דא"כ לא מקרי קנוי לו דברשותיה דמוכר איתזול ואסור:
דגרסינן וכו'. וכן נראה לי, משום דברייתא (עב,ב) תני לה:

פרק ה משנה ח

שהלכה. כן פי' דאיהו גופיה היה יודע דאין הלכה כן אלא שרצה להחמיר על עצמו:
הרע"ב ד"ה שהיה וכו' - לשנות וכו'. דאלת"ה הול"ל רבן גמליאל היה מלוה וכו', אבל מלת שהיה היא נתינת טעם לצריכות מתני', ומש"ה לא סגי ליה למתני לא ילוה אדם את אריסיו חטין בחטין לאכול, ותני שריותא דלזרע, לאפוקי מרבן גמליאל דהוה מחמיר:

פרק ה משנה ט

שיבא. פי' שיבוא ויביא חיטים שיש לי בכפר חוץ לעיר, הכי מוכח מפי' רש"י בגמרא (סג,ב ד"ה איתנהו), אם בידו אבל אינם בעיר או אבד המפתח וכו', ע"כ. והכרחו דאלת"ה אמאי נקט דאית ליה אשראי שהוא ביד אחרים, לימא אינם בעין אבל הם ברשותו, וע"ש:

תי"ט ד"ה וכן וכו' - לאו משום וכו'. ולעד"ן דתרי פלוגתי נינהו, א' בעד שיבא בני, דרבנן חשבי ליה כיש לו והלל לא חשיב ליה כיש לו הואיל ובשעת הלואה לא היה בידו. ופלוגתא ב' מטי בה משום הקפדה, ולכך נקטיה באשה דסתמה עינה צרה, ונקט ככר שאפילו הוא דבר מועט, ורבנן לא חלקו אפילו במקפידין, ודוקא כשיש לו או על שער שבשוק, והיינו לישנא דוכן היה הלל אומר, פי' כן כדרישא דבעינן יש לו. וכך מוכח מן הגמרא (עה,א) דאמרינן אהאי דככר, אמר שמואל זו דברי הלל אבל חכמים אומרים לוים סתם ופורעין סתם. דקשה דמאי קמ"ל, אלא הא אשמועינן דרבנן השוו מדותם בין ברישא ובין בסיפא ולא החמירו אפילו במקפידים:

פרק ה משנה י

רבית. אע"ג דכל הני אבק רבית נינהו מ"מ אית לן לאשכוחי אסמכתא, וכעין דאשכחו לרבית דברים (עה,ב) דסמיך (דברים כג,כ) לכל דבר, וה"נ (ויקרא כה,לז) לא תתן לו בנשך הויא אסמכתא לרבית מוקדמת, והכי משמע לא תתן לו בנשך, שכבר נתן לך קודם, ורבית מאוחרת סמיך (שם לו) אאל תקח, משמע אפילו אח"כ:

הרע"ב ד"ה נכש וכו' - למחר וכו'. נלע"ד דה"ה לבו ביום, והא קמ"ל דאע"ג דאפשר שהשדה השנית יצטרך לניכוש יותר אין בכך כלום.

ודע כי מהאי מתני' פסק ספר התרומות שמותר לומר הלויני מנה חדש זה ואני אלוך מנה חדש אחר, והב"י הביאו ביו"ד סי' ק"ס (ס' ט. ד"ה ואפילו במלאכה), וכתב עוד משם מהר"ם דרבית קצוצה היא, והרע"פ ז"ל בגידולי תרומה דף רנ"ד ב' (שמ"ו ח"ד ס"נ), תמה על אמרו דרבית קצוצה היא, ע"ע. ואני בעניי נראה דלא דמי ההיא דמהר"ם להיא דספר התרומות, דמהר"ם מיירי באומר לו גם אתה תלויני פעם אחרת כדי שתרויח, שבודאי דעתו לריוח יותר גדול, וכגון בשיש יריד שהשכר מאמיר וגדול, אבל ספר התרומות בהלויני חודש זה ואלוך חודש אחר, פי' חודש שאחריו, והו"ל כנכש עמי שאין שינוי הזמן מעלה ומוריד. ומה שלא חילק ספר התרומות זהו החילוק אלא למלוה לשני חודשים, היינו משום דקאי אמתני' דמיירי במתנה עמו במה שנראה השינוי מיד בשנות התנאי, כגריד ורביעה, אבל מ"מ מתני' דייקא כמהר"ם, מדלא תני הלויני ואלוך, משמע דדוקא במלאכה מותר משום דהראשון חייב לשנים שכר טרחו, ומה לי משלם לו בניכוש או במעות כדאמר שם מהר"ם. והיה אפשר נמי לחלקה היכא דאומר נכש עמי לאומר נכש לי, וטעמא שכשהוא מתעסק גם הוא בשלו זריז יותר במלאכתו מחבירו וכן חבירו בשלו והו"ל כדל:

תי"ט ד"ה ולא וכו' - פעמים וכו'. והשו"ע סימן ק"ס ס"ט, דנקט דוקא גריד ורביעה, מילתא פסיקתא נקט:

ד"ה גריד וכו' - שהארץ וכו'. וכך אמרו בב"ר פרשה ל"ג ז', (ח,יד) יבשה הארץ, נעשתה כגריד:

ד"ה יש רבית מוקדמת וכו'. הב"י כתב סי' ק"ס (ס' ו. ד"ה והרמב"ם), דהרמב"ם אוסר אפילו בשלא מפרש בשביל שתלויני, ולא מיישב מתני' אליביה, דתנן בהדיא ואומר בשביל שתלויני, וכן בסיפא בשביל מעותיך וכו'. ונראה לי דס"ל להרמב"ם דמתני' מיירי כלפי המלוה, דאין אסור לו אלא דוקא כשהלוה מפרש כונתו, דאלת"ה לא שבקת חיי לכל בריה, דאטו אם אחד שלח לחבירו דורון יהיה אסור להלוותו. אבל מ"ש הוא ז"ל, סתם בשביל שילוהו, איירי כלפי הלוה דאם מכוין לכך איהו עביד איסורא, וכמ"ש בעל התרומות (שמ"ו ח"ג סי"א) והביאו הב"י שם בסי' ק"ס, שאם רגיל לשלח לו דורון שרי ובלבד שלא יתכוין לכך:

ד"ה לא וכו' - וגם גירסת הרמב"ם וכו'. מזל"ן שלהרמב"ם ז"ל מצינו לגרוס גם הגירסת הספרים, שאומר המלוה ללוה דע כי בא פלוני, וכלומר כבדהו במאכל ומשתה וכסות:

פרק ה משנה יא

הרע"ב ד"ה עוברין משום וכו'. קשה לי למה לא תנייה תנא. וי"ל כמו שפי' רש"י (עה,ב ד"ה מלוה עובר) וכתבו התי"ט (לעיל), שהמלוה נותן מכשול לפני לוה שעובר על לא תשיך, וכיון ששנה לאו זה דמכשול רמז ללא תשיך:

ערב וכו'. קשה ולמה לא עוברים בלא תשיך, שהוא מפעיל לאחרים. וי"ל שענין הנשיכה הוא כשמשלם לו הלוה, שאף נראה פועל החסרון, ואין בזה ענין לערב ועדים שהם בשעת ההלואה:

תי"ט ד"ה המלוה וכו' - לפרושי וכו'. לי נראה דר"ל, דאה"נ דכל הנושים נכללים בו, אבל אין זה אלא כשעוברים לפניו וכיוצא, אבל המלוה ברבית מסתמא תובעו ודוחקו, מפני שהוא מתירא שבי"ד ידעו מעשיו או שאר בני אדם:

ד"ה לא וכו' - לא תתן וכו'. תנא אקדים לא תתן, אע"ג דאל תקח קדים בקרא (ויקרא כה,לו), משום דלא תתן משמע בשעת הלואה, וכעין דאמרינן (בב"ק ל,ב), משעת כתיבה עבד ליה שומא, ובל תקח הוא אח"כ בשעת הפרעון. והא דאיחר לא תהיה לו כנושה דכתיב בפר' משפטים (כב,כד), משום דאינה פרטי אל המלוה ברבית לבדו, אלא על כל המלוים, וכדכתב התי"ט לעיל, ואחריו לא תשימון שהוא אחרי לא תהיה לו, וגם

שהוא כולל גם לערב ולעדים, ואחריו לפני עור, משום דהוי לאו שבכללות שכולל דברים הרבה:

פרק ו משנה א

שכר. משום דאינו הווה תמיד, תני שכר ולא השוכר:

הרע"ב ד"ה השוכר וכו' - אותם וכו'. וא"ת א"כ בעל הבית למה הוזכר, הי"ל האומנין שהטעו זה את זה. וי"ל דצריך למתני' לאשמועינן, שהטעום היה בשכירות, פי' כי בע"ה פירש סך אחד שבו רצה להשכיר ואחד מן האומנין שהוא השליח הטעה את חבירו:

אלא תרעומת וכו'. זו היא אוקמתא בתרייתא דמוקמינן בגמרא (עו,א). והקשו בתחילה כיון דסבר וקיבל מאי תרעומת איכא, ואחר כמה אוקמתי

אחריני אמרינן דאיכא תרעומת (משלי ג,כז) דאל תמנע טוב, ולכל שאר אוקמתי דייקא לישנא דשלילה אין להם זה על זה אלא תרעומת, דסד"א דלהוי דררא דממונא, קמ"ל דאין להם אלא תרעומת, אבל אוקמתא בתרייתא הול"ל יש להם תרעומת, משום דמעיקרא ס"ד דלא להוי תרעומת. בשלמא לגמרא ניחא, דכיון דאיכא כל הנהו אוקמתי אחריני דשייכא בהו לישנא דשלילה, משום הכי נקטיה תנא דרבים נינהו, אבל לר"ב דנקט דוקא אותה בתרייתא קשיא. וי"ל דנקטיה בלשון שלילה לאשמועינן דאפילו לצאת ידי שמים לא חייבוהו:

חזר בו וכו'. והא דלא תני וחזרו בהן בהדיא כדתני בסמוך, נראה דטעמא להבדיל בין שתי החזרות, דרישא היא קודם התחלת המלאכה ודסיפא היא לאחר שעשו מקצת, כדכתב הר"ב בסמוך, ודייק לשון חזרה:

ד"ה מקום וכו' - אבד. והוא סמך עליהם, רש"י (במתני'):

ד"ה שוכר עליהם, - בני אדם וכו'. פי' שאינם פועלים ולכן משתכרים ביותר, דאלו פועלים כבר אמר דאינו מוצאם:

ד"ה או וכו'. איכפל תנא למתני תרי מילי, שוכר עליהם אם ימצא אחרים, ומטען אם אין פועלים:

תי"ט ד"ה פרייפרין, - דבר וכו'. ומש"ה תנינהו ולא סגי ליה למתני סתם כל דבר שאבד:

לעשות וכו'. ואין להקשות דא"כ מתני' זו ואצ"ל זו, שהרי איבוד ממון דמשרה עדיף. די"ל על דרך משרז"ל (ברכות סא,ב ועוד), יש לך אדם שחביב עליו ממונו מגופו וכו', וה"נ י"ל דיש חביב עליו כבודו מממונו. א"נ דפועלים איצטריך ליה לאשמועינן, דדוקא משום דהוא דבר האבד מפסידים, אבל אם אין איבוד קי"ל (עז,א), דפועל יכול לחזור

אפילו בחצי היום, משא"כ קבלן דתמיד מפסיד, וכדתנן בסמוך דידם על התחתונה, ומש"ה כתב הר"ב (במשנה ב), דמיירי בקבלנות:

ד"ה חלילים וכו' - נראה וכו'. אין זו ראיה, די"ל דכ"כ לחלילין דוקא, דשייכי בין למת בין לכלה לקונן או לשמוח, משא"כ בפרייפרין דלא צריכא אלא לחתנים, ומשום דיותר מצוי חלילין למת, כדקתני פכ"ג דשבת מ"ד, חלילין וכו' לא יספוד בהן, לכן הקדים הר"ב המת לכלה, אבל במתני' מקדים כלה למת, דהכי קי"ל (כתובות יז,א) מעבירים את המת מלפני הכלה. א"נ משום דבכלה שייכי פרייפרין וחלילין:

ד"ה מקום וכו' - מוצא וכו'. ונראה דלהכי מסיק רש"י (במתני'), והוא סמך עליהם, כלומר שאז היו אחרים והוא לא שכרן משום דסמך על אלו:

פרק ו משנה ב

תי"ט ד"ה השוכר וכו' - עבד וכו'. כ"כ רש"י במכילתין (דע"ז סע"א): ד"ה אם וכו'. כשהוקרו ובחזרו האומנין, דכתב הר"ב והוא פי' רש"י (במתני'), ואם הוזלו פועלים וכו'. לא רצו תוס' (עו,א ד"ה השוכר) פי' זה, הגם דהדין כך הוא דנותן להם החצי שעשו, וכדכתב הרמב"ם פ"ט ה"ד מהל' שכירות, מ"מ לא דייקא על פי' מתני', דלא למיקרי ידם על: התחתונה מה שאינם יכולים לומר הרי פועלים תחתנו, דפשיטא הוא דיכול בע"ה לומר אי אפשי באחרים:

פרק ו משנה ג

תי"ט ד"ה אפילו וכו' - שלא חש וכו'. פי' דבשלמא אי הוה ס"ד דטעמא דחיובא משום שהרבה בהילוך, היה צריך התנא למעוטי סברא זו

ולמתני אפילו זו קצרה, אבל השתא דטעם משום אוירא כדבסמוך, ה"ה שוה ה"ה קצר. וכי תימא ליתני תרווייהו לאשמועינן הך, לזה אמרו דלא חש להו משום דבלאו הכי יש גילוי במתני' לטעם דעניינא, והיינו במאי דמפליג בסמוך בין הוחלקה להוחמה, כדכתב הר"ב והוא מן הגמרא (עח,א): ד"ה חייב וכו' - ודוחק וכו'. לא ידענא מאי דוחקא ,כי אין פי' התוס' (עח,א ד"ה כגון) מחמת דוחק זה, אלא לאוקמיה אליבא דמ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב, וע"ע:

ד"ה השוכר וכו' - כמו וכו'. והכי גרס בריי"ף והרמב"ם והרא"ש:

פרק ו משנה ד

פטור. השוכר, אבל האוחז הדרבן לכוין פרה לתלמיה חייב, טור חו"מ סי' ש"ט (ס"ד). ולפי זה גם ברישא אשמועינן דינא. ומאי דכתב הר"ב ונעריו הולכים, רבותא קמ"ל דאע"ג דהוו נעריו דבעל הפרה מ"מ השוכר פטור והנער חייב. ובהכי דייקא מתני', דלא תני

פטור ואין לו עליו אלא תרעומת משום דשינה מתנאו, אלא כיון דהנער משלם אין שום תרעומת, וטעמא דנער משלם נראה, דלימא ליה משכיר, כיון דמסתמא בקעה יפה לקנקן אלמלא דעוית בהכבדת הקנקן לא היה נשבר. א"נ י"ל דהר"ב נקט ונעריו, לאשמועינן מ"ש התוס' (פ,א ד"ה היכא) והרא"ש (סי' יג), דאם שינה השוכר הוא דחייב ואין לו דין עם הפועלים. והרמב"ם כתב (הל' שכירות פ"ד ה"א), שדין השוכר עם (הנערים) [האומנין], ע"ע. ולפי זה הא דנקט הר"ב ונעריו ,הוא למאי דכתיבנא ברישא, דשוכר פטור ולא הנערים שהוא דין מוסכם. ועי"ל שכיון למ"ש נמו"י (במתני') וז"ל, ולפיכך תנן להדיא פטור דאילו היו הנערים שכורים למלאכה זו עכשיו לא הו"ל למתני פטור סתמא שהרי יש לחייב דנקיט מנא, ע"כ. ומ"ש עכשיו, ר"ל דאע"ג דמסתמא נערי בעל הפרה הם שכורים, אבל עכשיו מיירי שאינם שכורים ולהכי תני פטור:

פרק ו משנה ה

תבואה. איצטריך למתנייה, משום דסד"א דכיון שנפח התבן גדול מאד משל החטין, אפילו לא יוסיף כ"כ בתבן כבשעורים דיהא חייב, קמ"ל דבין שעורים ובין תבן שוים בדינם לעניין התוספת, והויא לה מתני' זו אף זו, וזה אליבא דאביי (פ,א), ולרבא י"ל דקמ"ל דאפילו התבן שהוא קל מאד צריך שיהיה תקלא כי תקלא:

הרע"ב ד"ה חייב וכו' - קבין וכו'. אין ספק שהר"ב פי' מתני' כאביי, משום דמצא כך לרש"י (במתני'), ובודאי גירסת רש"י היא כמשאוי, וכדכתב התי"ט משם הנמו"י. אבל קשה דפעמים רבות הר"ב אזיל לשיטת הרמב"ם כד מסתבר ליה, והרי הרמב"ם מפרש מתני' כרבא דאמר למשאוי תנן, ע"ע, וא"כ תימה לי למה פי' מתני' דלא כהלכתא, דהרמב"ם פסק (פ"ד ה"ד), דאינו חייב עד שישוה כובד השעורים ככובד החטים, דהיינו ט"ו סאין שעורים שכובדן כט"ו של חטים, ואז חייב מפני שמרבה בנפח והנפח קשה למשאוי, פי' אינו כמשאוי ממש. ומזה תבין שגי' למשאוי אינו גירסת תלמיד שהגיה כן כמ"ש התי"ט, שהרי הרמב"ם גרס לה. ולפי מה שלמדתי מדברי רש"י דבגמרא ומדברי התוס', ה"פ דמתני', להביא עליה חטים והביא עליה שעורים, היינו בכובד החטים שהוא סאה יותר, וחייב משום תוספת הנפח שקשה למשאוי. להביא לתך חטים והביא לתך שעורים פטור, כתבו תוס' (ד"ה קשה), דהיינו אפילו הוסיף ג' קבין לחמור. אבל לעד"ן כדכתב הב"י בחו"מ סימן ש"ח (ד"ה השוכר חמור), דתנא נחית לאשמועינן כמה הוא משא החמור, ונ"מ לשוכר חמור סתם להביא עליו משאוי שמותר לטעון עליה ט"ו כור, וכדכתב הטור שם, וכתב הב"י דדין זה לא הוזכר בשום מקום, וגם הרמב"ם לא הזכירו, ושנראה לו שלמדו הטור מהאי בבא דפטור. ואם הוסיף על משאו חייב, היינו

עד כדי משקל החטים. ונלע"ד דמירי אפילו שכרו סתם. וכמה יוסיף, פי' היכא דלא שינה ממה שהתנה, כמה יוסיף ויהיה חייב. ובהאי ניחא לישנא דכמה יוסיף, משום דעד השתא איירי בשינה, ולכן עכשיו שרוצה ללמד בדלא שינה אמר וכמה יוסיף: תי"ט ד"ה שהנפח וכו' - נפח וכו'. לא דק ודאי, דהתם (פאה פ"ו מ"ו) איירינן בעומר שיש בו סאתיים ואיכא נמי התבן והשבלים, דלכל הפחות הם כפלים בכובדם מכובד החטים שבהם, ועמ"ש שם:

פרק ו משנה ו

כל. בגמרא (פ,ב) ס"ד מעיקרא למימר דטעמא דהך שומר שכר הוא, בין משום ההיא הנאה שעוזב אחרים ומשכיר אותם, בין דנותן להם טפי פורתא בשכרם, ולבסוף מסיק דטעמא משום דאית להו הנאה דתפסו להו אאגרייהו ולא בעו למיעל ולמיפק אזוזי. והשתא אפילו לא עזב אחרים בגללן או אפילו לא נתן להם יותר מעט, הם שומרי שכר מטעמא דתפיס אאגריה, וזה ריבוי דכל האומנין. ושל וכולן שאמרו, הוא להפך אפילו נהנו שעזב אחרים מפניהם או שנתן להם יותר בשכרם, מ"מ אם אמר טול את שלך והבא מעות הם שומרי חנם, ולא נימא דבההיא הנאה בעי למהוי שומרי שכר:

הרע"ב ד"ה שומרי שכר וכו' - דתפש וכו'. נראה לי דטעם זה מסיק בגמרא (פ,ב) לאוקמיה מתני' כר' מאיר, דס"ל דשוכר הוא כשומר חנם, ולחלק ביניהם אמרינן סברא זו דתפיש אאגריה, אבל לר' יהודה דמשוי לשוכר שומר שכר, הואיל ולהנאתו הוא שוכרו, כש"כ אומן דנשכרו במלאכתו דהוי שומר שכר דמרויח, ולדידיה אפילו הקדים בע"ה השכר הוי שומר שכר, והיינו כל, משא"כ לר' מאיר:

תי"ט ד"ה וכולן וכו' - תופסו וכו'. וכנז"ל בפ"ה מ"ג, שנתן מקצת דמים:

פרק ו משנה ז

הרע"ב ד"ה משכנו וכו' - שבידו. רש"י (פ,ב במתני'). ונראה דבעי לאפוקי משכונו שעפ"י בי"ד, שזה ודאי אינו מותר להשכירו, ומשום דחייב להחזירן לו של לילה בלילה ושל יום ביום:

פרק ו משנה ח

הרע"ב ד"ה רבי אליעזר כו' - כלומר וכו'. בגמרא (פב,ב) משמע דקאמר הכי לאפוקי מר' יהודה דפליג אר' מאיר דאיהו ת"ק, כדמייתי בברייתא בהדיא:

היכי וכו'. ובהכי דייקא מתני' אם יכולין, פי' והרי היא שבועת שקר שהרי פשע, ולהכי לא תני אם נפטרים, וכלישנא דנקט הר"ב:

תי"ט ד"ה זה וכו' - מרבותי וכו'. נלע"ד דגרסינן ר' אלעזר בלי יו"ד, משום דר' אליעזר קשיש מדר' מאיר טובא, וכעין דמקשינן בפ"ג
דביצה (כז,א) גבי קהלא קדישא שאמרו הלכה משמיה דר' שמעון בן מנסיא, ופרכינן דהא קהלא קדישא קשיש מר' שמעון בן מנסיא, ואין לתרץ בכאן כדמתרץ התם, וע"ש. ובהדיא תניא בברייתא פלוגתא דר' מאיר ור' יהודה ובתרייהו תניא ר' אליעזר זה וזה ישבע וכו'. ועוד דמ"ש ר' אליעזר דשלא במקום מדרון הוי פושע וכדכתב הר"ב, אבל במקום מדרון לא הוי פושע, כ"כ הטור חו"מ סי' ש"ד, ואי גרסינן ר' אליעזר הא קי"ל דאין הלכה כמותו דשמותי הוא, כנלע"ד:

פרק ז משנה א

מקום. לא תני מקום שלא נהגו להשכים, דהא אשמועינן דצריך שיהא מנהג קבוע ומפורש שלא להשכים, דאי לאו הכי נראה דרשאי לכופן כיון דטפא להו אאגרייהו, ולכל הפחות יוכל לכופן כפועל דאורייתא, דבכניסתו משלו וביציאתו משל בע"ה, לפי שני פירושים שיש בזה, א' דרש"י ותו דר"ח (פג,ב תוס' ד"ה פועל), עיין בגמרא. ולע"ד נראית סברא רווחת דאי מקום שלא נהגו להשכים אימא דלא הקפידו על כך וזה מקפיד ונתן שכר יותר, ודין התורה מסייעו למה לא יכפם, לכך תני מקום שנהגו שלא להשכים וכו', ור"ל דבהדיא נהגו כך פעמים אחרות. וז"ל הריב"ש סי' תע"ה, אינו קרוי מנהג אלא דבר השכיח ונעשה פעמים הרבה וכו': הרע"ב ד"ה במתיקה, - לפתן. בגרוגרות ותמרים וכיוצא בו, הרמב"ם (פ"ט מהל' שכירות ה"א). ולספק, מלשון (הגש"פ) ספק צרכנו במדבר, שפי' די והותר. וכן בכאן אם לא די בסתם מזונות בפת וקטנית יספק אפילו במתיקה, והול"ל זה או זה. ולרש"י והר"ב דפירשו מתיקה לפתן, והיינו כל דבר שמלפתין בהם הפת, וכדתנן פי"ג דנגעים מ"ט, מסב ואוכלן בלפתן, א"כ האי דתני לזון ר"ל בפת לחם חריבה, דאלת"ה הול"ל זו ואצ"ל זו. או אפשר שמ"ש לפתן, י"ל לא מבעיא היכא שמלפתין בקטניות, אלא אפילו אם ינהגו ללפת במתיקה ילפתו:
תי"ט ד"ה ואמר וכו' - ואמר להם אחר וכו'. ובהכי דייק דלא תני ואומר, דהוה משמע ואומר בשעה ששכרם אלא ואמר אח"כ:
ד"ה אינו וכו' - שזו וכו'. אילו אסיק דעתיה כמה זמני דאמרינן בגמרא בר"פ האומנין (עו,א) האי לישנא, דאדעתא דעבדינן לך עבידתא שפירתא, לא הוה מפרש האי פירושא, אלא כפי פשוטו שהוספת לנו שכרנו כדי שנעשנה יפה, והוא לשון אדעתא וכו', דלפי' התי"ט הי"ל משום דהיה עובדתא שפירתא, וכש"כ דלא שייך לומר שזו המלאכה שפירתא, דאינה יפה מצד עצמה אלא מחמת שנעשנה יפה:

ד"ה שהן וכו' - פועלים וכו'. לא נראה לי, דהא סתם בן אברהם משמע שפיר ישראל דוקא, וכדתנן בפ"ג דנדרים מי"א, שאיני נהנה לזרע אברהם אסור בישראל ומותר בגוים, וע"ש בפי' הר"ב. ונראה שהזכיר שלשתם לתוספת חשיבות, וכדתנן בפ"ח דב"ק מ"ו. ואב"א כדקאמר בזוהר פר' וירא (צח,א), שאותם השלשה מלאכים שאכלו בסעודת אברהם היו כנגד שלשה אבות, ע"ע:

פרק ז משנה ב

ואלו. אע"ג דדין זה קודם לשל ר"פ שהוא מדאורייתא, מ"מ הקדים התנא ההוא דלעיל, חדא דאיהו כולל בין בתלוש ובין במחובר ובשאינו גידולי קרקע, ועוד דאכילה דלעיל קודמת מיד בבוקר ודהכא אח"כ בשעת המלאכה:

תי"ט ד"ה אוכלין וכו' - ואלו וכו'. פי' שחיבר הענין בוי"ו החיבור. וגם לא תני ואלו פועלים, משום דקאי אדלעיל דתנן וכו':

והיינו. פי' הר"ב שכבר נהגו כן, וא"כ היה נראה שיקדים אותו הדין לשל משנתנו לאסמוכי מנהג למנהג. ונ"ל דלא מצי למתנייה קודם

מתניתין, משום דאכילה מהלכות מדינה היא מעין אכילה דמן התורה ואינה מזונות, ולכך תנייה בתר מתני', לומר שכמו שפועלים אוכלין מן התורה כך שומרי פירות אוכלין מהלכות מדינה:

ד"ה גמר וכו' - כלומר וכו'. ובהכי דייקא מתני', דברישא תני בשעת, משום דהבישול תלוי בזמן וגמר מלאכה משום שהיא מלאכה אחת

בשוה בכל, אבל בסיפא דאיירי בגמר העושה בידי אדם, לא תני שעה ותני נגמרה, פי' ע"י אחרים, ותני מלאכתו, ור"ל אותה המיוחדת לו כגון גמר למעשר או לחלה כדבסמוך:

ד"ה ואלו וכו' - מהלכות וכו'. דאי אין אוכלין מן התורה קאמר, הא נפקא לן מדיוקא דרישא, דתני העושה במחובר בשעת גמר וכו' אוכל מן התורה, משמע דאחרים אוכלים מהלכות מדינה, ואי אינהו העושה במחובר בשעה שאין גמר מלאכה דקתני סיפא, א"כ היינו רישא, דמדיוקא דרישא נפקא, אלא ודאי דאין אוכלים דקתני היינו אפילו מהלכות מדינה, ודיוקא דרישא דמשמע דאיכא דאכלי מהלכות מדינה, מיירי בשומרי פירות תלושין ולא מחוברין, אע"ג דלא עבדי מעשה, אבל כל שהוא במחובר אפילו עשה מעשה כדבסיפא לא אכיל אפילו מהלכות מדינה, וכש"כ שומר במחובר דלא עביד מעשה:

פרק ז משנה ג

היה וכו'. צריך ליתן טעם לאריכות לשון התנא, דהול"ל היה עושה בין בידיו בין ברגליו אפילו בכתפו. וי"ל דאשמועינן דאוכל אפילו עושה בידים מלאכה שרגילים לעשות

ברגלים כגון בצירת ענבים, והיינו בידיו אבל לא ברגליו, או איפכא שעושה ברגלים מלאכה שעושין בידים כגון דישה, היינו ברגליו אבל לא בידיו:
תי"ט ד"ה אפילו וכו' - מזיז וכו'. כגון שסובל על כתפו איזה משא, לאפוקי המוליך ממקום למקום, דאם כן גם ברגליו עושה מלאכה:
ד"ה הרי וכו' - דמפיק וכו'. הא דלא קאמר התי"ט, דנפקא ליה מדלא כתיב כי תבצור דהויא יותר קצר, היינו משום דאצטריך למכתב תבוא לגזרה שוה, (דברים כד,טו) מולא תבוא עליו השמש למילף דבפועל הכתוב מדבר, כדתניא בברייתא במכילתין (פז,ב):

פרק ז משנה ד

עושה בתאנים. אע"ג דקרא (דברים כג,כה) איירי בענבים התחיל מ"מ בתאנים, משום דהיו להם תאנים הרבה, כדכתבו התוס' במכילתין
(פח,א ד"ה הכא). וטעם שתי הבבות כתבתי בספ"ב דמעשר:
ואוכל. כל אכילתו מהם, רש"י (צא,ב במתני'), ור"ל כל מה שראוי לו לאכול בסעודה אחת אפילו אחר עברו ממקום היפות:
ובחמור. הא דלא תני והחמור בה' כדתני הפועלים, הוא להורות מ"ש התוס' (צב,א ד"ה אלא) והזכירו התי"ט, דהך בבא היא בפני עצמה, ואי הוה תני והחמור הוה משמע דסמיך לפועלים, ודה"ק פועלים אוכלין וכו' והחמור כשהיא פורקת:
הרע"ב ד"ה אמרו וכו' - והולכים וכו'. פי' שחוזרין פעם אחרת לאותו צד שהתחילו בו השורה האחת:
תי"ט ד"ה היה וכו' - וחכם וכו'. יפה אמר אותו חכם מכמה טעמים. הא' כי בפירוש נאמרו שני צדדי הבעיא על ואל כליך לא תתן, אי בעינן ממין או דוקא ממה שאתה נותן, ואי איתא דטעמא דמתני' הוא מענבים ולא תאנים כדתני בספרי, א"כ בצד הבעיא הראשון הול"ל ענבים ולא תאנים אמר רחמנא והא איכא, או ואל כליך בעינן ממה שאתה נותן והא ליכא. ועוד דקרא דענבים אצטריכא ליה לעיל (פז,ב), לענבים ולא ענבים ודבר אחר, ופי' רש"י לטבול ענבים במלח למתקן כדי שיאכל הרבה, ואי ענבים אצטריך לענבים ולא תאנים, מנ"ל דלא יאכל ענבים בכל אופן שירצה אפילו מתוקות במליח וכיוצא, דהשתא ניחא דלא מצי למפשט בעיין, משום דכולה נפקא מפסוק דואל כליך, אבל אי הוה סברה לתלמודן דקרא דענבים אתו לממין, הוו להו תרי קראי [וא"כ] ואל כליך אתא לממה [והו"ל למפשט בעיין]. ומ"ש על זה התי"ט הוא תמוה בעיני, דאי עיקרא דמתני' הוא מקרא דענבים ולא תאנים, איך היה אפשר לומר דליתא לדספרי, וכי תימא דהא איהו דמספקא לבעיין אי איתנהו לתרי קראי, ונפשוט דממה בעינן או

דילמא ליתא להההיא דספרי וממין נמי סגי, א"כ אפילו לדבריו דהתי"ט מנ"ל לאוקמי טעמא דמתניתין אקרא דענבים:

נמי וכו'. האי בורכא היא, וכי אפשר להיות ממה שלא יהיה אף ממין, ולא שייך לומר נמי בממה שהרי ממה כולל מה ומין:

ד"ה וחמור וכו' - שתהא וכו'. ויש לדקדק דלימא כשהיא טועונת או [כשהיא] טעונה. וי"ל דרמיז הא דתניא בברייתא מייתי לה בגמרא (צב,א), חמור וגמל אוכלין ממשאוי שעל גביהם ובלבד שלא יטול בידו ויאכילם. וא"כ תהפוך ראשה היא עצמה ואוכלת, ובזה היא פורקת את משאה שמקלת מעליה אותו החלק שהיא אוכלת:

פרק ז משנה ה

אוכל פועל. אמרינן בגמרא (צב,א), דאמר רב דאיסי בן יהודה סובר, דפסוק (דברים כג,כה), כי תבא בכרם רעך, איירי בכל אדם, ודת"ק וחכמים פליגי בהא. וכתבו התוס' (ד"ה אבעית אימא), דת"ק שמזכיר פועל לית ליה דרב, ואע"ג דאיסי בן יהודה איירי בעושין בסעודתן, כדאמר הגמרא לקמן, מ"מ לא מיקרו פועלים כיון שלא מדעת בעל הבית עושין, ע"כ. וכפי' רש"י. ובזה מדוייק יתור שם פועל דלא נזכר בשתי משניות הקודמות. וגם ר' אלעזר חסמא סבר בהא כת"ק, ומש"ה הזכיר גם הוא פועל, אבל חכמים סברי כאיסי, ומש"ה קתני וחכמים מתירין, דהוה סגי למתני וחכמים אומרים מלמדין את האדם וכו', דמינה הוה מוכח דמתירין, אלא דההיתר קאי אההיא דאיסי. ותו איתא בגמרא (שם), דפליגי בדרב אסי, דקאמר דאפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד אוכלו כולו, וטעמיה נראה מדאקדמא רחמנא לאכילת פועל קודם הנתינה לכליו של בעל הבית, ומשכחת לה כגון ברוצה להרחיב מקום בשדהו לגדל יתר הקשואים, או בבא לגמול חסד לחבירו דרך כבוד, ות"ק אית ליה דרב אסי, והיינו קישות אפילו אחת ואפילו שוה דינר כדפי' רש"י. ומש"ה לא עירב ותני קישות וכותבת דהוה משמע דתרווייהו דוקא קאמר ר' אלעזר, דמיירי ששכרו ללקוט קישואים ותמרים, ואשמועינן דאוכל משניהם אפילו בדינר ואפילו שיהיה יותר על שכרו, וכותבת אעפ"י שהוא יותר חשוב:

רבי אלעזר. עיין באבות ספ"ג בהתי"ט טעם הקראו חסמא:

הרע"ב ד"ה לא וכו' - כנפשך וכו'. כפי ערך מה שאתה משכיר את נפשך לטרוח ולהביאה לידי סכנה, והיינו מילתא בטעמא, כיון שאתה מוסר נפשך לסכנה על אותו שכר אינו בדין שתאכל יותר משכרך:

פרק ז משנה ו

תי"ט ד"ה מפני וכו' - למרייהו זכיה באכילתו וכו'. לא דק בלישניה, וז"ל רש"י (צב,ב ד"ה אינו קוצץ), דאין לפועל קטן זכות אלא כשנותן לתוך פיו, ע"כ:

פרק ז משנה ז

חביותיו. האי בבא איצטריכא, לאתרא דההוא דשריק ההוא משלי, כדכתב התי"ט בשם מסקנת הגמרא (צב,ב):

תי"ט ד"ה נתפרסו וכו' - בעושה וכו'. וקשה למאי נפקא מינה. ולי נראה דאי תני רישא הו"א דהתם דוקא לא יהיה חייב בעל הבית לפדות, משום דנטע רבעי הוא מצוי הרבה והו"ל לאתנויי, וכיון דלא אתנו אימא אדעתא דהכי נחתיה, אבל בנפתחו עיגוליו וכו', שהוא מקרה בעלמא, אימא דלא הוה לאסוקי אדעתייהו דסבורים הם שזו תחילת דריסתן, כמ"ש רש"י בגמרא (צב,ב ד"ה בשלמא נתפרסו), וא"כ הו"א דאי שכרן סתם יעשר ויאכילן, קמ"ל דאפ"ה לא יאכלו. ואי תני סיפא הו"א דווקא בעיגולין אם לא הודיען מעשר ומאכילן, דהוי כמקח טעות דלא מצו לאסוקי אדעתייהו, אבל נטע רבעי הו"א דאפילו לא הודיעם לא יפדה, כיון דמצוי אית להו למידע אם הוי נטע רבעי:

פרק ז משנה ח

השבורה. אף בזו הפך סדר הפסוק, דכתיב (שמות כב,ט) ומת או נשבר או נשבה. ונראה כמ"ש במכילתא והביאו רש"י בחומש פסוק (שמות כב,יב), הטרפה לא ישלם, שדוקא טרפה שהוא יכול להציל חייב, ומייתי לה מהיקשא דומת או נשבר או נשבה מה מיתה שאינו יכול להציל אף שבר ושביה שאינו יכול להציל, ע"כ. והרי דשבורה ושביה ילפינן מן המתה, ואיידי דאתו מדרשא לענין זה, חביבה ליה ואקדמינהו, וה"ה לאבידה דקדמה לגניבה משום דהגנבה כתיבה ואבדה אתיא מדרשא כדכתב הר"ב: הרע"ב ד"ה מהלכות מדינה וכו'. וה"ק מתני', יש שומרי פירות שאוכלים מהלכות מדינה אבל אין שום שומר פירות דאוכל מן התורה, ולאפוקי מרב דאמר (צג,א), דשומר בתלוש אוכל מן התורה: תי"ט ד"ה שומר חנם והשואל וכו'. עיין מה שכתבתי שם (ב"ק פ"ד מ"ט) דנקט להו בהאי סדרא משום דנושא שכר והשוכר שוים הם, והכי משמע בגמרא (צג,א), דמעיקרא קאמר רבה בר אבוה, מאן תנא ארבעה שומרין, ובתר הכי קאמר, הכי קאמינא מאן תנא השוכר כנושא שכר, וע"כ צ"ל דמאן תנא ארבעה שומרין דקאמר, מעיקרא היה ר"ל מאן תנא שוכר כנושא שכר, דהכי משמע לישנא דהכי קאמינא, פי' כך אני ר"ל, והיינו משום דתני ארבעה שומרים שלא כסדר התורה, ולכן שאל מאן תנא ארבעה שומרים אלו דמתני', שסדורם שלא כסדרה של

תורה, ולזה אמר שהוא כר' מאיר דסבר דנושא שכר והשוכר שוין בדינם, ומש"ה לא נקטינהו תנא כמו שבאו בתורה, שהוא שומר חנם ושומר שכר ושואל ושוכר, שא"כ היה נראה שארבעתם חלוקים:

ד"ה שומר חנם נשבע וכו' - פשיעה וכו'. ולי נראה שזה נרמז באמרו, נשבע על הכל, שר"ל שלא פשע אלא שכך עלתה לו, וכדכתב הר"ב, ומינה נשמע דחייב על הפשיעה:

פרק ז משנה ט

מרוח. נראה דקמ"ל אפילו באו מצד רוח מערב, פי' מאחוריו אינו אונס, משום דחייב להפנות עצמו לכל צד:

הלסטים וכו'. הא דלא ערבינהו הלסטים והארי וכו', משום דשאני ליסטים משאר אונסים דחיות, שכל החיות אפילו לא ראה אותן אלא ששמע קולן וברח פטור, כדאמרינן בגמרא (צג,ב), דשמע קל אריא ועאל, אבל הלסטים שכל דעתו ליקח הממון, אין לרועה לברוח אלא אדרבה יש לו להמתין עד בואו שם להתחיל לפייסו, או ליתן איזה מעות ביד ואפילו כדי דמיהם, נפקא מינה משום כושרא דחיותא שלמודות כבר בבית בעל הבית, וניחא ליה ליתן דמיהן לטירחא יתירתא שיצטרך לטרוח ולקנות אחרות, וכדאמר בגמרא (שם), ומשום האי נפקותא תני לסטים לחודיה. ואף מפני זה תנייה קודם הארי וחביריו, שהיה להקדים ולסמכם אל חיות דרישא זאב וכלב, ואחר כולן ליתני הליסטים, אלא הסמיכו לרישא משום דאית ביה צדדין ואינו אונס, כדברח או לא נתן מעות, ובהא דמי לחיות דרישא דאף בהו אין אונס (ואינו אונס), וה"ה ללסטים, משא"כ בארי והדוב וכו' דלית בהו אונס, אלא מאי דתני אימתי וכו' אבל הוליכן וכו':

פרק ז משנה י

מתה. נראה לי דאשמועינן אפילו פשע בה ויצאה לאגם ומתה כדרכה דאף זה אונס, דמלאך המות מה לי הכא מה לי התם, כדאיתא בפרק

המפקיד (לו,ב), ולא אמרינן הבלא דאגמא קטלה, כדאמר שם אבייי: תי"ט ד"ה העלה וכו' - או וכו'. ותני העלה לרבותא, משום דסתמא הוא העלה שמה לטובתה שהיה מרעה שמן וטוב, וכדמוקי לה בגמרא

(לו,ב) אליבא דאבייי. וגם בודאי דסמך על שיוכל לשמרה מנפילה ואפ"ה חייב אפילו תקפתו בנפילה, וכש"כ כשעלתה מאליה שלא ברצונו והוא יכול למנעה:

ד"ה ומתה וכו' - למחוק וכו'. נראה לי דברישא לא תני ומתה, משום דעלייה ונפילה שווין אהדדי דתרווייהו הוו בתקיפה, אבל בסיפא הוסיף ומתה, לאשמועינן דלא שויא נפילה לעליה אלא שהנפילה היתה באונס דומיא דמתה. ועוד נראה דאע"ג דבגמרא

בפ"ג (לו,ב) ל"ג ומתה וכדכתב התי"ט, אין משם ראיה כמ"ש הוא דל"ג לה, דאדרבה משם ראיה דגרסינן לה, דאי תנן סתמא ונפלה ולא ליתני ההיזק דמיתה, היה במשמע ומתה או נשברה וכדכתב הרמב"ם, וא"כ לא היה מקום לדיוקי הא מתה שם פטור, דלא מצית לדיוקי הכי בנשברה, אבל השתא דתנן ונפלה ומתה שר"ל שמתה מחמת נפילה, דייקינן שפיר הא לא מתה מחמת נפילה פטור:

ד"ה מתנה כו' - ותמיהני וכו'. אין זה מן המתמיהים שהרי כיון דהקדימו תוס' (צט,ט ד"ה כך) לומר דלא לחייב באונסין, ממילא ממעטינן סברת רש"י וכל דכוותה. וכן בב"ק (עט,א) דבעי גמרא אם תקנו משיכה בשומרים, ופי' רש"י אם תקנו, שלא יתחייב שומר בשמירה עד שימשוך, ששם גילה רש"י דעתו בהדיא דלהתחייב קאמר, והצריכו תוס' בכמה ראיות לפרש דלחזרה איירי, והיא נמי סברת הרא"ש והטור, ולא הזכירו שם רש"י ז"ל, אלא דגם התם התחילו בלשון שלילה לאפוקי סברת רש"י וחביריו. ואם תמיהת התי"ט על התוס' היא, איך יפרשו מתני' דהכא שלא יהא מתנה על מה שכתוב בתורה, האי לאו כלום, דלדידהו ולהרא"ש וטור, כיון שסלק בעל הבהמה שמירתו מעליה מדעת השומר קמה לה ברשות שומר לשמרה, וא"כ האי תנאי דמתני' מיירי קודם שסלק בע"ה שמירתו שעדיין לא נתחייב שומר, ואז הוא שהתנה שאינו משתעבד אלא על מנת להפטר:

פרק ז משנה יא

וכל שאפשר. קשה כפל זה, ואי משום דיוקא דאי אפשר לקיימו,

ולאשמועינן דהוי כמפליג בדברים וכמ"ש הר"ב. א"נ קשה דליתני הכי בפירוש, וכעין זה הקשו תוס' (צד,א ד"ה אמר רב נחמן). ונתחבטו קמאי דקמן באותו דיבור, שנראה שלא תירצו אותה הקושיא. ונראה לי במה שהם כתבו שם, דהוה מצי לומר דסיפא יהיב טעמא לרישא, דמאי טעמא המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל משום דדוקא כל שאפשר לקיימו בסופו תנאו קיים, ולכן המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל שהוא אי אפשר לקיימו. אבל אי אפשר לפרש כן, דא"כ לא הו"ל למתני וכל, אלא הכי הול"ל ואם אפשר לקיימו בסוף תנאו קיים, ומדקתני וכל משמע דהוי מילתא באפי נפשא, ואתא לדיוקא, אפשר אין לא אפשר לא. זהו תמצית דבריהם. ונראה דכוונתם דתרתי משמע מתני', חדא דמדקתני וכל משמע דאיהי באפיה נפשיה ואתי לדיוקא, דאם אי אפשר לקיימו הוי כמפליג ותנאי בטל ומעשה קיים. ועוד יהיב טעמא דאי לא הו"ל למתני וכל שאי אפשר לקיימו וכו' תנאו בטל, דאז הוה דין אחר ממש כשאר תרי בבי דרישא, דכל אחד ענין אחר בפני עצמו ובתרווייהו נקט תנאו בטל, והכי הוה ליה למתני

בסיפא, אבל מדתנייה בלשון חיוב משמע דאתרי בבי דרישא נמי קאי, והוי כעין דבר והפוכו דאורחיה דתנא למתנינהו, וה"ק המתנה על מה שכתוב בתורה, וכשיש מעשה בתחילתו תנאו בטל, אבל האפשר לקיים והתנאי קודם תנאו קיים. ועיין בס' מאיר עיני חכמים (מהר"ם לדף צד ע"א) שגם הוא מפרש דלתוס' תרתי משמע:

תי"ט ד"ה כל וכו' - משנתינו וכו'. ולא נאמר דאשתמיטיה אוקמתא דגמרא (צד,א), דאתיא מתני' כר' מאיר, אלא ר"ל שדין משנתנו זו דכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, הוא אמת בדבר שאינו של ממון:

פרק ח משנה א

ושאל בעליה וכו'. דע כי דין פטור השואל באונסין (שמות כב,יג) כששואל הבעלים שנראה נגד הסברא, תמצא למפרשים טעמים שונים, עיין

בפי' רלב"ג על התורה ובחינוך והראב"ע ומהרי"א ועולת תמיד וחזקוני וה"ר ספורנו. אבל כד תידוק בטעמיהם לא יספיק שום אחד מהם לחלק אחד מדין זה, והוא מאי דקי"ל דפשיעה בבעלים פטור שהוא הקשה מכולם להסבירו:

הרע"ב השואל וכו'. הוי יודע דהרי"ף נראה דגריס גם שכירות גבי הפרה, ורש"י (צד,א במתני') כתב דל"ג שכירות אלא גבי בעלים ולא אשמועינן תנא שכירות בפרה [דפטור בבעלים] אלא מברייתא (צה,ב) שמעינן ליה, משום דשכירות אתיא מדרשא. ואמרינן בגמרא (שם) דתנא דידן תנא מילתא דכתיבא בהדיא ודאתיא מדרשא לא קתני. והא דתני ליה הרי"ף בספרו לאו איריא, די"ל דכיון דלפי האמת דינא הכי כלליה במתני'. וא"ת ומ"ש דתני תנא שכירות גבי בעלים דלא כתיבא, כבר תירץ זה רש"י במ"ש שם, דבעלים בין בשאלת גופו ובין בשכירות גופו קרינא ביה אם בעליו עמו, פי' דלא צריכים לזה לדרשא, דעמו משמע בהדיא שהוא עמו בכל אופן בשאלה או בשכירות, וזהו טעם אחד למה שמזכיר התנא שנאמר, להורות שמפשוטו של מקרא מוכח שאלת הבעלים או שכרן. וטעם שני לרמוז מאי דאמרינן במכילתין (שם), דלא תני תנא אלא מאי דכתיבא בקרא. אבל צריך להבין לפי האמת אמאי לא תנייה תנא לאשמועינן דין זה. וי"ל דאיכא פלוגתא בגמרא (צה,א), אי איתא לדין שאלה בבעלים בשומר חנם דשואל הבעלים ופשע בשמירתו, אבל בשומר שכר דין שאלה ביה, דמר סבר דמקרא נדרש אלפניו שהוא שומר שכר וגם אלפני פניו דהיינו שומר חנם ומינה דפשיעה בבעלים פטור, ומר סבר דנדרש דוקא אשלפניו, ודוקא בשומר שכר גניבה ואבידה בבעלים פטור. ומקשינן מברייתא (צה,ב), דתני גם שכורה בפרה, ודמשמע דדוקא נושא שכר או שומר שכר דאיהו שוה ליה הוא דפטירי בבעלים, אבל שומר חנם לא, ודחינן הא מני ר' מאיר היא דסבר שוכר

כשומר חנם הוא, וכי היכי דשוכר פטור ה"נ שומר חנם. והשתא תנא דידן לא רצה לשנות אלא שאלה דוקא דכתיבא בקרא ובפלוגתא לא קא מיירי:

ד"ה שנאמר אם בעליו וכו'. הא דנקט תנא איפכא דקרא, שהרי בפסוק התחיל בבעליו אין עמו. והטעם משום דתנא עדיף ליה טעמא דפיטור. וגם הפסוק הו"ל למכתב בפיטור אם לא מטעמא דכתיבנא לקמן גבי מעם רעהו, בד"ה חייב. א"נ משום דתניא בברייתא: ד"ה אבל וכו' - אם וכו'. בודאי להאי אתא דאל"כ כל בבא זו מיותרת, דמרישא שמעינן דאי קדמה שאלת הפרה חייב:

ד"ה שנאמר וכו' - בשעת וכו'. וא"ת אדרבא בעליו אין עמו סמך אמת או נשבר, ומשמע דלא היה עמו בשבירה, בגמרא (צו,א) פריך דכוותיה, ומשני כמ"ש התי"ט ד"ה חייב:

תי"ט ד"ה ושאל וכו' - מדקתני וכו'. בזה שאמר הגמרא (צד,ב), אני מיישב למה לא קיצר התנא ואמר ושאל בעליה או שכרן עמה, די"ל דדוקא בשאלת הבעלים צריכים לאוקמי דקיימא בחצרו, דאי לאו הכי הוה קשה היכי משכחת לה עמה ממש, אבל כשהבעל הוא שכור משכחת שכיר עמה ממש, דקי"ל (ב"ק עט,א) כשם שתיקנו משיכה ללקוחות כך תיקנו משיכה בשומרים, וא"כ אין השכיר חייב לעשות מלאכתו עד שימשוך החפץ שיעשה המלאכה, וא"כ משכחת לה דעבדי תרווייהו משיכה כחדא זה בשלו וזה בשלו, משא"כ כשהבעלים בשאלה, ולכך לא ערבן התנא. וממ"ש נמו"י (במתני'), דשאלה בבת אחת הוי כאילו היו נשאלים הבעלים תחילה, אתי שפיר דבבת אחת רבותא טפי. וקשה דא"כ הוי מתני' זו ואצ"ל זו. ועוד דמסתברא איפכא, לא מבעיא שניהם כאחת דהויא שאלה בבעלים ממש וכו'. וי"ל דמתני' קשיתיה דאמאי איכפל תנא למיתני עמה למציאות רחוק, אלא ודאי דתנייה לאשמועינן רבותא, והיינו אפילו השכיר פרה תחילה, דס"ד דכיון דקיימא בחצרו מיד קמה לה ברשותיה קודם שנשאלו הבעלים הוי כשואל את הפרה דסיפא, קמ"ל דגם זה הוא שאלה בבעלים שכתב ברישא. וי"ל עוד לפי דבריו דבאמירה בעלמא חשוב נשאל, וזהו חידוש גדול דבכל דוכתא לא מיקרי שומר להתחייב אלא במשיכה, וכאן חשיב נשאל אפילו באמירה. וגם לדברי התוס' (צד,א ד"ה פרה) והרא"ש (סי' ו), הוא חידוש, דבעלמא לא חשיב שומר אפילו בהזמנת עצמו ללכת לעשות. ונראה דנפקא לן ממלת עמו, מדלא כתיב אם בעליו שכיר או שאול עמו, אלא כתב סתם עמו דמשמע בכל מין התייחדו להיות עמו:

ד"ה חייב וכו' - רעהו וכו'. ובהכי דייק קרא, דלא כתב אם בעליו אין עמו כדכתב אח"כ אם בעליו עמו, משום דמעם רעהו ידעינן דאין רעהו עמו, ולכן מסיים בלשון ודאי ואומר, בעליו אין עמו. וגם מפני זה הוצרך להתחיל בחיוב דשלם ישלם ולא בפיטור דעדיף

רבותיה, וכמו שכתוב בשומר שכר שהתחיל בפיטור וסיים בחיוב, משום דכיון דהתחיל במעם רעהו הוצרך לסיים בבעליו אין עמו, וגם לא יכול לומר אם בעליו אין עמו. והיינו דמייתי תנא חייב שנאמר בעליו אין עמו, פי' מדלא כתב אם בעליו אין עמו, משמע דמיירי דאינו עמו בשעת שאלה ואז חייב:

פרק ח משנה ב

תי"ט ד"ה שאלה וכו'. פי' דאסיפא קאי דסליק מינה ולא מבעיא קאמר, לא מבעיא באומר שאולה מתה דנראה דקושטא קאמר שהרי הוא מכיר פרותיו בסתמא:

ד"ה חייב וכו' - ישבע וכו'. לא ניחא לאוקמא בגלגול, דחייב קתני דמשמע ממון, אבל י"ל דחייב, הוא מתוך שאינו יכול לשבע משלם:

פרק ח משנה ד

וכן וכו'. נראה דהאי וכן ר"ל שתהא מכירת השפחה דומיא דחילופי פרה, שהיא במקום אחר ולא ברשות שום אחד מהם, דא"כ לחזי ברשות דמאן קיימא, ודוגמתא השפחה שנקנית בכסף וה"ה בשטר, שאינה שם בשעת המכירה:

איני יודע. אע"ג ברישא תני זה אומר וכו' למאי דסליק דהיינו מכר השפחה, הכא תנא למאי דפתח דהיינו עבד, לפי שבו שייך מה שטענו לא הודה וכו', וכדכתבו תוס' (ק,ב ד"ה כסות):

הרע"ב ד"ה המוכר וכו'. יש לדקדק למה הקדים הר"ב בבא דהמוכר לבבא דמחליף:

פרק ח משנה ה

לעצים. בגמרא (ק,ב) מוקי לה במוכר סתם, וכדכתב הר"ב. ונראה דמש"ה לא תני זיתים לקוץ, וכדתנא בפ"ה דב"ב מ"ג, דא"כ הוה משמע לקוץ מיד, אלא תני לעצים דאיכא למימר דמכר לו העצים ושיוכל להשהותם זמן מה עד יעשו זיתים, והיינו סתם:

הרע"ב ד"ה הרי אלו וכו' - לבעל וכו'. פי' לבעל הקרקע נמי יהיה לו חלקו בפחות מרביעית דודאי קפיד:

ד"ה וזה אומר וכו' - הזיתים וכו'. נראה דמתני' דייקא, דלא תני שטפה נהר אלא שטף זיתיו, כלומר שראוים לחיות ולהתקיים בשם זיתיו: תי"ט ד"ה יחלוקו, - לשון וכו' יחלוקו וכו'. משום דאין כאן ממון מוטל בספק אלא ההנאה משל שניהם. ולכך האריך התנא ושנה זה אומר וזה אומר, מפני שטענתם אמת וע"כ שניהם זכו בשוה:

ד"ה יחלוקו, - כתב וכו' בפחות וכו'. קשה דבפחות מרביעית לא קפדי אינשי. וי"ל דהיינו כשמוכר זיתיו אבל כאן מיירי בשטפם נהר:

פרק ח משנה ו

החמה. כתב סמ"ע (סי' שי"ב ס"ק ז), נראה דה"ק בימות החמה מיום שבא ואמר לו צא מביתי הבי"ד אומרים לו צריך שתניחהו עוד שלשים
יום לדור בו וכו', כי בזה יש לו זמן לחפש למצוא דירה, שאם הודיעו קודם שלשים יום דיו. ולפי זה תני תנא כמה זמן ההודעה תמיד, ששלשים יום דקתני בימות החמה הוא הזמן הקצוב להודעה. ולפי מ"ש הר"ב, וממילא שמעינן וכו', מכאן העיקר חסר כיון שעדיין לא קתני שלשים יום: תי"ט ד"ה המשכיר וכו' - לחדש וכו'. ואם לא הזכיר שום זמן יכול להוציאו אפילו אחר יום אחד, סמ"ע (סי' שי"ב ס"ק ו), דדירה סתם אין קצבה ואפילו שעה אחת במשמע, וכדכתב ההגהה (סי' רי"ב סעיף א'):

פרק ח משנה ז

בנגר. נגר נועל מצד פנים ומנעול מבחוץ, נמו"י (במתני'):
תי"ט ד"ה הזבל וכו' - לדבריו וכו'. לפ"ד עיקר הסיוע שמביא הרב המגיד הוא דמקשינן בגמרא (קב,א), אילימא בחצר דאגירא לשוכר ותורי דשוכר אמאי של בעל הבית, ולא מקשינן הכי בתורי דעלמא וחצר אגירא לשוכר. וטעמו דאפ"ה הזבל של בעל הבית דאפקרינהו לגללים וזכה בהם בע"ה. וגם הש"ך (סי' שי"ג ס"ק א) הרבה לחזק דברי הרמב"ם (הל' שכירות פ"ו ה"ה), ע"ש:
ד"ה ואין וכו' - אפר וכו'. לא קשיא דלהרמב"ם פשיטא ליה הא דתנור, כי החילוק מבואר:

פרק ח משנה ח

תי"ט ד"ה השכיר וכו' - העיבור וכו'. ולי נראה דתני לחדשים משום חסורי מחסרא, דאית ביה שנה וחדש, ודוק:
ד"ה מעשה וכו' - ובפסחים עד וה"נ וכו'. תוספת זה הוסיף התי"ט מדיליה ולא הבנתי דבריו, דהא בפסחים (ס,א), לשמו ושלא לשמו, סותרים זה לזה והרי הוא כמו דהכא, ולכן אמרינן דפסול:

פרק ח משנה ט

בית. לא תני חייב לבנותו, משום דאפשר ליתן בית אחר כאותו שנפל. וגם לא תני בית כמותו, משום דאי הוה קאי אגודא דנהרא וכו' אינו חייב ליתן לו בית באותם המקומות, כ"כ נמו"י והסמ"ע (סי' שיב ס"ק לג), וכן משמע מהתי"ט דלא כתב דאיכא דקפיד אלא אקטן וגדול. ויפה דקדק מלשון הרמב"ם (הל' שכירות פ"ה ה"ז), שהוא (התי"ט, עי'

לקמן בד"ה היה) העתיקה סתם דהיינו מ"ש, שאינו יכול לומר וכו' עד וכצורתו, ודוק. אבל לרש"י (קג,א ד"ה קמ"ל) אכולא מלתא קאי:

תי"ט ד"ה היה וכו' - וכצורתו וכו'. הרמב"ם כצ"ל, ואין סברא לומר בית אחר כזה משכיר לך, דמסתמא כל אחד עומד ורואה מה שהוא שוכר, אלא כזה ר"ל אם יפול זה:

פרק ט משנה א

צריך ליתן טעם למה לא מתחיל פרק זה במשניות ט' וי' (צ"ל ח' וט'. ש"ל), דאיירי בתחילת הענין דהיינו הזריעה:

תי"ט ד"ה המקבל וכו' - מעות וכו'. יפה דקדקו שלא להזכיר כאן מעות, דא"כ לא הוו שייכי (קג,ב) טענות בעל הקרקע תתזבל ארעאי, או של המקבל בעינא קש לבהמות, ויתן מעות ודיו:

ד"ה מקום כו' - ויש לי ראיה וכו'. לי יש ראיה יותר מוחשת ויותר קרובה, מדפריך הגמרא (קג,ב), פשיטא גבי לחרוש אחריו, ומוקי אוקימתא, מכלל דכל בבא דתנינן שנהגו צריך שיהיה איזה חידוש. ואני תמה על הנמו"י (ד"ה אמר המחבר), דס"ד דלא קמ"ל אלא מילתא דמנהגא, דקשה דא"כ מאי למימר דפשוט הוא דצריך לקיים המנהג:

פרק ט משנה ב

הרע"ב ד"ה או כו' - חביבה וכו'. קשה דכיון דהיא חביבה למה צריך לגילוי דעת. ונראה דה"ק, דאע"ג דמן הסתם חביב ליה לאריס

דעלמא, מכל מקום בעינן גילוי דעתיה:

ד"ה חכור כו' - השלחין וכו'. כתיקונה, שיש לה מעין:

תי"ט ד"ה בית וכו' - אבל וכו'. נראה לי דס"ל לסמ"ע, דאי האי בית השלחין מלשון משלהי כדהתם במועד קטן, מהו זה דתנן אם אמר לו חכור וכו', איך אפשר דטפי ליה בשביל שהיא עיפה ויבשה, אלא ודאי שר"ל שיכולין לשלוח לה מים בעין שנאמר בהם שליחות:

פרק ט משנה ג

ולא אעביד. פי' איזו פעולה לטובת השדה, כגון ניכוש בלי זריעה, נמו"י (במתני'). א"נ אם אוביר לפחת הקרקע ולא אעביד למה שהיתה ראויה לעשות, נמו"י בשם הראב"ד (ד"ה היה דורש):

תי"ט ד"ה המקבל וכו' - ומשזכה בה הובירה. והוא גי' הירושלמי. וה"ג הרא"ש (סי' ג). נראה שבא למעט אם היתה בורה כבר:

ד"ה שכך וכו' - גזים וכו'. קשה דדילמא הא גופה קמ"ל דלא הויא אסמכתא, דהא באיזהו נשך (עג,ב) צריכים לטעמא דמשום דהוי בידו לא הויא אסמכתא. ועוד אלא יחייב עצמו בדבר קצוב כגון אתן לך כך וכך, כדכתב הרמב"ם פ"ח מהל' שכירות הי"ג:

פרק ט משנה ד

תי"ט ד"ה ואני וכו' - איכפת וכו'. יש להקשות דאף בקבלנות מצי אמר ליה אני אתן לך מה שהתנינו מחצה או שליש או רביע. וכי תימא שאם לא נכש לא חעשה הרבה ולא יגיענו מה שתוכל לעשות אם היה מנכש, יאמר לו אתן לך לפי מה שראויה לעשות:

ד"ה ומעלה וכו' - תועיל וכו'. והכי דייקא מתני', דלא תני והיא מלאה עשבים אלא מעלה, פי' מן הזרע שיפול מהם:

פרק ט משנה ה

תי"ט ד"ה המקבל וכו' - סוף חכירו וכו'. קשה דלימא ליה חטי מארעאי בעינא, כדמסיק בגמרא (קה,א) אמתני' דלעיל:

פרק ט משנה ו

הרע"ב ד"ה בין וכו' - גזירה. ולכך אמר ליה לא עלי היתה פורענות זו ומזלך גרם, נמו"י (במתני'):

תי"ט ד"ה אם וכו' - העיר וכו'. וכ"כ הרמב"ם בפירושו וז"ל, ומכת מדינה היא שיהיו רוב שדות מאותה מדינה מקולקלות, ע"כ:

ואפשר וכו'. ולי נראה דהר"ב כתב עד"ז, לא מבעיא רוב שדות אותה מדינה כמשמעות מכח מדינה, אלא אפילו רוב אותה בקעה:

לדון וכו'. למאן דדאין דינא דקים לי':

פרק ט משנה ח

הרע"ב ד"ה המקבל כו' - מעות וכו'. כ"כ רש"י (במתני'). וי"ל למה לא כתב כן (הר"ב) במשנה ו', שלא כתב אלא כך וכך כורין ולא הזכיר מעות. נראה שרצה להסביר הטעם למאי דתנן, חטים יזרענה שעורים, דקשה למה כן, והלא הוא התנה כך וכך כורין חטים, ומסתמא כונתו היתה משל קרקעו, ולמה יוכל לשנות, לזה פי' שהתנה עמו ליתן לו אם ירצה מעות:

תי"ט המקבל וכו' - ישנה וכו'. אפילו לזרעה שעורים:

אני וכו'. קשה לי דבשלמא לרש"י טעם דלכחוש ארעא וכו', הוא טעם שגור בפי הבריות, וכדאיתא בגמרא (קד,ב), אמרי אינשי לכחשא ארעא ולא לכחוש מרה, אבל להרמב"ן ז"ל קשה לומר אני רוצה שעורים ולא חטים, אינה סברה ולמה ניחוש לה אם הוא לא

טען אותה, וזו היא סברת רש"י. נראה לי דהרמב"ן ז"ל סבר דלא אמרינן ליכחוש ארעא לכתחילה להתיר זרעה חטין, שהרי הוא התנה בזריעת שעורים משום דחש לכחשא דארעיה, משא"כ לעיל במתנה לזרעה שומשמין דמכחשי, ולא חש לכחשא דארעיה גלי דעתיה דחש לכחשא דמרא. ומ"ש התי"ט וכן מפרש המשנה בקבלנות עכ"ד המגיד, כד נאים ושכיב אמרה, דכיון דכתב הרמב"ן דלא ישנה משום דיכול לומר בזו אני רוצה, א"כ אי אפשר לפרש המשנה בקבלנות, דתנן יזרענה שעורים, וגם הרב המגיד לא כתב כך כלל, ולפי זה כל מ"ש בכל דבור זה ליתיה:

אלא וכו'. אדרבה שלו אינה טענה, דשאני דמשנה ז' דחיטי שדהו יפות, מסתמא כך הוא דעת כל אדם, משא"כ במשנה ח':

מאי דוחקייהו וכו'. ואילו לפי דרכו קשה לי עוד, דמאי דוחקיה דהתי"ט, והלא פליגי בסברות דרש"י קשיא ליה מאי דאקשיננן לעיל, וה"נ קשה להרמב"ן הנז"ל:

לא קשיא משום וכו'. הא גופא קשיא, דאי איכא אנפא להאי ולהאי, אמאי א"ר פפא (קד,א), דאיתא בהאי ליתא בהאי:

פרק ט משנה ט

תי"ט ד"ה המקבל וכו' - ותמה המגיד וכו'. הלחם משנה (פ"ח ה"ג) תירץ, דהכחשת הפשתן גדולה ולכך אפילו בקבלנות לא ניחא ליה למימר

ליכחוש ארעא וכו'. ובזה דייק השו"ע שבדין זה (שכה,א) כתב, המקבל כלומר אפילו המקבל, ובדין חטים ושעורים (שכד,א) כתב, החוכר דאיהו דוקא לא ישנה לזרעה חטים אבל המקבל מותר דמהנה. ובהכי מיושב הצ"ע דהתי"ט. ולכך כתב הרמב"ם החוכר דוקא:

פרק ט משנה י

אחת. ולי נראה אחד, וכך איתא בש"ס (קי,ב), שהוא לשון זכר. וכן בנגעים פ"ג, שנים ושלשה שבועות. אם לא שנאמר דשאני שבוע דימים לשבוע דשנים, כי שמיטה היא נקבה, ומצינו בפרק היו בודקים (סנהדרין פ"ה מ"א), באיזה שבוע:

פרק ט משנה יא

כל הלילה וכל היום. הר"ב גורס להפך, וטעמו שאין כאן טעם דהיום הולך אחר הלילה כדסיפא, וכל הלילה ר"ל או כל הלילה, וגי'

הירושלמי כגי' הר"ב, וה"ג הב"י (סי' של"ט) וגם הרמב"ם בפירושו: תי"ט יצא וכו' - בפלוגתא וכו'. לא הי"ל לכתוב כל זה, דמשמע דאף לרש"י (קיא,א) קשה ואינו כך, כי

בשכיר שעות במתני' (קי,ב) כתב, אמוראי מפרשי לה בגמרא, אבל בסיפא כתב בפירוש הנכון שאין בה פירוש אחר:

א"כ בשכיר וכו'. הכרח זה לא נראה, דהא כד איתותב רב ממתני' דשכיר שעות, כתב רש"י דשמואל לוקי לה בשכיר שעות דלילה, ואי איתא הא דהתי"ט תקשי, דלשמואל לא נשנה כלל שכיר שעות דיום:

קשיא וכו'. קשה דגם קושיה זו תקשי לרי"ף דפסק כרב, והביא המשנה כצורתה ולא כתב דאתיא כר' שמעון:

פרק ט משנה יב

ביומו. אע"ג דפסוק (דברים כד,טו), ביומו מאוחר בקרא (ויקרא יט,יג), אקדמיה תנא משום דאיירי בשכיר לילה שהוא קודם לבל תלין דאיירי בשכיר יום:

אינו נשבע ונוטל. ואפילו שכרו בעדים המוציא מחברו עליו הראיה, חו"מ ס' פ"ט ס"ג:

תי"ט ד"ה המחהו וכו' - ונ"ל וכו'. ולפי' הר"ב בפשוטו, דר"ל שמחקו מאצלו:

ד"ה נשבע וכו' - דחייב שבועה וכו'. וכך אמרינן בגמרא (קיב,ב תוס' ד"ה שקלוה):

מדאורייתא וכו'. פי' והלא גם על כופר בכל נתקנה השבועה, ואיך אמר שקלוה, לזה אמר דשייך לומר לפי שהיתה ראויה להיות על

בעל הבית:

טפי וכו'. נראה דטפי הול"ל, דכיון דאין כאן דמשתמיט, הסברא היא שבעל הבית ישלם:

נשבע וכו'. פי' מדאורייתא, ואפ"ה עקרוה מיניה, וכש"כ כופר הכל שמתחלתה תקנוה על השכיר, אבל לפי שהיתה ראויה להיות וכו':

ד"ה עבר וכו' - בעה"ב וכו'. קשה דאם הוא סבור שנתן לו שכרו איך יאמר איני זוכר, אלא כך הי"ל לתוס' (קיג,א ד"ה השתא) לומר שהבי"ד לא ישביעוהו עד הבקר:

במודה וכו'. מכופר הכל לא קשיא להו, דקילא דהוא דרבנן:

חזקה וכו'. ה"ק בהדיא בגמרא (קיג,א), דלגבי בעל הבית איכא שתי חזקות, וא"כ קשה על תוס' (שם) ודקארי לה וכו':

פרק ט משנה יג

המלוה. הלואה דוקא אבל שכר שכיר וכיוצא מותר למשכנו שלא בבי"ד, הרמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג ה"ז:

מחזיר את הכר גרסינן ולא ומחזיר בוי"ו:

תי"ט ד"ה ולא וכו' - בידו וכו'. (ויש לומר) [ואנן קיימא לן] דפריעת בעל חוב מצוה, ומצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו, זהו סיום קושית הרא"ש. וקשה לי דא"כ מאי

קשיא איך יכפוהו, הלא בכח המכות יחת לבבו והוא יוציא העבוט. ולזה אפשר לומר שהוא כמין קושיא דאמאי דרשינן (קיג,א) קרא (דברים כד,טו) דשליח בי"ד כמלוה, שלא יכנס גם הוא לבית הלוה, הוה לן לדרוש כדס"ד שליח ב"ד כלוה, וה"ק קרא, והאיש שבי"ד ואשר אתה נושה בו יוציא אליך. ולפ"ד יש חילוק בין הפריעה למשכון:

בטוח וכו'. קשה לי ואיך הוא בטוח אם משיב לו העבוט:

ד"ה שנאמר וכו' - לרבות וכו'. שלא יכנס לביתו, והכי קאמר קרא, בחוץ תעמוד, אחר, והאיש שהוא שליח בי"ד ואשר אתה נושה בו (הוא) יוציא העבוט, רש"י (קיג,א ד"ה מאי לאו). והר"ב שכתב, וכש"כ בעל חוב עצמו, נראה דלא דק דהא פסוק מלא הוא:

ד"ה ואת וכו' - דמתני' וכו'. קשה דאי מיירי בעבר וחבל, למה לא יוכרח להחזיר מיד. ועוד דתנן מחזיר את הכר וכו', והא פי' למ"ש קודם, נוטל אחד ומחזיר אחד דהיינו לכתחילה:

ד"ה אין וכו'. קשה דר' שמעון (קטו,א) טעמא דקרא קאמר בהדיא, דעשירה ממשכנין אותה:

ד"ה וחייב וכו' - שלא וכו'. קשה דאיך תיסק אדעתין כך, והלא כיון שחבל אחד מהם הוי חובל נפש, דאינו יכול לעשות מלאכתו באחת מהם:

ד"ה שנאמר וכו' - פירש וכו'. דרחיים משמע שניהם, כמש"ה (ישעיה מז,ב) קחי רחיים וגו':

פרק י משנה א

ובעפר. הסיד והטיט נקרא עפר, כמ"ש (ויקרא יד,מב) ועפר אחר יקח וטח את הבית:

תי"ט ד"ה שניהם וכו'. הקשה נמו"י, וא"ת פשיטא דחולקים. וי"ל דקמ"ל דחולקים בשבורות ושלמות, ולא נאמר כיון שרוב הכתלים נופלים בחבטה הא נמי בחבטה נפל וכו', ע"כ:

פרק י משנה ב

הבית. ראוי ליתן טעם למה הפסיק התנא בזו המשנה [דמיירי בשכירות] בין משנה א' וג' וד', דמיירו בבעלים גמורים של הבית והעליה ומשנה זו איירי בשכירות. וכש"כ למאן דלא גריס הכא של שנים:

פרק י משנה ג

שנים. פי' רש"י (קיז,א במתני'), של שני אחין שחלקו נחלת אביהן, וכ"כ נמו"י. ובה ניחא חילוק שחילק הנמו"י בין רישא לסיפא, ודוק:

פרק י משנה ד
תי"ט ד"ה פטור וכו' - שבנאו וכו'. ולהכי תנן בהדי האילן, שודאי נטע כראוי:

פרק י משנה ו
לפשוט. ובלבד שלא יאנס, ש"ס (קיט,א). ופי' הרמב"ם, בענין שלא יסכן בעצמו ויתפשט פישוט שיהיה קרוב לנטול ממנו אלא שיתפשט
שיעור מה שיוכל בלא סכנה, ע"כ. וע"כ לא תני שהוא פושט אלא שיכול:

בבא בתרא

פרק א משנה א
פתיחה:
ד"ה בבא בתרא עניינה וכו'. ונראה לי להוסיף במאי דמסיים במתני', אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם, דהוו דומיא דר"פ דלעיל, שניהם חולקים באבנים וכו':
משנה א:
הרע"ב השותפין וכו' - אחד וכו'. היה קשה לו מעיקרא מאי דמקשינן בגמרא (ג,א), דהא תנינא לה בסיפא דפרקין (משנה ו. יא,א), אימתי בזמן שאין שניהם רוצים אבל בזמן ששניהם רוצים אפילו בפחות מכאן יחלוקו. ומתרצינן דאי מהתם הו"א אפילו במסיפס קמ"ל כותל. ובהא ניחא מאי דתנן, בונין את הכותל באמצע, דפשיטא דכך היא הדרך לחלוק, אלא דאשמועינן כותל:
ד"ה המקום כו' - הא קמ"ל וכו'. קשה לי דהא אשמועינן הא בפרק הבית והעליה, ע"ש בתי"ט במ"א בד"ה חולקים וכו'. וי"ל דכאן עיקר ושם בבבא מציעא ילפינן מהכא:

פרק א משנה ג
וגדר. כתב הרשב"א בחידושיו (ד,ב במתני' ד"ה הא דקתני), דהא דלא תני וגדר שלש רוחותיה, לומר שאעפ"י שבנה את הראשונה ואחר זמן מרובה נמלך וגדר השניה ואח"כ השלישית, אם בנה הרביעית מגלגלין עליו את הכל, ואין אומרים ראשון ראשון הפסיד:
תי"ט ד"ה המקיף את חבירו וכו'. קשה מי דחקו לפרש כך. וי"ל דס"ל כלישנא דגמרא (ד,ב) דאמר, דרבי יוסי סבר אם עמד ניקף וגדר [את הרביעית], הוא דמגלגלין עליו את הכל, דגלי דעתיה דניחא ליה, וא"כ אין למקיף אלא שלש (שורות)[רוחות][שדות], ולכן לא גדר אלא שלש. ובדרך רש"י מדוייק ייתור אם עמד:

פרק א משנה ד

חצר. לרבותא נקט שנפל, לומר שאעפ"י שקודם היה יותר מארבע אמות, מ"מ כשנפל אין מחייבין אותו אלא ארבע אמות, סמ"ע (סי' קנז ס"ק כג):

תי"ט ד"ה מגלגלין וכו' - דניחא וכו'. ואע"ג דכבר תניא ליה לעיל בגדר הרביעית. י"ל דלא קשיא ממאי דאמר בפרק כיצד הרגל (כ,ב), דלעיל מיירי דעמד הניקף וגדר. ולמ"ד דה"ה בגדר המקיף, י"ל דסד"א דהתם באה מיד הניחותא שמיד הוא נשמר, אבל בכאן לא נגלית הניחותא אלא כשסמך לו כותל אחר:

פרק א משנה ה

שער. אין ספק שיותר חידוש הוא בבית שער מבדלת, שהדלת יותר צריכה. וא"ת הול"ל דלת ובית שער, אלא דכתבו תוס' רפ"ב

דקדושין (מא,א ד"ה האיש), דאין כלל זו אף זו בשתי תיבות אלא בשתי בבות:

בית דירה. והוא שדר בה, נמו"י. ומ"ש ולאו דוקא קנה אלא אפילו היה לו כבר ודר שם. והריטב"א כתב דתני קנה לאפוקי נפל לו בירושה או במתנה, דכיון דלא טרח בו ליכא גילוי דעתא:

הרע"ב ד"ה לבנות כו' - ומרחיק וכו'. ונמו"י פי' שהוא בנין שעושה לפני הפתח שלא יראו העוברים את בני החצר:

פרק א משנה ו

שיהא בה חצי וכו'. וכן הלכה, וכדפסק הרמב"ם (הל' שכנים פ"א ה"ד). אבל צ"ע בפי"א מ"ד דכתובות דתנן התם, חצי קב וכדברי ר' עקיבא בית רובע, ועלה בדעתי לומר דאף ר' עקיבא לא פליג את"ק. ומצאתי שנמו"י (סי' תרנב) כ"כ, שי"מ [ה"נ בגינה], ר"ל דאף ת"ק ור' עקיבא לא פליגי אלא מר כי אתריה, וכנז"ל (יב,א) בת"ק ורבי יהודה:

הרע"ב ד"ה אין וכו' - אחרות וכו'. ברוחב החצר במילואה, נמו"י (בתחילת פי' הגמרא):

ד"ה רבי יהודה אומר וכו' - ולא וכו'. ונראה דהיינו יתורא דעד שיהיה בה, דהוה סגי דליתני ר' יהודה אומר תשעה חצאי קבין לזה וכו', כדתנן בר' עקיבא אומר בית רובע, ולא תני עד שיהיה בה, וטעמא משום דר' עקיבא קאי את"ק וסגי בעד שיהא בה דתני ת"ק, אבל ר' יהודה לא קאי את"ק דידיה, אלא דאמר כן בישיבתו כשנשאל דין זה באתריה, והוא השיב אין חולקין עד שיהא בה תשעה חצאי קבין וכו':

תי"ט ד"ה אין וכו' - בו וכו'. דמתני' ל"ג בחצר, בה, כמו דגרסי בשדה ובגינה. והטעם משום דמוכר ארבע אמות דחצר יש עוד דשל הפתחים:

ד"ה ולא וכו' - דסבירא ליה וכו'. דאל"כ הא אמרינן בקדושין פרק האומר (סא,א), דאפילו שדה בת חצי תרקב קרוי שדה, אלא דלא חשוב לטרוח בה, תוס' (יא,א ד"ה ולא). ולפי זה מאי דתנן, זה הכלל וכו' ושמו עליו, לא קאי אשדה דאפילו פחות מתשעה קבין נקרא שדה ושמו עליו:

פרק ב משנה ב

תי"ט ד"ה רבי שמעון אומר וכו' - ואני וכו'. קשה לי דא"כ סוף סוף אמאי צריך לאוקמא בשיטה, תיפוק לי דהוא נגד רבים:

פרק ב משנה ג

תי"ט ד"ה חנות וכו' - דלתני וכו'. להרמב"ם (הל' שכנים פ"ו הי"ב) ניחא דמיירי בהחזיק ושאני מאחרים למלאכת עצמו כדלקמן:

שנעשה וכו'. ובהכי מתורץ מה שהקשה הרמ"ה (כ,ב ססי' נו), דתיפוק ליה משום היזק ראיה, ע"כ. דאיירי שנתנו לו רשות לפתוח ואפ"ה יכולין למחות וכו'. ולפי זה לא מצי למתני לא יפתח חנות וכו', דפשיטא וכדתנן לקמן (פ"ג מ"ז), לא יפתח אדם (ד') חלונותיו לחצר השותפין:

פרק ב משנה ד

הרע"ב ד"ה מי וכו' - גאם וכו'. ל"ג בגמרא ונפל ככתוב בגמרא שלפנינו (כב,א), ולפי הנזכר בנמו"י (סי' תרסו) גם הגאונים ל"ג ליה, ע"ש: ד"ה ובחלונות וכו' - יעמוד על וכו'. ואז אינו צריך להרחיק ארבע אמות, שהרי אינו מאפיל עליו שהכותל נמוך, משא"כ כשהכותל גבוה או מכנגד דשייך בהו האפלה, הרמב"ם (פ"ז מהל' שכנים ה"א). ובזה מדוייק ייתור ארבע אמות שבסוף מתני', דהוה סגי דליתני וכן החלונות מלמעלה ולמטה ומכנגדו, אלא דלא קאי ארבע אמות אלמעלה אלא אמלמטן ומכנגדן, ודוק: תי"ט ד"ה מי וכו' - וגם וכו'. לא קשיא מידי, דהסמ"ע (סי' קנה ס"ק ל) כתב, דהוה ס"ד למימר הכי דאין צריך להרחיק, קמ"ל דצריך, ומטעם התי"ט שאז המקום צר:

דאטו וכו'. שאני, ושאני דוושא כשיש הכתלים שמתחזק במקום היסודות בדוקא. וז"ל הרא"ש (סי' יד), אעפ"י שזה ימים רבים היה מקום צר בין אלו השני כתלים ונתקרבו העוברים אצל הכתלים ונדוש הרבה. ובזה תירץ יפה קושית התוס' (כב,ב ד"ה אלא):

ד"ה מלמעלן, - פי' הר"ב וכו'. לא דקו לפרש על סיום המשנה, דבהדיא תני בברייתא (כב,ב), מלמעלן כדי שלא יציץ ויראה מלמטן שלא יעמוד ויראה, ע"כ. והוא ממש נגד פי' הר"ב והרמב"ם, והתי"ט לא עמד על זה: ד"ה מלמטן וכו' - כדינו וכו'. אז סגי בהגבהת ארבע אמות:

ד"ה ומכנגדן וכו' - משום דוושא וכו'. נראה דהוה מצי לתרץ, דאיירי דהו"ל כבר כותל ועכשיו בא להגביהו, דליכא דוושא ואיכא האפלה: במדיר. א"נ בממדיר, ערוך:

פרק ב משנה ה

הרע"ב ד"ה מרחיקין כו' - חצירות וכו'. יש להבין מאי איריא שבין שתי חצירות אפילו בכותל חצר אחת, וכ"כ שו"ע (קנה,טז), מרחיקים
הסולם מהשובך. ונמו"י (במתני') פי', כותל המפסיק בין שתי חצירות וסמוך לו יש שובך לא יסמוך האחר הסולם, וכלומר אפילו אינו בחצירו: תי"ט ד"ה מרחיקין כו' - אחת וכו'. היטב הדק דבגמרא (כב,ב) אמרינן, יתבא בחור וקפצה, ולא אמר ואזלה:
ד"ה ארבע אמות וכו' - דבעי ארבע אמות וכו'. קשה דליתני בהדיא ונותנין ארבע אמות לזקוף סולם אל המזחילה, ולמה הזכיר הרחקת הכותל:
כדבריו וכו'. י"ל אמאי לא מייתי ראיה (מפ"ג מ"ו)[מפ"ד מ"ב], מכרן אינו צריך ליקח לו דרך:

פרק ב משנה ו

הרע"ב ניפול, - גוזל. פירש הרמב"ם, אפרוח היונים כשיפול:
תי"ט ד"ה ניפול וכו' - דאי וכו'. יתור נפיש הוא זה, דאי יכול לפרוח לא מקרי ניפול:
ד"ה חוץ וכו' - ותמיהני וכו'. תמיהתו על התוס' (כג,ב ד"ה חוץ) דכתבו, דאזלינן בתר רובא דעלמא. וטעמא נראה משום דאי כנמו"י מאן לימא לן דידע ודאייאש, דילמא אכתי לא ידעי בעליו שנפל והו"ל יאוש שלא מדעת:

פרק ב משנה ז

תי"ט ד"ה מרחיקין וכו' - שנוי וכו'. ומש"ה לא תני הרחקת זרעים, שזו נשנה בסוף ערכין (פ"ט מ"ח), דאין עושין מגרש שדה וצריך להרחיק הזרעים אלף אמה, תוס' (כד,ב ד"ה מרחיקין):
אין וכו'. עיין בש"ך (חו"מ סי' קנ"ה ס"ק י"ב):
ד"ה עשרים וכו' - עושין וכו'. עיין מה שכתבתי בסוף ערכין:

פרק ב משנה ח

תי"ט ד"ה לא יעשה וכו' - הרמב"ם וכו'. וכן פי' בפירושו וז"ל, ומה שאמר כדי שלא יזיק הוא טעם ההרחקה וכו', ע"כ. אבל בגמרא
(כד,ב) גרסינן, בכדי שלא יזיק, וה"ג רש"י והרא"ש והטור (סי' קנה), ומשמע שהוא דין חדש ולא טעם. מיהו קשה דבהדיא קאמר רב אשי (שם) דאיהו בתרא, מה טעם קאמר. וכמו כן קשה על התי"ט למה לא הקשה זה על הטור. ונראה דהטור דייק בלישניה דכתב

(בד"ה מרחיקין גורן קבוע) וז"ל, וכשיעור הזה צריך אדם להרחיק [גורן קבוע] מנטיעותיו של חבירו ומנירו של חבירו, ע"כ. וה"ק הגמרא, דמעיקרא ס"ד דמרחיק מנטיעות שיעורו בציר מחמשים אמה דגורן קבוע, ומקשה מאי שנא, ומשני רב אשי מה טעם קאמר, ור"ל ששנה בבא דמרחיק לתת טעם לחמשים אמה דגורן, והיינו דכתב הטור, וכשיעור הזה וכו'. ואפילו גרסינן כדי שלא יזיק, ה"ק לא יעשה אדם גורן וכו' וגם מרחיק משיעור זה מנטיעותיו, ושני העניינים טעמם כדי שלא יזיק:

נמי וכו'. לא היא, דרישא איירי בשדה והכא בתוך שלו, וסד"א דהוי כההיא דלקמן (מי"א), דזה חופר בתוך שלו, משום דאין קלקול הניר ויובש הנטיעות בא מיד אלא לאחר זמן קמ"ל:

פרק ב משנה ט

הבורסקי. תנא ושייר כבשונות ודבורים השנויים בתוספתא, וכתבם הרא"ש (סי' כה):

ומרחיק חמשים אמה. קאי אלכל רוח אבל למערב אינו עושה כלל:

תי"ט ד"ה אלא למזרח וכו'. ואפילו הרחיק חמשים אמה לא יעשה בורסקי לשאר רוחות כי ריחו רע מאד, משא"כ קברות דמותרים לכל רוח. ותוס' (כה,א ד"ה אין) פי', משום דרוח מערבית שהוא קשה ירחיק ויוליך את הריח מן העיר, כדאמרינן (ברכות מ,א), הישן במזרח גרנו דמו בראשו לפי שרוח מערבית מביא הקש בחוטמו, ע"כ:

קרוב וכו'. קשה דא"כ אין דין מתני' כולל בכל חו"ל. ואפשר דמשום זה הוסיף הרמב"ם [בפירושו] טעם אחר וז"ל, והשני כי רוח מזרחית יתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי ולא יגיע מזה נזק לבני אדם, ע"כ:

ד"ה חוץ וכו' - נראה וכו'. האי נראה נדחה, דאי רבנן ס"ל הכי איך קאי בקשיא (כה,א) על מאן דמפרש דר' עקיבא, אטו גברא אגברא קא רמית:

וראיתי וכו'. ולי נראה דעיקר הלימוד הוא כמ"ש בפרק חלק (צא,ב), דשאל אנטונינוס לרבי מפני מה חמה שוקעת במערב, ומסיק כדי ליתן שלום לקונה, ופי' רש"י כיון שמגעת עד מערב הולכת ומשתחוה לפני הקב"ה שבראה ולכך שוקעת ונכנסת כפופה לפני הקב"ה, ע"כ. וענין זה לסברת חז"ל דחמה מהלכת ביום מתחת לרקיע ובלילה מעל לרקיע. וזהו שפי' רש"י ונכנסת כפופה, פי' נכנסת בלילה מתחת לרקיע אל מעל לרקיע. ואפשר שלזה כיון רש"י בכאן שכתב, העומדים במזרח, ור"ל עומדים צפופים ומשתחוים בלילה במערב. ותימה על התוס' (ד"ה וצבא) במה שהקשו וא"ת וכו', דאין שקיעה אלא במערב:

פרק ב משנה י

תי"ט ד"ה מרחיקין וכו' - דומיא וכו'. לפי זה נראה דגרסינן ומרחיקין את המשרה, דקאי אמשנה דלעיל, וה"ג בגמרא דילן (כה,א) והרי"ף והרא"ש:

ד"ה ואת וכו' - מהיזק וכו'. אדרבא קמ"ל דאפילו בהיזק מעט ירחיק: ד"ה רבי יוסי וכו' - וחרדל וכו'. והטור (סי' קנה) כתב שבגמרא לא משמע כן. והב"י (ס' מה) הליץ בעדו. ולפי הטעם שהוא כתב להליץ בעדו אין מקום טענה על הרמב"ם. אבל הב"ח מביא ראיה נגד הרמב"ם, ע"ש:

פרק ב משנה יא

תי"ט ד"ה בין וכו' - ומלקין וכו'. ומעלין עפר תיחוח. ור"ח פי' יונקין כח הקרקע כחולדה שדרה בעיקרי הבתים, ערוך (ע' חלד):

פרק ב משנה יב

לא יטע. צריך להבין למה משנה התנא מתני' מכל מתני' דלעיל, ואמאי לא תני מרחיקין אילן משדה וכו' ארבע אמות. ולפ"ה שכתבו התוס' (כו,א ד"ה אחד) בשמו ניחא, דס"ל דתנן אחד גפנים וכו', משום דשייך בהו כלאים, ומש"ה תני לא יטע משום איסור אחר הרביע עליה:

גפנים. קשה דאמאי לא יסמוך גפנים לשדה אילן, והרי הוא הניזק שהעופות פורחות מן האילן על הגפנים:

הרע"ב ד"ה אלא וכו' - צריך וכו'. כ"כ הרמב"ם בפ"י מהל' שכנים ה"ח, לפי מ"ש המגיד משנה בשם הר"י ן' מיגש, אבל לפי' רש"י צריך

להרחיק יותר מארבע אמות, ע"ע. וא"כ קשה דאמאי לא תנייה תנא דידן במתני' דלא תני אלא ארבע אמות. וי"ל דהרחקה זו תלויה באומד הדעת, וכמ"ש מור"ם בחו"מ (סי' קנ"ה סכ"ה):

תי"ט ד"ה אחד וכו' - תיסק וכו'. לא ידעתי איך תיסק אדעתין לומר כן, כיון שטעם ההרחקה הוא שלא לדרוס קרקע חבירו מה לי גפנים מה לי כל אילן. ולי נראה דתני גפנים לרמוז טעם ההרחקה שהוא כדי עבודת הכרם:

כתבו התוס' (ד"ה אבל בגפנים) - וכו'. היה קשה לי דסוף סוף כשגדל הדקל והעוף ישב עליו והוא בא ללקוט פירות, מפריח העוף על הזרעים. ואח"כ מצאתי שהרא"ש (סי' כח) לא מודה לתוס':

ד"ה היה וכו'. נמו"י (במתני') אחר טעמו כתב מפרש בגמרא, ואם תעיין שם לא תמצא לו הבנה, וז"ל, לאשמועינן טעמא דמפרש בגמרא, ע"כ. וכן הוא בהגהות הר"ב דילויקיו ז"ל, ופי' שר"ל אע"ג דזה סומך לגדר וכו', הוא פשוט דדוקא לגבי כלאים שייך למתנייה, מ"מ תנייה הכא לאשמועינן טעמא דמפרש בגמרא, כלומר שהוא משום עבודת הכרם: שמענו וכו'. קשה דמתני' איירי בכולל אפילו אילן סמוך לגפנים, ואדרבה יותר שייך הא במתני', דאין חילוק בין ארץ ישראל לבבל. ומעתה קשה על תי"ט שלא רצה בטעם מהרר"ו כ"ץ (שו"ע סי' קנה סמ"ע ס"ק סג) שכתב שבבא דהיה גדר קאי גם באילן סמול לגפנים, דממה נפשך לפי טעם הפרחת העופות, אם הגדר גבוה מהאילן הרי הוא מפסיק ואם הוא נמוך הרי העופות יפרחו תחילה על הגדר ולא מיקרי גיריה, ע"כ. ולפי זה לא צרכינן למ"ש בהיה גדר דאשמועינן טובא באילן סמוך לגפנים:

פרק ב משנה יג

כל בית השלחין. גרסי' וכל האילן. וה"ג הרמב"ם (הל' שכנים פ"י ה"ח) והטור, וכ"כ הב"י (סי' קנה). והרב המגיד כתב שהרמב"ם למד לבית האילן מבית השלחין. ואילו הירושלמי לא כתב. וטעם הדין נראה לי דכיון דשדה אילן יש בה צל הרבה משלה לכן צריך להסיר ממנה צל אחר. והתי"ט לא שת לבו לזאת:

הרע"ב ד"ה כל האילן וכו'. דייקינן בגמרא (כז,ב) רבוי מלת כל, דלטפויי אתא על חרוב ושקמה, לומר דכל אילן סרק נמי כנגד

המשקלות כחרוב ושקמה, ואי הוה קאי אסיפא מאי כל הא לגרועי אתא:

פרק ב משנה יד

עובר. שיעורא דת"ק נפיש מדר' יהודה. ור' יהודה סבר דגחין וחלף, ש"ס (כז,ב):

פרק ג משנה א

שלש. שהבעלים משתמשים בו תמיד באכילת הפירות שזה המחזיק יהנה (בו)[מהם] ג"כ תמיד, נמו"י (במתני'):

הרע"ב ד"ה חזקת וכו' - דחברך וכו'. הכי אמרינן בגמרא (כט,א) לענין מחאה שלא בפניו. אבל לר"ב יש לעיין אמאי צריכים להאי. נראה דהוה סגי לומר, אילו לא זבנתה היה לך למחות בפני שנים, דשמע מינה מדלא מחית נראה ודאי שמכרת. וטענה זו סגיא ליה אפילו לא טעין שהיה לו שטר אלא מכרת לי, והראיה שאכלתי שלש שנים בלי ערעור: תי"ט ד"ה והעבדים וכו' - הזכירו וכו'. ובפ"ד מ"ז תנן בהמה ועבדים: ד"ה ואינה וכו' - היא וכו'. הר"ב לא כתב כן משום דהיינו דברי חכמים, וכמו שפסק הרמב"ם וכדאכתוב לקמן:

ואי וכו'. ולי נראה דאדרבה הוה אי ס"ל כהרא"ש (סי' כו), הו"ל לפרש ולומר דאע"ג דמתני' מחלוקת בין שדה הבעל לבית השלחין, מ"מ לפי ההלכה אין ביניהם כלום, אבל לפי דעת הרמב"ם (הל' טוען ונטען פי"ב ה"א) המשנה תסייעיה, דשלש תבואות ממין אחד סתמן שלש שנים ולא מיום ליום, והוא הוא לשון מתני':

ד"ה שלשה וכו' - רצופות וכו'. זה נראה מוכרח, דאי לא אמר רצופות תסגי ליה נמי בשלש דאמצע, אלא דאיכא למימר דצריך אכילה חשובה כדברי תוס' (כח,א ד"ה שלשה) דבסמוך, ומש"ה לא מקשינן פשיטא מהכא לרב הונא:

ד"ה הרי וכו' - דאשמועינן וכו'. נראה לי דעיקר קושייתם (כח,א ד"ה שהן) הוא, דאי איתא דמניינא אתא לאשמועינן רצופין, א"כ איך תיסק אדעתין דברישא לא בעינן רצופין, דאמאי ניפוש במחלוקת בין ת"ק לר' ישמעאל ור' עקיבא. נראה לי דת"ק לא בעי רצופין כוותייהו, ואיך משמע בש"ס (כט,א) דאי לאו רב הונא לא שמעינן רצופין והא שמעינן לה ממניינא:

הוזכרו וכו'. נראה מדבריו דלכו"ע לא נזכרו, ואני אומר שהוזכרו אלא שלא נתפרשו דבריהם אלא בגמרא, אבל חכמים אומרים עד שיגדור שלש

גדירות וכו', וכלשון חכמים דמתני'. והכי מוכח מדברי הר"ב דכתב ואין הלכה לא כר' עקיבא ולא כר' ישמעאל, ור"ל אלא כת"ק שלהם, והו"ל כסברת הרמב"ם, ולכן לא כתב הר"ב כפי' הרשב"ם דפי' דר' ישמעאל ור' עקיבא מפרשי מילתא דת"ק, וכדכתב התי"ט לעיל:

תני בה וכו'. קשה דא"כ דיש הכרח זה לומר שאינן רצופין, איך נקבל דינו של רב הונא, ואמרינן קמ"ל, ליקשי כדמקשי בכ"מ, ואימא ה"נ דממעט מקוטעות ואפילו מפוזרות. ועוד קשה לדבריו דמנ"ל לרב הונא לאשמועינן החידוש הגדול שחידש התי"ט לחלק בין מיום ליום דרישא ובין מיום ליום דסיפא, אדרבה מסתברא דקמ"ל דרב הונא סמיך אמניינא דבעינן רצופין, ומתורצת קושית התוס':

פרק ג משנה ב

ביהודה. לא תני היה באחת והחזיק באחרת. בגמרא (לח,א) קאמר מאי שנא יהודה וגליל דנקט, הא קמ"ל דסתם יהודה וגליל כשעת חירום

דמי. ופי' רשב"ם, שאין שיירות מצויות מזו לזו, אפילו שלא בשעת חירום ואז שיירות מצויות מיהודה לעבר הירדן ומעבר הירדן לגליל, ומש"ה תני להו תנא בסדר זה, אבל מתני' בשעת חירום שנו:

רבי יהודה. וא"ת ואמאי לא פליג ר' יהודה בריש פרקין דתנן שלש שנים מיום ליום, ופי' אפילו המערער באותו מקום, ואהא הו"ל לר' יהודה לאפלוגי ולומר לא אמרו שלש שנים אלא וכו'. וי"ל דנטר ליה עד הכא משום דר' יהודה פליג נמי את"ק דמתני', וסבר דאפילו בשעת חירום סגי בשלש שנים, וכן פירש הרמב"ם:

פרק ג משנה ג

מעולם. פי' גם שאני החזקתי בה כמה שנים:

הרע"ב ד"ה כל חזקה וכו'. כל חזקה בין בחזקת שלש שנים בין בחזקת יום אחד, הרשב"ם (מא,א במתני'):

ד"ה והבא וכו' אין צריך וכו' - ומיהו וכו'. הכי דייקינן בגמרא (מא,ב), מדלא תני והבא משום חזקה אינו צריך, כלומר אלא אינו צריך, טענה הוא דלא בעי הא ראיה בעי:

ד"ה האומנים וכו' - שאין וכו'. פי' שהבעלים חסים עליהם שלא יתקלקלו, ואפילו הניחם ביד האומן זמן רב, דסד"א דמכרם קמ"ל דלא:

פרק ג משנה ז

תי"ט ד"ה היה וכו' - שני פתחים וכו'. כתב הב"י (סי' קנד ס"ק ד) וז"ל, ואסיקנא בגמרא דאי איכא תרי פתחי וכו'. וזו היא גירסת התי"ט: ד"ה אבל וכו' - ולא קשיין דיוקי וכו'. אין לומר דפי' דאמרינן אעשה, דהיינו לא יפתח לחצר דוקא, אבל כל שאינו חצר הרי הוא כרה"ר דמותר לפתוח אלא לרה"ר דוקא, אבל כל שאינו רה"ר הרי הוא כחצר:

פרק ד משנה א

תי"ט ד"ה ולא וכו' - דמצר וכו'. וזהו דיוק שלפנים ממנו:

ד"ה ולא וכו' - דכתב וכו'. הטור (סי' ריד) כתב אח"כ שם, שהרמ"ה מחלק בין עלייה לעלייה. ולא קשיא ליה אמתני' דנדרים, דאיכא לאוקמא בעלייה שהיא נמכרת עם הבית, ה"נ הי"א לא אמרו בעלייה סתם אלא בפתוח לבית בארובה במעזיבת הבית, שכיון שכשסוגרים הארובה לא נודע מקום העלייה:

פרק ד משנה ב

הרע"ב ד"ה אף על פי וכו' - שיכתוב וכו'. והא דלא תנן כך בהדיא, י"ל משום דיש לשונות אחרים כגון לא שייריה קדמיה כלום. ואי תנא הא דמארעית תהומא הו"א דדוקא קתני, ולכן קתני אעפ"י שכתב לו וכו', וכלומר זה לא מהני אבל לשונות אחרים מהני:

ד"ה וצריך וכו' - בעין יפה וכו'. ואעפ"י שארז"ל (ברכות ה,א), מוכר עצב ולוקח שמח, י"ל דמסתמא המוכר צריך למעות וזוזי אנסוהו למכור הכל, כדי להרבות בדמי המקח שיהיו לו אז דמים בשפע:

פרק ד משנה ג

ולא. ה"ג הב"י (ס"ק יז), ודחה הגרסא האחרת. וכן נראה לי דבהכי אתי שפיר סיומא דמתני', בזמן שאמר לו הוא וכו', ודוק:

פרק ד משנה ד

הרי. כל תשמישי הבית כגון ספסלים כסאות ומטות חוץ מחטי ושערי, טור חו"מ (סי' רטו ס"ק ג):

פרק ד משנה ה

הרע"ב ד"ה הבתולות, - כלונסות וכו'. לקמן (מ"ח) גבי בתולת השקמה, פי' הר"ב בבחרותה, וכן נראה לפרש כאן משום דאלו הכלונסאות
צריכות להיות חזקות:
תי"ט סד"ה מכר את הקורה כו' - הקורה וכו'. ואין הלכה כר' אליעזר:

פרק ד משנה ו

את הנסרים. בברייתא (סז,ב) תניא, מכר את בית הנסרים וכו', שהם החדרים שמצניעים שם הנסרים והספסלים, רשב"ם. ולמתני' פשיטא לה דמכורים דקרקעות הם, אבל אשמועינן דלא מכר לו הנסרים וכו', אע"ג דצורך בית המרחץ הם:
תי"ט מגורות וכו' - ממגורות וכו'. שם פי' אוצרות. ולי נראה שהוא מלשון כמים מוגרים במורד. ולפי' הרשב"ם יהיה הפי' לשון קיבוץ למים, ודוגמתו בב"מ (פ"ד מי"ב) לתוך מגורה אחת, אלא ששם הוי קיבוץ לחטים. (בערוך, פי' בריכות של מים, כמו נהרסו ממגורות, יואל א,יז):

פרק ד משנה ז

הרע"ב ד"ה מכר כו' - שהן עיקר וכו'. דעיר משמע אוירה של עיר, רשב"ם (סח,א):
תי"ט ד"ה רשב"ג וכו' - נראה לי משום וכו'. ולי נראה משום דאיכא תרי לישני בגמרא (סח,א), ולישנא בתרא (סח,ב) פי' בית השלחין באגי. ותו הכי פירשוה בכל הש"ס, וכמ"ש התוס' (סח,א ד"ה מי):

פרק ד משנה ח

תי"ט ד"ה ואת הקנים וכו' - דקשיא וכו'. אין זו מוכרח, אלא בעל הלבוש הוא מפרש הדין, ולכן לא השיגו הסמ"ע:
ד"ה ואת השומרה וכו' - הרשב"ם וכו'. וכן הגרסא בגמרא שלנו (סח,ב) בין במשנה ובין בגמרא. ומעתה מ"ש התי"ט דאזדא לה תמיהת מהר"ר פל"ק, עדיין היא במקומה, דתרי

אשלי רברבי נינהו, הרשב"ם והטור, וגרסת הספר מסייעתם, ונפקא מינה לדיוכל לומר קים לי כהנהו תרי רבנן:

פרק ד משנה ט

ולא את הבור. ל"ג ולא בוי"ו אלא לא את הבור, משום דאינו נסמך אל הקודמים שהם הנמעטים מן הנזכר תחילה, אבל לא את הבור וכו' הוא מיעוט אחר שלא נזכר שכנגדו, ולכן הרי"ף כתבה משנה בפני עצמה, וה"ג הרא"ש והר"ב:

בשדה. דוקא מה שבשדה כגון בור, וגם שהם בקרקע השדה לאפוקי יציע וחדר שאינם ממש בקרקע, נמו"י (במתני'). וה"נ אני מדייק בהחזיק בשדה, דוקא כל המחובר לה או השייך לה, לאפוקי מעות או תבואה תלושה לא קנה, וכ"כ הרשב"ם (עא,א במתני' ד"ה אבל בנותן):

מכרן וכו' - במה דברים אמורים וכו'. ולעיל אמרינן בגמרא (סד,א), דמיתרת דמכרן לאחר דהכא, קמ"ל דר' עקיבא ס"ל לכלל גדול בכ"מ דמוכר בעין יפה מוכר, ע"ע:

תי"ט ד"ה ולא את הבור וכו' - דחדא וכו'. בריש פרקין (מ"ב) כתב צריכותות לבור ודות, ולא שייכא להכא דכתב, בדות שהוא בבנין סד"א דהוי בכלל בית, וזה לא שייך בשדה:

פרק ה משנה א

ואת. כל שאם היו לה דרך משל, עשרים משוטים ואפשר לה בטוב בקצתם, אפ"ה כולם מכורים. ונראה לי דגם אותו הכלי שקורים

בוצולו שמסתכלים בו לדעת פנת הליכתם, גם הוא בכלל המנהיגין. וכמו כן הקברניט:

האנתיקי. צריך ליתן טעם מ"ש אנתיקי ממגורות של מים בפרקין דלעיל מ"ו, דבין כך ובין כך אינן מכורין משום דממונו הן, כנזכר בדברי התי"ט. והיה נראה דמכ"ש הוא, מה האנתיקי דלא שייך לספינה מכור, המגורות של מים דשייכי למרחץ לכ"ש, וצ"ע:

הרע"ב ד"ה אנתיקי וכו' - וכל הני דחשיב וכו'. פי' משום דחשבינהו הכא שמושכין אותה בהם ליבשה]:

הרע"ב ד"ה פרדות וכו' - ואית וכו'. כן פירש הרמב"ם. ונראה לי דמתני' קשיתיה דהיינו מכר את הצמד לא מכר את הבקר. ולפי פי' זה נראה דגם משוטי הספינה כך דינם, שאם לא היו משוטים בספינה אינם מכורים. אבל לפי' הראשון דפרדות כמשמען, נראה דיש חילוק בצמד דאפילו אם מקצת קורים לצמד בקר אפ"ה אין הבקר מכורה, וכן אמרינן בגמרא (עז,ב):

תי"ט ד"ה אבל וכו' - וכתב המגיד וכו'. לקוצר דעתי דברי הרב המגיד קשים, שהרי הרמב"ם כתב (הל' מכירה פכ"ו ה"ה), במה דברים אמורים במוכר וכו' אבל הנותן מתנה

קנה את כולן בין בשדה בין בבית בין בחצר בין בבית הבד כללו של דבר וכו', ע"כ. והלא בשדה יש כמה דברים שנשנו במשנה שאינם מחוברים לקרקע, וכן בבית וכו', דוק ותשכח, וא"כ איך מסיים כללו של דבר וכו'. ואין לומר שכללו של דבר הוא פי' ותנאי, שאין זה לשון כלל. ולפ"ד הכלל הוא לאתויי מה שלא נזכר במשנה, ולא נדע מה נידון ביה לכן למדנו כלל גדול לדעתו:

אבל תמיה וכו' במכירה וכו'. לא דק בזה, דבבור פסק (פכ"ז ה"י) כברייתא (עט,ב), דלא מכר מימיו, ובאשפה פסק (שם) כמתני' (עח,ב). וכן כתב הרב המגיד וז"ל, דין הבור הוא הפך המשנה:

ד"ה אבל וכו' העבדים - ומלתא דפשיטא וכו'. ולי נראה דעבדים לאו מלתא דפשיטא היא, דאי לא תנינהו הוה כיילנא לה בכלל כל המנהיגין, והראיה שתוס' לא כתבו בעבדים מה שכתבו (עג,א) באנתיקי, משום דעבדים איצטריך לגופייהו:

ד"ה ולא וכו' - סחורה וכו'. פי' שבסיפא הוא זו אף זו, לא מבעיא המרצופין הם בתוכה תמיד וכו':

פרק ה משנה ב

פעמים. דברי ר' יהודה הוו הכרעה שלישית ואינה מכרעת, ולית הלכתא כותיה:

תי"ט ד"ה לא וכו' - מחלוקת וכו'. או דלמא בזו ובזו מחלוקת: דהמוציא מחבירו עליו הראיה וכו'. כ"כ בעל הסמ"ע (סי' רכ ס"ק יג). וי"ל "ם (פכ"ז ה"ד), דהויא כפשוטה, ודוק:

פרק ה משנה ג

אשפה. פי' דלא נימא דלא מכר אלא מקום האשפה:

מכר מימיו. לאפוקי מרבנן דברייתא (עט,ב) דפליגי:

מכר דבורים. ולא דבש:

מכר יונים. ולא ביצים ואפרוחים שלא פרחו, ודוק ותשכח:

מפריח. פי' קודם שפרחו אסורים הם לו מדרבנן:

הרע"ב ד"ה המוכר כו' - לו, חמור וכו'. אפשר דללמד זה שונה התנא בין בחמור ובין בפרה בה' הידיעה, וכלומר דלא איירי בחמור ופרה סתם אלא בידועים:

תי"ט ד"ה הסייח וכו' - בקריאה וכו'. ובזה נעמו דברי רש"י בפירושו (דברי הימים א א,מז), על הפסוק, ובני דישון חמרן, שבתורה (בראשית לו,כו) כתוב חמדן בד' ובדברי הימים כתוב בר', וכתב שבתחילה היו טובים ואח"כ הרעו מעשיהם, כדרך החמור שבתחילה חמוד ואח"כ נעשה מכוער. והשתא מובן שחמוד הוא בקטנותו מפני שעושה רצון בעליו בזריזות: ד"ה הלוקח וכו' - לפי וכו'. ז"ל הב"י חו"מ סי' ריי"ג, דכיון דשובך

וכוורת הם טפלים לגבי פירותיהם דסתמן אינם שוים כ"כ הו"ל כמוכר שובך וכוורת לפירותיהן, משא"כ במוכר פירות אילן ושדה שהם טפלים לגבי אילן ושדה, ע"כ. וגם הסמ"ע (ס"ק א) מחלק חילוק אחר, ע"ע:

פרק ה משנה ד

תי"ט ד"ה לא ישפה וכו' - לארמי וכו'. גם לעברי, ושופו עצמותיו (איוב לג,כא):

פרק ה משנה ה

הראש. כתב הסמ"ע (בחו"מ סי' רב ס' יד), מכר את הראש, פי' אפילו אחר שחיטה:

פרק ה משנה ו

רעות. כתב הב"י בסי' רלג, דהקשה הר"ן, פשיטא, ותירץ בשם ר' האי גאון, דאפילו רעות שברעות אין הלוקח יכול לחזור, וכן יפות שביפות אין המוכר יכול לחזור, ע"כ. ונראה דמש"ה פסיק תנא ותני ארבע מדות:

שחמתית. אלו השלש חלוקות מן הקודמות, שאפילו המין השני יותר טוב וביוקר יכול לחזור בו, סמ"ע (רלג,א):

תי"ט ד"ה יין וכו' - שהוא וכו'. הרשב"ם (פג,ב במתני') כתב, דאיכא דניחא ליה בטעם יין ואיכא דניחא ליה בטעם חומץ, ולפי זה אין הדבר תלוי בצורך דמעכשיו:

פרק ה משנה ז

מדד. יש להקשות דמדתני משך ולא מדד מוכח בהדיא דמדד לא קנה, דאי הוה קונה הול"ל משך או מדד קנה, וכיון שכן אדתני מדד ולא משך לא קנה לפלוג ולתני, משך ולא מדד קנה בד"א בסמטא או בחצר של שניהם אבל ברה"ר לא קנה:

עד. פי' לא קנה במשיכה כדרישא:

הרע"ב ד"ה משך וכו' - בסמטא וכו'. פי' הרשב"ם (פד,ב בגמרא), כניסה בולטת מרה"ר וכו'. ופי' ראשון שביל של יחידים. וכפי' הערוך וכתב שהוא לשון לעז:

תי"ט ד"ה הלוקח וכו' - דמשתמט וכו'. מש"ה תני פשתן ולא סתם תבואה:

ד"ה שיטלטלנו וכו'. והכי דייק מתני' שיטלטלנו ממקום למקום. ור"ל מגביהו ונוטלו והולך לו לרשותו, הרשב"ם בסוגיא (פו,ב ד"ה והא פירות):

פרק ה משנה ח

החבית. יש לדקדק דפתח במדה וסיים בחבית:

תי"ט ד"ה אם וכו' - במדה וכו'. והכי איתא בגמרא (פז,א), והכי איתא התם, מדה דמאן אלימא מדה דלוקח עד שלא נתמלאה המדה למוכר מדה דלוקח היא ואלא מדה דמוכר משנתמלאה המדה דלוקח מדה דמוכר היא א"ר אלעא במדת סרסור. וקשה דהתניא

בברייתא (פה,א), במה דברים אמורים במדה שאינה של שניהם. ומאי קמבעיא לסתם תלמודא:

ד"ה נשברה וכו' - ומוכר ללוקח וכו'. ר"ל שהלוקח אמר לסרסור שיקנה מן המוכר ויחזור וימכור לו, וכן עשה ובשעת המדידה נשברה החבית, דהו"א דשלוחו של לוקח הוא קמ"ל:

פרק ה משנה ט

ופונדיון. הרי"ף והרמב"ם ורש"י והרא"ש ל"ג ופונדיון בידו. ופי' רש"י (פז,ב במתני'), דלא הוצרך למתנייה שכן דרך רוב סחורתן כי

איסרין לא היו מצויין כפונדינין. פי' ומלשון המשנה מובן שהיו ביד התינוק שני איסרין. וניחא נמי דמש"ה לא תני נמי שהיתה צלוחית בידו, שהוא מובן מעצמו, ודרך תנא לקצר:

הרע"ב ד"ה חנוני וכו' - דאהדרה וכו'. וקי"ל דאין הקטן קונה: לא מפטר וכו'. דבעינן השבה מדעת הבעלים, כדתנן פרק הגוזל בתרא מ"ח, הגונב טלה מן העדר והחזירו מת או נגנב חייב באחריותו, נמו"י (במתני'):

תי"ט ד"ה ומודים וכו' - ביד וכו'. ומסיפא תידוק לרישא דבה עסקינן, נטלה מיד התינוק למוד בה לאחרים:

פרק ה משנה י

תי"ט ד"ה רבן שמעון בן גמליאל וכו' - דת"ק וכו'. כתב הרי"ף בפרק גט פשוט (דף רמ"ח) [רלז,א], דהלכה כרשב"ג [עי"ש דיש גי' הלכה כרבי], היכא דאיכא טעמא:

ד"ה ומקנח וכו'. והרמב"ם בפ"ח מהל' גניבה הי"ח וז"ל, (וממחה)[ומקנח] המאזנים על כל משקל ומשקל כדי שלא יחלידו:

פרק ה משנה יא

לא יגדוש. ואפילו מוכר מחיל (רשב"ם פט,א ד"ה ואין גודשין): לא ימחוק. ואפילו קונה מחיל, הרשב"ם (שם ד"ה מנין). ומסיים, דבדלא מחיל לא נפקא מפסוק (דברים כה,טו), איפה שלמה, כדתניא בברייתא, אלא (ויקרא יט,לה) מלא תעשו עול נפקא, שגוזל את שלו בידים, ע"כ. ולפי זה מתניתין אשמועינן רבותא, דלא מהניא מחילה:

תי"ט ד"ה אמר וכו' - דלא אתא וכו'. קשה לי דהא כתב התי"ט דרשב"ג מודה בקינוח המדות כולן, ואם איתא דת"ק מודה ליה

(בחילו')[בקינוח] הלח והיבש למה נזכר דרשב"ג בזה, ה"ל לתנא למתני סתם בד"א, דהא כו"ע מודו ביה. ותו מ"ש ומדתנן וכו' לאו כללא הם, דפ"ה מ"ה דמעשרות תנן נמי, ארשב"ג בד"א ופליג את"ק, וכן בפ"ק דמגילה מ"ח ובפ"ב דכתובות מ"ח:

ד"ה בדקה וכו' - ואפילו וכו'. ז"ל נמו"י (ד"ה במתני'), אפילו לא ימכור במשקל אלא במדה מ"מ אכתי מפסידו שאי אפשר למחוק כל המדות
כל כך בצמצום כמו שיעשה באחד לבד:
ד"ה לא ימוד וכו'. ובדקה מודד יותר, כצ"ל:

פרק ו משנה א

הרע"ב ד"ה רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו'. אע"ג דבגמרא (צג,ב) לא נזכר זה החסורי מחסרא אלא בדרך ודילמא. ונראה דלא קאי,
וכן נראה מדברי הרב המגיד פט"ז מהל' מכירה, דהרמב"ם פסק ברישא (ה"ב) כת"ק, ובסיפא (ה"א) כרשב"ג, הרב ניחא ליה לחסורי, משום דאל"כ ת"ק דאמר דזרע פשתן אינו חייב משמע דזרע גינה חייב והיינו רשב"ג. אלא דקשה אמאי איכפל רשב"ג לומר תרי מימרי דמחדא משתמעא אחרינא:
תי"ט ד"ה זרעוני וכו' - וא"ת וכו'. תוס' (צב,א ד"ה המוכר) הקשו להפך, דאמאי חייב באחריותן לימא ליה הא דלא צמחו לפי שלא זרעת
בזמן הזריעה וכו'. ותירצו שני תירוצים, לתירוץ הראשון ל"ק פשיטא כי אם לתירוץ השני, עמוד עליו:

פרק ו משנה ב

הרע"ב ד"ה המקבל כו' - טנופת וכו'. הרמב"ם פי', טנופת מטונפות בעפר. אבל בחיבורו (הל' מכירה פי"ח הי"א) כתב, רובע קטנית לחטין ורובע קש לשעורים וכו'. [כדאיתא בברייתא (צד,א)] ושאר פירות מקבל רובע טינופת לכל סאה, ע"כ. והב"י כתב בסי' רכ"ט, דהרמב"ם סובר דמתני' איירי בשאר פירות חוץ מחיטים ושעורים ועדשים השנויים בברייתא. ובזה אתי שפיר דפי' בפירושו מטונפות בעפר. ודייקא מתני' דתני טנופת, דאי איירי בחיטין ושעורין הול"ל רובע פסולת. ומ"מ קשה על הר"ב והתי"ט שלא פירשו מהו טנופת דמתני':

פרק ו משנה ג

מקח טעות. ולא תני חייב באחריותו כדתניא ברישא, ללמד מ"ש הרב המגיד פי"ז מהל' מכירה ה"ג וז"ל, מקח טעות כשיודע שיינו מחמיץ, ע"כ. ור"ל מיד הוא מקח טעות קודם שיחמיץ. וטעמו שיכול לומר איני רוצה להמתין שמא אח"כ לא אמצא לקנות יין:
תי"ט ד"ה מבושם וכו'. הרמב"ם (פי"ז ה"ו. לפנינו הגי' מבושם) והטור (סי רל) גרסי מבושל, וה"ג השו"ע (סי' רל ס"י):

ד"ה חייב להעמיד וכו'. מור"ם סי' ר"ל ס"י בחו"מ מוקי מתני' בכלים של מוכר. ובודאי שהקשה לו קושית רשב"א אם הוא בכליו של לוקח. וכ"כ הטור שם דדוקא בכליו של מוכר הוא דצריך להעמיד עד העצרת. ולפי זה דייקא מתני', דתני ואם אמר לו יין מבושם וכו', דהול"ל ואם מכר לו יין מבושם וכו', אלא דכיון דהיין בקנקניו של מוכר ברי לו שיתקיים עד העצרת כמו שנתקיים לו השנים שעברו:

ואין נראה וכו'. ולי אין נראה כן, דהתם (צח,ב) תני בהדיא ומיישן והולך וכו', שר"ל שחייב לעשות כן ואם לא עשה כך חייב באחריותו, כי סתם ישן ומיושן תלוי בשנים, ולכן חייב בשנה שלימה, שכיון שעברו על היין זמן חום וקיץ אשתקד גדולה חזקתו להתקיים עד החג, ולכן חייב ליישנו עד החג שכך היה בדעתו של לוקח:

קנקנים וכו'. רצה לתרץ קושית רשב"א, אבל ודאי דבהכי לא דמי לרישא דלא מיירי בכלים בדוקים, דא"כ למה אין חייב באחריותו:

לא העתיק וכו'. כיון שכתב הטור, דחייב להעמיד עד עצרת וכו' כשהוא בכליו של מוכר וכו':

פרק ו משנה ד

וכן וכו' בית וכו'. יש לדייק אמאי לא ערבינהו, המוכר מקום לחבירו וכן המקבל מחבירו לבנות לו בית חתנות וכו'. י"ל דהו"א דדוקא לבית חתנות ואלמנות בונה ארבע על שש אבל בית סתם ליסגי בארבע על ארבע, כדאיתא בסוכה (ג,א):

הרע"ב ד"ה הכל כו' - איכא וכו'. איברא שמן הגמרא (צח,ב) נראה לכאורה דל"ג בדברי ת"ק אלא ראיה לדבר, משום דבעי ראיה לדבר מאן תני לה, ואי גרסינן בדת"ק היכל, נראה שלא איכא ספיקא. אבל משום דבירושלמי (ה"ב) גרסינן היכל וכותליו, וגם שדוחק גדול לומר כדכתב הרשב"ם דת"ק לא קאמר אלא ראיה לדבר, ע"ע. לכן נראה לי דשפיר גרסינן לכולא מילתא, ועיקר הבעיא היא להבין דרשב"ג דאמר הכל כבנין ההיכל, אי איהו בניחותא וסייע לת"ק לומר שדיני בנין בתים יש ללמדם מן ההיכל, או אם הוא בתמיהה. ואם הוא בניחותא נפרשהו כמ"ש הר"ב שרשב"ג אומר וכו'. והרמב"ם פי' הענין ולא המלות. ומיהו קשה דבירושלמי ל"ג גרידא אלא וכותליו, דקשה מה שהקשה התי"ט:

תי"ט ד"ה ראיה לדבר היכל וכו'. בגמרא (צח,ב) והרי"ף והרא"ש (סי' יג) ובמגיד משנה (פכ"א דהל' מכירה הי"ד. לפנינו גרס היכל) ל"ג היכל. והכי מוכח בגמרא, דבעיא ראיה לדבר מאן קתני לה, איכא דאמר רשב"ג קתני לה והכי קאמר ראיה לדבר מנין ארשב"ג הכל כבנין ההיכל. ופשיטא דלהאי איכא דאמר דל"ג היכל. וכמו כן לאיכא דאמר

אחרינא ל"ג ליה. דהכי אמרינן שם, ואיכא דאמר ת"ק קתני לה ורשב"ג אתמוהי קא מתמה והכי קאמר ליה לת"ק ראיה מנין מבנין היכל אטו כולי עלמא כבנין היכל עבדי. ופי' רשב"ם וז"ל, תנא קמא קתני לה, והכי קאמר ת"ק וראיה יש לדבר וקפץ רשב"ג והפסיק את דבריו ואתמוהי קא מתמה כבנין היכל אתה רוצה לעשות וכו', ע"כ. והרי שגם לזה איכא דאמר הזכיר ת"ק היכל, אלא אמר וראיה יש לדבר, ורשב"ג הבינו שהיה רוצה לומר היכל אלא שהפסיקו, ותמה עליו. ולא ידעתי למה התי"ט לא העיר בזה:

שהיה עם וכו'. ואע"ג דא"כ הילל בארכו ורחבו, נפקא מינה בשאין האורך והרוחב שוים:

פרק ו משנה ה

הרע"ב ד"ה זה וכו' - פותחת וכו'. מסגרת מפתח:

תי"ט ד"ה מי וכו' - חדר וכו'. ולא חילק גם בעשיית הפותחת, שאף בחדר בע"ה עושה אחת לעצמו, שפתי כהן (סי' קסט ס"ק א) בשם הב"ח:

ד"ה וזה וכו' - שהרואים וכו'. והסמ"ע (שם ס"ק ג) כתב עוד, שלא יזנה עם אשתו. וכן משמע מדברי הרמב"ם פ"ו מהל' שכנים הי"ג, שלא תכנס שם אלא מדעתו, ע"כ:

פרק ו משנה ו

תי"ט ד"ה מי וכו' - לשון וכו'. ולי נראה דאי משום עין יפה שמא לא יתן לו אלא מן הצד, אבל לדרך באמצע צריך ריצוי. הטור והשו"ע

בחו"מ (סי' קס"ט ס"ב) כתבו, אין לו רשות ליכנס בה בלילה. וצריך לדעת למה שינו מלשון המשנה או מלשון שלמעלה מדין זה בדין הבור (ס"א), שכתבו, אין לו רשות ליכנס שם אלא ביום בשעה שדרך בני אדם להכנס: ד"ה נתנו וכו' - בית דין וכו'. והכי דייק מדעת שניהם, שניתן מבי"ד, דאי נתן לו פשיטא שהוא מדעת עצמו:

פרק ו משנה ז

תי"ט ד"ה ושלו וכו' - ושתקו וכו'. דלרבותא לא תני שהוא נתנה מתחילה לרבים, וזהו דתנן שהיתה דרך וכו', כלומר מעצמה:

פרק ו משנה ח

הרע"ב ד"ה הכל וכו' - אם המקום קשה וכו'. הרמ"ה ז"ל לא פירשה לענין הכוכין אלא לענין המערות. ופי' לשני אופנים, האחד כפי' הר"ב דבסלע רך דנוח לחצוב ב' ד' מערות, ובקשה מה שיוכל. והאופן השני להפך דבקשה יחצוב ארבע מערות דאין חשש לומר שמא יהרס כי חזק הוא, וברך ימעט כדי שלא יהרס:

פרק ז משנה א

האומר. לא תני המוכר לחבירו בית כור ותני האומר, משום סיפא דבבית כור דלא סגי דלא ליתני ואם אמר וכו':

עמה. פי' עם השדה שהיא לשון נקבה:

עמה. ז"ל הרמב"ם בפירושו, נמדדין הוא שימוד גב ההר וקרקע

הנקב [הנקח] וכו', ע"כ. ור"ל שאם ההר משופע לא ימדוד אלא השטח העליון שבראשה. ונראה שזהו דיוק נמדדין עמה, פי' שימוד מה שהוא שוה לקרקע השדה ולא השיפוע:

הרע"ב ד"ה עפר, - הראוי לזריעה. תוס' (קב,ב ד"ה בית כור) דחו זה הפי', וכתבו דלרבותא נקטיה דאפילו הכי פחות מי' טפחים נמדדין עמה:

פרק ז משנה ב

ליפות. פי' שאם היה משייר בית כור ט' קבין לא יתן לו קרקע וכו', אבל אם לא שייר כך שאין לו אלא אותו המועט, יחזיר לו המעות שלא יפסיד. ומכאן יש להקשות על הנמו"י שבר"פ (במתני') כתב דמיירי במוכר בית כור משדה גדולה שיש לו במקום פלוני והוא יכול להשלים. וא"כ אפילו הותיר קרקע מועט לא יפסיד, שיחברהו לשאר השדות שיש לו שם: הרע"ב ד"ה אפילו כו' - ואי וכו'. וכך תניא בברייתא (קד,א). ונראה שהר"ב הביא דין זה משום דלפי האמת רישא דמתני' דוקא וסיפא לאו דוקא, משום דקשו דיוקי דרישא אדסיפא. וי"ל מדה בחבל הוא דפחת כל שהוא וכו', הא סתמא נעשה כאומר הן חסר הן יתר. וה"נ מדברי הרמב"ם (הל' מכירה פכ"ח ה"ו) שלא כתב לבדו דין דהן חסר הן יתר, אלא כתב אמר לו בית כור עפר אני מוכר לך הרי הוא כמי שפי' ואמר בית כור עפר הן חסר הן יתר:

ד"ה ולא את כו' - לא מחיל וכו'. וה"ה לענין הפחת, שאם חסר טפי מרובע לא מחיל מידי, הרשב"ם (במתני'):

תי"ט ד"ה פיחת וכו' - מן הדמים וכו'. אבל אין המקח חוזר, דמאי דקאמר רבא (צ,א), כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר, היינו במטלטלין ולא בקרקעות. כ"כ הרשב"ם (במתני' ד"ה פיחת). ובב"מ (נו,ב) הקשו עליה התוס' (ד"ה כל) מסוגיא דהתם, ותירצו דהכא אינו אומר המוכר מדדתי שיש בה בית כור דאז ודאי היה חוזר כדרבא, אלא סתמא אומר כך וסבור היה המוכר שיש כך ולכך המקח קיים, ע"כ. ואולי לזה כיון הר"ב שכתב כמו שמודדים ולא כתב שמדדתי. וברמב"ם (הל' מכירה פט"ו ה"א) ובשו"ע (סי' רלב ס"א) פסקו דחוזר, לא ר"ל ביטול מקח אלא חוזר מה שחסר

אפילו פחות משתות וכו', עיין בב"י (סי' רלב): ד"ה אם וכו'. וי"א דהכא באומר בית כור זה, וכ"כ הרב המגיד (פכ"ח מהל' מכירה ה"ו), דדוקא באומר בית כור עפר יש לו במקום פלוני: ד"ה בית וכו'. עיין מה שכתבתי לעיל ספ"ק, דלא פליג ר' עקיבא עם ת"ק:

פרק ז משנה ג

הרע"ב ד"ה דברי וכו' - דמספקא וכו'. ולכן אין כאן סברא לזכות ללוקח ולומר ומוכר בעין רעה מוכר, דאין הדבר תלוי בדעתו אלא בספק הבנת ענין השטר שהוא מסופק:

פרק ח משנה א

תי"ט ד"ה יש וכו' - יש נוחלין וכו'. לי נראה דתני מנחילין, משום הא דתנן לקמן מ"ה, אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים, דהתורה נתנה רשות לאב להנחיל לבנים למי שירצה, וכדכתב הר"ב (שם): ד"ה ואלו וכו' - שכתבתי וכו'. האי טעמא לא שייכא הכא, כי איך לינקוט מאי דסליק מיניה ולמתני אלו לא נוחלין וכו', אם עדיין לא פירש שיש ג' מדרגות בנחלה, דאלו נוחלין וכו' ואח"כ ראוי לומר דיש דלא נוחלין ולא מנחילין: ד"ה והבנים וכו' - ותימא וכו'. י"ל דאה"נ, דהוה מצי לאקשויי על הרישא, אלא נקטיה על הסיפא, דפשטה איירי בירושת הבנים את האב, ובה מיירי קרא (במדבר כז,ח), דאיש כי ימות וגו':

פרק ח משנה ב

הקודם. איבעיא בגמרא (קטז,ב), אברהם ויעקב בנכסי עשו מי קודם, ופשיטנא מהאי דכל הקודם בנחלה יוצאי ירכו קודמין, ואלו הוה יצחק קיים קודם, השתא נמי יעקב קודם, דהאב קודם ליוצאי ירכו שלו דוקא ולא של בנו, ונראה שזה בא לרבות זה הכלל: תי"ט ד"ה וכל וכו' - עיין וכו'. הקשו התוס' (קטו,א ד"ה בן), דלמאי צריכא הך דרשא תיפוק ליה דבני בנים הרי הן כבנים:

פרק ח משנה ג

שלשה. אע"ג דבברייתא (קיט,א) תניא ארבעה חלקים וחלק הרביעי הוא של אח אחר שמת, וכמ"ש התי"ט בסמוך (ד"ה ושהיה), מ"מ תנא דידן דרכו לקצר תני שלשה חלקים, ורמז אל הרביעי במ"ש וחלקו עם אחיו בנכסי חפר, שכן חפר ירש את אותו הבן שמת שהאב קודם לכל יוצאי ירכו, וכדכתב הרשב"ם (קיז,א במתני'), כמ"ש התי"ט בשמו. כללא דמילתא אבי המת קודם לאחי המת, וזהו דיוק עם אחיו דליסגי דתני וחלקו בנכסי חפר, באופן דהכא דאיירי בנטילת החלקים שנטלו בנות צלפחד תני שלשה חלקים, אחד דצלפחד, ושני בנכסי חפר שבהם נכלל גם חלק האח המת, ושלישי חלק הבכור. אבל ביהושע מיירי בתחילת חילוק הארץ, דאז היה מוכרח

לפרש גם חלק האח המת, שהרי גם הוא היה מיוצאי מצרים. וא"ת א"כ למה לא נפרטו ג"כ חלקי שאר האחי בני חפר כמו שנפרט חלק האח שמת, זה מתורץ במאי דאמרינן בגמרא (קיח,ב) שמש"ה (יהושע יז,ה), ויפלו חבלי מנשה עשרה, היינו שיתא בתי אבות וארבעה דבנות צלפחד, והא קמ"ל דבנות צלפחד נטלו חלק בכורה, ע"ע. והשתא ניחא מאי דלא רמינן בגמרא מתני' אברייתא, והיינו דפשוט הוא לגמרא הדיוק מייתור עם אחיו כדכתיבנא, ודוק:

פרק ח משנה ד

הבן. נראה דאתא לפרש מאי דתנן בריש פרקין, האשה את בניה, דלא תימא הזכרים דוקא, אלא הנקבות וכדקדים למתני האיש את אמו, סד"א דוקא הזכר קמ"ל, אחד הבן ואחד הבת:

תי"ט ד"ה והבנות ניזונות. הרמ"ה (לדקכ"ב ב') מדייק דדוקא ניזונות, דהיינו מזונות שהן מתנאי בי"ד, שכן שנינו (כתובות פ"ד מי"א), בנן נוקבן דליהוו ליכי מנאי יהון מתזנן מנכסי, אבל פרנסת נישואין אף הם מנכסי האם, כ"כ בשמו נמו"י (במתני'):

פרק ח משנה ה

בכור. לא מבעיא בכור דקם ליה בלאו (דברים כא,טז), דלא יוכל לבכר, אלא אפילו הפשוט דלית ביה אפילו עשה מפורש דכתיב (במדבר כז,ח), איש כי ימות ובן אין לו, הא אם יש לו בן הוא יורש:

משום. היינו דוקא כשהשוה להם את הבכור, אבל אם לא יש שם בכור דבריו קיימים אפילו בלשון ירושה, הרמב"ם פ"ו מהל' נחלות ה"ג, וכמ"ש הרב המגיד שם. ולפי זה מתני' כר' יוחנן בן ברוקא. וגם מאי דקתני ריבה לאחד ומיעט לאחד והשוה וכו', הכל בבא אחת, ונקט הכי משום חלוקה, דמשום ירושה דאי אמר משום ירושה לא אמר כלום אפילו במה שריבה ומיעט:

נוהגין. הרי"ף (סי' תתסב) והרמב"ם פ"ו מהל' נחלות הי"א (עי"ש דיש דל"ג) גרסי נוהגים בו וכו', וכ"כ השו"ע חו"מ סי' רפ"ב, ור"ל אפילו נוהגים כשורה במילי דשמיא אלא שלא נוהגים בו כבוד כראוי:

הרע"ב ד"ה על פיו וכו'. דמאי איריא שכיב מרע אפילו בריא נמי, אם אמר משום ירושה לא אמר כלום:

תי"ט ד"ה על וכו' - הר"ב וכו'. בפרק החולץ (לו,א) פי' רש"י וז"ל, על פיו, אחרי דברי פיו ולא כסתם ירושה בשתיקה, עכ"ל:

ד"ה ריבה וכו' - מיעט וכו'. פי' אפילו לא מיעט לשני בפירוש אלא ע"י שריבה לאחד:

או או וכו'. נראה דר"ל או מיעט לאחד בלי הרבות לאחר, וכגון שנתן לאחד חצי ולשני מיעט מן החצי ונתנו לאיש אחר:

רבנן וכו'. קשה דא"כ הו"ל לר' יוחנן בן ברוקה למפליג אהא מיד. וי"ל דאי תני לה לעיל הו"א אפילו אח במקום בן:

ד"ה מה וכו' - מלתא וכו'. וי"ל במ"ש רשב"ם במעשה דמייתי בגמרא (קלג,ב) באחד שכתב נכסיו ליונתן בן עוזיאל, ויונתן בן עוזיאל החזיר שליש לבניו, וכתב שם רשב"ם (קלד,א), דהיינו משום שהאב כתב סתמא נכסיו ליונתן ולא פירש על מנת שלא יהנו בני, ע"כ. שהוא השליטו לעשות בנכסים כרצונו. מכלל שאם פירש שלא יהנו אין המקבל יכול להחזיר לבניו, כלומר והיינו דתנן והניח את בניו, ר"ל שפירש שלא יהנו, הלכך מה שעשה עשוי ואין המקבל יכול לתת כלום:

אפילו וכו'. קשה דא"כ מאי איריא דתנן כותב לאחרים, אפילו לבן בין הבנים נמי. וי"ל דנקט הכי משום רשב"ג דאפילו לאחרים נכון לעשות כן:

פרק ח משנה ו

הרע"ב ד"ה זה בני וכו'. כתב הרשב"ם (קלד,ב ד"ה הכא), הוא הדין אם אמר יש לי בנים, וכדתנן פ"ג דקדושין מ"ח, אלא אגב סיפא דזה אחי תני הכי:

תי"ט ד"ה האומר וכו' - תנינא וכו'. קשה אמאי לא משני כדשנינן בגמרא פ"ז דכתובות (עב,ב) במתני', דהמקדש אשה על מנת שאין עליה נדרים וכו', דהא תנינא לה בפ"ב דקדושין מ"ה, ומשני דבכתובות תני לה משום קדושין ובקדושין משום כתובות. וה"נ נימא דהתם תני לה משום איסור דיבום והכא משום נחלה, וכדקתני ונוטל עמו בחלקו וכו'. ואפילו לא היה חילוק זה, י"ל דנקט לה משום סיפא דונוטל עמו וכו' דלא תנא ליה בקדושין:

פרק ח משנה ז

דברי רבי יהודה. נלע"ד דל"ג דברי רבי יהודה אלא הם דברי סתם ת"ק. חדא דבגמרא בעי אי הלכה כרבי יוסי, ואי הת"ק הוא רבי יהודה מאי קא מבעיא ליה, הא קי"ל רבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי. ותו דבגיטין (עב,א) קרי ליה לת"ק רבנן, שמע מינה דסתמא הוא. ומאי דקא מבעיא לן אי הלכה כרבי יוסי אע"ג דרבים פליגי עליה, הא הוכיח בעל יבין שמועה (דף פ"ה)[כלל רכח] דאשכחן הלכה כרבי יוסי אפילו מחבריו:

הכותב וכו' לבנו. יש לדקדק למה חזר ושנה הכותב וכו', הי"ל להמשך אחר, אומר אינו צריך האב אינו יכול וכו', דהוה קאי אל הכותב של ראש המשנה, וכמו ששונה האב תולש ומאכיל. וי"ל מפני שצריך לשנות מן הרישא דתנן בה הכותב לבניו, וכאן תני

לבנו, משום סיפא הרי הוא של יורשין, פי' ולא למקבל מתנה לבדו כדכתב התי"ט לקמן: האב. כתב רשב"ם (קלו,א ד"ה מפני שהן), אבל בין שניהם יכולים למכור, האב מוכר הפירות והבן (הקרקע)[הגוף]:

אלא חולקין וכו'. ואעפ"י שבשעה שהיה נותן להם האב היה אומר שדעתו לתת כיוצא בו לאחרים, אין אומרים שעל מנת כן נתן להם, נמו"י בשם הריטב"א. ובהכי מתורץ כל ייתור לשון המשנה. ועוד מיושב לפי גי' הרי"ף דל"ג כל זה דלא קתני ליה גבי בנות, דאדרבה קי"ל כרבי יהודה פ"ו דכתובות מ"ו, השיא את הראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה. וגם אתי שפיר דלא עריב במשנה אחת בנים עם הבנות, כמ"ש הטור ושו"ע (סי' רפ"ו ס"א) וז"ל, מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים או בנות גדולות וקטנות וכו', ע"ע. והטעם משום דמשונים הבנים מהבנות בדין זה, ודוק:

הרע"ב ד"ה מתפרנסין וכו'. בגמרא (קלט,א), מוקי לה דוקא כשאין הגדולים עוסקים שום עסק שאז מפסידים לקטנים, אבל אם יודעים לעסוק יש ריוח לקטנים שיכובדו הגדולים, שבזה ירויחו בעסקם שיהיו בעלי הבטחה בעיני כל:

תי"ט ד"ה תולש וכו' - וזה וכו'. לא קשיא מידי, חדא דפשטא דלישנא דמתני' מסייעתו, דתנן תולש ומאכיל, ר"ל דוקא התלוש לגמרי ולא העומד להתלש. ועוד דהכא מטי בה מטעמא דדעתו קרובה אצל בנו, ומש"ה כתב אעפ"י שעומד להתלש, פי' דבעלמא קי"ל דכתלוש דמי, הכא שאני מפני קירוב הדעת, ועיין בש"ך סי' רנ"ז ס"ק ב':

ויותר מזה וכו'. עיין בש"ך שם:

פרק ח משנה ח

ואם וכו'. עד להן בגרסת הרי"ף ליתא:

פרק ט משנה א

תי"ט ד"ה בזמן וכו' - יפה בס"ד. עיין מה שכתבתי שם:

פרק ט משנה ב

וטומטום. ספ"ח דיבמות איכא תנאי דס"ל דאנדוגינוס כזכר, ומש"ה לא תנייה תנא, דבפלוגתא לא מיירי:

תי"ט ד"ה דוחין וכו' - למימרא וכו'. פי' דלא כאביי (קמ,ב) דס"ל דוחין אותו ואין לו: בכור וכו'. פי' ההיא דפ"ה דתמורה מ"א, מבכרת שהיתה מעוברת וכו': אם וכו'. ז"ל הסמ"ע שם (סי' ר"פ ס"ק ט"ו), כיון דאין לבנות בעזבון אלא פרנסה והנכסים מרובים, אין לבנות ליטול יותר מהאנדרוגינוס שהוא ספק בן, וגם הוא לא יטול יותר מהבת כיון שהוא ספק, ע"כ:

פרק ט משנה ג

הרע"ב ד"ה וכן האשה וכו'. אמרינן בגמרא (קמד,א), אשה בנכסי יתמי מאי עבידתה, ופי' רש"י, או תטול כתובתה ותלך לה או תטרח קמי יתמי ותהא ניזונת ומעשה ידיה שלהם. ומוקי לה ביורשת וכו': תי"ט ד"ה וכן וכו' - מוקמינן וכו'. ובהכי דייק וכן, שר"ל שהיא יורשת כמו האחים דבבא קמא. ולפי המהו דתימא וכו' (בגמרא שם), מדוייק לשון האשה, שלא אמר האלמנה, ור"ל שדוקא באשה שדעתה קלה להתייהר במה דנפיק עלה קלא ששולטת הוא דמחלה משא"כ באיש:

פרק ט משנה ד

ונתרפא. הא דלא קתני חלה מתרפא משל עצמו, רומז דדוקא ברפואה שיש לה קצבה. וז"ש חלה ונתרפא, כלומר בזמן מועט. אבל יותר נכון מ"ש נמו"י (במתני'), דאפילו נתרפא כבר מן האמצע יש לו לפרוע להם משל עצמו:

תי"ט ד"ה האחין וכו' - מן האחין או מן וכו'. ולא קשה, דבהא דלעיל (הל' נחלות פ"ט ה"ו) לא כתב אלא אחין, דהתם איירי דוקא בהל' נחלות:

פרק ט משנה ו

נכסיו. מיירי שחילק נכסיו בלא הפסק, כגון שאמר כל נכסי לפלוני או חלק זה לפלוני וזה לפלוני ושייר כל שהוא, לאפוקי אם הפסיק בין אחד לחבירו כמי שנמלך, ועיין בחו"מ סי' ר"נ סי"א. והכי דייקא מתני' שכתב כל נכסיו, כלומר בלי הפסק מתנתו קיימת, ולא תני מתנותיו קיימות, משום דכולה הויא מתנה אחת. ובזה יש חילוק בין מתני' דהכא למתני' דפ"ג דפאה מ"ז, ועיין עוד מה שכתבתי שם:

כל שהוא. הרא"ש (סי' כו) והטור (סי' רנ) והר"ש בפ"ג דפאה, סבירא להו שיש בו כדי פרנסתו, אבל הרי"ף (סי' תתקח) והרמב"ם (הל' זכיה ומתנה פ"ח הט"ו), ס"ל כל שהוא ממש. והנמו"י (במתני') כתב, דמשייר כל שהוא שיחיה בו עד שירויח, ומשכחת לה בבעל מלאכה:

הרע"ב סד"ה ושייר כו' - דמיית וכו'. כתב הרמב"ם בפירושו, שחושב החולה שימות ודאי, ור"ל דמש"ה לא נחית לשיור ולכך לעולם חוזר אפילו לא שייר:

תי"ט ד"ה שכיב מרע וכו' - והוא הדין וכו'. ונראה דלא תני חילק אלא כתב, משום דבעי למתני, לא כתב בה שכיב מרע:

פרק ט משנה ז

תי"ט רבי אליעזר אומר וכו' - אם כן וכו'. י"ל דאפסקוהו מיד, (ה)אמרו לו, דלא הספיק לגמור. ועוד נטר ליה עד לבסוף משום דנפישי מילי דחול ודקטן:

לימא להו וכו'. לפי זה נראה דלא הוו ידעי גופא דעובדא, דאם כן לימא להו עבדא משיכה:

ד"ה וחכמים אומרים וכו' - מכרעת וכו'. ולי נראה הכרח גדול, דבשלמא אי גרסינן ר' אליעזר אתי שפיר, דבכל התלמוד קי"ל דברי שכיב מרע ככתובים וכו', דר' אליעזר שמותי הוא ולית הלכתא כותיה, אבל אי גרסינן וחכמים אומרים למה נפסוק כרבי יהושע:

פרק ט משנה ט

בחזקתן. פי' נכסים בחזקתן של שנים הנזכרים, יורשי הבעל ויורשי האב, ולא תני יחלוקו, לומר מלתא בטעמא כלומר ששנים מוחזקים:

תי"ט ד"ה בית שמאי אומרים וכו' - בית שמאי וכו'. לפי' ר"ת (קנח,א ד"ה נכסים), המ"ל מדלא תני יחלוקו התם (יבמות לח,א) כדהכא, דדרך תנא לקצר:

התם וכו'. גם הרמב"ם (הל' נחלות פ"ה ה"ו) כתב כמו רש"י:

ד"ה נכסים וכו' - דייחד וכו'. א"כ למה תמה (התי"ט) על הב"י (אבה"ע סי' צ) ואמר שלא היה לפניו אלא ספר הרי"ף והלא ראה דברי התוס' ביבמות:

פרק ט משנה י

בן עזאי. מכאן מדקדק ר"ש (ר"ה דירוש') (בירושלמי ר"ה פ"א סה"א. שקלים פ"ג ה"א ר' שמואל ב"ר יצחק), שבן עזאי תלמיד וחבר לר' עקיבא מדאמר ליה לשון זה (דהול"ל שבא רבינו ולא שבאת, רשב"ם), והכי איתא במכילתין (קנח,ב בשם ר' שמאלי):

הרע"ב סד"ה מודה וכו' - כר' עקיבא. הכי מוכח בגמרא דשקלים (שם) (בן נירו?) אליביה:

תי"ט ד"ה נפל וכו' - בריש ב"מ וכו'. נראה לי דשאני התם (ב"מ פ"א מ"א), דכל אחד טוען ודאי, אבל בכאן יורשי הבן באים מכח ספק שמא האם מתה תחילה, ואילו היה לה בן אחר הוא יורשה ודאי, וס"ל ממש כההיא דפרק החולץ (לח,א) שהביא הרשב"ם (במתני'), מספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא:

ד"ה מודים וכו' - דירושת וכו'. ואין טעם בזה הטעם, דהא אפילו למ"ד דירושת הבעל דרבנן, הלא חכמים עשו לה חיזוק כשל תורה, כדכתב הר"ב בפ"ט דכתובות מ"א:

פרק י משנה א

פשוט. כתב הרמב"ן (בריש פרקין) דאין לפרשו כפשוטו דפשיטא דפסול כיון שלא יש עדים תחתיו, אלא עסקינן במי שרצה להחתים עדים מתוכו וגם מאחוריו, ועיין בנמו"י (במתני'):

הרע"ב ד"ה מקושר כו' - שלישי וכו'. לפחות שלשה קשרים כדי מקום תורף השטר, נמו"י (שם):
ד"ה רשב"ג כו' - פלוגתא וכו'. הכי איתא בגמרא (קסה,א), דודאי ת"ק לא פליג אכללה דהכל כמנהג המדינה, אלא הכא דנהוג הכי והכי:
כת"ק. ולא כרשב"ג משום דסברא דידיה שיטה היא, כדאיתא בגמרא (קסה,א):
תי"ט ד"ה גט וכו' - ועיין וכו'. עיין מה שכתבתי שם:
ד"ה פשוט וכו' - שהיה וכו'. קשה דכיון שהיה כסדר פשוט, אמאי לא מכשיר ר' חנינא בן גמליאל גם בפשוט שכתבו עדיו מאחוריו מפני שיכול לעשותו מקושר, וי"ל משום דעושהו מוקדם:

פרק י משנה ב

כסף. בברייתא (קסה,ב) תניא, כסף לא פחות מדינר כסף. ותנא דידן לא תנייה, משום דסמיך אמתני' דפי"ג דמנחות מ"ד, כסף לא יפחות מדינר כסף. והא דתני אין פחות דהול"ל לא יותר, ה"ק אע"ג דיד בעל השטר על התחתונה אין פחות וכו':
דאינון. דוקא דכתוב דאינון, אבל לא מטי בה משום זוזין ודמיעוט רבים שנים, והטור (חו"מ סי' מב) כתב, (כסף) מטבע פלוני דאינון ונמחק אין לו אלא שנים [ממנו]:
הרע"ב ד"ה פשוט וכו' - הכי קאמר וכו'. דאלת"ה פשיטא דבעד אחד פסול, גמרא (קסה,א):
תי"ט ד"ה גט וכו' - מי וכו'. לא הי"ל לתי"ט לכתוב כל זה, שהרשב"ם לא כתבו כי אם לפי הס"ד במתני', אבל פי' הגמרא במסקנא הוא שכתב התי"ט אחר זה משם הר"ב:
ד"ה כסף וכו' - צ"ע וכו'. נראה לי דבבא שניה אשמועינן, דלא תימא דיתן שברי כסף בשווי שני סלעים. ובבא שלישית אשמועינן, דלא נימא דיתן לו דרכונות קלים וגרועים אלא היוצאים בשוק:

פרק י משנה ג

שטר. היינו ליתנו ללוה ולא למלוה עד שידעו שהלוהו, דאסור להשהות שטר אמנה כדאמרינן פ"ב דכתובות וכו', וכ"כ התוס' שם (ד"ה
אעולה):

פרק י משנה ד

שניהם כותבין. יש גירסא דגרס, לשניהם (כ"ה ברי"ף):
תי"ט ד"ה והחתן וכו'. ועוד י"ל משום דאיהו מקיים מצות פריה ורביה, ולא הכלה דאינה מצווה עליה:

פרק י משנה ה

תי"ט ד"ה רבי יוסי אומר וכו' - אנן וכו'. לא ידענא מאי קאמר, דהא מאי דאמר המבטיח לחבירו דבר על מנת וכו', ר"ל שמתנה עמו שודאי הוא ישלמנו והתנאי הוא על מנת שיחזיר לו שטרו, וז"ש שיעשה לו דבר לעתיד, ומ"ש וסומך וכו' שיוכל, קאי על הדבר האחר דהיינו שישלמנו:

פרק י משנה ו

מעמיד. נראה לי דגרסא זו עדיפא, דמשמע חוץ לבי"ד, וניחא מאי דתני בתר הכי ובא לפני בי"ד. ועוד מעמיד דר"ל כשרואה שהולך להמחק: הרע"ב סד"ה מי כו' - ע"י מים. ורישומו ניכר, הרא"ש (סי' כ): ד"ה אמר רבי יוסי וכו' - למלוה וכו'. ומדתנן ולא יורע כחו של זה, נראה דכך יפה לו אינו קאי אמלוה, דא"כ הול"ל ולא יודע כחו ותו לא. ויש לפרש יפה לו ללוה, דאם יאמר להחליף לא ירצה מלוה להפרע לחצאין וכשיכתוב שובר יתפייס שיפרענו חציו, וזה יפה ללוה ולא יורע כחו של מלוה לכתוב לו שטר מאוחר, חדושי הרמב"ן (קע,ב):

תי"ט ד"ה מי וכו' - וכן וכו'. בגמרא שלנו (קסח,א) לא כן הוא: ד"ה ובא וכו' - אבל וכו'. עירוב פרשיות כאן, שנמו"י (במתני') לא כתב כן אלא בהכירו החתימות ואין זו דרך הר"ב:

ד"ה ועושין וכו' - בסוף וכו'. התוס' (קסח,ב ד"ה ופלוני) מהו שלא נזכר כן בגמרא והרא"ש (סי' כ') כתב דשמא פלוני ופלוני עדיו הכל בכלל כל העדים הצריכים לדבר, וכ"כ נמו"י:

פרק י משנה ז

לשכר. לאו דוקא עשאן לשכר, דה"ה אפילו עשאן לעצמו אלא

(שרוצים)[שמוצא] להשכיר, תוס' (פ"ק יג,ב ד"ה אם), ופי' לאפוקי מי"א שהכל תלוי בדעת האב, ושאם יש להם שוכר לא יוכלו להשכיר אם עשאן לעצמו, ותוס' ס"ל שאפילו עשאן לעצמו אם ימצאו שוכר אין העשיר יכול למחות בעני מלהשכירו, כ"כ הטור סי' קע"א בשם ר"י. ולפי זה מ"ש התוס' שרוצים להשכירו, אינו כ"כ חידוש דהא דר"י עדיף דאין העשיר יכול למחות. אבל מ"מ נראה דעת התוס' לומר דאין תלוי בדעת האב. אח"כ מצאתי נ"א בתוס' שבמקום שרוצים כתוב שמוצא, כ"נ בהגהות הר"ש דילוויקיו ז"ל, והוא מ"ש הטור בשם ר"י כנז"ל:

עבדים. נראה שמרחץ צריך לטורח גדול ולכן צריך עבדים, משא"כ בבית הבד:

וירחצו. אתה והם:

ואיני. אפילו לא אמר איני יודע איזהו גם הוא הדין, נמו"י (במתני'). והא דקתני לה להליץ בעד המלוה דאיך עבר על לא תשכן באהליך
עולה, דאמרו פ"ב דכתובות (יט,א), זה המשהא שטר פרוע, לזה אמר שאינו יודע איזהו:

סנהדרין

פרק א משנה א

דיני וכו'. הא דלא ערבינהו, משום דדיני ממונות בשלשה הדיוטות וגזלות וחבלות בשלשה מומחים והשאר דיני קנסות. ואע"ג דהרמב"ם בפ"ה דהל' סנהדרין ה"ח כתב, דיני קנסות כגון גזלות וחבלות, כבר עמד על זה הרב לחם משנה דלאו קנסות הן אלא משום דבעי מומחין קרי להו קנסות, ע"כ. וכ"כ תוס' במקום אחר (ג,א בא"ד שלא), ע"ש. ודע כי בין הירושלמי והרי"ף והרא"ש גורסים כל הקנסות בבבא חדא, וכך משמע מפירוש הרמב"ם. ולפי גירסת תלמודא דידן ס"ל כמ"ש הר"ב, דאיידי דבעי וכו', דתשלומי כפל וארבעה וחמשה וחצי נזק אינו משלם מה שהזיק אבל אונס וכו' לא שייכי בבבא חדא:
מוציא שם רע בשלשה. לא ערבינהו עם הקודמים, מפני שאינם נזק בממון:
הרע"ב ד"ה בשלשה וכו' - גזילות וכו'. כגון כופר בפקדון, אבל הלוה ואינו משלם לא מקרי גזלן דמלוה להוצאה ניתנה, רש"י (במתני'). ובזה מתיישב דתני הלואות בשלשה הדיוטות וגזלות בשלשה מומחין כמו הם:
תי"ט ד"ה נזק וכו' - ולא אמרו וכו'. זה אינו, דאע"ג דאמרינן מעיקרא (ג,א), תנא ממונא ותנא קנסא, מקשינן הניחא למ"ד פלגא נזקא קנסא אלא למ"ד פלגא נזקא ממונא מאי איכא למימר, אלא איידי וכו'. ומדקאמר אלא מוכח דהדר ביה משינויא קמא ומשני תירוצא דשויא לכו"ע אפילו למ"ד קנסא, וא"כ יפה כתבו הרמב"ם והר"ב ובדיוק:
ד"ה מפני וכו' - פסולים וכו'. י"ל שהיו קרובים כשהתחיל לדון ואח"כ נתרחקו. ולא ידעתי מאי שנא שהוקשה לו להתי"ט, מהם פסולים ולא מאינם מומחים:

פרק א משנה ב

מכות. לדון אם חייב מלקות. וכתב הרמב"ם פ"ה מהל' סנהדרין ה"ד, מכות בשלשה ואעפ"י שאפשר שימות כשמלקין אותו, ע"כ. ואין להקשות
מאי שנא ממוציא שם רע (מ"א) שהוא בעשרים ושלשה מפני שיש בו דיני נפשות, דהכא (י,א) גזרת הכתוב (דברים כה,א), ושפטום. ועוד דהתם בי"ד הם הדנים דין המיתה והכא

אם תהיה מיתה היא אקראי בעלמא ומילתא דלא שכיחא, שהרי היה שם אומד אם יכול לקבל ארבעים אם לאו:

הרע"ב ד"ה בשלשה מתחילין וכו' - התקופה וכו'. קשה דמהו הספק בענין התקופה, והלא הדבר תלוי רק בחשבון והוא דבר גלוי ליודעים אם תמשך או לא, ואין זה כמו האביב והפירות שצריכים חקירה: תי"ט ד"ה עיבור וכו' - למה וכו'. ועוד קשה דאביי (י,ב) הוא דקאמר קידוש החודש, אלא דמגיה המשנה וקאמר תני קידוש החודש, ולא אמר איידי אלא רב אשי דמפרש חישוב עיבור החודש בשלשה:

קידוש החדש וכו'. ר"ל קידוש ביום עיבור, והיינו סברת רבא:

ד"ה בשלשה מתחילין וכו' - ממנהגה וכו'. היה יכול להוסיף כלל גדול שיש לנו דשב ואל תעשה עדיף, ולכן שנים אומרים לא נשב בטל

האחד האומר נשב, ואם שנים אומרים נשב ואחד לא נשב חוששין לו ויוסיפו הדיינין וכו':

שדקדקתי וכו'. אין זה דקדוק נכון, שהמפרש (להרמב"ם הל' קידוש החודש פ"ד ה"י) לא כיון אלא לדמותו בקצת לדיני נפשות, ואפילו לסנהדרין גדולה להיות ענין נכבד, עד שכתב הרמב"ם (שם), שצריך שיהיה ראש הבי"ד של השבעים ואחד בכלל השבעה, אבל אין סברא שיהיה שוה לדיני נפשות, דא"כ לבעו לפחות עשרים ושלשה:

לחנם וכו'. קשה לי דדלמא שהישיבה הראשונה משמשת אולי כל השלשה אמרו נשב דאז גומרים בשלשה אם הסכימו שלשתן לעבר, והיינו דתנן אם גמרו בשלשה מעוברת:

פרק א משנה ג

שאין דמיו וכו'. כי בדמיו ידועים דיו בשומת לוקח אחד, כדתנן פ"ד דמעשר שני מ"ב:

הרע"ב ד"ה סמיכת כו' - הדברים וכו'. ע"ד שקולים הם ויבאו שניהם: ולאו וכו'. כתב רש"י בפי' החומש (במדבר כז,כג) וז"ל, הקב"ה אמר לו וסמכת את ידך עליו והוא עשה בשתי ידיו, ע"כ. נראה שהדבר

כפשוטו. ולפי זה סמיכה זו שוה אל סמיכת הקרבנות, ואינו חוץ מן הדעת שיסמוך שתי ידיו על הראש הנסמך, ויברכהו כמנהג ישראל בברך אב את בנו והרב את תלמידו. אבל הרמב"ם בפ"ד מהל' סנהדרין ה"ב כתב כדברי הר"ב בכאן, וכדאיתא בגמרא (יג,ב). אבל נוכל לומר, דלא בעי למסמך דאמר בגמרא, ר"ל דאינו מעכב ואם רצה לעשותו רשאי. זה נראה לי לפי פי' רש"י בחומש הנז"ל:

הכרע. בזה נחלקו מהר"י בי רב והרלב"ח כנראה בשו"ת מהרלב"ח (בסופו): ד"ה רבי יהודה אומר וכו' - זקני וכו'. אע"ג דאף בחליצה דריש ר' יהודה כן ביבמות (קא,א), הכא נראה דלא פליג אלא אסמיכה ועריפה, מזה הוכיחו ביבמות (קא,ב) דהדר ביה ר' יהודה: והלכה כרבי יהודה. בסמיכת פר ועגלה ערופה, אבל בסמיכת זקנים לא פליג רבי יהודה דודאי סגי בשלשה, וכדכתב הר"ב דסגי בחד סמוך ושנים עמו:

תי"ט ד"ה סמיכת וכו' - בחבורו וכו'. אבל לא הזכיר ההכרע כי אם בפי' המשנה, כדכתב תי"ט לעיל, שאם לא תאמר כן וכו':

עיקר וכו'. עיקר זה אין לו עיקר, אם כמו שחשב תי"ט הי"ל שנצטרך שיהיו כולם סמוכים. אבל העיקר שבספר יהיה אחד מהם סמוך, ור"ל אחד מחכמי ארץ ישראל וזה לא ישנו בעולם, וא"כ אין צריך שימצא בי"ד. וגם בעל לחם משנה מפרש דברי הרמב"ם כדכתיבנא:

ד"ה רי"א כו' זקני כו' אף על גב דאף בחליצה דרש ר' יהודה כן ביבמות כ"א הכא נראה דלא פליג אלא אסמיכה ועריפה מזה הוכיחו ביבמות דהדר ביה ר' יהודה:

יש והלכה פר"י בסמיכת פר ועגלה ערופה אבל בסמיכת זקן לא פליג ר"י דודאי סגי בג' וכדכתב הר"ב דסגי בחד סמוך וב' עמו:

סמוך וכו' פי' וא"כ יש מציאות שיהיה בי"ד ולא יש הכרע. אבל הרמב"ם לא אסיק אדעתיה מביאת אליהו ז"ל, ולא מצא ענין לשיהיה בי"ד אלא בהסכמת חכמי ארץ ישראל להסמיך:

סד"ה רבי יהודה אומר וכו' - ועיין וכו'. שם (בסוטה פ"ט מ"א) כתב [התי"ט], דאיתא בירושלמי נראין דברי רבי שמעון בסמיכה ודברי רבי יהודה בעריפה. והרב לחם משנה כתב בפ"ג דהל' מעשה הקרבנות ה"י, דאיתא בסנהדרין (יג,ב), תנא סמיכה וסמיכת זקנים בשלשה, וכיון דההיא ברייתא כר' שמעון פסק כוותיה, אבל בעריפת עגלה דליכא ברייתא אחרת הדרינן לכללין דר' שמעון ור' יהודה הלכה כר' יהודה, ע"כ:

ד"ה שאין וכו' - אמעשר שני וכו'. ובהכי דייקא מתני', דלא תני דמיהם דאז הוה קאי אתרוויהו. ולפי זה מ"ש הר"ב ואין דמיהם ידועים אינו מדוייק, אם לא נאמר דקאי אפירות והרקיבו דבתריה:

ד"ה ההקדשות בשלשה, - מנ"ל וכו'. נראה לי דמש"ה לא עריב הקדשות בהדי נטע רבעי ומעשר שני, משום דהקדשות בעי קרא:

פרק א משנה ד

תי"ט ד"ה ואומר וכו' תהרוגו. ז"ל הרמב"ם על מתני', הביא ראיה במה שנאמר (ויקרא כ,טו), ואת הבהמה תהרוגו וכו'. ואם תאמר שזה שנאמר ואת הבהמה תהרוגו בא ללמד שהבהמה גם כן חייבת מיתה ולא להקיש זה לא היה צריך ללמד לפי שכבר ביאר הריגת הבהמה והוא מה שנאמר והרגת את האשה ואת הבהמה (אלא להקיש בהמה לאדם), עכ"ל. ונראה לי שר"ל שמפסיק ואת הבהמה תהרוגו, ללמוד היקש הבהמה לאדם שתהא נידונת בעשרים ושלשה, דא"ת דאתא לחייבה מיתה זה לא צריך שכבר נאמר והרגת את האשה וגו', אלא ודאי בא להקיש. אלא דקשה הפסוק (טז) והרגת הוא אחר פסוק דתהרוגו, אבל קושיה זו היא על המשנה:

פרק א משנה ה

הרע"ב ד"ה את השבט וכו'. אבל הרמב"ם בפ"ה מהל' סנהדרין ה"א כתב, לא את השבט שהודח כולו, והכי איתא בגמרא (טו,ב), וכ"כ שם הכסף משנה:

ד"ה ולא את כהן גדול, - את וכו'. ואע"ג שהוא בה' הידיעה נמצא כמוהו, (במדבר לד,ב) הארץ כנען:

ד"ה והעזרות וכו' - וכן תעשו וגו'. נראה לי כי מלת כ"ן עולה ע': תי"ט ד"ה ולא את נביא השקר, - גמרא לא היה וכו'. לא ידעתי מהו גמר זה, דכיון דאמרה טהרה אני, מיד היה מתחיל דינה, מעלין

אותה וכו'. ולפ"ד נוח לומר דתנא ושייר, דהא שייר נמי מינוי כהן גדול שהיה על פי שבעים ואחד, כדאיתא בתוספתא פ"ג דסנהדרין מ"ב, והזכירו הרמב"ם פ"ד מהל' כלי המקדש הט"ו:

תי"ט ד"ה ואין מוציאין וכו' (דברי הימים א כז,לג) - ואחיתופל יועץ למלך וכו'. תשובתו בצדו, דועצת אחיתופל עדיף טפי, דכתיב (שמו"ב

טז,כג) כאשר ישאל איש וגו', אבל יועץ למלך הו"א דוקא למלך: ד"ה אלא וכו' - ותמהו וכו'. נראה לי דרישא דקרא כתיב (שמות כה,ח), ועשו לי מקדש, דקאי אכל ישראל, ואי לאו יתורא דוכן תעשו לא הוה יליף שבעים ואחד, ובסנהדרין דשבטים כתיב, (שמות יח,כה) ויבחר (לו) משה:

משום וכו'. והדבר מוכרח מעצמו, דאי הוה בעי מלך ונביא א"כ לא נשכח סנהדרין כל ימי השופטים וזה לא יכון לאמרו, ואדרבה מצינו בימי יפתח (שופטים יא,לז), וירדתי על ההרים, וארז"ל (עי' שיהש"ר ב,ח) אלו סנהדרין:

ד"ה ולא וכו' - דתפסת וכו'. נראה לתרץ על דרך שכתב התי"ט בסמוך (ד"ה אחת), דאתא לאשמועינן שתים דומיא דאחת וכו':

פרק א משנה ו

גדולה. נראה לי דתואר גדולה בלשון נקבה שב אל שם עדה, כי סנהדרין גדולה נקראת עדת ישראל, וסנהדרין קטנה נקראים עדה סתם כדלקמן: תי"ט ד"ה רבי יהודה אומר וכו' - דאין בי"ד וכו'. הא לא קשיא, דבעי (טז,ב) מ"ט דרבנן, משום דלא אמרו (במתני') בפירוש ואין בי"ד שקול אלא ומשה על גביהן, משמע דלאו משום אין בי"ד שקול מטו בה, דמאי על גביהן. ומייתי (יז,א) מונשאו אתך (במדבר יא,יז), משמע שהם טפלים לך. ועוד י"ל דאי אפשר בלאו הכי דלבעי מעיקרא מ"ט דרבנן, דאי הוה בעי תחילה מ"ט דר' יהודה הו"א משום דקרא כתיב שבעים, ומש"ה בעי לרבנן דמפשו חדא, ושהוא יהיה הראש והנשיא:

ד"ה מוסיפין וכו' - ועוד נפלאתי וכו'. אינו מוכרח דלהוי קאי האי הל"ו מחייבין וכו' אל חלוקה דאיני יודע, ע"ע:

פרק ב משנה א

ומן המקדש. מביא הפסוק (ויקרא כא,יב), משום דמינה ילפינן דכהן גדול מקרי אונן, והוא סיוע גדול לר' יהודה:

אנו כפרתך. דוקא לכהן גדול אומרים כן ולא למלך. חדא משום דסתמיה דכהן גדול הוא רבן של ישראל. ועוד דתשובתו תתברכו, מגינה

ומצלה, וכש"כ דמלך דמתני' איירי במלכי ישראל:

תי"ט ד"ה מעיד וכו' - הכי וכו'. העיקר חסר לי, דאדרבה בגמרא (יח,ב) מקשינן, דאיך מעיד והא קי"ל פעמים שאתה מתעלם וכו', וא"כ כהן גדול אין כבודו שילך ויעיד, ומשני רב יוסף מעיד למלך, ומקשינן והא תנן המלך לא דן ולא דנין אותו, ומוקי לה בבן מלך, וכדכתב התי"ט. וקשה וכי רב יוסף לא שמיע ליה מתני', וכש"כ דאיהו גופיה מפרש מתני' דהמלך לא דן במלכי ישראל אבל מלכי בית דוד דנין ודנין אותן, אלא ודאי צ"ל דמאי דקאמר רב יוסף מעיד למלך במלך בית דוד קאמר (יט,א), דקרא כתיב (ירמיה כא,יב), בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט. אבל הגמרא רוצה למצוא מציאות גם במלכי ישראל. ועיין בלחם משנה (הל' עדות פ"א ה"ג), שגם הוא הולך בדרך דומה לדרכי:

ד"ה מפני וכו' - דמן הארוסין וכו'. והיינו דאתא לטפויי מדשום שהוא אסור באלמנה, וכלומר אסור להשהותה אצלו אחר ביאה ראשונה.

ומש"ה לא תני נמי ומצווה על הבתולה, משום דאיירי אפילו מן האירוסין:

פרק ב משנה ב

אמרו לו. הדר ותני, דלא תימא דר' יהודה הבין דמאי דאמר ת"ק לא חולץ ולא חולצין, יהיה פי' אין כופין אותו לייבם או לחלוץ אלא תלוי ברצונו, ואהא אמר ר' יהודה אם רצה זכור לטוב, לכן חזר ושנה אין שומעין לו:

הרע"ב ד"ה אין וכו' - גנאי וכו'. וקשה דמאי צריכים להאי טעמא, תיפוק ליה דאסורה להנשא, וכדכתב התי"ט בסמוך אהא דאין חולצין לאשתו. וי"ל דמשום ר' יהודה הוא דאמרינן האי טעמא, דלדידיה מותרת להנשא למלך:

תי"ט ד"ה לא דן וכו' - ותירץ וכו'. הרב לחם משנה (הל' מלכים פ"ג ה"ו) הקשה על תירוץ זה, ותירץ באופן אחר, ע"ע. ולפ"ד לא קשיא

קושית הכסף משנה, משום דעד ההוא מעשה לא שמו בי"ד על לבם לדקדוק הפסוק דכתיב (ירמיה כא,יב), בית דוד, אבל כאשר אירע מעשה דינאי ראו מעשה ודייקו הפסוק, וזהו דיוק הגמרא (יט,ב) דאמר, באותה שעה אמרו מלך לא דן ולא דנין אותו:

ד"ה רבי יהודה אומר וכו' - ומדתנן וכו'. לבד מזה הא אמר ת"ק דאין חולצין לאשתו, וטעמיה משום דאסורה להנשא, כמו שפי' רש"י (יט,ב ד"ה ולא חולצין). גם הא דאמר [התי"ט], ומדתנן ר' יהודה אומר משמע דפליג עם ת"ק, אין זה כלל אמיתי שיש (כ"פ ר"פ) [כמה פעמים רבי פלוני] אומר ולא פליג:

חזר וכו'. חזר בו משום דאז ידע ברייתא שלמה בירושלמי פרק כהן גדול ה"ג, דתניא אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך. אבל קשה דלפי מ"ש רש"י גבי אין חולצין לאשתו מפני שאסורה להנשא, א"כ מהאי טעמא לא יגרש מלך את אשתו:

פרק ב משנה ד

כאביגיל. פי' שהצילתו מבוא בדמים, דאמרה לו (שמואל א כה,לא), לא תהיה לך זאת לפוקה, כדרז"ל (מגילה יד,ב):

תי"ט ד"ה ומוציא וכו' - במאמר וכו'. כך נראה במכילתין (טז,א), גבי דוד שהוא היה המתחיל ומצוה, פשטו ידיכם בגדוד ומיד היו יועצין

באחיתופל ונמלכין בסנהדרין, ופי' רש"י, ושואלים להם רשות. מיהו מתני' לא איירי בהתחלת הדבר אלא בגמר דהיינו היציאה למלחמה:

פרק ג משנה א

דיני. עיין לעיל רפ"ב בתי"ט (ד"ה כהן):

הרע"ב ד"ה אבל כו' - אעפ"י וכו'. מדלא קתני או פסולין או יושבי קרנות:

תי"ט ד"ה דיני וכו' - יכול לטעון וכו'. לא נהירא האי טענה, דהתובע יאמר דניחא ליה שלשה הדיוטות שהם בי"ד קבוע ורגילים בדיינות. ומ"ש דמתני' הכי דייקא, לא מודינא ליה, דהא מתני' קאי אמתני' דריש פרקין, דתנן דיני ממונות בשלשה דמיירי בשלשה קבועין, שהרי כתב שם הר"ב דיכולין לכוף, והכא ה"ק הא דתנן דיני ממונות בשלשה לאו דוקא בשלשה קבועין, אלא אם רצו זבל"א וזבל"א:

ד"ה וחכמים אומרים וכו' - דבר וכו'. נראה שאם הבעלי דינים הם הבוררים השלישי, חיישינן שמא אחד מהם יאמר לו אני הוא שקדמתי לברור אותך ומתוך כך ימצא חן בעיניו:

ד"ה שהן וכו' - מבנים וכו'. יתר נכון לומר דהול"ל לא יומתו אבות בנים, כי לשון על, ר"ל בגלל, וזה יכון בעדים שאינם אלא סיבה בעלמא, אבל הדיין הגוזר הוא הוא הממית:

פרק ג משנה ב

אבא. כגון דקבליה עליה בחד, גמרא (כד,א), ופי' רש"י ואע"ג דאיכא תרי אחריני בהדיה אמר ר' מאיר יכול לחזור בו:

פרק ג משנה ד

הקרובין. הקדים פסולים לקרובים, אע"ג דקרובים שכיחי טפי. אלא דנקט למאי דסליק מיניה לעיל מ"א, אי היו קרובים או פסולין:

תי"ט ואלו וכו' - אבות וכו'. נראה לי ששם אב יתייחס גם לראשון, כמו (בראשית מה,ח), לאב לפרעה:

ד"ה אביו וכו' - מבואר וכו'. במחילה מכבודו אין זה מבואר במקרא, שצריך להדרש בעדות בנים. ולעד"ן דפשוט הוא דברא כרעא דאבוה, והוא הוא עצמו, ולכן לא נקרא האב והבן שני ובן הבן שלישי, ודוק: ד"ה וחורגו כו' - למתני וכו'. כתבו תוס' (כז,ב ד"ה ואלו), דאצטריך דסד"א כיון דחורגו כבנו ובן הבן פסול, כדאיתא פרק יש נוחלין (קכח,א), דה"ה בן חורגו קמ"ל:

פרק ג משנה ה

תי"ט ד"ה האוהב וכו' - גלות, והעד וכו'. ולי נראה דה"פ דקרא (במדבר לה,כג) והוא, דהיינו הרוצח, לא אויב לו, לאיש שמעיד שקם עליו, וגם לא (יש לו) מבקש רעתו, פי' שופט שיבקש רעתו לדונו לחובה: ד"ה אמרו לו וכו' - רעתו וכו'. הוא הדיין הנגד לאחד הרוצה לזכותו ומבקש רעתו. וגם כל דרשה זו תתבאר כשל מעלה, ודוק:

פרק ג משנה ו

שזה. מכאן שהשני בעלי הדין הם עומדים שם, והיינו שזה חייב לזה: תי"ט ד"ה איש וכו'. [דהכא] לא דמו [לדהתם], דהתם סמוכים למקום משא"כ בכאן:

ד"ה יוסיפו וכו' - דוקא וכו'. וזה אינו, דלא אמר הר"ב שם (פ"ה מ"ה) דווקא, אלא ז"ל, כמאן דליתא דמי, ואין דנין דיני נפשות בין לזכות בין לחובה פחות משלשה ועשרים, ע"כ. דהתם דקאי אדיני נפשות צריך שיכתוב דאין דנין פחות מעשרים ושלש. ומ"מ מ"ש התי"ט בכאן דוקא בדיני נפשות, היינו אליבא דהרמב"ם, כמ"ש עליו הכסף משנה בפ"ח מהל' סנהדרין ה"ב. ואליבא דהרמב"ם לא שמעינן ליה דווקא לחובה אבל לזכות שמעינן ליה דלא גרע מאחד מהתלמידים המלמד זכות כדתנן בפ"ה מ"ד:

פרק ג משנה ז

תי"ט ד"ה הגדול וכו'. לפ"ד טעמו לא צריך לאמרו, כיון שכך דרכו של כל חכם, אכן של הסמ"ע (סי' יט ס"ק א) נכון. ומכאן לשל הטור (שם) שכתב, כדי שלא ידע אחד מבעלי הדינין איזה דיין זיכה ואיזה דיין חייב. והשתא הוא טעם יפה ושייך דווקא לדיינים, וע"ש. וכש"כ לדברי הב"ח שהוסיף וכתב, שאפילו הגדול מחייב והרוב מזכים, הוא דוקא יאמר אתה זכאי, ולא מחזי כשקרא שכן הוא האמת שמן התורה הוא זכאי, דכתיב אחרי רבים להטות:

פרק ג משנה ח

הבא. ה"ג הרי"ף והרא"ש (סי' לז). ונראה לי דאתא לדיוקא, דוקא כשאמר אין לי הוא דאינו מועיל לו לומר קרבו פלוני ופלוני וכו', אבל אם לא אמר אין לי מועיל לו, וכ"כ הסמ"ע (סי' כ ס"ק ה) הש"ך בשם דרכי משה:

אינו. משום שהיו שם העדים או הראיה, אבל אם אח"כ באו עדים או שמצא ראיה בחמת שטרות של אביו סותר את הדין, גמרא (לא,ב):

תי"ט ד"ה אמר וכו' - שנראה וכו'. היינו משום דלא הזכיר הבבא דהרי זה אינו כלום, דמשמע דלא ס"ל הכי, אלא כרשב"ג דפליג עליה. ואינו כך דבגמרא (לא,א) מוכח בהדיא דאין הלכה כרשב"ג באמר אין עדים וכו'. וההכרח של התי"ט אינו מכריע, דאפשר לומר דזה אף זה קתני. ומ"ש התי"ט שעיקר הלשון כמו שהעתיק השו"ע בסי' כ, גם הסמ"ע כ"כ, אבל הבעל לחם משנה (הל' סנהדרין פ"ז ה"ז) יישב הכל בלתי הגהה, ע"ע:

פרק ד משנה א

נפשות. נראה לי דדיני מלקות נמי בדרישה וחקירה, אלא שנכללים בדיני נפשות, דאפשר שימות בתוך המלקות:

מחזירין. לא תני סותרין את הדין כדפי' הר"ב, אלא מחזירים לכלול שאפילו יצא כבר מבי"ד דמחזירים אותו, כדכתב התי"ט לקמן:

הרע"ב ד"ה פותחים וכו'. ז"ל רש"י (במתני'), פותחין תחילה במשאו ומתנו של דין, ע"כ. וקשה דלפי מ"ש התי"ט והוא מן הגמרא

(לב,ב), דהיינו שאומרים לו אם לא עברת אל תירא, אין זה במשאו ומתנו של דין. ונראה שר"ל איזהו זמן של פתיחה זו, ואמר שהוא אחר קבלת העדות כשבאים לישא וליתן בדבר:

תי"ט ד"ה אחד וכו' - דין תורה וכו'. ולכן מביא הפסוק (ויקרא כד,כב), כלומר מדין תורה הוא דשוין אבל לא כן תקנת חכמים:

דרישה וכו'. נראה די"ל אין צריכים דרישה וחקירה (כר"נ)[כדיני נפשות], אבל דודאי צריכים נמי כמה ילוהו וכו', וכדקי"ל דאמרינן ברר דבריך: ד"ה מה וכו'. נראה דהיינו משום דבדיני ממונות מה שהוא חובה לזה זכות לזה:

ד"ה דיני וכו' - וליכא וכו'. הקשה המהרש"א בחידושי הלכות, דבלאו הכי ליכא לאוקמא בדיני ממונות, כיון דדיני ממונות בשלשה, על כרחך דבאחד מכריע סגי, דלעולם יש זכות לאחד, ולא תירץ. ולי נראה דשור הנסקל נכלל בדיני ממונות לכל הנשנה במתני' חוץ מבי"ד שלו שהוא של עשרים ושלש, ואי לאו קרא דלא תטה הו"א דשור הנסקל צריך הכרעת שני דיינים:

ד"ה לפיכך וכו' - דברי וכו'. ואע"ג שביום השני המלמד חובה מלמד זכות כדתנן במתני', ואיכא למיגזר שמא יכתוב, וגם בשעת גמר דין נמי יכול לחזור וללמד חובה, נראה דלא שכיחא ולא גזרו רבנן. ועי"ל דלא כותבין אלא שלא ישכחו למחר אבל לא לאותה שעה דחוזר ללמד כי מיד יגמר הדין. ואל תחשוב דאשתמיט לתוס' (לה,א ד"ה ליגמריה) תירוצא דנמו"י (במתני') דאורייתא עדיפא, שבתוס' כתבו כך לפי הס"ד דשקלא וטריא דגמרא, ומש"ה קבעו דיבורם אמאי דמקשינן לגמריה לדיניה בשבת, והתוס' מרגישים דאיך נעלם מן המקשן משנה שלימה:

פרק ד משנה ב

הטומאות. מתחיל בטומאה, משום דכל טומאה קודמת לטהרה. דע שבין במכילתין (לב,א ולו,א), ובין בגיטין (נט,א) גרסינן דיני ממונות הטומאות הטהרות. והרב חכמת שלמה (לו,א) כתב בהדיא דכך צריך להיות. וכ"כ הרמב"ם בפירוש (פי"א מהל' סנהדרין ה"ו). ואע"ג דהראב"ד נראה דל"ג לה כך, מ"מ הי"ל להתי"ט לשום לב על הדבר ולציין עליו ס"א, וכש"כ שלפי דעתי יש לנו לגרוס כגרסת הרוב, דהיינו הרמב"ם ורש"ל וכגרסת

הספרים, וגם שהסברא מכרעת כן, דאמאי לא ליתני תנא נמי ממונות, וה"ג במשניות דפוס מנטובה:

תי"ט ד"ה הטומאות וכו' - האסור וכו'. י"ל דתנא נקט לישנא דקרא, שקורא טמא בין לאסור ובין לטמא, כנראה מפרשת שמיני דקרי טמאים לבהמות האסורות, וא"כ בכלל טומאות וטהרות נכלל אסורות ומותרות:

ד"ה מתחילין וכו' - דלעיל וכו'. כבר השגתי עליו שם, שאין לזה שייכות פרטי לכאן. ועוד תמיה לי שהרי לקמן (בא"ד מן הצד) כתב, דקמ"ל דבדיני ממונות אין לחוש ללא תענה על רב, והוא חידוש גדול בדין, ומה לנו לילך בדרכי הדרש והמוסר:

ד"ה מן וכו' - ומ"מ דרך וכו'. פי' המהרש"א בעל חידושי הלכות, דר"ל דאע"ג דבדיני ממונות מתחילין מן הגדול, מ"מ דרך שאלה יכולין לענות עליו. אבל התי"ט ס"ל דקאי אדיני נפשות, דאע"ג דמתחילין מן הצד משום לא תענה, מ"מ דרך שאלה מותר:

שאילה וכו'. ומתני' הכי דייקא, דלא תני למד אחד מן התלמידים עליו זכות שומעים לו וכו' אלא קתני אמר אחד מן התלמידים יש לי וכו', דהיינו ממש כשואל רשות לדבר:

דטעמא וכו'. אין טעם זה מוטעם, שהרי זהו כבודו של גדול שלא להתחיל ממנו כדי שלא לחלוק עליו, משא"כ בשני לו שמותר לחלוק על דבריו:

פרק ד משנה ג

כדי. אעפ"י ששנינו הטעם, מ"מ נצטרך לפסוק (שיה"ש ז,ג), שררך אגן וגו', מפני שאם לפי הטעם לא היה מוכרח שיהיו בעגולה שגם בריבוע כעין ח היו יכולין לראות זה את זה, ומש"ה אמר בגמרא (לז,א), מנא הני מילי, ופי' רש"י מנה"מ דבעגולה היו יושבין, פי' ולא בריבוע: הרע"ב ד"ה כחצי וכו' - ליכנס וכו'. וגם הסנהדרין אם ירצה אחד לצאת ולבוא יצטרכו היושבים לעמוד כדי שיכניסהו, ולכן בפ"ק דחולין (ה,א) כתב רש"י, כדי שיהא מקום לצאת ולבוא:

ד"ה רבי יהודה אומר וכו' - עדים וכו'. מפי' הר"ב משמע דאינו אומר כדברי רש"י (במתני'), דלת"ק שניהם כותבים דברי המזכין ודברי המחייבים, דא"כ לר' יהודה יהיו שלשה עדים על כל אחד ואחד:

תי"ט ד"ה רבי יהודה אומר וכו' - דהא וכו'. י"ל דאף לת"ק איכא כעין שני עדים, דמדכתב אחד את המזכין ממילא ידעינן כמה יש מן המחייבים, ועוד דמנ"ל דבעינן שני עדים, והלא כל סופר מתא נאמן לבדו וכש"כ סופרי הדיינין:

והשלישי וכו'. ורבנן אמרי, דכי היכי דחייש ר' יהודה שאם יהיו השנים לבדם נחוש שמא יטעו מתוך טורח כתיבה, א"כ גם השלישי יכול לטעות ואין לסמוך עליו לבדו:

פרק ד משנה ה

כיצד. משום דאין איום בדיני נפשות שוה לאיום בדיני ממונות, דבדיני נפשות לא שייך לומר כבדיני ממונות סהדי שקרי אאוגרייהו זילי, לכך שואל כיצד הוא האיום בדיני נפשות:

תי"ט ד"ה ומאיימין וכו' - משמע וכו'. אין מכאן הכרח, שי"ל שבעל דין התובע הביאום לבי"ד ואמר שהם היו יודעים לו עדות לזכותו:

ד"ה שמא וכו' - דבדיני וכו'. להרבות בדברים ולפרש לאיים, ובדיני ממונות לא איכפת לן לאיים עליהם [כל כך], כ"כ רש"י (לז,ב ד"ה אמרינן):

ד"ה דבר אחר וכו' - אין זה וכו'. וא"א דאפשר דאף זה מן האיומים, וכמש"ה חבקוק (ב,יא), כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה. ומכאן דרז"ל תענית פ"א (יא,א), שקורות ביתו מעידות על האדם. וזהו שהוכיח רש"י לקמן, שאמר קין שאינו יודע מאחיו, וה' אמר לו שהעצים וגם האבנים היו צועקים:

פרק ה משנה א

בכמה. פי' רש"י בעשרים או בעשרים וחמשה לחדש. דנראה דבא לתרץ, דלא תימא דאין יכולים להזימם דיאמרו דטעו בעיבור דירחא, דהיינו דוקא קודם ט"ו אבל אח"כ לא יוכלו לומר כך, כדאיתא בגמרא (מא,א), ודוק:

הרע"ב ד"ה היו וכו' - חקירות וכו'. קשה דקי"ל (מא,ב), כל עדות שאי אפשר להזימה אינה עדות, וכמ"ש התי"ט לקמן (מ"ב ד"ה עדותן בטלה), וא"כ למה לי למכתב שבע חקירות, והלא צריכים הבי"ד כל החקירות שיוכלו לבוא לידי הזמה. וי"ל דאיתא בגמרא (מ,ב), דיש חקירה שמינית בכמה בשעה ולא קי"ל הכי, ומש"ה איצטריך קרא למיכתב דוקא שבע חקירות לאפוקי שמינית:

לשונות וכו'. ומסרה התורה לחכמים עניינם באיזו שבוע וכו', נכללים שבכל אחד מאלו השבע יכולים להזימם:

תי"ט ד"ה בשבע וכו' - נחנקים וכו'. קשה ל"ל לק"ו למילף נחנקין או נשרפין, תיפוק לי דבעדים זוממין כתיבי שבע חקירות מכח הגזרה שוה, ועדים זוממין מוכנים לכל אחת מארבע מיתות. וי"ל דאין ללמוד מעדים זוממין דחידוש הוא כדאמרינן בכמה מקומות:

ד"ה באיזה יום וכו' - מעלין וכו'. הקשה (המהרש"ל] בחכמת שלמה, דאפילו מעלין על לבן חשבון של חדש צריך שיאמרו יום פלוני, דאי לא יאמרו יכולים לומר טעינו בעיבורא דירחא. [והמהרש"א] בחידושי הלכות תירץ כמ"ש לעיל (בד"ה בכמה), בפי' רש"י בעשרים או בעשרים וחמשה לחדש. ועוד תירץ דדוקא אחד אומר בשלשה לחדש

ואחד אומר בארבעה לחדש איכא למימר דטעה בקביעא דירחא, אבל כששניהם אומרים בשלשה אז ליכא למימר דטעו בקביעא דירחא ושהיה המעשה בארבעה, כי אין אחד מעיד עליו:

פרק ה משנה ב

עדותן. כתב הר"ב דשוב אי אתה יכול להזימן וכו' וכל זמן וכו'. סברתו כסברת רש"י (מ,א במתני') והראב"ד (פ"ב ה"א), אבל הרמב"ם בפ"א דהל' עדות ה"ד, ס"ל דאף בהכחשת גופא דעובדא מקריא חקירה, וכמו שהביא התי"ט לעיל מ"א ד"ה העובד עבודה זרה וכו' עד וכן כל כיוצא בזה הוא מכלל החקירות, ע"כ. דאפילו אחד אומר איני יודע עדותן בטלה. ובעל לחם משנה (שם) הסביר פנים לסברתו. ואני מוסיף דמדתני לעיל מ"א, מכירים אתם אותו וכו', שכולם בכוונת המעשה בתר שבע חקירות, משמע שאף הם בכלל החקירות. ותמיהני על התי"ט למה לא נתעורר בזה: תי"ט ד"ה בן זכאי, - שקבל וכו'. שחייב אדם לומר כלשון רבו, כדתנן פ"ק דעדיות מ"ג:

ד"ה עדותן וכו' - דרחמנא וכו'. קשה לי דכיון דילפינן מהכא, שצריך עדות שתתקיים בה תורת הזמה, א"כ לישתוק קרא משבע חקירות,

כיון דבכל אחד מהכא שייכא הזמה:

ד"ה ואפילו וכו' - בחקירות וכו'. פי' רש"י (מא,ב ד"ה רבא) וז"ל, הא דקתני אפילו לאו ארבותא דבדיקות קאי אלא ארבותא דחקירות וכו' היכא דליכא אלא תרי סהדי ואחד אומר איני יודע עדותן בטלה, בדיקות אחד אומר איני יודע עדותן קיימת, והוא הדין לשניהם, דהוה ליה עדות המוזמת בחקירות, ואפילו בחקירות משכחת לה דאמר אחד איני יודע עדותן קיימת, והיכי דמי כגון דאיכא תלתא דאפשר לעדות שתתקיים בשנים ומשום שלישי לא מפסלי הנך, ע"כ:

פרק ה משנה ג

בשלשה. הא קמ"ל דלא אמרינן שזה יודע בשני עיבורים שהיו שני חדשים מעוברים וזה מנאן לכולן חסרים:

תי"ט ד"ה אחד אומר בשלשה וכו' - וחמשה וכו'. ולי נראה דאגב סיפא נקטיה דבה צ"ל בשלשה וחמשה, משום בבא דאחד אומר בחמש

ואחד אומר בשבע:

ד"ה שבחמש וכו' - אע"ג וכו'. זה קשה לאמרו, דא"כ מה טעם אמרו שבחמש חמה במזרח וכו', אבל מתחילה קושיא ליתא, דהתם גזירה

לכל הזמנים ויכול להיות יום מעונן:

פרק ה משנה ד

שומעין. הרמב"ם ז"ל כתב בפ"י מהל' סנהדרין ה"ח, שעלה למנין. ואיברא דמתניתין דייקא כוותיה, דאל"כ פשיטא דאם יש ממש בדבריו דשומעין לו. אבל הדבר קשה להסבירו, וכמ"ש הרב לחם משנה והניחו בצ"ע:

תי"ט ד"ה ולא וכו' - ואכתי וכו'. י"ל דהא דתנן לעיל (פ"ד מ"ד), היינו (להתמדות) [להתמנות] אבל דרך אקראי לא איכפת לן:

פרק ו משנה א

תי"ט ד"ה בית הסקילה וכו' - ויראה וכו'. ובזה יכון מ"ש (ויקרא כד,יד) הוצא וגו', שתלה היציאה בצווי משה רבינו ע"ה, ללמד שהיציאה חוץ למחנה תהיה כלפי בי"ד של מרע"ה, ולזה מביא הפסוק:

פרק ו משנה ב

וידויו. קשה דדילמא מיתתו היא כפרה לו. וי"ל דאמרינן בגמרא (מד,א), שבכלל וידויו הודה שבא על נערה מאורסה, ולכן נסקל אעפ"י שה' אמר שישרף, ונמצא שאלמלא התוודה לא יסקלוהו ולא היה לו כפרה:

היום. לאו דוקא היום אלא ר"ל בעוה"ז שהרי אין המיתה מכפרת עד שיתעכל הבשר וכדלקמן במ"ו. א"נ י"ל שכיון שנשרף ונעשה אפר

היינו [הוא] יותר מעיכול הבשר, וא"כ היום הזה דוקא, דמ"ש לעוה"ב הוא עולם הנשמות:

הרע"ב ד"ה ותן וכו' - עצמו וכו'. קשה לי שעכן לא נהרג על פי עצמו, כי גזרת ה' היתה שמי שילכד בגורל ישרף באש. וי"ל דהויא ליה כההיא דאליהו בהר הכרמל שישראל האמינו בנבואתו:

פרק ו משנה ה

תי"ט ד"ה קלני וכו' - מראשי וכו'. איברא דכך פי' רש"י במתני' (מו,א), אבל לפי המסקנא (מו,ב) לא קאי הכי. ונפקא מינה לקריאת התיבה, כי לפי הס"ד תקרא קלני הלמ"ד בצירי שר"ל קל איני, אבל לפי המסקנא צריך לקרות הלמ"ד בקמץ, וירצה קלני, ולא ידעתי למה לא העיר התי"ט בזה:

מכנה וכו'. קשה שהרי הכתוב מכנהו (ישעיה מג,כד), אך העבדתני בחטאותיך הוגעתני בעונתיך. וי"ל דהיינו בשעת חטאו שאינו כל כך חמור לפניו מפני שיכול לשוב ורפא לו, אבל כשהפורענות באה לו אז אינו אומר לשון זה, אלא מה לשון אומר קלני וכו', מפני שהצער גדול לפניו, לכן אומרו בלשון כינוי, ומינה נשמע דאם כך המקום מצטער

וכו' ואע"ג שמיתתן כפרתן, ק"ו על דמם של צדיקים שמתים לכפרת הדור אע"ג דגדול שכרם: נימא וכו' מאי וכו'. היינו על משקל סבת חבת:

פרק ו משנה ו

תי"ט ד"ה נתעכל וכו'. אע"ג דמן והקרובים עד סוף המשנה קודם לנתעכל הבשר, י"ל דאיידי דמיירי במילי דנהרג סיים לכל עניניה, והדר תני מילי דקרובים:

ד"ה ולא וכו' - דהאי וכו'. הא לא קשיא, די"ל דנטר ליה לבסוף. ועוד דק"ו הוא דאפילו לפירוש השני מכי חזו צערא פורתא שהוא בתוך ימי האבלות הוא מכופר ואפ"ה נדחה האבלות, וכש"כ לפירוש הראשון שלא נתכפר עד גמר העיכול שהוא זמן ארוך לאחר גמר ימי האבלות:

פרק ז משנה א

תי"ט ד"ה חנק וכו' - גמרא וכו'. והיינו דתנן נמסרו:

להחמיר וכו'. ונראה לי שכן רוב המתים מיתת עצמן הם נחנקים בלחה הנוזלת בגרונם:

פרק ז משנה ב

אף הוא. נראה דר"ל דמלבד שבזאת המשיכה קרוב להחנק, אלא אף הוא יפחד וירצה למות בחנק שהוא קל משריפה:

ומדליק. כל זה נראה מיותר. ונראה דר"ל שבזה האופן יכון שפותחים את פיו בהרחבה ואז יש מציאות יפה לזרוק הפתילה, משא"כ כשחונקים אותו בסודר אחד שאין פיו פתוח יפה וגם הגרון נעשה צר לנפילת הפתילה:

תי"ט ד"ה זה וכו' - עדיו וכו'. קשה דא"כ אין העדים מקיימין בו מצות המיתה. וה"פ אלא יד העדים תהיה בו וגו':

פרק ז משנה ג

משקעין. הקשה הרב לחם משנה בפט"ו דהל' סנהדרין ה"ג, דתינח בנשרפין דמשקעין אותו בזבל שלא תפול הפתילה על בשרו אבל הכא למה משקעין. ותירץ ושמא דכיון דתקנו כן בנשרפין דדמו לנחנקים לא רצו לשנות:

תי"ט ד"ה רבי יהודה אומר וכו' - תימה וכו'. לא קשיא מידי, דעיר הנידחת בפירוש נאמר בה (דברים יג,טז) לפי חרב, וכדאיתא בגמרא (נב,ב), בשלמא עיר הנידחת וכו'. אבל רוצח דאתי מדרשא חביב ליה למכתביה:

פרק ז משנה ד

תי"ט רבי יהודה אומר וכו' - היא וכו'. ואפשר דבהכי דייק ר' יהודה, דלא תני משום אם כדתני ת"ק אלא משום האם בה' הידיעה, לרמוז למש"ה (ויקרא יח,ז) אמך היא, פי' אותה הידועה שהיא אמו:

ד"ה הבא על הזכור וכו'. נראה לי שחזר ושנאו כאן, לרמוז שדומה לדין בהמה שחייב גם המביאה עליה וה"ה במשכב זכור שחייב גם הנשכב, כדאיתא בגמרא (נד,ב):

פרק ז משנה ה

המגדף. הא דלא תני המברך, וכדאמרינן בעלמא ברכת ה', ללמדך שהוא בכלל מש"ה (במדבר טו,ג) את ה' הוא מגדף, שמשם דרשו רז"ל

(כריתות ז,ב), שהמברך את ה' הוא בכרת, כדסמיך ליה ונכרתה:

הרע"ב ד"ה והשלישי וכו' - שלשה וכו'. פי' וצריכין כל השלשה להעיד אעפ"י דנראה כגנאי:

פרק ז משנה ז

תי"ט ד"ה ויעביר וכו' - העברה וכו'. הרמב"ן ומהר"י אבארבאנל חולקים על זה, ע"ע בפרשת אחרי מות (יח,כא), ובפרשת שופטים (יח,י), שסוברים שהיתה שריפה גמורה, שמעבירים אותו בשלהבת פעמים רבות עד שימות. ומה שפי' רש"י לקמן מן המעביר עצמו פטור, פי' הרמב"ן שמשהעביר עצמו באש ושלט האש באחד מאיבריו נקרא מעביר למולך, וא"כ משכחת ליה מעביר עצמו שיוכל להיות חי:

פרק ז משנה ח

תי"ט ד"ה וחכמים פוטרים וכו'. מאן חכמים ר' מנחם ברבי יוסי, גמרא (סו,א):

מוכרח וכו'. פי' משום דבמשנה ה' לא קתני שיברך שם בשם אלא שיפרש את השם:

והרמב"ם וכו'. עדיפא מניה הוה ליה למימר, דהכי פסק בהדיא כחכמים פ"ה דהל' ממרים ה"ב:

תימה וכו'. י"ל כדפי' רש"י (לעיל) (סו,א ד"ה בנקבו), דר' מנחם לא ס"ל [הא דלעיל נו,א], דבעינן שיברך שם בשם. ונראה לי דהנהו תוס' דשבועות (לו,א ד"ה בנקבו) אשתמיטינהו הא דרש"י דהכא, דהא הא דהתם דתניא בשבועות היא ברייתא דהכא דר' מנחם בר' יוסי היא דתרווייהו, דהכא לא אקשו תוס' מידי משום דחזו להא דפי' רש"י דר' מנחם לא ס"ל וכו'. ואי לא דמסתפינא אמינא דהרמב"ם סבר דאי קרא לא אתא אלא למברך שם בשם, לימא בנקבו יומת, דמיתורא דקרא הו"א דהיינו שמפרש שם המברך ונוקב הוא שם המבורך, אבל ר' מנחם בר' יוסי דייק בנקבו שם, ששם הוא מיותר. והכי תניא

מה ת"ל שם, הרי שיתור שם קא דריש למקלל אביו ואמו באם אינו ענין, כדפי' רש"י ולא מטעמיה, דלעולם ר' מנחם בר' יוסי ס"ל דצריך שיברך שם בשם מיתורא דבנקבו:

פרק ז משנה ט

באו. פי' הרמב"ם, כשבא עליה הראשון כדרכה. והקשה התי"ט דפשיטא הוא. ותמיהני עליו שהרי מעשים בכל יום שאין הבתולים נעקרים בפעם אחת וחוזרת האשה לראות דם בתולים כמה פעמים. וזהו החידוש דאפילו לא נעקרו הבתולים לגמרי הראשון בסקילה והשני בחנק. אבל אח"כ פי' הרמב"ם, ואם באו עליה עשרה שלא דרכה ועדיין היא בתולה כולם בסקילה, ע"כ. והוא הנשנה בברייתא (סו,א), ומתניתין ובריתא כרבנן ולא כרבי מאיר כפי' רש"י:

פרק ז משנה י

תי"ט ד"ה האומר וכו' - ע"כ. ופשיטא שהניסת משיב הין:

ותמיהני וכו'. הא דלא תמה אמאי לא פסיק כרבה (סא,א) דקי"ל רב יוסף ורבה הלכה כרבה (ב"ב קיד,ב), משום דדילמא משום דמסתברא טעמיה דרב יוסף, והכי כתב יבין שמועה דף צ' (כלל רנ"ב) משם המ"מ. וכן י"ל נמי גבי אבייי ורבה. ומה שהקשה מתיובתא דאבייי, י"ל דרבים דניסתו דאמר רב יוסף (סא,ב), היינו שניסתו כולם יחד, והברייתא דתניא (שם), אחד יחיד ואחד רבים, היינו שהרבה הרבה אנשים כל אחד ואחד לבדו דהו"ל כיחיד, ומעין חילוק זה כתב הלחם משנה פ"ה ה"א מהל' חוקות הגוים. ורב יוסף לא חש להשיבו משום דפשוט הוא:

פרק ז משנה יא

מעשה וכו'. נראה דהיינו מעשה שדים:

הרע"ב ד"ה שנים לוקטים וכו'. הא דלא תני נוטעים, משום דאמרינן בגמרא (סח,א) דחכמת קישואים זו למדה רבי עקיבא תחילה מרבי

אליעזר ולא סברה וחזר וגמרה מרבי יהושע וסברה. ונראה דהא נפקא לגמרא (שם) מדאמרינן דאמר רבי עקיבא לרבי אליעזר למדני בנטיעת קישואים, ורבי אליעזר אמר דבר אחד ונתמלאה כל השדה קישואין, וחזר רבי עקיבא ואמר לו למדתני נטיעתן למדני עקירתן, ורבי אליעזר אמר דבר אחד ונתקבצו כולן למקום אחד. מכאן נדייק מדאמר למדתני נטיעתן שלמד ודאי הנטיעה, אבל העקירה לא יש גילוי שלמדה. ואם כן מדוייק כאן לשם רבי יהושע, מזה נלמוד שהעקירה לא השכילה היטב מרבי אליעזר אלא מרבי יהושע ומשום הכי נקט לה בלקיטה, ודוק:

תי"ט ד"ה ולא וכו' - לכאורה וכו'. לפ"ד כך הוא דפליגי אהדדי, דאי לא תימא הכי אם כן רבי עקיבא היינו ת"ק, דאמר העושה מעשה חייב והאוחז את העינים פטור, ומאי קמ"ל תו רבי עקיבא, לכן י"ל דת"ק ס"ל דחייב מלקות משום לא תעוננו. וע"כ לא אמר פטור כמ"ש רבי עקיבא דאמר פטור, ור"ל אבל אסור וכדאמר אביי, כדמייתי ליה התי"ט לקמן. וטעמיה דרבי עקיבא הוא כדכתב הרמב"ם (הל' ע"ז פי"א הט"ו) דהוי לאו של אזהרת מיתת ב"ד, והכא איירינן דוקא במכשפות בפנינו שנראה מיותר דהא מתני' איירי במכשף, אלא שכוונו להסביר טעמיה דרבי עקיבא, דדוקא דעבדי במכשפות הוא דהאוחז את העינים פטור, מה שאין כן בברייתא דלא איירי כלל במעשה כשפים אלא או בלחשים או במעשה שדים והיא היא קמייתא דהרמב"ם. ובזה מיושבים תרי לישני דהרמב"ם דנתחבטו בהם כמה גאוני עולם, ולא צרכינן לתירוצא דהר"ר יהושע דלקמן, דאתרו ודלא אתרו ביה, שהרי בפי' דבר הרמב"ם (שם) שבדין ח' וט' דמחייב מלקות כתב איזהו מעונן, וקאמר תרי גוונוי האמורים בברייתא (סה,ב), ורבי עקיבא מודה בשניהם וכדכתב הכסף משנה שם. ומ"ש בדין ט"ו דפטר האוחז את העינים ממלקות כתב, המכשף חייב בסקילה והוא שעושה מעשה אבל האוחז את העינים וכו'. ונמצאת למד דלא מזכי שטרא לבי תרי כמו דכתב התי"ט, בברייתא עסקינן במעונן ובמתני' במכשף:

הלכך וכו'. אין זה הכרח, דאביי קאמר שלשה דברים, חייב ופטור ומותר, דהיינו העוסק בספר יצירה, ומה ענין רבי עקיבא לזה לומר הלכה כוותיה במה שלא דבר בו. ומכל מקום נקטינן כרבי עקיבא בשני דברים דחייב ופטור:

ד"ה ולא כו' - מעשה וכו'. בעל טורי זהב בשו"ע יו"ד סי' קע"ט סט"ו כתב, דכיון שלעיני הרואים נראה פועל גמור חשוב מעשה, וע"ע שם ביישוב שתי לשונות הרמב"ם הנז"ל:

פרק ח משנה א

מאימתי. פי' ודאי דבן זה אינו לא קטן שאינו בר עונשין, ולא גדול שאם כן לא יוכלו אביו ואמו לתפשו ולהביאו לדין, ואם כן מאימתי

נעשה בן סורר ומורה:

התחתון ולא העליון. לא זקן ממש אלא זקן אותו המקום אלא שדברו חכמים בלשון נקיה, רש"י (במתני'). והרמב"ם פי' מה שכנה שער הערוה בלשון זקן הוא לשון נקיה:

תי"ט ד"ה בן וכו' - לאיש וכו'. דודאי לאיש מיותרת, דלסגי דלכתוב כי יהיה בן סורר ומורה, אלא הכי פירושו כי יהיה לאיש בן, פי' שאינו איש כאביו, ר"ל שאינו ראוי להיות כאביו דהיינו להוליד. והשתא אתי שפיר דמתני' רמיזא למאי דמייתי בסמוך ממערבא,

ודוק. אבל לרב חסדא שפי' (סח,ב) שלאיש קאי לבן, וה"ק שהבן עתיד להיות איש, קשה חדא דאם כן היל"ל כי יהיה בן לאיש, דהכי מקשי בגמרא (שם), ופי' רש"י דהוה משמע כי יהיה הבן לכלל איש, ע"כ. ועוד קשה דמשמע שכבר היה איש, שהרי (מל"א ב,ב) והיית לאיש, אינו ר"ל סמוך לאיש:

פרק ח משנה ב

תי"ט ד"ה אכל טבל וכו' - ונשתבשו וכו'. האי שבשתא לא על, דבכל (הג')[הארבע] מסכתות שהביא לא נשנה שום חלוקה מכל האחרות הנשנות דנימא דסירכיה, ועוד דיש טבל ומעשר ראשון וכו' ביין, וקי"ל שתיה בכלל אכילה על הזווג בפ"ה מ"ט דכתובות, ואוכלת עמו וכו':

פרק ח משנה ז

שמצילין. ז"ל התוס' (עג,א ד"ה להצילו), משמעות הלשון שמצילין הנרדף בנפשו של רודף אבל לא יתכן לפרש כן ברודף אחר הבהמה

וכיוצא בה לפיכך נראה לפרש שמצילין את האדם מן העבירה בנפשו של עצמו אבל קשה מנערה המאורסה דקאמר בגמרא שניתן להצילה בנפשו, ע"כ. ולא תירצו הקושיא. ונראה לי דאקרא קאי דכתיב (דברים כב,כז) ואין מושיע לה:

תי"ט ד"ה ואחר וכו'. פי' רש"י בגמרא דף ע"ג א' (ד"ה אין מצילין) דאפגימה קפיד קרא מדגלי בהני ג' ולא בעבירות אחרות:

פרק ט משנה א

הרע"ב ד"ה ובת כהן וכו'. פי' דאבת כהן קאי, ואלו הן הנשרפין ולא אל הבא, שהרי הבא עליה בחנק, אבל כל שאר הנשנים במשנה,

אחד זכרים ואחד נקבות בשריפה. והא דהפסיק ביניהם בבת כהן שזינתה, י"ל משום דבה נמי כתיבא בהדיא כמו באשה ובתה:

פרק ט משנה ב

נתכוין. י"ל צריכותות באלו השלש חלוקות. דאי אשמועינן קמייתא הו"א אמינא התם הוא דפטור אע"ג דקבל עליו ההתראה משום דקים ליה ודאי בגויה שלא יהרוג את האדם שהוא משונה מן הבהמה ולא חושש כלום דאדם בבהמה לא מיחליף, אבל לא בגוי וישראל ששניהם שוים. ואי אשמועינן תניינא דמסתמא דעתיה על הגוי שעשה לו איזו רעה ובטח בעצמו שיהרוג אותו ולא את ישראל אחיו, תני תליתאה שנפלים לא הכעיסוהו ולא עשו לו רעה:

תי"ט ד"ה רבי שמעון אומר וכו' - ואזלא לה וכו'. צ"ל דהראב"ד (הל' רוצח רפ"ד) לא ס"ל הכי, אלא ככמה רבוותא דס"ל דבתרי סדרי לא אמרינן הלכה כסתם, ועיין בהתי"ט גופיה ריש פרק בתרא דסוטה במשניות דמהדורא תניינא דיליה, ואם כן לא הול"ל ואזלא לה, אלא די"ל דהרמב"ם ס"ל כתוס' דסברי דאפילו בתרי סדרי אמרינן הלכה. ועוד י"ל לסיעתא דהרמב"ם דבגמרא איבעיא בעיא אליבא דרבי שמעון ושמע מינה דהלכתא כוותיה:

פרק ט משנה ג

הרע"ב ד"ה רבי יהודה אומר וכו' - חסורי וכו'. כן כתב רש"י (פ,א ד"ה אלא), אבל לא יש בגמרא אלא הכי קאמר:

תי"ט ד"ה רבי שמעון אומר וכו' - מסייף וכו'. צ"ע למה לא שנה רבי בכאן טעמם דרבי שמעון ורבנן כמו ששנאו בסקילה ושריפה:

ד"ה וחכמים אומרים וכו' - להכי וכו'. לא ידעתי מה שייכות יש לכל זה לכאן, שאינו מוצרך לפירוש המשנה:

פרק ט משנה ה

שלקה. דוקא שחייבים עליה כרת, דאי הוה לאו גרידא אין סברא שיגרמו לו למות. ולפיכך לא חש תנא לפרשו דפשיטא הוא. ותני מי שלקה דדוקא שהתרו בו בשתי הפעמים ולקה עליהן, אבל אם נודע שעבר הראשונה בכרת במזיד בלי התראה, אעפ"י ששנה בה ובהתראה אין מחייבים אותו לכיפה:

הרע"ב ד"ה מכניסין וכו' - שעורים וכו'. בפי' הרמב"ם, פת שעורים: תי"ט ד"ה ההורג וכו'. קשה לי דלפי דברי הרמב"ם (הל' רוצח פ"ד ה"ט), למה שוו מחוייבי כריתות אל שופכי דמים בעונש אחד השנוי

במתני', אחר ששפיכות דמים חמור מכל חייבי מיתות:

פרק ט משנה ו

פרחי כהונה. הוא מלשון (איוב ל,יב) על ימין פרחח יקומו וגו'. ועוד י"ל שהוקבעו בשם זה ע"ש (במדבר יז,כג) ויוצא פרח, האמור במטה אהרן. וכן איתא במדרש (עי' מדרש תנחומא תרומה יא), ויוצא פרח רמז לפרחי כהונה:

תי"ט ד"ה הגונב וכו'. דתנן התם (כלים פ"ד מ"ג), ושולי קוסים הצידוניים. אבל הערוך גרס בוסין בב':

ד"ה כהן וכו' - אינכם בכלל חיוב וכו'. ופי' (ויקרא י,ו) ולא תמותו, ולא תפחדו מן המיתה אם לא תקרעו ולא תפרומו. ופירוש זה מעין מה שפי' רש"י בפרשת אמור פסוק (כא,יב)

ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלקיו וגו', ופי' רש"י שאינו מחלל בכך את העבודה. אבל קשה לי בפירוש זה שהרי בפ"ח ה"א דהל' אבל כתב וז"ל, אבל חייב לקרוע על מתו שנאמר (ויקרא י,ו) ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו, הא אחר חייב לפרום, ע"כ. וכתב הכסף משנה, וכתב הרמב"ן דקריעה דרבנן היא וקרא אסמכתא בעלמא ומיתה זו שאמרו הוא כענין העובר על דברי חכמים חייב מיתה, עכ"ל. וכן נראה מדברי רבינו, עכ"ל הכסף משנה. ובודאי דאשמיטתיה [דהכסף משנה] כל זה בפ"א ה"ח מהל' ביאת מקדש, דכדברי הרמב"ן היתה מתורצת קושייתו, ודוק. אבל מ"ש הרמב"ם (הי"ד), דין קרועי בגדים ודין פרועי ראש אחד וכו', קשה דבפירוש כתב דקרועי בגדים חייב מיתה. ונראה לי בדוק דדין אחד להם, ר"ל מיתה, אבל פרועי ראש חייבים מיתה מדאורייתא, ופרומי בגדים מדרבנן. ויש ראיה לזה מדברי הרמב"ם עצמו, שלמעלה מדין זה (ה"ח) מייתי פרועי ראש מהיקש דברי יחזקאל מן (מד,כ) ופרע לא ישלחו, וכדכתב התי"ט, ואם כן למה הזכירו אח"כ (ויקרא י,ו) מראשיכם אל תפרעו. ומ"ש [התי"ט] על הכסף משנה כנז"ל הוא דוחק גמור, שהוא נגד התורת כהנים שאמר ממשמע לאו אתה שומע הן:

פרק י משנה א

הרע"ב ד"ה וההוגה וכו' - כמו וכו'. כך מפרשים העולם כמ"ש תוס' (ד"ה הוגה) פ"ק דע"ז דף י"ח א' גבי רבי חנינא בן תרדיון שהיה הוגה את השם, אבל רש"י מפרשו ע"ש שם מ"ב. והכי מסתבר מדאמר התם, להתלמד עבד, ואי כדברי הר"ב מה לימוד שייך בקריאת שם הוי"ה ככתיבתו בג' נקדות, אפילו תינוק יודע להגותו:

פרק י משנה ג

אספו. לפי מדרש רבה (שמ"ר יט,ה) שישראל נימולו ערב פסח, יכון מאד (תהלים נ,ה) כורתי בריתי עלי זבח, ששניהם היו סמוכים זה לזה:

פרק יא משנה א

וזוממי. הא דלא תני בועל בת כהן וזוממיה, שכן אין העדים מעידים אלא על הבעילה שקדמה לעדותן. י"ל דתני הכי לומר דהזוממין דומיא דבועלה בחנק, וכן כתוב (דברים יט,יט) אשר זמם לעשות לאחיו: הרע"ב ד"ה עד וכו' - ויקח וגו'. ועיין פי' רש"י (פה,ב במתני') ותוס' (ד"ה עד). ואע"ג דבב"מ נ"ו ב' מסקינן דלא ילפינן מהאי קרא, אלא דכל יד דכתיב בקרא יד ממש, דהא בגט וגניבת ממון בעינן רבויי לאתויי רשותו, והתוס' כתבו (פה,ב), דלמא כאן נמי יש שום ריבוי. ונראה לי דשאני הכא דכי נשנית פרשה זו במשנה תורה, לא כתב ידו אלא סתם (דברים כד,ז) והתעמר בו ומכרו, נראה דלאו

דוקא ידו, שהרי שני פסוקים אלה כל אחד מלמד מה שחסר מחבירו, וכמו שפי' רש"י בחומש בפרשת משפטים (כא,טז):

תי"ט ד"ה עד וכו' - בהורגה וכו'. לא ידענא מאי קאמר, דלגבי בהמה היינו מיתה והיינו הכאה, דבשתיהן אין בהן אלא תשלומין ושוין הן. ועוד דכיון דאמרינן (פד,ב) דאם אינו ענין לבהמה תנהו ענין לנפש אדם, הרי הוא כאלו נכתב בפירוש ומכה נפש אדם:

ד"ה וחכמים וכו' - לא סגי וכו'. סגי ודאי היה אם נאמר בפירוש, כי ימצא איש גונב נפש אחיו מבני ישראל:

פרק יא משנה ב

תי"ט ד"ה כך וכו' - יש וכו'. מעתה תקשי למתני', שאם כך הוא האמת לפי המסקנא (פח,א) שהיו חולקים או בסברא או בקבלה, אמאי לא תני לה תנא הכי, ונראה ל"ק לומר, דלעולם אימא לך דלקושטא דמילתא פירוש דמתני' הוא לשני העניינים למחלוקת מפי השמועה ולפי הסברא, אלא לפי שנ"ל נמי דר"ל לשון דרשא ולימוד כדכתב התי"ט, משום הכי לא הכריחו הגמרא מהם, ודוק:

ד"ה אם וכו' - וקשיא וכו'. י"ל דמה הפסידו במאמרם אולי ישמע ויתחרט לו מסברתו: שמע וכו'. בעל לחם משנה (הל' ממרים פ"ג ה"ח) כתב, דאין כונת הרמב"ם לפרש דברי המשנה, כי אם דברי עצמו בפירוש הענין. והתימה על מה שהוסיף תי"ט מדיליה, ובית דינו, כדי ליישב ריבוי לשון שמעו, וכל שכן דמה ענין שמיעת בית דינו, שהרי הם חולקים על הזקן:

פרק יא משנה ד

תי"ט ד"ה ולא וכו' - ולי היה וכו'. פי' ומתני' לצדדין קתני, ולא בבית דין שביבנה משום דבטלו מיתת בית דין, ושבעירו משום דכתיב (דברים יז,יג) וכל (ישראל)[העם] ישמעו:

מכות

פרק א משנה א

פתיחה:

תי"ט ד"ה לשון וכו' - ונסמכת וכו'. קשה לי דאמאי שביק טעמא דגמרא (ב,א) דתנא קאי אסיומא דמתני', כדכתב התי"ט בסמוך. ונראה לי דהרמב"ם מדייק דבגמרא לא אמר תנא מסנהדרין סליק כמ"ש בכמה מקומות, כגון בשבועות דאמר (ב,ב) תנא ממכות סליק, אמר תנא התם קאי כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה, ואין הכונה לתת טעם

לסמיכות אלא להבנת לשון המשנה, ולכן חידש משלו טעם נכון דוקא לסמיכות מסכת מכות לסנהדרין:

משנה א:

הרע"ב ד"ה אלא וכו' - משום וכו'. והצדיקו את הצדיק והרשיעו וגו', ה"ג בגמרא (ב,ב): והיה וכו'. וה"ק קרא (דברים כה,א) ונגשו אל המשפט ושפטום, פי' גמרו הדין וחייבו את הצדיק על פי שני עדים, ואחר כך באו עדים

והצדיקו:

תי"ט ד"ה אלא וכו' - והצדיקו וכו'. ז"ל רש"י בפ"ק דסנהדרין דף י' א' (בא"ד משום), צדקת צדיק למה הוזכרה כאן וכי מפני צדקת צדיק מתחייב רשע מלקות, ע"כ. וה"ק בגמרא וכי משום דהצדיקו הצדיק והרשיעו מתחייב רשע. תינח והרשיעו אבל והצדיקו לא איריא. אבל הכא ארכביה אתרי רכשי, חדא משום יתורא ועוד משום דלא איריא צדקת צדיק:

ד"ה שהוא וכו' - דכריתות וכו'. קשיא דשאני התם [בכריתות] דאע"ג דקי"ל אין אדם משים עצמו רשע, כבר תירצו תוס' פ"ק דמציעא דף ג' ב' (סד"ה מה אם), דהתם הוא עושה תשובה, כשאומר מזיד הייתי דפטור מקרבן, ואינו רוצה להביא חולין לעזרה, אבל הכא לא שייך לומר כן:

פרק א משנה ב

תי"ט ד"ה שלא וכו' - מוציא וכו'. אע"ג דרבי מאיר יהיב טעמא דשלא השם המביאו וכו', לא סגי ליה בהכי משום דאיהו דריש כדי רשעתו, ומוקי לה במלקות ומיתה דאין אדם לוקה ומת, ולא חייש לטעמא דשלא השם המביאו וכו', ואם כן איצטריך ליה למגמר ממוציא שם רע לענין מלקות וממון. כך למדתי מדברי תוס' בש"ס דף ד' ב' בד"ה בשלמא לרבנן, ואה"נ דאי לאו טעמא דשלא מן השם המביאו וכו' לא הוה גמיר ממוציא שם רע, ולכן גם בכל מקום ס"ל דלוקה ומשלם אם יהיו שני שמות כי הכא, וכן כתב תוס' בב"מ דף צ"א א' ד"ה הא מני, עיי"ש:

ד"ה כל וכו' - תענה וכו'. ואפילו לרבי יוחנן דס"ל [בסנהדרין] דעקימת שפתים הוי מעשה, [הא אוקימנא התם דס"ה] שאני עדים זוממין דישנן בראיה, שעיקר עדותן הוא על מה שראו והראיה אין בה מעשה, עיין פרק ארבע מיתות דף ס"ה א':

פרק א משנה ט

על פי. מייתי קרא משום דאצטריך לפירוש דבר אחר:

תי"ט ד"ה ואחד וכו' - לומר וכו'. ס"ל דאשמועינן דהמתרה הוא מצטרף עמהן, ועל דרך שכתב הר"ב. וזהו דיוק מתני' לקמן הוא והן נהרגין, דהו"ל למימר הוא והיא דהוה קאי אכת שנמצאת זוממת דהיא לשון נקבה, אלא תני והן לכלול גם המתרה. ועל תירוץ תוס' (ו,ב ד"ה ואחד) קשה דאם המתרה מדבר לעדים ראו וכו' אם כן למה צריך שיראו אלו את אלו, תיפוק ליה דמצטרפים ע"י המתרה כדאמר לקמן, ולא צריך שיראו אלו את אלו: ד"ה והשניה וכו' - ששנינו וכו'. דממון ניתן לחזרה. ומטעם זה יש לכלול גם מלקות דניתן למחילה, וכדתנן בב"ק פ"ח מ"ז, שלא יהיה המוחל אכזרי, וישלם הכל במה דשייך לו מדין חובל בחבירו בפרט הבושת והצער והשבת, מה שאין כן בנפשות דנשפך דמו ודם זרעותיו, שזה מצאתי בהראב"ע פרשת שופטים, דמטי בה משום תיקון העולם בזלותא דבי דינא, דאם יהרגו אחר מעשה אוושא מילתא טובא, דצריך שיצא כרוז לפני המוזמין ויכריז שהם נהרגים על שהטעו את בית דין להרוג נקי, ומשם ואילך יבזו את הבית דין ואין זה במלקות וכל שכן בממון. ובאמת הכי דייקי דברי הגמרא (ה,ב), הרגו אין נהרגין, ולא אמרו עשו מעשה פטורין או אין נידונין וכיוצא דדרך הגמרא לפרש, אלא משמע דדוקא בהריגה הוא דין זה:

פרק א משנה י

תי"ט ד"ה ובא לפני אותו וכו'. אפילו נגמר דינו בחו"ל והם עתה בארץ ישראל, הרמב"ם פי"ג ה"ח מהל' סנהדרין. ובזה אתי שפיר הא דדייקינן (ז,א) הא לפני בית דין אחר סותרין, ומוקמינן לה בגמרו בחו"ל ובאו לארץ, דכיון דהם בית דין אחר תועילם זכות ארץ ישראל:

ד"ה ופלוני ופלוני עדיו וכו'. בפרק נגמר הדין דף מ"ה ב', אמר שמואל דאם נקטעה יד העדים פטור (כרבנן)[מאי טעמא דבעינא], (דברים יז,ז) יד העדים תהיה בו בראשונה. ופסקו הרמב"ם פי"ד ה"ח מהל' סנהדרין. ומקשינן לשמואל ממתניתין, דמשמע שהמעידים עליו אינם אותם שנגמר הדין על פיהם בראשונה, ותרגמה שמואל בהן הן עדיו, ופי' רש"י וז"ל, כגון דהנך עדים המעידים עליו שנגמר דינו בבית דין הן הן העדים שהעידו עליו מתחילה ונתחייב על פיהם, ע"כ. ולפי זה הא דתנן ופלוני ופלוני עדיו אינם דברי האומרים מעידין אנו, אלא דברי המשנה הם. והתי"ט אישמיטתיה זה הבקיאות:

פרק ב משנה א

תי"ט רבי וכו' - למסורת וכו'. תמיהה לי מאי איריא משום אם למסורת, תיפוק ליה שבשאר המקומות שנזכר מלה זו היא פועל יוצא, כמו ונשל גוים רבים מפניך בואתחנן

(ז,א), ונשל ה' אלהיך את הגוים בוהיה עקב (ז,כב), ולא ישנה עוד למלה זו כי אם בזה, ולמה לא נפרשה כשאר חברותיה. בשלמא לרבנן לא קשיא כי הרבה מלות שמשמשות עומד ויוצא, כמו (שמות ג,ג) יבער הסנה, שהוא עומד, (תהלים פג,טו) כאש תבער יער, יוצא, אבל הסברא דדוקא הבא מכחו נגלה פירשוה בכאן עומד, אבל על רבי קשה לי דמה לו בטעמא דאם למסורת:

לא נמצא וכו'. לא יגע ולא מצא כי יש רבים, (דברים לב,מו ועוד) שימו, (תהלים מח,יד) שיתו, (דברים לב,ז ועוד) בינו:

בינותי וכו'. גם יש (בינה שמעה לי)[ואם בינה שמעה זאת (איוב לד,טז)]: נרפה וכו'. כיון שלא מקפיד על חסרון הדגש, למה לא יפרש ונשל מהפועל ויהיה יוצא כמ"ש במלכים ב' טז,ו, וינשל את היהודים מאילות. וזה ראו רש"י (ז,ב ד"ה יש אם למסרת) ותוס' (ח,א ד"ה היינו), כי מה שאמרו כי ונשל הוא כמו והשיל, אמרו כן לפרש המלה, ולא כמו דס"ל לתי"ט שמוסיפים ה' וי'. ודוק לשון הזהב של רש"י שכתב וז"ל, ופירושו נשל שהשיל הברזל. ומ"ש נישל בי' כתב כן ללמד הקריאה, וכל שכן שנמצא בפסחים (דף כ"ו ע"ב), דכתיב עבד וקרינן עובד, אעפ"י שעובד הוא מהדגוש:

או ה"א וכו'. קשה דהא אינו נח באמצע תיבה ולא בסופה:

מן היסוד וכו'. אין יסוד לדבר זה, כי אם הוא מנחי פ"א יו"ד הנפעל הוא נודע נוסף, ואם מנחי עי"ן ו' הנפעל הוא נכון, ואם מנחי למ"ד ה"א הנפעל הוא נגלה:

פרק ב משנה ב

לרשות. פי' הרמב"ם, שזרק למקום שאין דרך בני אדם לשבת שם באותה שעה אלא (ע"י)[על דרך] זרות במקרה, ע"ע:

אם וכו'. בב"ק דף ל"ג א' ז"ל התוס' ד"ה והוציא הלה וכו', לא דמי להיו תחתיו כרים וכסתות ובא אחר וסילקן (שם כו,ב) דאין לו לחשוב שיסלקו הכרים וישברו הכלים. ס"א דבגמרא גרסינן והוציא וכו': הרע"ב ד"ה [אם יש] רשות וכו'. נראה דכתב לומר, דלא מבעיא בחצר שאין דלתותיה נעולות דהוי דומיא דיער, אלא אפילו שדלתותיה נעולות די לו ברשות בע"ה:

תי"ט ד"ה הלז, - נמצא וכו'. גם בכאן לא יגע ולא מצא כי יש דומהו ממש, הנער הלז בזכריה ב,ח. ונכונים דברי הבחור שכתב שמלת הלז היא כמו ההוא:

הלה וכו'. גם הר"ב גורס כן, וכדאיתא נמי בגמרא דידן (ח,א): ד"ה הרי וכו' - הנחנקין וכו'. ז"ל התוס' שם (פו,א ד"ה מונמצא), תימה דבסוטה פרק עגלה ערופה (מה,ב) דרשינן כי ימצא חלל פרט למצוי ופטרינן עיר שרובה גוים (ואין שם פ' אחר כהאי דונמצא). י"ל

דהתם כתיב באדמה והוי כמו בידו דהכא. ואכתי קשה דדרשינן בפרק בתרא דערכין (ל,ב) גבי בתי ערי חומה, ומצא פרט למצוי שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב וי"ל כדפי' בקונטרס דהכא מריבויא דקרא. פירוש דברי התוס' דמעיקרא ס"ד דמ"ש הגמרא מונמצא בידו קאמינא, ר"ל מדכתיב בידו, דפי' רש"י בחומש (שמות כא,טז) ונמצא בידו, כבר קודם מכירה, וזה לא איצטריך קרא לאמרו האב אלא במי שאינו בידו אלא בשעת מכירה, והיינו פרט למצוי השתא שהוא בנו, וה"נ באדמה שסתמה רובה ישראל והשתא היא רובה גוים. ועל זה הקשו מערכין דאין שום גילוי בהני תרי, לכן חזרו תוס' מס"ד שלהם ותירצו כפי' הקונטרס דמחמת ריבוי דורש לפרט. וה"נ יש ריבוי אחר בערכין לפרט, ועל זה כתב התי"ט שהתוס' לא כתבו התם הך דהכא, לומר מנ"ל לדרוש פרט, משום דיש לתרץ כי הא דכתבו בההיא דערכין דיש איזה ריבוי, ואין לחלק בין מצוי לממציא וכו':

ד"ה רשות וכו' - למתני וכו'. קשה דתנא אקרא קאי דיער יש רשות לניזק ולמזיק, והראיה דמעיקרא לא תני אלא אם יש רשות לניזק לחוד, דלמזיק פשיטא דיש לו רשות דחצרו תנן:

ד"ה ושליח וכו' - יותר וכו'. הכי גרסי כסף משנה ומגדל עוז. וקשה דהתנן בשלהי מכילתין (פ"ג מי"ד) הוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידו. וי"ל דהתם איירי דטעי במניינא וכדכתב שם הר"ב, דאי לא טעה מזיד הוא ואינו גולה. ובהכי איירי הראב"ד דהיינו דאמדוהו לי"ח והוא הוסיף רצועה אחת דסובר דמשום הכאה אחת לא ימות:

פרק ב משנה ג

האב וכו'. פי' אפילו יודע שמכהו דומיא דרישא, אלא דמכהו ללמוד אומנות והוא יודע כבר אומנות אחרת. הכי משמע מהגמרא (ח,ב), והבן גולה ע"י האב, דסד"א כיון דאפילו על הכאה חייב מיתה כי קטליה לא ליסגי ליה בגלות, וגם לזה יש גילוי בגמרא (שם), ע"ע:

תי"ט סד"ה חוץ מעל וכו' - דדחי לה להא דספרי וכו'. אדרבה יותר נכון לתלות מלומר דהרמב"ם דחי ברייתא דספרי משום תירוצא דרב כהנא (ט,א) שעליו בנה התי"ט בניינו, אבל אינו מוכרח דהא קי"ל דאשינוי לא סמכינן:

פרק ב משנה ד

תי"ט סד"ה לשלש וכו' - והוה מצי למימר וכו'. לי נראה דהגמרא (י,א) מייתי מילתא אליבא דכו"ע, מה שאין כן בדסוף פרקין (מ"ח) דאיכא פלוגתא [רבי יהודה ורבי מאיר], ולמ"ד [רבי מאיר] לא היו מעלים שכר ללוים ליכא נפקותא:

פרק ב משנה ה

וזה. אע"ג דאיצטריך פסוק זה [וזה דבר הרוצח] למאי דתנן בשלהי פרקין (מ"ח). י"ל דתרתי שמעינן מיניה, האי דהכא יליף לה מוזה דבר, וההיא דסוף הפרק ילמוד מיתור מלת הרוצח, ודוק דמשום הכי לא נאמר וזה דברו דהוה קאי ארוצח דסוף פרקין דלעיל (מ"ט):

תי"ט ד"ה ומוסרים וכו' - דכשמקדימין וכו'. הטעם הוא כי מסתמא ההורג שוגג נבהל ומיהר מיד לנוס, ולא יש לו פנאי לילך לבית דין לשיתנו לו שני תלמידי חכמים כי יפחד להתעכב. וטעם שכתב התי"ט אינו לשבח, כי אפילו לא יוכלו להחליט וכו' יתרו בו, דקי"ל כרבי יוחנן (טז,א) דהתראת ספק שמה התראה וכדכתב הרמב"ם פט"ז ה"ד מהל' סנהדרין: ד"ה רבי מאיר אומר וכו' - אף וכו'. נראה לי דמתני' דייקא טפי והכי קאמר, לא מבעיא שצריכים התלמידי חכמים להיות עמו לשמרו, אלא גם הוא יציל עצמו בדברי תחנונים לומר שלא היה מזיד:

פרק ב משנה ו

והשיבו. מהרי"א מדייק בזה הפסוק שנאמר (דברים יט,ג) והיה לנוס שמה כל רצח, הרי שכולם [אפילו המזידין] נסים שמה. שמע מינה תלת, א' שיקדים לעיר מקלטו כיון שמצווים להשיבו. ב' שתהיה השבה מעליא בלויית שני תלמידי חכמים. ג' שיחזירוהו שם. ועל כל אחד מייתי קרא: תי"ט ד"ה בתחילה וכו' - וכי וכו'. ערבים עלי דברי חבירי מהרי"א ז"ל. דאילו מהאי קרא [דפי' רש"י] (ט,ב ד"ה בתחילה) לא אריא כל כך, דדילמא ה"ק קרא (דברים יט,א) וכי יהיה איש שנא וגו' [אם ינוס, ושלחו וגו'], שיתרו בו שיהרג ושינוס, ושלחו זקני וגו'. אבל דברי אבוהב ז"ל הם ממש פשט הפסוק. ובדבריו אני מוסיף מאי דכתיב בתריה (יט,ד) וזה דבר הרצח אשר ינוס שמה וחי וגו', לאפוקי אחר שנס ולא יחיה, ודוק:

ד"ה ואחד וכו' - הרמב"ם וכו'. הרמב"ם [בפירושו] מוסיף עוד כשיארע בו מום. ולפי זה שעבר ממשיחתו קאי גם לבעל מום. וז"ל הרמב"ם בפ"ז ה"ט מהל' רוצח, אחד הכהן גדול המשוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים ואחד הכהן הגדול העובד ואחד הכהן שעבר כל אחד מארבעתם שמת מחזיר את הרוצח, ע"כ. וראוי לדקדק מי הוא

הכהן העובד, וכי שנים הראשונים אינם עובדים. ונראה שכהן העובד הוא שאירע לו קרי שראוי הוא לעבוד כשיטהר, וכהן שעבר הוא בעל מום קבוע שאינו יכול לעבוד עוד.
ואל יקשה אמרו כל אחד מארבעתן, ובגמרא (יא,א) לא אשכחנא אלא תלת כהני בקרא: ד"ה משנגמר וכו' - ותימה וכו'. הי"ל לתי"ט לכתוב דברי הגמרא (יא,ב) דאמרינן, דילמא האי דגלה איכפר ליה האי דלא גלה לא, ומשני מידי גלות מיכפר מיתת (כ"ג) [כהן] מכפרת, ע"כ. ובזה היה מתורץ הכל, כי תמיהתו אין הגמרא מעלה אותה על לב, דלא אמר אלא בלשון דילמא. והטעם משום דההיא דבן סורר ומורה (מ"ד) היא משום (עב,א) דירדה תורה לסוף דעתו וכו', והקפת זקן התחתון לא מוציאתו מזו האומדנא, אבל בהורג שוגג הסברא אינה תמוהה, אלא סליק דעתיה מעיקרא דדוקא גלות מכפר, ומשום הכי בעי טעמא דמנ"ל דנגמר דינו גרידא לא גלי, דילמא דצריך לגלות להתכפר וכדאמר בעלמא גלות מכפרת עון, ומשני דלא מטי ביה משום כפרת הגלות וכדכתבו תוס' (יא,ב ד"ה מידי), דאם כן הו"ל לרחמנא למיקץ זמנא לגלותיה:
ק"ו וכו'. הק"ו היה בס"ד מעיקרא, אבל לפי מאי דפסיק הגמרא דטעמא משום דמיתת כהן גדול מכפרת, לא שנא מי שגלה כבר ממי שלא גלה עדיין, דלכולם מכפרת המיתה:

פרק ב משנה ז

לעדות. (ל"מ שם) אגב אורחיה אשמעינן לא לבד צריכות הפסוק שנראה מיותר, שהיה די שיאמר והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו,
מאי אשר נס שמה, אלא שם תהא וכו'. ובזה למדנו דיוק אשר נס ולא נאמר אשר ינוס כדכתב אבתריה, ללמד דוקא בעיר שנס תחלה שמה דוקא ידור ולא ילך לעיר מקלט אחרת יותר טובה, וכן אם יחלה לא ישנוהו לעיר אחרת. ויתכן שלכן נקרא מקלט שקולטת אותו שלא ילך לעיר אחרת: קבורתו. יתכן שירמוז למה שכתב הרמב"ם פ"ז ה"ג, שאם נגמר דינו ומת קודם שגלה שולחין שם את עצמותיו:
תי"ט ד"ה וכל וכו' - דקשיא וכו'. אי משום הא לא קשיא מידי דהכי קאמר גואל הדם רשות בידו, דאפילו לכתחילה מותר לו להרוג, ולא כן שאר כל אדם אלא אם הרגו אין חייב עליו:
ד"ה הכל וכו' - ושדינא וכו'. וכן פי' הרמב"ם וכך פסק בפ"ח הי"א מהל' רוצח. והקשה הכסף משנה דזה התיקון דאף אחר הנוף הוא אליבא
דרבי יהודה דברייתא (יב,ב) דלרבנן לא צריך עיי"ש, ואם כן אמאי שביק רבנן ופסק כרבי יהודה. ושמא נקט להקל בדיני נפשות ואין זה כדאי וצ"ע, ע"כ. ואני מוסיף עוד טעם

אחר והוא דכיון דרב אשי דאיהו מתקן מתני' סתמית כרבי יהודה שמע מינה דכוותיה סבירא ליה. ותי"ט לא העיר בזה:

פרק ב משנה ח

מעלים. פי' רוצחים הבאים ודרים שם צריכין להעלות מס וארנונא ללוים דלא תימא גזירת המלך על הלוים לעכב אותם בעירן, תוס' (יג,א ד"ה מעלים). ואעפ"י שנראה שהדברים פשוטים מכל מקום י"ל שרצו ללמדנו דין אחר, והוא כי מלשון המשנה מעלים משמע כולל לכל הדרים בבתי הלוים ושבזה חולקים רבי מאיר ורבי יהודה, לכן פי' התוס' דדוקא ברוצחים פליגי, ורבי יהודה סבר מעלים דלא תימא גזירת וכו', דהיינו שה' גזר שידורו הרוצחים שם בחנם להציל אותם אבל שאר בני אדם שיבואו לדור שם יתנו שכר לבית דין. ולפי זה נקט רבי יהודה מעלים בלשון רבים, ור"ל הכל מעלים אפילו רוצחים:

תי"ט ד"ה מעלים וכו' - ועליהם וכו'. נראה דמשום דקרא דועליהם משתעי בלשון רבים, לכך נקט נמי מעלים בלשון רבים, וקרא דשררה דמשתעי בלשון יחיד משום הכי נקט בלשון יחיד. אי נמי שררה נמצאת כי אם ביחידים, אבל העלאת שכר כוללת לכל הרוצחים:

פרק ג משנה א

תי"ט ד"ה ועל וכו' - ותמיהני וכו'. י"ל דלסימנא נקטיה תרי אחות ותרי אשת:

ד"ה ונתינה, - כתב הר"ב נתינה וכו'. נתינה על שם (יהושע ט,כז) ויתנם יהושע, ועיין בפ"ח דיבמות משנה ג':

פרק ג משנה יא

תי"ט ד"ה אמדוהו וכו' - שאמדוהו וכו'. קשה דמתני' תני בהדיא לקבל י"ח מוקי לה בלקבל כ', ומה דמייתי מהרמב"ם לא איריא לכאן שהוא כתב הדין וכן פי' כן על המשנה. וי"ל דמתני' קשיתיה דכיון דקתני אין אומדין אותו וכו', וכתב הר"ב ואין מוסיפים על האומד, אם כן פשיטא דאם לקה י"ח שאמדוהו דפטור:

פרק ג משנה טו

ונכרתו. קשה דמאי איצטריך פסוק דונכרתו (בו) [די] לו בפסוק אשר יעשה דמדסמיך לאיש אשר לא תקרבו כדכתב הר"ב, ש"מ שפיר דהיושב ולא עבר הוא כעושה מצוה. וי"ל דתרתי מילי אשמועינן. האחד להסביר איך אפשר שמי שלא נעשה יחשב כעושה איך יהיה ההעדר מציאות. והרב בעל העיקרים מאמר ג' פרק כ"ז תמה על זה וכתב כי אין חומר העון בעצם וראשונה מצד הפעולה עצמה רק מחמת המחשבה שיודע שחוטא

וחוטא, ע"ע. ונמצא כי העבירה עצמה היא כחומר והכוונה כצורה שהיא הנותנת הויה לעון, ואם כן גם המחשבה של היושב ולא עבר כדי לעשות רצון קונו היא הויה ופועל שלם בכח ויחשב למעשה, ומשום הכי מייתי מן הנפשות העושות, שר"ל שיודעות מה שעושות ועושות בכונה והוא הוא העיקר להכרתן, ומינה דהבלתי עובר שפיר קרינן ביה יעשה. והדבר השני הוא להורות דדוקא מיירי במי שבאה עבירה לידו ולא עשאה וכיוסף כדכתב הר"ב. וזו מוכח שפיר מדכתיב בצד הרע הנפשות העושות, ופי' רש"י בחומש הזכר והנקבה, ואמנם בצד הטוב דבר בלשון יחיד אשר יעשה האדם, להורות דמיירי כשהאדם הוא הפורש ולא האשה, והיינו כשבאה העבירה מוכנת לפניו מצד הנקבה והוא לא חפץ לעשותה:

שכר. לא סגי ליה אי הוה תני הרי הוא כעושה מצוה, אלא תני נותנין לו שכר לרמוז למעשה שהובא במנחות מ"ד א' מאותו האיש שהלך לזנות וטפחו לו ד' ציציותיו בפניו וכו' שאחר כך התירה לו רבי חייא, ואמרינן בגמרא זהו שכרו בעוה"ז, והיינו נותנין לו שכר ממש:

פרק ג משנה טז

הרע"ב ד"ה לפיכך וכו' - כגון פרשת וכו'. תורה לימוד המצות בתורה, ומצות קיומן בפועל. ובהכי דייק ויאדיר, שהרי בגודל התורת

שקצים, מתאדרת כל התורה שיש הק"ו המחזיק אמתות שכר המצות:

שבועות

פרק א משנה א

פתיחה:

תי"ט ד"ה מכדי וכו'. נראה דבעי דליתני הוריות דשייכא דהיינו סנהדרין:

והוסיף וכו'. ועוד י"ל דקי"ל דאע"ג דלאו דלא תשא הוי לאו שאין בו מעשה מכל מקום יש בו מלקות, כדאמר (כא,א) חוץ מנשבע ומימר, ומשום הכי הסמיכה אמכות לרמוז דאית בהו מכות ושייכי אהדדי: משנה א:

שתיים. הא דלא תני נעלמו ממנו זה וזה ולהוו ו', עיין בריש פ"ד בפי' הר"ב [ובתי"ט ד"ה נעלם ממנו]:

תי"ט ד"ה ידיעות וכו'. עיין לקמן רפ"ב בהתי"ט ד"ה ונעלמה ממנו הטומאה:

ד"ה מראות וכו' - שהם וכו'. זה אינו כלום, כי בלשון חז"ל הן הוא כמו הם, (מכות פ"ב מ"א) אלו הן הגולין, (שם פ"ג מ"א) והלוקין, וזולתם:

פרק א משנה ב

הרע"ב ד"ה ידיעה בתחילה, - שידע שנטמא. כפי' רש"י במתני' (ב,א), אבל לא קאי הכי במסקנא (ה,א), אלא ידיעה בתחלה היינו ידיעת בית רבו, ופי' רש"י ידיעת בית רבו, שלמד בבית רבו שהנוגע בטומאה טמא והוא ידע שהרגיש כשנגע אבל לא התבונן לשום על לבו שנטמא בטומאה כשנגע בה שמה ידיעה, ע"כ. וגם הרמב"ם פי"א ה"א מהל' שגגות כתב, ידע שנטמא, ותמה עליו בעל לחם משנה והניחו בצ"ע:

תי"ט ד"ה כל וכו' - ידיעת וכו'. אעפ"י שדבר זה לא נעלם ממנו שגם עתה יודע כן ולא אתי אלא למעוטי תינוק שנשבה וכן בסוטה יודעת שאם נטמאה אסורה וגבי תורה נמי אף בשעת העלמה נמי יודע שהיא בעולם, תוס' (ה,א ד"ה ידיעת):

ד"ה שיש וכו' - למימר וכו'. התי"ט ז"ל הפך הסדר, דדיבור זה כתבו התוס' על קושית הגמרא (ג,א) דמקשה, פתח בשבועות ומפרש ידיעות, ועל זה כתבו (ד"ה פתח) דכונת (המת"ז)[המקשה] דכיון דלא מפרש מראות הו"ל לפרש שבועות דפתח בה:

ד"ה יש וכו' - מטומאה וכו'. ומדאפקיה [רחמנא] בלשון קודש שמעינן טומאת קדש, תוס' (ז,ב ד"ה וכפר):

קרבן וכו'. יצא יש בה ידיעה תחלה וסוף שהוא בקרבן:

פרק א משנה ג

על מה וכו'. במ"ג דפ"ז דיומא הנז"ל כתב הר"ב, דרבי עקיבא ס"ל המוספין קודמין לעבודת היום חוץ משעיר הנעשה בחוץ דכתיב ביה (במדבר כט,יא) מלבד חטאת הכפרים למדנו ששעיר הפנימי קודם לשעיר החיצון, ע"כ. וכתב התי"ט דלרבי עקיבא שמעינן תרתי מהאי קרא ההיא דהתם והא דהכא, ועיי"ש. ומשום דההיא דהתם פשוטה והאי דהכא מדיוקא משום הכי מייתי הכא הפסוק:

תי"ט ד"ה אין וכו' - זו וכו'. בגמרא דפוס אמשטרדם (ב,א רש"י ד"ה אין בה) ל"ג זו, ושפיר מתוקמא בתינוק שנשבה. מיהו קשה דאם כן

אמאי אצטריכא מתני' קמייתא (ה,א) למעוטי תינוק שנשבה כנז"ל והלא הכא ממועט הוא בהדיא:

פרק א משנה ד

הרע"ב ד"ה לכפר וכו' - ליקרב וכו'. דהא לכפר על טומאת מקדש וקדשיו הופרש ועל טומאת מקדש וקדשיו הוא קרב, רש"י (ב,ב ד"ה כולן):

תי"ט ד"ה ושעירי וכו' - באין וכו'. דהוי טפי (ט,א) שאין מכיר בו אלא ה'. ועוד דאין בה ויש בה לא שייך בשאר עבירות שהרי יש בהן קרבן:

אלא וכו'. קשה על הר"ב דכתב מהיקשא דשעיר (ט,ב), והא אינו כן לפי המסקנה (י,א), אלא בהיקש דבמועדיכם משום ק"ו דשעיר עצרת.

א"ל [איכא למימר] דס"ל לר"ב דשעיר עצרת הוא נלמד מהיקש דבמועדיכם ולא שאר הרגלים דבהא דר' יונה אמרינן, אלא משמע דהדר ביה מהא דלעיל:

ד"ה שעירי וכו' - במלתא וכו'. דהוקש לשעיר חיצון דיוה"כ וכנז"ל (ט,א), דדוקא לטומאת מקדש הוקש ולא לכל עבירות:

ד"ה אמרו לו וכו' - אשעירי וכו'. דצ"ל דאמרו לו אשעיר דאין בה ויש בה, שהרי יש בה ואין בה כתב הר"ב (סד"ה כל השעירים), דאין חולק עליו שהוא תולה:

דורו של וכו'. (תי')[פי'] דבפ"ק דסנהדרין דף י"ד א' אמרינן, דרבי יהודה בן בבא הסמיך חמשה זקנים ושנים מהם רבי שמעון ורבי מאיר, ובכל הש"ס מצינו רבי מאיר ורבי שמעון חולקים, אם לא שנאמר כמ"ש הרמב"ם [בהקדמתו לפי' המשניות] בראש הפרק [הרביעי], שהשיגו קצתם לקצתם, פי' משל דור זה לשל חבירו:

פרק א משנה ה

אומר. פי' שאמר כן דרך שאלה, אם הוא שהיה אומר רבי [שמעון] שיקרבו זה בזה, והוא השיבם הן, והשתא דייקא שפיר תשובת הן, ולעיל לא תני הכי אלא יקרבו:

תי"ט ד"ה מוסיף עליהם של רגלים וכו' - דאתקוש וכו'. קשה שעיר חיצון גופיה איתקש לפנימי ואיך ילמד לרגלים בהיקש, דהא קי"ל (י,א) אין היקש למד מן ההיקש בקדשים:

כרת וכו'. פי' לאפוקי הא דאינו (לא)[מכפר] על הטהור שאכל את הטמא שהוא פטור מכרת כדתנן פרק י"ג דזבחים משנה ב', ואפילו הכי

דפטור מכל מקום אסור דמטמא את הקדש, ולכן של רגלים מכפרין עליו מדאתקוש לחצון:

החיצון וכו'. ז"ל הרמב"ם בפירושו (למשנה ד'), ומחלוקת זה לא נאמר בו הלכה כדברי פלוני לפי שהוא דבר חוזר אל הש"י ואמנם הם חולקים בהיקש, (וראיה מהפסוק) [וראיות מהפסוקים]. אבל בחיבורו בהל' שגגות פי"א ה"ט פסק כרבי יהודה ככללין דעלמא:

סד"ה מוסיף עליהן כו' - דחיצון וכו'. דשעיר חיצון לא מימעיט דלאו למזבח איתקש, רש"י (י,ב סד"ה אלא לעולם). אבל דרגלים לא מכפרי אדיוה"כ (י,ב) דכתיב באחרי מות (טז,לד. במסורת הש"ס שמות ל,י) אחת בשנה, דכפרת יוה"כ דהיינו אין בה ויש בה לא תהיה אלא פעם אחת בשנה:

פרק א משנה ו

זדון. פי' מזיד בלא התראה:

הרע"ב ד"ה החמורות וכו' - מפרשה וכו'. פי' רש"י (יב,ב), סיפא דמתני' מפרשא ליה לרישא וכולהו פירוש דקלות וחמורות הוא:

פרק א משנה ז

הכהנים. יש לדקדק למה פירש ברישא כהנים וכהן משוח בכפרת שעיר המשתלח אבל בכפרת דם הפר לא תני כהן משוח. וי"ל כהא דתנן ספ"ב דהוריות ובפרק בתרא דפרה (מ"ד), שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו, וע"ש בהתי"ט:

תי"ט ד"ה מכפר וכו' - מדאתקש וכו'. הקשו תוס' (יג,ב ד"ה ואיתקש), דבכריתות פ"ב (כה,ב) גבי חטאים דומיא דפשעים פריך האי בשעיר הנעשה בפנים הוא דכתיב והשתא ליגמר מיניה שעיר המשתלח דהא איתקש, ע"כ. ולא תירץ. וי"ל דהתם פריך אליבא דרבי יהודה דלית ליה האי היקשא להכי אלא לשיהיו שוים במראה וקומה ודמים, וכדכתב כאן התי"ט:

פרק ב משנה א

תי"ט ד"ה נטמא וכו' - שנטמא וכו'. גם לעיל (פ"א מ"ב) ד"ה ידיעה בתחלה, פי' רש"י והר"ב ידע שנטמא, ואפילו הכי נטרי תוס' (יד,א) עד כאן, משום דהכא קתני נטמא וידע, נראה דלא איירי בידיעת בית רבו, דאם כן הול"ל ידע ונטמא, ואפילו הכי כתבו התוס', והמדקדק יכול לפרש כולה מתניתין בידיעת בית רבו:

ד"ה ונעלמה וכו'. מפני הטעם הזה בפרטות. וכתבו התוס' פ"ק דף ב' א' ד"ה ידיעות הטומאה, דמשום הכי לא קתני העלמות הטומאה, דהיא עיקר מילתא העלם טומאה דקדש ומקדש והעלם קודש ומקדש, וניחא ליה למנקט ידיעות משום ידיעות קמייתא דליתנהו בכל התורה:

פרק ב משנה ב

תי"ט ד"ה אלא וכו' - שם וכו'. ומשכן שילה נבנה ונעשה בימי יהושע שגם הוא מלך, וכמו שנראה מדברי הרמב"ם פ"א ה"ג מהל' מלכים
שכתב, שמינהו משה ובית דינו:

ד"ה ואורים וכו' - וכיון וכו'. דס"ל לומר שאהרן כבר מזומן להיות כהן גדול משעה שאמר ה' למשה (שמות ד,יד) הלא אהרן אחיך הלוי,

וכשרז"ל (זבחים קב,א), ואם כן משה היה ראוי להיות כהן גדול באורים ותומים. ועוד י"ל שרש"י והר"ב לא כתבו שהמשכן נעשה בכל אלו, שהרי שאני משכן שנתקדש במשיחה, אלא (שמות כה,ט) וכן תעשו (טו,א) מצוה לדורות:

ד"ה ובשתי וכו' - בשני וכו'. בלא כבשים. הקשו תוס' (טו,א ד"ה אין), דהתנן בשלהי זבחים (קיג,א) אין מנחה בבמה, ואם כן ביהושע שקדם המשכן בגלגל ובשלמה שקדם בגבעון מאין היו מנחות התודות, ותירצו שהקידוש והקמיצה וההקטרה היו באים כאחד:

ד"ה ובשיר וכו' - אלא וכו' [אבל היכא דאין צרים מתלוצצים וכו']. וכגון בנין הורדוס: דאשתמטתיה וכו'. ומאי קושיא, תוס' (טו,ב ד"ה עד) מייתי לה (תהלים צא,ח) מושלומת רשעים תראה, והכסף משנה מן מחץ יעוף ומן יפול מצדך:

פרק ב משנה ג

תי"ט ד"ה נטמא וכו' - תימה וכו'. הי"ל ארבע שהן שמונה, שתים שהן ארבע בחוץ ושתים שהן ארבע בפנים:

שבחוץ וכו'. פי' מתני' דידיעות הטומאה לא איירי אלא בנטמא חוץ לעזרה. ונראה לי דטעמא הוי משום דטומאה שבחוץ סמיכא לשבועות, כנז"ל בהתי"ט (פ"א מ"א) ד"ה ידיעות הטומאה משם הגמרא (ג,א), אבל טומאה שבפנים היא בפרשת פרה:

מצות עשה שבמקדש וכו'. וממה שנאמר לו צא בקצרה, הרמב"ם.

והיינו דקתני זו היא מצות עשה שבמקדש:

פרק ב משנה ד

תי"ט ד"ה מצות וכו' - אפילו וכו'. פי' לא מבעיא שאם היא נדה קודם שבא עליה שיש לו עון, אלא [אפילו] שבא עליה בהיתר ונטמאת, ולא תאמר וכבר נטמאתי אגמור הביאה ואחר כך אפרוש, ת"ל (ויקרא טו,כד) נדתה עליו, חובה מוטלת עליו שלא יהנה כלום אלא ימתין עד שימות האבר, אי נמי התירה מצותה שתהא נדתה עליו שיתעכב בנדות ולא יפרוש מיד:

פרק ג משנה ד

תי"ט ד"ה ואכל וכו' - הכא וכו'. פי' דלס"ד (כג,ב רש"י ד"ה מאי שנא) נבלות וטרפות הוי שאינם ראוים לאכילה:

פרק ד משנה ג

הרע"ב ד"ה הואיל וכו' - ומגידים וכו'. שנאמר (ויקרא ה,א) אם לא יגיד ונשא עונו. כיון שלא מגיד אמת בראשונה כבר נושא עון, סמ"ע סי' כ"ט ס"ק ד' דהל' עדות. ובזה מדוייק אמרו ונשא דאין הו' מהפך אלא ו' החיבור, ודוק:

פרק ה משנה ד

תי"ט ד"ה אמרו לו וכו' - צער וכו'. קשה לי דלמה לא ישלם על פי עצמו, דודאי קנס לא הוי אלא ממון, דאינו שוה לכל אדם. ואין לומר דמאי שנא מצער דחובל, דאמרינן בהחובל (מ"א) דאומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך. ואין צורך לדיוק הנגיד:

פרק ה משנה ה

זה הכלל. לפי מה דכתבו התוס' ספ"ג דכתובות (מא,א ד"ה האומר), י"ל דזה הכלל לאתויי מוציא שם רע:

תי"ט ד"ה גנבת וכו' - לכל הני וכו'. הוא עצמו הצריך לרובן בסוף פ"ג דכתובות:

פרק ו משנה ג

תי"ט ד"ה והודה וכו' - כתבתי וכו'. עיין מה שכתבתי שם:

פרק ו משנה ה

בהם. יש ליתן טעם אמאי לא תני בהדייהו אין להם אונאה כדתנן פ"ד מ"ט דבבא מציעא: שומר חנם. מלבד מה שנזכר פ"ד מ"ט דב"מ, עוד י"ל דהא דנקט שבועה בשומר חנם אע"ג דלרוב הפוסקים פטור אפילו מפשיעה, הוי טעמא לאשמועינן מילתא אגב אורחיה, והוא דבשומר חנם איכא שבועה דילפינן לה משליחות יד דשומר שכר:

הרע"ב ד"ה ולא וכו' - ותשלומי וכו'. ומשום הקדשות תנייה, דבעבדים שטרות וקרקעות לא איכא ארבעה וחמשה, רש"י בפרק הזהב נ"ו א':

ד"ה נושא שכר וכו' - וכל בהמה פרט וכו'. נראה לי דוכל בהמה הוא טעות דליכא אלא ג' פרטי, וכן בפ"ד מ"ט דב"מ לא הזכיר הר"ב וכל בהמה לשמור אלא לכלל:

תי"ט ד"ה שומר חנם וכו' נושא שכר וכו' - ותמיהני וכו'. והנני יוסיף להפליא, דאפילו בהקדש שייך שאלה כדשייכא הלואה, דהכי אמרינן בפרק הזהב נ"ז ב' באבני בנין המסורות לגזבר דמותר להלוותן משום דבונין בחול, ועיי"ש, והוא הדין (דשריא) [דשייכא] שאלה. ובהכי אזל ליה טעם דנמו"י דלקמן (בב"מ, וכן הר"ן במתני'). מיהו להא איכא למידק דאסור לעשות כן משום זילותא דהקדש, כדאמרינן בכמה דוכתי (עי'

ב"מ נח,א). אבל אכתי קשיא דכי היכי דתני תשלומי ארבעה וחמשה דלא שייכי אלא בהקדש כנ"ל, הכא נמי מכל שכן הול"ל שואל ושוכר דשייכי בהנך תלתא. ונראה לי לומר לפי מסקנת רוב הפוסקים דשומר חנם פטור אפילו מפשיעה, והוא הדין שומר שכר, ומינה דפטירי אפילו אם שלחו יד, דאחד מן השלשה שבועות היא שלא שלחתי בו יד, וכי היכי דפיטורו משבועה שלא פשע מהניא ליה לפוטרו אפילו אם פשע, והכא נמי פיטורו משבועת שליחות יד יפטרנו מחיוב שליחות יד, והנה שולח יד הו"ל כשואל להתחייב באונסין, וכיון דתנא תני פיטור שומר חנם ושומר שכר מכל מילי, דמיניה נשמע אפילו משליחות יד, ק"ו מפיטורו אם פושע, אם כן כבר נרמז במתני' פיטורו מן האונסין ולא צריך שוב לשנותו. ועוד י"ל לפי מאי דדחה בעל קרבן אהרן [בתחילת הספר במדות אהרן פסקא ח] פי' התוס' (ב"מ נז,ב ד"ה כי יתן) ושקיימו התי"ט לעיל (סד"ה שומר חנם), לומר דהני כללי ופרטי אסמכתא נינהו, והרמב"ם ז"ל מסייעו לקרבן אהרן, דבפ"ה ה"א מהל' טוען מייתי בהדיא כלל ופרט וכלל דגמרא (שבועות מג,א). ולפי זה יש לומר דתנא לא מייתי אלא שומר חנם ושומר שכר דאית בהו הכללים והפרטים, מה שאין כן בשואל דכל גופיה איתקוש (דלעיל)[בב"מ צה,א] בכח ו' יתירה דוכי ישאל כידוע:

פרק ו משנה ו

תי"ט ד"ה וחכמים אומרים וכו' - פסק וכו'. וכן פסק להדיא הרי"ף סוף פרק הגוזל עצים (סי' קצא), וכתב הרב המגיד (בהל' שכירות פ"ב ה"ח), דמוכח סוף פרק המוכר את הבית (ע,ב), שאפילו טען נאנס הכל חייב שבועה מן התורה:

פרק ז משנה א

תי"ט ד"ה נשבעין וכו' - ופירש הר"ן וכו'. כל זה הענין הוא מדברי הרא"ש (סי' א), אלא דלא מטי ביה מכלל דאם אינו ענין, אלא ז"ל, [ולקח בעליו ולא ישלם למה לי] לומר על כל הנשבעין שבתורה שמי שעליו לשלם הוא נשבע כשכיר (לפנינו ל"ג כשכיר), ע"כ. ולפי זה הו"ל שכיר בנין אב לכל הנשבעים. ומ"ש הר"ן (ד"ה מנא לן) גבי עד אחד, סלקא דעתך אמינא שלא אמרה תורה וכו', קשה דהא כתיב (דברים יט,טו) לא יקום עד אחד וגו', ואמרינן (מ,א) הא לשבועה (קאי)[קם], וכתב רש"י בפירוש החומש וז"ל, אמר לחברו תן לי מנה שהלויתיך אמר לו אין לך בידי כלום ועד אחד מעידו שיש לו חייב להשבע לו:

ד"ה ואלו וכו' - ליכא למימר וכו'. זה אינו כלל גמור, כדכתב יבין שמועה דף כ"ח (ש"ג פ"ב ס"ג), וכל שכן ששם כתב (בהל"ע) וז"ל, והתוס' (לט,א ד"ה ואלו) העלו [שצריך לחלק] דכל היכא דתני עניינים רבים אע"ג דקתני ואלו אמרינן תנא ושייר וכו', עיי"ש: אין נוטלין וכו'. לי נראה לפרש דהוא אמינא דנוטלין בלא שבועה, ואי לא טעין אשתבע לי קמ"ל לא תפרע אלא בשבועה, דאפילו לא טעין אנו טענינן ליה, כדאמר במכילתין דף מ"א א':

סד"ה השכיר וכו' - וברי וכו'. פי' דטעין ברי ואנו חוששין שהוא שקר: וטעין וכו'. קשה דאם כן היכי אמרינן (מה,א) שהשכיר נשבע להפיס דעתו של בעל הבית, איך יתפייס במה שהוא טוען ברי. וי"ל שהוא

מתחילה טוען ברי אבל כשרואה שהשכיר נשבע מסתפק בעצמו שמא אינו זוכר האמת:

פרק ז משנה ג

תי"ט ד"ה הרי וכו' - יתבעהו וכו'. כלומר דלמה יתבע לזה דוקא, אם כן ודאי דאין שם אחר:

פרק ז משנה ד

תי"ט ד"ה שבועת וכו'. לע"ד הא דאמר הרשב"א ז"ל, דילמא אישתלי, לא ר"ל ששכח ההתראה, וכמ"ש בפרק אלו נערות (לג,א) גבי עדים זוממים, דודאי לא אישתלי הרשב"א ז"ל מההיא, אלא כונתו כמ"ש הר"ב לעיל פ"ד משנה ב', דכסבור שאינו יודע לו עדות וכו', עיי"ש. ובזה לא קשיא הא דהקשה הר"ן, ודוק:

ד"ה ואפילו וכו' - שבועת וכו'. ושבועת מלוה לא קתני, משום דשבועה במלוה לא כתיבא אלא מפקדון אתיא, תוס' ב"ק ק"ח (ד"ה ותרי כפילא. יותר מפורש בקז,א באד"ה עירוב):

פרק ז משנה ה

תי"ט ד"ה לא וכו' - [מדתנן על פנקסו, ולא קתני וכו']. י"ל איך ישנה התנא, כי כיון שלעיל שנה בין הנשבעין ונוטלין חנוני על פנקסו, הוצרך אח"כ בפי' לשנות כמו ששנה: פנקסו וכו'. ולענין הקושיא י"ל דגמרא (מה,א) דבעל הבית טרוד בפועליו ולכן בעינן פנקס, דמסתמא כותב שם מיד שנותן:

סד"ה תן וכו'. זה הכלל כתבו תוס' ר"פ האיש מקדש (ד"ה האיש מקדש):

פרק ז משנה ו

אמר. עיין בשפתי כהן חו"מ סי' צ"א (ס"ק י"ב) שכתב פירושים על משנה זו והאריך מאד:

הרע"ב ד"ה ונתן וכו' - בהן וכו'. ולא דמי לארבא דפרק חזקת (לד,ב) שהיתה ברשות הרבים והוו מינצו עלה, ואמר כל דאלים גבר, דהכא יש מרא קמא שהוא החנוני שהיו הפירות שלו, ובכה"ג לא אמרינן כל דאלים גבר:

תי"ט ד"ה ונתן וכו' - שהגביהן וכו'. הכי משמע ממ"ש המשנה, ונתן לו:

פרק ז משנה ז

כשם. הא דנקט ליה באשה ולא בסתם בעל חוב, דלא תימא דשאני אשה דהקילו בה משום חינא, שהרי אפילו בסתם חוב הוא אמינא דיפרע בלא שבועה וכדכתב התי"ט בריש פרקין (ד"ה ואלו), קמ"ל דלא הקלו. ובזה ניישב מאי צריך תנא למיתני כשם שאמרו וכו' ליתני דין היתומים לחודיה, אלא ששנה כן לומר דכשם שלא הקילו באשה אע"ג דאית טעמא דחינא, הכא נמי לא הקילו ביתומים אע"ג דמקילין בהם בדברים אחרים. ועיין בהר"ן דף ר"ס ע"א בסופו ותמצא דרך אחרת לישב כל זה, עיי"ש ודוק:

כתובתה. יש לדקדק אמאי לא ערבינהו להני חמשה:

תפרע. פי' אפילו לא טען התובע אשתבע לי:

וכן היתומים. בעבור שארכו הדברים, על דרך שכתב הראב"ע בפרשת נצבים פסוק (כט,כב) ואמרו:

פקדנו. פי' לא צונו ע"י אחר ולא אמר לנו הוא עצמו, כן כתב השו"ע חו"מ סי' ק"ח ס"ה. והקדים שלא פקדנו שהוא כולל. גם אמר רבי יוחנן בן ברוקה אפילו נולד הבן לאחר מיתת האב, שהנולד יכול לישבע שלא פקד אחרים, אבל לפי' הר"ב שלא פקדנו, (קודם) [בשעת] מיתה, אין לפרש כן:

הרע"ב ד"ה הפוגמת וכו' - ומודה וכו'. וא"ת תהוי נאמנת במגו דאי בעיא אמרה לא התקבלתי כלום. וי"ל דאיכא סברא בכתובות (פז,ב), דפרע דייק דמיפרע לא דייק, ומשום הכי לא שייך מגו, דאמרינן דפרע דייק, וכן פי' שם התוס' (ד"ה דמיפרע):

תי"ט סד"ה רבי יוחנן בן ברוקה - נראה וכו' אין נראה וכו'. לי לא נהירא, דדוקא בקטן לא פליג בין קטן לגדול מה שאין כן בנולד:

פרק ז משנה ח

חייב. י"ל מההיא (דהאשה הנושאת בתוך הבית), וכתב הב"י (רסי' צ"ג ד"ה והטעם), לפי שאין דרך לאיש המתעסק בנכסי אביו ליטול שכר. ז"ל הרב דילויקיו בעל ההגהות ז"ל, מה אתה טוענני ולומר שאל מה שאתה טוען עלי ואשלם לך ואין רצוני לישבה ולא פירושה דרישא ההיא אלא בבא בפני עצמה היא, ע"כ. ור"ל שזה אינו רוצה להשבע אלא למזבן דיניה או משום שחושש שיגלגל עליו איזה גלגולים:

עדיות

פרק א משנה א

פתיחה:

תי"ט ד"ה כשהשלים וכו'. ולי נראה ששבועות ועדויות שייכי אהדדי, שהרי תרווייהו לקיים הדבר שהוא אמת. ועוד דכתיב (ויקרא ה,א) ושמעה קול אלה והוא עד, הרי דאלה שהיא השבועה ועדות סמיכי זה לזה:

התחיל וכו'. אע"ג דהני תלת הן קולי דמר וחומרי דמר לא תנינהו לקמן פ"ד באלו דברים מקולי וכו', דהכא דהלל ושמאי והתם דבית שמאי ובית הלל:

משנה א:

הרע"ב ד"ה על יד - אחר וכו'. במסכת נדה (ב,א) פי' רש"י וז"ל, על יד, על כח מפקידה לפקידה הוא בא וממעטו כמו פוסל על ידו דיבמות (צו,א) וכן הרבה, ע"כ:

פרק ב משנה ט

תי"ט ד"ה אף על פי וכו' - מאי אעפ"י וכו'. נראה לישבו במ"ש במכילתא פרשת בא (פי"ב סי' פה), כתיב ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וכתיב ודור רביעי ישובו כיצד יתקיימו שני הכתובים אלו, אמר הקב"ה אם עשו תשובה אני גואלם לדורות ואם לאו לשנים, ע"כ. ונראה לי דקשיא למכילתא אם שני הקיצים שוים למה נכפלו [פי' לשנים ולדורות], וכמו שהקשה הראב"ד (בפירושו למשנה), ומכח זה מכריח שהם שני קיצים שונים, ובעי כיצד יתקיימו, ומשני דאם לא יעשו תשובה יהיו ארבע מאות שנים מביאתם למצרים, וכמו שחשבו ישראל שכך יהיה כמ"ש במדרש חזית פסוק קול דודי, ואם יזכו יהיה לדורות, שה' יחשוב מלידת יצחק ויהיו ארבע מאות, ודור רביעי וזה כשיזכו, שלכן נתן להם שתי המצות ואז הועילתם זכות אברהם ויצחק, והיינו דתנן, ובמספר הדורות לפניו, ר"ל הגלוי לפניו והוא הקץ שחסר ק"ץ שנה, וזה קיימו אעפ"י שנאמר ועבדום, ונאמר דור רביעי, שנראים סותרים, הכל קיים הקב"ה:

פרק ד משנה א

אלו. אע"ג דכללא כייל התוס' (שבועות לט,א ד"ה ואלו), דכל היכי דתנן מילי טובא אעפ"י דתני אלו אמרינן תנא ושייר, וכמ"ש הליכות עולם ש"ג פ"ב ס"ג, מ"מ נראה דהכא לא אמרינן תנא ושייר, שהרי התוס' עצמן הכריחו כמה דברים מכח דלא נשנו בהאי פרקא, ועיין פ"ק דביצה ב' ב' תוס' ד"ה מוקים לב"ה, ובפ"ק דמ"ק ג' ב' ד"ה עד עצרת. ונראה לי דהיינו טעמא משום דאיכפל תנא לשנות כולם בבחירתא, ובחדא פרקא משמע דאלו דוקא ותו לא, ונפקא מינה לבעלמא כמ"ש הר"ב רפ"ג דיבמות

(ד"ה ב"ש) וז"ל, אמרינן בעלמא בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה כלומר כל היכא דאשכחן במשנה בית שמאי מקילין ובית הלל הוא שדרכן להקל ונמצאו עתה בית שמאי [עומדים] במקום בית הלל אינה משנה ומשבשתא היא וצריך להפכה אלא אם כן היא מהמשניות הידועות שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, ע"כ. ור"ל הידועות בבחירתא, וכן כתב התי"ט רפ"ח דחולין (ד"ה ובית הלל). ולא יקשה לך על פי"א דאהלות דיש שם ג' משניות ד' וה' וו' דבית שמאי לקולא ובית הלל לחומרא ולא נשנו הכא, דכולה תלתא מחד טעמא הוא, דהיינו מה ששנינו בסוף פרקין באדם [שהוא] נתון תחת הסדק דבית הלל סברי אדם חלול הוא וכו', וזו שנויה באהלות קודם הג' הנזכרים במשנה ג' ובתרה הד' וה' וו', ולפי זה אתי שפיר דלא איצטריך תנא למתנינהו הכא אלא קדמאה ואחריני בתרה גריר דחד טעמא לכולהו:
תי"ט ד"ה ביצה וכו'. עיין מה שכתבתי ריש מסכת יו"ט:

פרק ד משנה ב

תי"ט ד"ה הכל וכו' - שם וכו'. ונמו"י כתב בריש פרק הפרה (סי' פט), דעגל (אין)[יש] ליה חיותא בפני עצמו ולכך אינו נטרף עם אמו, אבל ביצה שמא בשעה שנטרפה האם היתה עדיין מעורה בגידין:

פרק ד משנה ז

תי"ט ד"ה ובית הלל אומרים וכו' - לקולא (כ"ה ל' התוס' אבל בתי"ט דפוס ראשון הלשון ב"ה לקולא. בהגה) - וכו'. תוס' (קדושין ב,א ד"ה בית שמאי) הקשו שם, דאי קבלה מאחר הוו בית שמאי לחומרא:

פרק ה משנה א

תי"ט רבי יהודה אומר ששה דברים מקולי וכו'. לשני הטעמים
[רש"י והראב"ד] ניחא לי מאי דמשכחנא הרבה מאלו המשניות במקומם בלי הזכרת שם אלו התנאים, כגון דם גוי ודם טהרה, דבנדה (פ"ד מ"ג) לא נזכר עליה שם רבי יהודה, וכיוצא (תרומות פ"א מ"ד) בדתורמין זיתים על שמן שלא נשנית בשם רבי יוסי, דלרש"י הוי טעמא להורות שקבלו עדותם ולהראב"ד להורות דהלכתא נינהו:

פרק ה משנה ו

תי"ט ד"ה הוא היה מתיר וכו' - לא שמר וכו'. לא כי נכון הדבר, ופי' דקי"ל לעקביא דכיון דהניחו בחלון ואח"כ שחטו, כונתו היתה להתיר בשחיטה ואין לגזור שישהנו זמן רב, שהרי הוא יודע שבחיים אסור, ומשום הכי פי' הר"ב דברי עקביא אחר דברי חכמים הפך השנוי במשנה, כי רצה ליתן טעם לעקביא לפי סברתו ולחלוק על חכמים. תדע

שכוונת הר"ב לומר דמשום כך לא גזר עקביא, שהרי בפ"ג דבכורות משנה ד' כתב הר"ב התם כדהכא, כדברי רבי יוסי דאמר לא בזה התיר עקביא, וכתב הר"ב דר"ל לא פליגי בזה משום דמגו דמהניא שחיטה וכו', ור"ל דאף חכמים לא גזרו, ולכן בדברי רבי יוסי פי' טעם עקביא:

פרק ז משנה ז

עד הפורים. נראה דסברא זו היתה מחודשת מאיזה זמן קרוב, דסברו שנכון לעשות כן מפני הטעם שהזכיר התי"ט, דאי אמרת שהיו סוברים שכך נהגו קמאי דקמאי, לא הוה משכחת לה למאי דאמרינן (פסחים נו,א), דחזקיה עיבר ניסן בניסן. ואין לומר דלכתחלה אמרי אבל בדיעבד שפיר דמי, דהא תלה טעמא (סנהדרין יב,ב) דלא יתקבלו דברי השלוחים. גם דוחק לומר דפליגי אההיא דעיבר ניסן אעפ"י דאיכא מחלוקת דתנאי בברייתא בסנהדרין דף י"ב ב', דאם כן הו"ל לגמרא למימר כן (בד"ה)[כדברי הכל]:

פרק ח משנה ג

תי"ט סד"ה לטמא וכו' - עתידין וכו'. לא ידעתי אחר שהזכיר תוס' דכתובות (יד,א ד"ה תנו רבנן) למה לא כתב גם כן דאינהו גרסי נמי לאסור ולהתיר ושייך לענין עבדות, ולפי זה אתי שפיר בברייתא דהתם תני ממזרות ועבדות והוא הדין חללות לת"ק, עיי"ש:

פרק ח משנה ו

תי"ט ד"ה ומעשר שני וכו' - ולא מייתי וכו'. הא לא קשיא, דהתם (שבועות טז,א) בעינן לאשכוחי תרי תנאי יחד. ותו דמייתי (שם) ברייתא דרבי ישמעאל ברבי יוסי לתירוצי מאי דקשיא מדידיה אדידיה, ועיי"ש. אבל על עיקר מחלוקת דהרמב"ם והראב"ד (הל' בית הבחירה פ"ו הי"ד), נראה לי דבהאי פליגי, דהרמב"ם סבר דהא דתנא סתם במעשר שני (פ"א מ"ה) לא פליג אדעדויות, אלא דהתם משום קנסא מטינן בה, כיון דפדה בטהור בריחוק מקום אסור כדתנן בפ"ג מ"י דמעשר שני. ואיברא דהרמב"ם סבר בשלהי הל' מעשר שני (פי"א ה"ד) דבכל זמן חייב לבער ולהתודות, אבל שם (ה"ו) כתוב דמכל מקום מצוה הוא להתודות במקדש, הלכך הפודה בטהור בריחוק מקום קנסוהו, דאי ליתיה למקדש שאין יכול לעשות המצוה כתקנה ירקבו. ובהאי דייקא מתני' (פ"א מ"ה) דפתח במקום ומסיים במקדש, וכן העתיקו הרמב"ם בפ"ז הט"ו והט"ז דהל' מעשר שני. וראיה גדולה לסברת הרמב"ם מה דלא מייתי האי מתני' בשום דוכתא וכדכתב התי"ט משום דאינו מן השם, אבל הראב"ד סבר דטעם דמתני' הוא דלא קדשה לעתיד לבוא. וקשה לענ"ד אמאי שבק ההיא דעדויות דבחירתא היא והלכתא כותיה אפילו נגד סתמא אחריתי, כדאמרינן בפרק תפלת השחר (כז,א) דהלכה כרבי יהודה דאמר עד

ארבע שעות דתנן בבחירתא כותיה, ואע"ג דפליג אדרבנן דאולמייהו בסתמא. ועוד י"ל ועיקר דס"ל להרמב"ם דההיא (פ"א מ"ה) דאם אין מקדש ל"פ אדרבי יהודה (פ"ג מ"י), דהתם היינו טעמא משום דקי"ל דאין מעשר שני נאכל בירושלים אלא דוקא בפני הבית, כדאמרינן במכות דף י"ט ב' והביאה הרמב"ם רפ"ב דמעשר שני, ולכך אם אין מקדש אינו מועיל במה שיעלה שם הפירות, ולפדותו במקומו נמי אי אפשר דהלקוח אינו נפדה בטהור בריחוק מקום, ולכן פתח במקום וסיים במקדש, וה"ק מזיד יעלו ויאכלו במקום, פי' אעפ"י שאינו בנוי ואין לו חומה, שלכן לא תני ויאכלו בירושלים, דהוה משמע ירושלים הבנויה, אלא במקום כמות שהוא, ואם עלו ואין מקדש ירקבו לפני ה', וכדאיתא בגמרא הנזכר: ד"ה שקדושה וכו' - לתרץ וכו'. ועוד י"ל כמ"ש התי"ט עצמו ריש מסכת מדות [בפתיחה], שבנין בית שני היה מעין דיחזקאל בהרבה דברים, מפני שביאה שניה היתה ראויה שתהיה גאולה לעולם, ושיהיה המשיח ויבנה בית המקדש דיחזקאל בשלימותו באופן שהיתה התחלת הגאולה הנצחית, ולכן מן הדין שלא תתבטל עוד קדושתה. ובזה אתי שפיר מה שלא נתקדש לעולם אלא מה שהחזיקו עולי בבל בלבד ולא מה שאחר כך הלכו ונתפשטו בארץ ישראל לפי ריבויים, והטעם שדוקא אז בזמן אותה הביאה היתה ראויה לגאולת עולם מצד עצמה, והו"ל כשלוחי משיח צדקנו שכבר קדם להולד בחרבן בית ראשון כמ"ש באיכה רבתי, וטעמא לפי שאילו זכו היה נגלה בביאה שניה:

עבודה זרה

פרק ב משנה ה

אמר רבי יהודה שאל וכו'. הריב"ש סי' רפ"ד. ונראה שיש שם טעות דגריס בשאלה רבי עקיבא במקום רבי יהושע, ובתשובה נמי דכתב

דטעה רבי עקיבא אי אפשר לגרוס כך שטועה היה השואל ולא הנשאל: תי"ט ד"ה אמר לו וכו' - לנסתר וכו'. גם אני כונתי לדעת זה, ובו אני מיישב איך תיסק אדעתין להיות דודיך בלשון נקבה. וי"ל כיון שראש הפסוק בלשון נסתר וסופו לנוכח, אם כן בהכרח שהם שני עניינים, והוא אמינא שהיא תשובת ה' לכנסת ישראל שחושקת לנשיקות דודה, והוא משיבה שיעשה כן כאשר היא תטיב דודיה במעשיה:

פרק ג משנה ד

אין משיבין. יש אומרים דלא אמר לו אחר כך אשיבך, אלא אין משיבין במרחץ, לרמוז לו שהוא מקום בזוי, ומשום הכי שרי לרחוץ בו אף דאיכא אפרודיטי שם:

פרק ד משנה ז

שאלו. כוונתם היתה להכריח סברתם שהאלוהות הרבה וכל אחד מושל בגבולו. ואם תאמר שיש אחד עליון והוא האלוק לבדו למה לא
יבטל העבודה זרה. ואין לומר שרצו להכריח שהשיתוף מותר לכו"ע, דאם כן כך היה להם לזקנים להשיב, דלאומות מותר, ולא הי"ל לקרות שוטים אל כל המשתפים, שהרי לאומות העולם מותר, וכדכתב בעל ההגהה באו"ח סי' קנ"ו. ועוד לא מסיק כלום, תדעו שהן אלוהות וכו', דלעולם אימא לך שהניח אלו מפני שרוצה הוא בשיתופם, ודוק:
תי"ט ד"ה יאבד וכו' - שאובדים וכו'. תירוץ זה אינו נכון להשיב לאפיקורוס, שיאמרו שאיבוד איזו אומה אינו על זה העונש, אלא מפאת המערכה או מקרה של מלחמות, והאמת שאין הקושיא מתחלתה
כלום, דאם כן כל חוטא יאמר שה' חפץ בחטאו כיון שאינו מאבדו:

פרק ה משנה ט

תי"ט ד"ה ושער נזיר וכו' - מקדש וכו'. י"ל דתרווייהו צריכי, דהתם איירי תוך זמן נזירותו בעוד שמגדל פרע, והכא מיירי לאחר שגלח שעשה את המצוה, והוא אמינא דמותר קמ"ל מהכא. וכעין תירוץ זה תרצו תוס' בקדושין נ"ז א' (ד"ה כפרה) גבי עגלה ערופה, ע"ע. ואין לומר דלכתוב (במדבר ו,יח) ונתן, דמיירי אחר עשיית המצוה וכל שכן קודם לא, דאי לא כתיב (ו,ה) קדוש יהיה, מנ"ל דאסור בהנאה, הוא אמינא דונתן על האש הוא למצוה, אבל עכשיו דכתיב קדש יהיה דמשמע דאסור בהנאה, מניה נשמע דגם ונתן הוא משום כך:

אבות

פרק א משנה ג

שלא. פי' שאינו מתנה לקבל פרס אלא עובד בסתם. והנ"א [בתי"ט] ר"ל שעובד את ה' מאהבה גמורה רק לשמו, ועל מנת שאין חפצו בפרס כלל, כי שכרו האמתי יהיה שה' יעזרהו לעבדו תמיד. ולא משמע כלל מ"ש התי"ט שאם יתן לו שכר לא יעבדהו כי אם רצונו אלא לעשות רצון יוצרו ולא לשום הנאה כלל אבל אם הוא יתברך יחפוץ להטיב לו יוציא כל טובו בעבודתו ולא יהנה:
תי"ט שלא וכו' - תיקן וכו'. אני מפרש ענין זה כמ"ש הר"ב במלת פרס, והוא מובן במשרז"ל במסכת ברכות (יז,ב) בפסוק (ישעיה מו,יב) ורחוקים מצדקה, שאינן רוצים ליהנות דרך צדקה, עיי"ש וק"ל:

פרק א משנה ז
תי"ט הרחק וכו' - הרחק וכו'. לא דק בזה, דהתם (משלי ה,ח) הרחק, יוצא אל דרכך מה שאין כן בכאן, והי"ל להביא פסוק (בראשית מד,ד) הם יצאו את העיר לא הרחיקו, ששם הוא עומד. ומ"מ דקדוק שני החכמים הנזכרים נכון, כי לשון החכמים לחוד:

פרק א משנה טז
תי"ט ד"ה ואל וכו' - מעורב וכו'. פי' רש"י בעירובין (נ,א), שה' אמר מעשר מן המעשר דוקא ולא ביותר, ולכן אם הפריש י"ב במקום י' והלוי נתן ממנה תרומת מעשר לא נתנה מהמעשר, ולכן פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים, ע"כ תמצית הענין:

פרק א משנה יז
גדלתי בין החכמים. [הגה, עיין מה שכתבתי בהגה בפ"ג מ' י"ג]:

פרק ב משנה א
לעושיה. להקב"ה, תפארת לו מן האדם, שבני אדם מקלסין אותו, תוס' רפ"ג דנדרים (כב,ב ד"ה לעושיה). ועיין עוד בגמרא בפי' הר"ן (כג,א):

פרק ב משנה ב
יפה. [הגה עמ"ש במ' י"ז בפ"ג בהגה]:

פרק ג משנה ט
כל שיראת. (עמ"ש בהג"ה למשנה י"ז):

פרק ג משנה י
תי"ט ד"ה וכל וכו' - צריכא וכו'. [הגה. ולעד"נ ששני דברים אחדים ולא דבר והפוכו. דאי דבר והפוכו הול"ל וכל שרוח הבריות אין נוחה הימנו. אלא שהתנא בא לתרץ מה שי"ל מה שארז"ל (כתובות קה,ב) האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא לאו משום דמעלי [טפי] אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא, ע"כ. ואם כן ליתא לכלל זה, כל שרוח הבריות וכו'. והנה ידוע מ"ש שלמה (קהלת ג,כא) רוח בני האדם העלה היא למעלה ורוח הבהמה וגו', נמצא שיש רוח לבהמה, אלו בני אדם שדומין לבהמה, רשעים הן ובחייהן קרוין מתים. ובזה אתי שפיר לשון צחות של התנא, וכל שאין רוח הבריות (אלא רוח הבהמה) נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו (ע"ד את זה לעומת זה), (גם אין רוח המקום מדוקדק). ומכוון למה שארז"ל האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא, היינו בני מתיא נוחים הימנו, בודאי לאו משום דמעלי אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא. ולכאורה נראה דהאריך בשני תיבות במילי דשמיא ללא צורך, דדי הי"ל

משום דלא מוכח להו, אלא לפעמים המה מוכיחים להנאת עצמם או רק לקנטר לאנשי השנואים להם, לכן נתן התנא הסימן טוב להכירם דלא מוכיחים במילי לשם שמים]:

פרק ג משנה יג

הרע"ב ד"ה סייג לחכמה וכו' - מדברי הרשות וכו'. [הגה. וי"ל ל"ל להרב לדחוקי ולחזור מפירושו שפי' לעיל בפ"א מ' י"ז בד"ה ולא מצאתי וכו' היינו מי ששומע חרפתו ושותק, וזהו סייג ממש לחכמה, כמשרז"ל (פסחים סו,ב) על הכעס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת [ממנו]. וגם בזה אתי שפיר הא דשינה התנא בסייג זה מבכל הסייגים הקודמים הקדים הסייג למעלה וכאן הקדים המעלה. ולפ"ד ניחא דבכל הקודמים הסייג הוא המביא למעלה זו וזולת הסייג א"א לעלות למעלה זו, משא"כ לסייג זה אין הסייג מביא למעלת החכמה כ"א מעמיד החכמה שלא תסתלקה ממנו, לכן העמיד הסייג אחר המעלה. ואפשר מש"ה אמר התנא כל ימי גדלתי בין החכמים וכו', כי לכסילים אף שהכעס בחיקם ינוח אין להם מה לאבד. ועי"ל בדברי הר"ב דמפרש בשתיקה מדברי הרשות, וע"כ הטעם משום (משלי י,יט) דברוב דברים לא יחדל פשע, א"כ אין זה סייג לחכמה כי אם ליראה. אבל באמת במה דסיים הר"ב ועליהם אמר שלמה (משלי יז,כח) גם אויל מחריש חכם יחשב, אפשר שכוונתו כמ"ש המחבר בפסחים דף ס"ד בד"ה שתיקותיה וכו', וע"ש בהגה ושם תראה שיש שתיקה אחת דיפה לחכם היינו להנאת הגוף, ולאויל יש ג"כ ריוח בשתיקה זו הנאת גופו, ויותר מזה שנחשב לחכם, וע"ז אמרו (פסחים צט,א) יפה שתיקה לחכמים ק"ו לטפשים, ע"ש. ועד"ז א"ש ג"כ דברי התנא הול"ל בין החכמים לא מצאתי טובה להם ממדת השתיקה כ"א לגוף. ואפשר מש"ה יש גי' משתיקה. וא"כ אין השתיקה גורם החכמה לחכם כ"א לאויל השתיקה תועלת שלא יתוודע אולתו. ולכן שינה התנא ותני סייג לחכמה ור"ל מה לעשות להתחשב לחכם היא השתיקה וק"ל]:

פרק ג משנה טו

תי"ט ד"ה הכל וכו' - שנינו ברפ"ב דחגיגה וכו'. לא איריא כלל כי האיסור הוא להרהר בעצמותו של הבורא אבל לא במדותיו שבהן מנהיג העולם, כי אלו חובה עלינו לדבר בהן, ועל זה נאמר (דבה"א כח,ט) דע את אלקי אביך. ודע כי אצל חכמי האמת יש תירוצים נכונים לחקירה זו, עיין בפרדס שער מהות והנהגה, ובפרט בחכמת האר"י זלה"ה הכל מיושב, וגם הרמב"ן זלה"ה בפי' בחומש פסוק (דברים ה,כו) מי יתן והיה לבבם זה:

פרק ג משנה יז

רבי אלעזר בן עזריה. (הג"ה. וי"ל למה נקט רבי אלעזר כל בבא דבר והפוכו. וא"ל שבא להורות שאין מוקדם ומאוחר במעלות התלויות זו בזו וכמשמעות התי"ט, הלא תראה בחוש בעין השכל דא"א להיות להפוך שיהיה לו דרך ארץ קודם התורה, דתורה היינו מקרא כמ"ש לקמן. ואפילו קרא ולא שנה עדיין בור הוא, כדאיתא במסכת סוטה דף כ"ב א', ת"ר איזהו עם הארץ וכו' אחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שמש ת"ח זהו ע"ה, קרא ולא שנה ה"ז בור, לא קרא [ולא שנה] עליו הכתוב אומר (ירמיה לא,כז) וזרעתי וכו' ואת בית יהודה וגו' זרע אדם וזרע בהמה. וא"כ אם לא קרא עדיין הוא גרוע מבור ונמשל כבהמה. ובזה א"ש דשינה הר"ב הפירוש כאן על דרך ארץ ממה שפי' לעיל בפ"ב מ"ב, יפה ת"ת עם ד"א, פי' הר"ב ד"א מלאכה או סחורה. ובפ"ב מ"ה בד"ה בור, ריק מכל דבר ואפילו בטיב מו"מ אינו יודע, והוא גרוע מע"ה שהוא בקי בטיב מו"מ, וכאן פי' הר"ב ד"א אין משאו ומתנו יפה עם הבריות, הלא דבר הוא שהוסיף כאן שאין מו"מ יפה עם הבריות. ולפי הצעה הנ"ל ניחא, דאם לא קרא הרי דומה כבהמה לכן אין מו"מ יפה הבריות, ובפ"ב במ"ה דאין בור ירא חטא דכבר קרא ולא נדמה לבהמה ויפה עם הבריות, אבל עדיין אינו בקי בטיב מו"מ כע"ה, ובמ"ב יפה ת"ת עם ד"א דמיירי בת"ח המקבל עליו עול תורה ומעבירין ממנו עול ד"א, ופי' הר"ב בפ"ג מ"ה לפי שמלאכתו מתברכת ולכן יפה, ומכוון הפי' מלאכה או סחורה דאין הכרח לבקיאותו הרבה כי הברכה מצויה במלאכתו. וגם בבא ב' וג' א"א להיות המאוחר במשנה קודם למעשה. דכבר ידוע אם אין חכמה אין יראה. ועיקר ע"כ צריכין אנו לומר דבינה ודעת הם תוארים שישנו בעולם ובני אדם יכולין להשיגם ולא לפי הענין שהמה מיני שכליות העיון דבמעלות ומדות לאו בני אדם יכולין לזכות מזה לא אירי התנא. ולפי קט שכלי הוכרחת שבינה היינו משנה ודעת היינו תלמוד עפ"י מה דאיתא בסוטה דף כ"ב א' הני תנאים מבלי עולם. ופריך מבלי עולם ס"ד אמר רבינא שמורין הלכה מתוך משנתן, ופרש"י דכיון דאין יודעין טעמי המשנה פעמים גורמין שמדמין [לה] דבר (לדבר) שאינו דומה. והוא מכוון לפי' הר"ב שמפרש על בינה היינו שמבין דבר מתוך דבר, ע"י שמדמה מלתא למלתא אבל אינו יודע לתת טעם, ודעת הוא הנותן טעם [לדבר] היינו התלמוד. וע"כ מאי דמוקדם מוקדם. ואם אין חכמה ע"כ צריכין אנו לפרש היינו חכמה הכוללת הכל. וא"כ קשה למה הפסיק בין בבא א' לבבא ג' כיון שכן הוא סדר הלימוד מקרא משנה תלמוד. ונראה שהתנא הורה לנו דרך האמיתי כמו שלמד רבי אליעזר לתלמידיו אורחות חיים בפרק תפלת השחר דף כ"ח ב'. ואחד מהן היה ומנעו בניכם מן ההגיון, ופירש"י אל תרגילו במקרא יותר מדאי

משום דמשכא אחריהם (ור"ל שיאמר שאין למקרא אלא הפשוטה וזהו מדרכי המינות). וכתב מהרש"א, ושמא תאמר א"כ ילכו בטל אם אין ראויים עדיין למשנה ולתלמוד, לזה אמר לתלמידיו והושיבום בין ברכי ת"ח ושם יקבלו מדות טובות והגונות (ועי"ז יגיעו ליראת ה') וכמש"ה (משלי כב,ו) חנך לנער וגו'. אך עדיין אין אנו יודעים איך ומה ומתי יהיה המניעה מן ההגיון את רובו בהקדמה. ומה דשייך לענייננו נ"ל משום דאיתא בפ"ה משנה כ"א, בן ה' למקרא בן עשר למשנה, משמע שצריך לעסוק חמש שנים במקרא, ע"ז אמר לתלמידיו שימנעו את בניהם קודם לכן וכדי להורות זה הפסיק התנא אחר בבא א', ולומר שצריך למנוע מן המקרא אף שעדיין לא הגיע זמנם למשנה ולהושיבום בין ברכי ת"ח כדי להרגילם למדת היראה, ולזה אמר התנא אם אין חכמה ר"ל אם אין אתם תושיבום בין ברכי ת"ח ותניחום עד עשר שנים להגות במקרא אז ימשוך אחריהם וכו' ולא יגיעו להיות ירא חטא. ומפרש ואזיל ואם אין יראה לא יודה במסורת התורה כי היא חכמתינו. ובזה תבין פי' הגמרא בבב"מ דף ל"ג א', ת"ר העוסקין במקרא מדה ואינה מדה דלכאורה אין פי' לאלו דברים ולפ"ז ניחא וק"ל, ועיין מה שכתבתי בהקדמה ישוב נכון על כל המאמר הנזכר ושם תמצא זמן למניעת המקרא הנ"ל. ושמא תאמר אחר שישב בין ברכי ת"ח והגיע לכלל להיות ירא חטא והוא במדת ע"ה שקרא ושנה וא"כ יתחיל ללמוד גמרא, לזה אמר אם אין בינה אם לא תלמוד משניות לא תוכל ללמוד דעת היינו גמרא, וכדי שלא תאמר מאחר שארז"ל לעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד אלמוד תמיד המשנה, לכן חזר ואמר אם אין דעת אין בינה. ובבא ד' הולך וסובב לתת טעם לכפילת בבא א' דאמר אם אין דרך ארץ אין תורה הלא כתיב (יהושע א,ח) והגית בו יומם ולילה. לזה אמר עם כל זה מוכרח אתה לנהוג ד"א דאל"כ לא יהיה לך קמח, ואם אין קמח אין תורה. ובזה יוסר קושית התי"ט למה נקט בבא דאם אין קמח תחלה. והא דחזר ואמר ואם אין תורה אין קמח שלא תאמר קמחא עיקר. ומאמר הוא היה אומר חוזר להורות על כפילת בבא ב' דאם אין יראה אין חכמה, היראה היא העיקר היינו שילמוד ע"מ לעשות ולא כמו בבבא א' דהכפלתה היא טפלה, דהתורה ראויה להיות העיקר ומלאכתו טפילה. וגם בבא ג' דמתחיל באם אין בינה היא המשנה וקי"ל לעולם הוי רץ למשנה וכו', ושמא מאחר שמתחיל באם אין חכמה אין יראה שהחכמה היא העיקר, לזה אומר למה הוא דומה וכו'. והא דהקדים אם אין חכמה משום דא"א להיות ירא חטא קודם החכמה. ובזה תבין סמיכות לשני מאמרים במ"ט, ומאי חידש לנו במאמרם. כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו', הוא היה אומר כל שמעשיו וכו', אלא משום דקשה על מאמר הא' (מ"ט) הלא א"א להיות י"ח מקודם דאין בור ירא חטא, לזה בא מאמר

הב' (מי"ז) לפרש דמיירי במי שכבר למד ואח"כ צריך ללמוד ע"מ לעשות ואז מעשיו מרובין כי הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה ומעשה עצמה. ובמאמר א' רמז התנא לזה בצחות לשונו כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו יראת חטא קודם לחכמה הל"ל דקאי אסתם בני אדם אלא ודאי דקאי על אדם אחד שכבר למד והגיע למדת היראה ואמר שיראתו יהיה קודם לחכמתו וכו'. ועד"ז תבין כמה פסוקים ומאמרים. והא לך לדוגמא בתהלים קי"ב אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד. גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך. הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד. הדקדוקים רבים הם ומתוך הישוב תבין. רק צריכין אנו למודעי מה דאיתא בנדרים דף פ"א א' מפני מה אין מצוין ת"ח יוצאין מבניהם ת"ח וכו', רבינא אמר מפני שלא ברכו בתורה תחלה, ופי' הר"ר יונה בע"י שלא היו עוסקין בה לשמה ע"ש. ולפ"ז ה"פ אשרי האיש ירא ה', והיינו במצותיו חפץ, ר"ל כשלומד לומד לשמה שחפץ לקיים מצותיו, א"כ הוא מעשיו מרובין ודומה כאילן ששרשיו מרובין בארץ, ע"ז אמר גבור בארץ יהיה וגם זרעו דור ישרים שמבניו יצא דור ישר. וגם הון ועושר וצדקתו לעד עפ"י שאמרו אורך ימים בימינה וכ"ש עושר וכבוד, לא כן הרשעים דור תהפוכות בנים לא אמון. וכמו כן היה כוונת רבא בברכות דף י"ז א' מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומ"ט וכו' שנאמר (תהלים קיא,א) ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם, ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם, לעושים לשמה. היינו גם הלום י"ל דקדוקים רבים, ולפ"ד יובן הכל מאיליו דוק ותשכח):

פרק ד משנה א

איזהו חכם. [הגה. ולפ"ז י"ל טעם לשם החכם תלמיד חכם. היינו אם תלמיד ואין חס על כבודו אז הוא חכם]:

פרק ד משנה ה

תי"ט ד"ה ולא וכו' - מפקפקים וכו'. וא"ת שהיו מפקפקים בכך איך יתבטל מפקפקים במ"ש להם משה עצמו:

פרק ה משנה ג

הרע"ב ד"ה עשרה נסיונות וכו' - וישלח אבימלך וכו'. בפי' רש"י שהובא במדרש שמואל לא הזכיר זה. ונראה לי שטעמו מפני שכבר נתנסה בכיוצא בו כאשר נלקחה שרה בבית פרעה וה' הצילה. ולפי' הר"ב הול"ל ניסיון כפול בענין אחד:

פרק ה משנה ד

תי"ט ד"ה עשר וכו' - משמעות וכו'. זו אינה קושיא, שכמה סימנים יש בגמרא שאין להם הבנה. ומה ידרוש בפי"א מ"ד דמנחות זד"ד יה"ז, ועיין מה שכתבתי שם:

פרק ה משנה יט
ונפש רחבה. נ"א נפש קצרה, מלשון (במדבר כא,ד) ותקצר נפש העם בדרך, מואס את בני אדם, כפי' רש"י (בזכריה יא,ח בפסוק ותקצר נפשי בהם): רחבה. פי' רש"י בחומש בפסוק (כב,יח) מלא ביתו כסף וזהב, למדנו שנפשו רחבה וחומד ממון אחרים. וכן הוא בילקוט פרשת בלק, ע"ע:

פרק ה משנה כא
תי"ט ד"ה בן תשעים לשוח וכו' - נקרא וכו'. דכתיב (משלי כב,יד) שוחה עמוקה פי זרות:

הוריות

פרק ב משנה ד
תי"ט ד"ה פרוש וכו' - [דההיא מלתא וכו']. פי' לא תשמש עוד אלא עמוד בתוך הנדות, ועיין בשבועות (פ"ב מ"ד):
ד"ה ומצות וכו' - תפרוש וכו'. בפ"ב מ"ד דשבועות תנן, אם פירש מיד חייב מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו. ומשום הכי תנן הכא לא תעשה לא תבוא אל הנדה, ונפקא ליה מלא תפרוש, וטעם איסורו משום שיציאתו היא כביאה, והיינו לא תבוא:

פרק ג משנה ד
תי"ט סד"ה ואין וכו' - דמגילה וכו'. עיין מה שכתבתי שם:

פרק ג משנה ו
התדיר. נראה דגם במשיח שייך טעמא דתדירות, שהרי הוא היה מביא תמיד מנחתו, ואולי אם לא היו שתי המעלות דתמידות וקדושה לא היה קודם בכל מעשיו, דזריקת דם והקטרת אימורים, דהוא אמינא דכיון דזכותא דרבים עדיפא דיהיו שקולים זה יקדים בדם וזה באימורים:

פרק ג משנה ח
הרע"ב ד"ה ממזר וכו' - מפנינים וכו'. הפסוק (משלי ג,טו) הוא קרי פנינים וכתיב פניים, והרמז שדווקא בבית שני שהיו נמנים כהנים גדולים בכח המעות היה יכול להמצא כהן גדול עם הארץ, וז"ש מפניים שהיו נמנים בכח הפנינים. אי נמי שאז לא היה בפניני החשן אלא הפנינים הם האבנים וחסרו אורים ותומים:
סליקא לה מסכת הוריות וכולה סדר נזיקין. באמרות ה' אמרות טהורות וצרופות מפז ומזהב ומכסף מזוקקין.

והנוהג חסדו בכל דור ודור אשר אליו דורשים. הוא יעזרני ויחזקני ויאמצני להתחיל ולסיים סדר קדשים: